

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΓΕΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΠΜΣ:ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΘΕΜΑ: «ΞΕΠΛΥΜΑ ΒΡΟΜΙΚΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟ
ΣΥΣΤΗΜΑ»**

Υποβληθείσα από τον

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟ ΙΩΑΝΝΗ

A.M.:0911M019

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: κος ΠΑΠΑΝΕΟΦΥΤΟΥ ΑΓΑΠΙΟΣ

Αθήνα 2013

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	11
----------------------	-----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗΣ ΕΣΟΔΩΝ ΑΠΟ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

A) Η διαβρωτική επίδραση του οργανωμένου εγκλήματος και του ξεπλύματος βρόμικου χρήματος στην οικονομία και στην κοινωνία.....	13
B) Ορισμός και χαρακτηριστικά του ξεπλύματος βρόμικου χρήματος.....	14
Γ) Το προστατευόμενο έννομο αγαθό του ξεπλύματος βρόμικου χρήματος.....	16
1. Οι διατυπωθείσες απόψεις για το έννομο αγαθό του ξεπλύματος.....	16
2. Η σταθερότητα και ακεραιότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος ως προστατευόμενα έννομα αγαθά ειδικότερα.....	20
Δ) ΟΙ ΦΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΞΕΠΛΥΜΑΤΟΣ ΧΡΗΜΑΤΟΣ.....	21
1. Η φάση της τοποθέτησης (placement stage).....	22
2. Η φάση της διαστρωμάτωσης (layering stage).....	23
3. Η φάση της ολοκλήρωσης-ενσωμάτωσης (integration stage).....	23

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΜΕ ΤΗ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΕΣΟΔΩΝ ΑΠΟ ΕΚΛΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

A) Παράγοντες που ευνοούν τη χρήση του τραπεζικού συστήματος για νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.....	25
B) Οι τεχνικές που χρησιμοποιούνται.....	27

1. Άμεση διοχέτευση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.....	27
1.1 Το σύστημα του μυρμηγκιού (smurfing).....	27
1.2 Η συστηματική μεθόδευση συναλλαγών (structuring).....	27
1.3 Ο έλεγχος χρηματοπιστωτικών συστημάτων από παράνομα συμφέροντα-Η συνεργασία τραπεζικών στελεχών.....	28
1.3.1 Η υπόθεση B.C.I.I.....	29
2. Έμμεση διοχέτευση εσόδων.....	30
2.1 Το παράνομο χρηματοπιστωτικό σύστημα.....	30
2.2 Το νόμιμο χρηματοπιστωτικό σύστημα.....	32
2.2.1 Η χρησιμοποίηση αχυρανθρώπων.....	32
2.2.2 Τα υπεράκτια χρηματοοικονομικά κέντρα.....	32
2.2.2.1 Οι εταιρείες-βιτρίνα.....	34
2.2.2.2 Οι εταιρείες-φαντάσματα.....	35
2.2.2.3 Οι εταιρείες –σφραγίδα.....	35
2.3. Το ηλεκτρονικό σύστημα διατραπεζικών συναλλαγών.....	36
3. Ενδεικτική τυπολογία σύγχρονων μεθόδων και τεχνικών ξεπλύματος χρήματος	37
3.1 Η μέθοδος επαναδανεισμού.....	37
3.2 Ανταποκριτικοί τραπεζικοί λογαριασμοί.....	37
3.3 Η ανάμιξη νόμιμων και παράνομων εσόδων.....	38
3.4 Χρήση ταξιδιωτικών και τραπεζικών επιταγών.....	40
3.5 Επενδυτικές εργασίες.....	40

3.6 Ανταλλακτήρια συναλλάγματος	41
3.7 Ασφαλιστικές επιχειρήσεις.....	41
3.8 Ο κυβερνοχώρος.....	43

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΔΙΕΘΝΗ ΠΡΟΤΥΠΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΟΥ ΞΕΠΛΥΜΑΤΟΣ ΒΡΩΜΙΚΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥΣ

A) Οι Συμβάσεις των Ηνωμένων Εθνών.....	44
1. Η Σύμβαση της Βιέννης.....	45
2. Η Σύμβαση του Παλέρμο.....	45
B) Το Συμβούλιο της Ευρώπης.....	46
1. Η Σύμβαση του Στρασβούργου.....	46
2. Η Σύμβαση της Βαρσοβίας.....	47
Γ) Διεθνείς φορείς με στόχο την αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος.....	49
1. Η Επιτροπή της Βασιλείας για την Τραπεζική Εποπτεία.....	49
2. Η Διεθνής Οργάνωση Επιτροπών Κεφαλαιαγοράς (IOSCO).....	52
3. Η Επιτροπή Οικονομικής Δράσης (Financial Action Task Force-FATF).....	52

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΞΕΠΛΥΜΑΤΟΣ ΒΡΩΜΙΚΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

A) Η Οδηγία 91/308 ΕΟΚ.....	58
------------------------------------	-----------

B) Η κοινή δράση 98/699/ΔΕΥ και η απόφαση-πλαίσιο 2001/500/ΔΕΥ.....	61
Γ) Η Οδηγία 2001/97/ΕΚ.....	62
Δ) Η Οδηγία 2005/60/ΕΚ.....	63
Ε) Οι Κανονισμοί 1889/2005 και 1781/2006 ΕΚ.....	66

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ-ΟΙ ΠΡΟΓΕΝΕΣΤΕΡΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΟΥ Ν.3691/2008

A) Ο Ν.2331/1995.....	68
B) Ο Ν.3424/2005.....	70
Γ) Ο Ν. 3691/2008.....	70
1.Οι βασικές διαφοροποιήσεις του ν.3691/2008 σε σύγκριση με τα δύο προηγούμενα νομοθετήματα.....	71
1.1 Η νέα λίστα των «σοβαρών αδικημάτων».....	71
1.2 Η νεοεισαχθείσα διάταξη του άρθρου 2 παρ. 2 στοιχ. δ' του Ν.3691/2008.....	74
1.2.1 Οι έννοιες της «τοποθέτησης» και της «διακίνησης» εσόδων ειδικότερα.....	76
1.2.1.1 Η έννοια της τοποθέτησης εσόδων και οι προβληματισμοί που ανακύπτουν.....	76
1.2.1.2 Η έννοια της διακίνησης εσόδων.....	83
1.2.2. Η υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος.....	86
1.2.2.1 Η υπαιτιότητα.....	86

1.2.2.2.Ο σκοπός πρόσδοσης νομιμοφάνειας στα προερχόμενα από βασικό αδίκημα έσοδα.....	87
1.2.3 Κριτική αποτίμηση της θεσπισθείσης υποστάσεως της τοποθέτησης ή διακίνησης εγκληματικών εσόδων στο χρηματοπιστωτικό τομέα.....	88
2. Οι προβλεπόμενες ποινικές και διοικητικές κυρώσεις των υπόχρεων προσώπων για νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.....	91
2.1 Οι ποινικές κυρώσεις.....	91
2.2. Οι διοικητικές κυρώσεις.....	94

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΟΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΤΡΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΗΣ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗΣ ΕΣΟΔΩΝ ΑΠΟ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΡΙΟΤΗΤΕΣ

A) Υπόχρεα πρόσωπα και εποπτικές αρχές - Εννοιολογικές επισημάνσεις.....	96
B) Εξακρίβωση ταυτότητας πελατών και δέουσα επιμέλεια.....	98
1. Η αρχή «γνώρισε τον πελάτη σου».....	98
1.1 Μέτρα εφαρμογής της αρχής «γνώρισε τον πελάτη σου».....	98
1.2. Η προσέγγιση στάθμισης κινδύνου.....	101
2. Δέουσα επιμέλεια ως προς τον πελάτη.....	103
2.1 Πότε εφαρμόζεται «δέουσα επιμέλεια ως προς τον πελάτη».....	103
2.2 Μέτρα εφαρμογής συνήθους δέουσας επιμέλειας ως προς τον πελάτη.....	104
2.3 Βασικό στοιχείο της δέουσας επιμέλειας οι συναλλαγές.....	106
2.3.1 Υποχρέωση παρακολούθησης συναλλακτικής συμπεριφοράς.....	108
2.3.2 Παρακολούθηση συναλλακτικής συμπεριφοράς και προσέγγιση στάθμισης κινδύνου....	108

2.4 Οι πελάτες χαμηλού κινδύνου (μέτρα απλουστευμένης δέουσας επιμέλειας).....	109
2.5 Οι πελάτες υψηλού κινδύνου (μέτρα αυξημένης δέουσας επιμέλειας).....	111
2.5.1 Οι συναλλαγές χωρίς τη φυσική παρουσία του πελάτη (άρθρο 20 ν.3691/2008).....	111
2.5.2. Οι σχέσεις τραπεζικής ανταπόκρισης (άρθρο 21 ν.3691/2008).....	113
2.5.3 Τα Πολιτικώς Εκτεθειμένα Πρόσωπα (άρθρο 22 ν.3691/2008).....	113
Γ) Οι ύποπτες και ασυνήθεις συναλλαγές.....	114
1. Η έννοια της ύποπτης και ασυνήθους συναλλαγής.....	114
2. Γενική τυπολογία ασύνηθων ή ύποπτων συναλλαγών.....	115
2.1 Παροχή ανεπαρκών ή ύποπτων πληροφοριών και στοιχείων για την πιστοποίηση της ταυτότητας του πελάτη	116
2.2 Περιπτώσεις μεταφοράς κεφαλαίων.....	117
2.3. Δραστηριότητες ασύμβατες με την επιχειρηματική/επαγγελματική δραστηριότητα του πελάτη και το εν γένει συναλλακτικό/οικονομικό του προφίλ.....	118
2.4 Συναλλαγές σε μετρητά.....	119
2.5 Χρήση θυρίδων και σύναψη δανείων.....	120
2.6 Λοιπές περιπτώσεις που ενδεχομένως υποδηλώνουν κατά την απόφαση ΕΤΠΘ 285/2009 ξέπλυμα χρήματος.....	121
3. Ο χειρισμός της ύποπτης συναλλαγής.....	122
3.1 Η υποβολή αναφοράς ύποπτης συναλλαγής.....	122
3.2 Περιεχόμενο και προϋποθέσεις υποβολής αναφοράς ύποπτης συναλλαγής.....	124
3.3 Οι υποχρεώσεις των υπαλλήλων.....	125
3.3.1 Η απαγόρευση γνωστοποίησης (καθήκον εχεμύθειας).....	125

3.3.2 Υποχρέωση αναφοράς ύποπτης συναλλαγής.....	127
Δ) Λοιπές υποχρεώσεις των χρηματοπιστωτικών οργανισμών.....	128
1. Υποχρέωση τήρησης και φύλαξης αρχείων.....	128
2. Υποχρέωση αποφυγής συναλλαγών και ενεργειών.....	129
3. Διασφάλιση εσωτερικού ελέγχου και επικοινωνίας.....	130

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Η ΑΡΧΗ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗΣ ΕΣΟΔΩΝ ΑΠΟ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

A) Η συγκρότηση της Αρχής- Νομική ιδιότητα Προέδρου της Αρχής και των μελών της	133
B) Οι αρμοδιότητες της Αρχής-Νομική φύση των αρμοδιοτήτων.....	135
Γ) Πάγωμα Τραπεζικών Λογαριασμών.....	139
1. Νομοθετική πρόβλεψη.....	139
2. Προϋποθέσεις επιβολής της απαγόρευσης κίνησης τραπεζικών λογαριασμών.....	140
2.1 Τυπική-Διεξαγωγή έρευνας.....	140
2.1.1 Η έννοια της ύποπτης και ασυνήθους συναλλαγής.....	140
2.2 Ουσιαστικές.....	141
2.2.1 επείγουσα περίπτωση.....	141
2.2.2 βάσιμες υπόνοιες.....	142
3. Έκταση παγώματος τραπεζικών λογαριασμών.....	143
4. Τα αμυντικά δικαιώματα του βλαπτομένου.....	147
Δ) Διαδικασία μετά το πέρας της Έρευνας.....	148
1. Αρχαιοθέτηση της υπόθεσης.....	148

2. Σύνταξη Πορίσματος.....	148
Ε) Παράλληλη δέσμευση τραπεζικών λογαριασμών από τις δικαστικές αρχές και τον Πρόεδρο της Αρχής.....	149
ΣΤ) Η δυνατότητα του ΣΔΟΕ επιβολής δέσμευσης σε τραπεζικό λογαριασμό.....	151
ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	154
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	157

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

αδημ.	αδημοσίευτη (δικαστική απόφαση)
ΑΠ	Άρειος Πάγος
αρ.	αριθμός
βλ.	βλέπε
ΔΕΕ	Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιρειών
ΔΕΕΤ	Δελτίο Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών
εδ.	εδάφιο
Εις	Εισαγγελέας
ΕλλΔικ	Ελληνική Δικαιοσύνη
ΕΕΠΑ	Ελληνική Εταιρεία Ποινικού Δικαίου
ΕΕΠ	Ένωση Ελλήνων Ποινολόγων
ΕΚ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΤΠΘ	Επιτροπή Τραπεζικών και Πιστωτικών Θεμάτων
ΕτρΑξΔ	Επιθεώρηση Τραπεζικού και Αξιογραφικού Δικαίου
ΚΠΔ	Κώδικας Ποινικής Δικονομίας
ν.	νόμος
ΝοΒ	Νομικό Βήμα
ο.π.	όπως παραπάνω
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
περ.	περίπτωση
πλημ	πλημμελειοδικείο
ΠοινΧρ	Ποινικά Χρονικά

ΠοινΔικ	Ποινική Δικαιοσύνη
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
ΠοινΛογ	Ποινικός Λόγος
Συμβ	Συμβούλιο
ΤιμΤομ	Τιμητικός Τόμος
Υπερ	Υπεράσπιση
σελ.	σελίδα
FATF	Financial Action Task Force

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ένα από τα μείζονα προβλήματα που ταλανίζουν την οικονομία συνιστά ή νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες φαινόμενο που εξελίσσεται ραγδαία κατά τις τελευταίες δεκαετίες και τείνει να θέσει εν αμφιβόλω την παγκόσμια χρηματοοικονομική σταθερότητα. Το μέγεθος και η έκταση δραστηριοτήτων νομιμοποίησης εσόδων αποφέρει στο οργανωμένο έγκλημα τεράστια έσοδα ενώ συνδέεται άρρηκτα με τις εξελίξεις των σύγχρονων μεταβιομηχανικών κοινωνιών. Η απελευθέρωση των διασυνοριακών κινήσεων κεφαλαίων καθώς και η εντυπωσιακή χαλάρωση των κανονιστικών ρυθμίσεων που αφορούν τις επενδύσεις στον τραπεζικό χώρο και στην παροχή ασφαλιστικών υπηρεσιών συνιστούν βασικούς παράγοντες που συνέβαλαν καταλυτικά στην εξάπλωση των φαινομένων «ξεπλύματος βρόμικου χρήματος» σε παγκόσμια κλίμακα.

Οι εγκληματικές οργανώσεις, διακινώντας τεράστια χρηματικά ποσά, αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο εντοπισμού από τις διωκτικές αρχές κατά τη διεκπεραίωση των αναγκαίων οικονομικών συναλλαγών τους. Η επιτυχής διεκπεραίωση του ξεπλύματος, ωστόσο, τους επιτρέπει να διατηρήσουν τον έλεγχο των παρανόμως κτηθέντων εσόδων και τελικά να προσδώσουν έναν μανδύα νομιμότητας στην πηγή προέλευσής τους, αποκρύπτοντας το ίχνος οιοδήποτε ενοχοποιητικού στοιχείου. Κατεξοχήν γνώριμη τακτική τους για να επιτύχουν αυτό το στόχο είναι η χρησιμοποίηση πιστωτικών ιδρυμάτων, ασφαλιστικών επιχειρήσεων, κεφαλαιαγορών και του χρηματοπιστωτικού συστήματος εν γένει.

Πράγματι, οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί εν όψει του αυξανόμενου ανταγωνισμού, των συνεχώς αναπτυσσόμενων τεχνολογιών και της απόλυτης εχεμύθειας που προσφέρουν, αποτελούν το πλέον προσφιλές μέσο για νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Τα πιστωτικά ιδρύματα, ιδιαίτερα έχουν καταστεί το επίκεντρο των μεθόδων ξεπλύματος χρήματος, μια εξέλιξη που εγκυμονεί σοβαρούς κινδύνους για τη φήμη τους και μάλιστα προερχόμενους από τις δραστηριότητες κάποιων πελατών τους. Η απαξία δε τέτοιων απειλών για τα πιστωτικά ιδρύματα είναι πρόδηλη, αφού το αντικείμενο τους εξαρτάται απόλυτα από τη διατήρηση της φήμης περί φερεγγυότητας, ακεραιότητας και συνέπειάς τους.

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας συνιστά, ακριβώς, η σύνδεση του χρηματοπιστωτικού συστήματος με το ξέπλυμα βρόμικου χρήματος καθώς και οι ενέργειες που

έχουν γίνει για την πάταξη ή έστω τον περιορισμό τέτοιου είδους φαινομένων. Στο πρώτο κεφάλαιο αναλύεται η έννοια του ξεπλύματος βρόμικου χρήματος, το προστατευόμενο έννομο αγαθό που ο νομοθέτης θέλησε να διαφυλάξει με τη θέσπιση των διατάξεων για τη νομιμοποίηση εσόδων, ενώ περιγράφονται και τα τρία διεθνώς αποδεκτά στάδια του ξεπλύματος. Στο δεύτερο κεφάλαιο εκτίθενται οι λόγοι που καθιστούν τους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς ευεπίφορους στη νομιμοποίηση εσόδων και αναλύονται εκτενώς οι κυριότερες μέθοδοι τις οποίες μετέρχονται οι δράστες για την πρόσδοση νομιμοφάνειας στα έσοδά τους. Ακολουθεί η παράθεση των πρωτοβουλιών που ελήφθησαν σε διεθνές επίπεδο για την αντιμετώπιση και καταστολή του φαινομένου (τρίτο κεφάλαιο) καθώς και τα μέτρα που έλαβε ο Ευρωπαϊός νομοθέτης επηρεαζόμενος και συμμορφούμενος με τα διεθνή πρότυπα (τέταρτο κεφάλαιο). Στο πέμπτο κεφάλαιο αποτυπώνεται το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο στη χώρα μας, όπως αυτό διαμορφώθηκε από την ψήφιση του πρώτου νόμου για το ξέπλυμα το 1995 μέχρι τον ισχύοντα ν.3691/2008 και αναλύονται οι τροποποιήσεις που αυτός επέφερε σε σχέση με τα προγενέστερα νομοθετήματα. Έπειτα, περιγράφονται οι νέες αυξημένες υποχρεώσεις των χρηματοπιστωτικών οργανισμών, όπως αυτές προκύπτουν αφενός από το ν.3691/2008, αφετέρου από τις Πράξεις του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος που αποσκοπούν στην όσο το δυνατόν μεγαλύτερη διασφάλιση της αξιοπιστίας του χρηματοπιστωτικού συστήματος και στη θέσπιση αυστηρότατων μέτρων ασφαλείας κατά τη διενέργεια συναλλαγών και πάσης φύσεως δραστηριοτήτων. Τέλος, στο έβδομο κεφάλαιο εξετάζονται ενδελεχώς οι αρμοδιότητες της Αρχής καταπολέμησης της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στη δυνατότητά της να δεσμεύσει λογαριασμούς στους οποίους έχει διαπιστωθεί ότι βρίσκονται περιουσιακά στοιχεία που προέρχονται από εγκληματική δραστηριότητα και στη δυνατότητα συνεργασίας της με άλλους φορείς για αποτελεσματικότερη καταστολή των φαινομένων νομιμοποιήσεως εσόδων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗΣ ΕΣΟΔΩΝ ΑΠΟ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

A. Η διαβρωτική επίδραση του οργανωμένου εγκλήματος και του ξεπλύματος βρόμικου χρήματος στην οικονομία και στην κοινωνία

Το πρόβλημα του οργανωμένου εγκλήματος και η πρακτική του ξεπλύματος των εσόδων από τις δραστηριότητές του είναι γνωστό από παλιά, ωστόσο πλέον αυτό δύναται να απειλήσει και να υπονομεύσει την κοινωνικοοικονομική ζωή ακόμη και τις πολιτικές εξελίξεις μιας χώρας. Αυτό οφείλεται καταρχάς στο ότι οι μέθοδοι και οι πρακτικές που χρησιμοποιούνται σήμερα στο ξέπλυμα βρόμικου χρήματος είναι πολύ περισσότερο ανεπτυγμένες και σύνθετες δυσχεραίνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο το έργο της προλήψεως και της καταστολής. Παράλληλα, τα συνδικάτα του διεθνούς οικονομικού εγκλήματος, εισδύουν συστηματικά στον ευρύτερο επιχειρηματικό χώρο, επενδύοντας τα έσοδά τους σε νόμιμες επιχειρήσεις όλων των κλάδων του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα και επιτυγχάνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την μεταμφίεση και ευχερέστερη κυκλοφορία του βρόμικου χρήματος, αφού αυτό ανακατεύεται με το νόμιμο χρήμα. Το πρόβλημα επιτείνεται από το γεγονός ότι τα δίκτυα που εξειδικεύονται και επιδίδονται συστηματικά στο ξέπλυμα βρόμικου χρήματος επεκτείνονται διαρκώς και δραστηριοποιούνται σε περισσότερες χώρες ενώ μάλιστα δεν είναι λίγες οι φορές που τα δίκτυα αυτά συνεργάζονται και μεταξύ τους¹.

Με βάση τα ανωτέρω, το φαινόμενο αυτό δεν μπορεί να θεωρηθεί απλά ως η έκφραση και το αποτέλεσμα της αναμενόμενης προσπάθειας των δραστών να εξασφαλίσουν τα οφέλη των πράξεών τους, αλλά επιβάλλεται να συνειδητοποιηθεί το μέγεθος των κινδύνων που υποβόσκουν στην συγκέντρωση τεράστιων κεφαλαίων στα χέρια του οργανωμένου εγκλήματος, ιδιαίτερα δε να ληφθεί υπόψη η εντονότατη παρουσία και συμμετοχή του στο σημερινό οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό γίγνεσθαι. Οι εγκληματίες που σωρεύουν και νέμονται αυτόν τον πακτωλό χρημάτων προσφεύγουν στην πρακτική του ξεπλύματος προκειμένου να

¹ Βλ. Τραγάκη Γ., Οργανωμένο έγκλημα και ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 1996, σελ. 61

εξαφανίσουν οποιοδήποτε ενοχοποιητικό στοιχείο, ενώ για την πραγμάτωση του σκοπού τους έχουν στη διάθεσή τους άφθονα υλικά μέσα και την κατάλληλη οργανωτική και επιχειρησιακή συγκρότηση, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος και της καλύτερης δυνατής αξιοποίησης των σύγχρονων τεχνολογικών εφαρμογών στις οικονομικές συναλλαγές τους. Η μολυσματική επίδραση του βρώμικου χρήματος στην εθνική οικονομία αρχίζει να γίνεται αντιληπτή από τη στιγμή που τα οργανωμένα δίκτυα του εγκλήματος ιδρύουν και ελέγχουν νόμιμες επιχειρήσεις καθώς με αυτόν τον τρόπο το βρώμικο χρήμα αναμιγνύεται με το καθαρό και λαμβάνει τη μορφή της κατά τεκμήριο νόμιμης περιουσίας. Κατ' ακολουθίαν, εφόσον ένα σημαντικό μέρος των χρηματοοικονομικών αξιών ελέγχεται από το οργανωμένο έγκλημα, οι βασικοί δείκτες της οικονομικής δραστηριότητας χάνουν την αξιοπιστία και τη χρησιμότητά τους σε ότι αφορά τη διαμόρφωση και εφαρμογή αποτελεσματικής οικονομικής πολιτικής.

Άμεσο θύμα αυτής της διαβρωτικής επίδρασης του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος είναι και το χρηματοπιστωτικό σύστημα λόγω της αδιαμφισβήτητης κεντρικής θέσης των πιστωτικών ιδρυμάτων στην οικονομική ζωή. Η συγκέντρωση περιουσιακών στοιχείων και η οικονομική δύναμη που αυτά συνεπάγονται γίνονται καθημερινά αντικείμενο εγκληματικών ενεργειών οι οποίες ακόμη και αν δεν οδηγήσουν σε άμεση οικονομική ζημία του χρηματοπιστωτικού συστήματος οδηγούν σε αμαύρωση της φήμης του αλλά και σε γενικότερο κλονισμό της εμπιστοσύνης του κοινού προς αυτό. Αποτελεί, μάλιστα, το πλέον σύνηθες φαινόμενο να χρησιμοποιούνται οι τράπεζες ως εφαλτήριο για την τοποθέτηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και την εν συνεχεία μεταμφίεση τους αξιοποιώντας τους δαιδαλώδεις μηχανισμούς των τραπεζικών ιδρυμάτων με συνέπεια να υπονομεύεται η υγιής ανάπτυξη της οικονομίας μιας χώρας.

B) Ορισμός και χαρακτηριστικά του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος

Ως νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες περιγράφεται η διαδικασία μέσω της οποίας αποκρύπτεται η ύπαρξη, η πηγή, η διακίνηση, ο προορισμός ή η χρησιμοποίηση περιουσιακών στοιχείων και κεφαλαίων παράνομης προέλευσης, τα οποία στη συνέχεια μεταμφιέζονται με τέτοιο τρόπο ώστε η προέλευσή τους να εμφανίζεται νόμιμη². Οι

²Ο ορισμός αυτός φέρει την πατρότητα της «Προεδρικής Επιτροπής για το Οργανωμένο Έγκλημα των ΗΠΑ» (President's Commission on Organized Crime-1986). Στην Ελλάδα, ο σχετικός όρος αναφέρεται για πρώτη φορά

περισσότερες χώρες έχουν υιοθετήσει τον ορισμό της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για την Καταπολέμηση της Διακίνησης Ναρκωτικών και Ψυχοτρόπων Ουσιών του 1988 (Σύμβαση της Βιέννης) και της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για την καταπολέμηση του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος του 2000 (Σύμβαση του Παλέρμιο). Σύμφωνα, λοιπόν, με τις εν λόγω Συμβάσεις νομιμοποίηση συνιστά:

- Η μετατροπή ή μεταφορά περιουσιακών στοιχείων εν γνώσει ότι αυτά προέρχονται από οποιοδήποτε έγκλημα ή εγκλήματα (εμπορίου ναρκωτικών), ή από πράξη συμμετοχής σε τέτοιο έγκλημα ή εγκλήματα, με σκοπό την απόκρυψη ή τη μεταμφίεση της παράνομης προέλευσης τη περιουσίας, ή η παροχή υποστήριξης σε οποιοδήποτε πρόσωπο εμπλεκόμενο στη διάπραξη κάποιου ή κάποιων τέτοιων εγκλημάτων με σκοπό την αποφυγή των νόμιμων συνεπειών των πράξεών του.
- Η απόκρυψη ή συγκάλυψη της πραγματικής φύσης, πηγής, τοποθεσίας, διάθεσης, μετακίνησης, δικαιωμάτων ή ιδιοκτησιακού καθεστώτος των περιουσιακών στοιχείων, εν γνώσει ότι αυτά προέρχονται από τη διάπραξη εγκλήματος ή εγκλημάτων, ή από τη συμμετοχή σε τέτοιο έγκλημα ή εγκλήματα.
- Η απόκτηση, κατοχή ή χρήση περιουσιακού στοιχείου, εν γνώσει κατά τη στιγμή της λήψης ότι προέρχεται από την τέλεση εγκλήματος ή εγκλημάτων, ή από τη συμμετοχή στην τέλεση σε τέτοιο έγκλημα ή εγκλήματα.

Οι τρεις αυτές περιπτώσεις αντιστοιχούν στις ευρέως σήμερα γνωστές υποστάσεις της επιδίωξης, της συγκάλυψης και της κτήσης ή κατοχής³. Το κρίσιμο στοιχείο εν προκειμένω είναι η βασική ή η προηγούμενη εγκληματική πράξη, η οποία αποτελεί την υποκρυπτόμενη εγκληματική πράξη από την οποία παράγονται έσοδα, των οποίων η νομιμοποίηση συνιστά το έγκλημα του ξεπλύματος χρήματος. Για να μπορεί, δηλαδή, να γίνει λόγος για νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα, προϋποτίθεται λογικά και τυπικά η τέλεση μιας άλλης εγκληματικής δραστηριότητας, δηλαδή η προηγούμενη πραγμάτωση μιας

στο νόμο 2145/1993 με την προσθήκη στο άρθρο 394 του ΠΚ νέου άρθρου 394Α και μέσω της τροποποίησης αυτού με το άρθρο 2 ν.2331/1995 καταλήγουμε ότι νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες- με την έννοια της διάπραξης σοβαρών ποινικών αδικημάτων- είναι το σύνολο των πράξεων ή των παραλείψεων με τις οποίες αποκρύπτεται η πραγματική προέλευση και ο δικαιούχος των παράνομα αποκτώμενων περιουσιακών στοιχείων, με τρόπο ώστε, εμφανίζοντας ότι προέρχονται από νόμιμη οικονομική δραστηριότητα να διατηρεί τον έλεγχο επ' αυτών.

³Ο ν.3691/2008 προβλέπει, όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια και μία τέταρτη υπόσταση, της τοποθέτησης ή διακίνησης στο χρηματοπιστωτικό τομέα.

άλλης αξιόποινης πράξης. Έτσι, δημιουργείται μια σχέση κύριας και επόμενης πράξης, όπου κύρια πράξη είναι το αδίκημα από το οποίο δημιουργείται το προϊόν και επόμενη εκείνη η εγκληματική συμπεριφορά με την οποία το προϊόν αυτό αποκτά νομιμοφανή υπόσταση. Συνεπώς, για την αντικειμενική θεμελίωση της νομιμοποίησης εσόδων απαραίτητη είναι πάντοτε η ύπαρξη προηγούμενης εγκληματικής δραστηριότητας⁴

Γ) Το προστατευόμενο έννομο αγαθό του ξεπλύματος βρόμικου χρήματος

1) Οι διατυπωθείσες απόψεις για το έννομο αγαθό του ξεπλύματος

Ένα κεντρικό όσο και σύνθετο ζήτημα στην ερμηνεία των διατάξεων για τη νομιμοποίηση είναι ο προσδιορισμός του προστατευόμενου εννόμου αγαθού, δηλαδή του αγαθού που θέλησε να προστατεύσει ο κρατικός νομοθέτης, ζήτημα που απασχόλησε εντονότατα τη θεωρία και αποτέλεσε αντικείμενο ευρείας κριτικής και αντιπαραθέσεως. Κρίνεται σκόπιμο, λοιπόν, να γίνει μία σύντομη αναφορά στις κυριότερες απόψεις που έχουν διατυπωθεί στο χώρο της θεωρίας, σχετικά με το προστατευόμενο αγαθό της πράξης της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.

Κατά μία άποψη⁵ το προστατευόμενο έννομο αγαθό συνίσταται στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης, είτε ως ειδικότερη έκφραση της εφαρμογής πολιτειακής εξουσίας, είτε με την έννοια της προστασίας του δημοσίου συμφέροντος, υπό την έννοια ότι η νομιμοποίηση παράνομων εσόδων αποτελεί μία μορφή υπόθαλψης. Η άποψη αυτή επικρίθηκε στην ελληνική θεωρία με την επιχειρηματολογία ότι όλα τα εγκλήματα που αφορούν στην απονομή της δικαιοσύνης και τυποποιούνται στα άρθρα 224 επ. ΠΚ. αντιμετωπίζονται με ποινές φυλάκισης και όχι με καθειρήξεις (ενώ η υπόθαλψη ακόμα και όταν αφορά το δράστη του βαρύτερου κακουργήματος αντιμετωπίζεται με ποινή φυλακίσεως έως τριών ετών), συνεπώς δε θα μπορούσε μια πράξη υπόθαλψης για ένα πλημμέλημα, όπως αυτό της κλοπής, της απάτης ή της υπεξαίρεσης, να αντιμετωπίζεται με ποινή κάθειρξης, πολλώ δε μάλλον όταν υποστηρίζεται ότι

⁴Βλ. ΣυμβΑΠ 372/2002, ΠοινΔικ 10/2002, σελ.1013

⁵Βλ. Διονυσσοπούλου Α., Νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και αποδοχή προϊόντων εγκλήματος- Μια συμβολή στο ζήτημα του προστατευόμενου εννόμου αγαθού του άρθρου 2 παρ. 1 του ν.2321/1995, ΠοινΧρ ΜΘ/1999, σελ. 991, της ίδιας, Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα, Τα Οικονομικά Εγκλήματα τόμος II, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2007 σελ.279 επ.

στη συγκεκριμένη περίπτωση υπάρχει ένα έγκλημα αφηρημένης διακινδύνευσης της δικαιοσύνης, ενώ η υπόθαλψη θεωρείται έγκλημα βλάβης⁶.

Άλλες απόψεις εκκινώντας από τις ίδιες σκέψεις με την ανωτέρω εκτεθείσα, προβάλλουν ως αυτοτελή έννομα αγαθά που προσβάλλονται με το ξέπλυμα βρόμικου χρήματος το χρηματοπιστωτικό σύστημα και γενικότερα το οικονομικό σύστημα, την ασφάλεια των συναλλαγών, τον υγιή ανταγωνισμό και την κοινωνία εν γένει, αποκλείοντας, ωστόσο, το έννομο αγαθό που προσβάλλει το προηγούμενο βασικό αδίκημα⁷. Οι απόψεις αυτές έχουν επικριθεί λόγω της ευρύτητας και της αοριστίας τους με συνέπεια να μην μπορούν να επιτελέσουν κριτική λειτουργία ως έννομα αγαθά. Άλλωστε, και στη περίπτωση που οι εποπτικοί μηχανισμοί στο χρηματοπιστωτικό σύστημα κρίνονται ανεπαρκείς, με συνέπεια να κλονίζεται η εμπιστοσύνη του πολίτη απέναντι στο σύστημα και να ελλοχεύει ο κίνδυνος οικονομικών σκανδάλων, το γεγονός αυτό δεν είναι συνέπεια της νομιμοποίησης των παράνομων εσόδων, αλλά της ανικανότητας ή της απροθυμίας των διοικητικών αρχών να αντιμετωπίσουν με επάρκεια το έγκλημα. Δεν μπορεί, λοιπόν, να υποθέσει κανείς ότι η νομιμοποίηση εσόδων καθαυτή θίγει την οικονομία ή συμβάλλει έστω στην προσβολή της⁸. Επιπροσθέτως, όπως έχει επισημανθεί, δεν μπορεί να αγνοηθεί ότι το ξέπλυμα είναι έγκλημα συνάφειας ή εξαρτημένο, δηλαδή δεν αποτελεί καν έγκλημα χωρίς το προηγούμενο βασικό αδίκημα⁹. Συνεπώς δεν μπορεί να αποκλειστεί από

⁶Βλ. Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Το έγκλημα της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες πράξεις-Προβλήματα από τη μέχρι σήμερα εφαρμογή του ν.2331/1995, ΠοινΔικ 2002, σελ. 290, της ίδιας, Το έγκλημα της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων μετά το ν.3424/2005: Ερμηνευτικές προτάσεις, στον τόμο Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος «Καθαρή» ή ελεύθερη κοινωνία;, ΕΕΠ, εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2007, σελ.184, όπου επισημαίνεται περαιτέρω ότι η άποψη αυτή παραγνωρίζει πως η απονομή της δικαιοσύνης, ως ειδικότερη όψη της πολιτειακής εξουσίας, προσβάλλεται μόνο «στο πεδίο επιβολής της», όταν δηλαδή η κρατική βούληση είναι ήδη διαμορφωμένη και εμποδίζεται απλώς η πραγμάτωσή της, και όχι όταν ο κρατικός μηχανισμός, στο σύνολό του, αγνοεί την τέλεση μιας πράξης, Τσιρίδη Π., Ο νέος νόμος για το ξέπλυμα χρήματος (Ν.3691/2008), Νομική Βιβλιοθήκη, έκδοση 2009, σελ. 48-49

⁷Βλ. Νικολούδη Π., Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες (άρθρο 2 ν.2331/1995-Με αφορμή την πρόσφατη νομολογία), ΠοινΧρ Ν/2000 σελ.771, Κάτσιο Στ., Η πορεία της Οδηγίας 91/308 ΕΟΚ για την καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων και η εφαρμογή του ν.2331/1995, ΠοινΔικ 2000, σελ. 397, Ανδρουλάκη Ν., Η ποινική δογματική και η απήχησή της στην πράξη 50 χρόνια μετά, ΠοινΧρ ΝΒ/2002, σελ. 292

⁸Βλ. Τσιρίδη Π., Ο νέος νόμος για το ξέπλυμα χρήματος (Ν.3691/2008), Νομική Βιβλιοθήκη, έκδοση 2009, σελ. 48-49, Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Το έγκλημα της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων μετά το ν.3424/2005: Ερμηνευτικές προτάσεις, στον τόμο «Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, “καθαρή” ή ελεύθερη κοινωνία;», ΕΕΠ 2007, σελ. 182-183

⁹Βλ. Λίθο Ν., Το ξέπλυμα βρόμικου χρήματος και η εξιχνιάσή του, στον τόμο Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος-«Καθαρή» ή ελεύθερη κοινωνία;, ΕΕΠ, εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2007, σελ. 360-362, ο οποίος μετά το ν.3424/2005 και πριν τη θέσπιση του 3691/2008, υποστηρίζει ότι το ξέπλυμα αντλεί την κοινωνικοηθική του απαξία, από το πρωτογενές έγκλημα (βασικό αδίκημα) και δεν έχει αυτοτελή ποινική απαξία. Αντίστοιχες απόψεις εκφράζει και ο Τζαννετής επισημαίνοντας ότι «ανεξαρτήτως αν με το έγκλημα του 2331/1995

τη συζήτηση για το έννομο αγαθό του ξεπλύματος το έννομο αγαθό που προσβάλλει το προηγούμενο του ξεπλύματος βασικό αδίκημα.

Με αυτές τις σκέψεις διατυπώθηκε η άποψη ότι το έννομο αγαθό του ξεπλύματος ταυτίζεται με εκείνο του βασικού αδικήματος¹⁰. Συγκεκριμένα υποστηρίχθηκε ότι το έννομο αγαθό που έχει ήδη προσβληθεί με το βασικό αδίκημα μπορεί να θιγεί εκ νέου με το ξέπλυμα αφενός με την εμβάθυνση της προσβολής, που έχει ήδη επέλθει με το βασικό έγκλημα, αν το τελευταίο πλήττει ατομικά έννομα αγαθά και αφετέρου με τη δημιουργία του αφηρημένου κινδύνου να επαναληφθεί η εγκληματική δραστηριότητα (βασικό αδίκημα) με τη χρησιμοποίηση των ήδη νομιμοποιημένων εσόδων. Η άποψη αυτή επικρίθηκε κυρίως με το επιχείρημα ότι με την τέλεση του βασικού αδικήματος ολοκληρώνεται ήδη και η προσβολή του εκάστοτε προσβαλλόμενου εννόμου αγαθού, και ως εκ τούτου δεν είναι επιδεκτικό περαιτέρω προσβολής με τις πράξεις που προβλέπονται στο νόμο για το ξέπλυμα¹¹.

Παραλλαγή της ανωτέρω άποψης συνιστά η ευρέως υποστηριχθείσα στην ελληνική ποινική επιστήμη θέση ότι σκοπός του νόμου περί ξεπλύματος είναι η καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, υπό την έννοια ότι οι νομοτυπικές μορφές της νομιμοποίησης εσόδων λειτουργούν ως μηχανισμοί διευκόλυνσης, διείσδυσης και ενσωμάτωσης του οργανωμένου εγκλήματος στην οικονομία¹². Βάσει της άποψης αυτής, αντικείμενο της νομιμοποίησης

προστατεύεται αυτοτελώς ένα (ή ίσως και περισσότερα) από τα ανωτέρω έννομα αγαθά, δεν είναι δυνατόν να παραμένει αμέτοχο στη σχετική συζήτηση το έννομο αγαθό, που προσβάλλει το βασικό αδίκημα, και αυτό ακριβώς λόγω του εξαρτημένου χαρακτήρα του ξεπλύματος» σε *Τζαννετή Α.*, Η δήμευση των νομιμοποιούμενων προϊόντων της εγκληματικής δραστηριότητας, στον τόμο «Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος-“Καθαρή” ή ελεύθερη κοινωνία;», ΕΕΠ, εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2007 σελ. 251

¹⁰Βλ. *Βασιλακόπουλο Π.*, Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος (Κριτικές παρατηρήσεις στις ποινικές διατάξεις του ν.2331/1995), ΠοινΧρ ΜΣΤ, σελ.1365, *του ιδίου*, Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, (εθνικές και διεθνείς διαστάσεις), Πρακτικά 2^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου της ΕΕΠ, 2001, σελ. 117, *Παύλου Σ.*, Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές ενέργειες (άρθρο 2 ν.2331/1995) και ιδίως η οριοθέτησή τους από την αποδοχή και διάθεση προϊόντων εγκλήματος, Υπερ. 2000, σελ. 642, *Παύλου Σ.-Δημήτρηνα Γ.*, Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες στη διαχρονική της διάσταση- Από τον ν.2331/1995 στο ν.3691/2008, Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2009, σελ. 23, *Δημήτρηνα Γ.*, Ο δράστης του εγκλήματος της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, στον τόμο Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, «Καθαρή» ή ελεύθερη κοινωνία;, ΕΕΠ, εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2007, σελ.161

¹¹Βλ. *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, Το έγκλημα της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες πράξεις-Προβλήματα από τη μέχρι σήμερα εφαρμογή του ν.2331/1995, ΠοινΔικ 2002, σελ. 289-290, *της ιδίας*, Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές πράξεις σε Πρακτικά του Ζ' Πανελληνίου Συνεδρίου της ΕΕΠΔ, 2000, σελ. 124 επ.

¹²Βλ. ενδεικτικά *Παύλου Σ.*, Διωκτικές εκτροπές στην εφαρμογή του ν.2331/1995, για το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος και ο απαιτούμενος εξορθολογισμός της εφαρμογής του, σε τιμ. τόμο Ανδρουλάκη Ν., εκδόσεις Αντ. Ν.Σάκκουλα, 2003, σελ. 528, *του ιδίου*, Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές ενέργειες (άρθρο 2 ν.2331/1995) και ιδίως η οριοθέτησή τους από την αποδοχή και διάθεση προϊόντων εγκλήματος, Υπερ. 2000, σελ.

αποτελεί μόνο η περιουσία που προέρχεται από εγκληματική οργάνωση, επομένως ο δράστης της πρότερης πράξης πρέπει να είναι μέλος της εγκληματικής οργάνωσης που έχει ως σκοπό τη διάπραξη των βασικών αδικημάτων που περιγράφει ο νόμος. Και εν προκειμένω, το ξέπλυμα βρόμικου χρήματος προσβάλλει εκείνα τα έννομα αγαθά που προσβάλλουν τα προηγούμενα βασικά αδικήματα, με τη διαφορά όμως ότι αυτά θα πρέπει να τελούνται πάντοτε στο πλαίσιο του οργανωμένου εγκλήματος. Η εν λόγω θέση συνάντησε ισχυρό αντίλογο με την επιχειρηματολογία ότι περιορίζει ερμηνευτικά το πεδίο εφαρμογής της διάταξης μόνο σε πράξεις συνδρομής σε εγκληματικές οργανώσεις¹³. Σε περίπτωση, δηλαδή, που ο δράστης της προηγούμενης πράξης δρα μόνος του, χωρίς να ανήκει σε κάποια εγκληματική οργάνωση δεν υπάρχει πρόσφορο αντικείμενο νομιμοποίησης¹⁴. Η άποψη αυτή δεν βρίσκει καν έρεισμα στο κείμενο του νέου νόμου (ν.3691/2008), ο οποίος δεν αξιώνει το βασικό αδίκημα να συνδέεται απαραίτητως με το οργανωμένο έγκλημα, τουναντίον τιμωρεί ως διακεκριμένη περίπτωση ξεπλύματος την τέλεσή του στα πλαίσια οργανωμένης εγκληματικής ομάδας (άρθρο 45 παρ. 1 εδ' γ. ν.3691/2008), πράγμα που αποδεικνύει ότι το ξέπλυμα στη βασική του μορφή δεν απαιτεί τέλεση στο πλαίσιο του οργανωμένου εγκλήματος¹⁵.

Τέλος, διατυπώθηκε και η άποψη ότι το προστατευόμενο έννομο αγαθό εντοπίζεται στην πρακτική δυνατότητα επιβολής δήμευσης ή παρεμφερών μέτρων που αποσκοπούν στην αφαίρεση των εγκληματικών προσόδων¹⁶, άποψη που βεβαίως επικρίθηκε λόγω της κυκλικής επιχειρηματολογίας της, διότι εντοπίζει το έννομο αγαθό του ξεπλύματος στην ίδια την ποινική

643 επ., Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Το έγκλημα της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες πράξεις- Προβλήματα από τη μέχρι σήμερα εφαρμογή του ν.2331/1995, ΠοινΔικ 2002, σελ. 288 επ.

¹³Βλ. Παύλου Σ., Δικτικές εκτροπές στην εφαρμογή του ν.2331/1995, για το ξέπλυμα βρόμικου χρήματος και ο απαιτούμενος εξορθολογισμός της εφαρμογής του, σε τιμ. τόμο Ανδρουλάκη Ν., εκδόσεις Αντ. Ν.Σάκκουλα, 2003, σελ. 534, Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Το έγκλημα της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες πράξεις- Προβλήματα από τη μέχρι σήμερα εφαρμογή του ν.2331/1995, ΠοινΔικ 2002, σελ. 292 επ.

¹⁴Βλ. Διονυσοπούλου Α., Πότε ένα περιουσιακό στοιχείο προέρχεται από εγκληματική δραστηριότητα; Συμβολή στον καθορισμό του κύκλου των πρόσφορων αντικειμένων της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα, ΠοινΧρ 2006, σελ.362

¹⁵Βλ.Καμπέρου-Ντάλτα Ε., Ο Ν.3691/2008 για το ξέπλυμα βρόμικου χρήματος-Ερμηνευτική προσέγγιση του νόμου και διεθνές ποινικό πλαίσιο, Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2009, σελ. 63

¹⁶Βλ. Τριανταφύλλου Γ., Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες: τα προσβαλλόμενα έννομα αγαθά και η συμβολή της στην ερμηνεία του άρθρου 2 παρ.1 του ν.2331/1995σε τιμ. τόμο Ανδρουλάκη Ν., εκδόσεις Αντ. Ν.Σάκκουλα, 2003, σελ. 746-747, 782 επ.

κύρωση της δήμευσης, η οποία όμως αποτελεί την συνέπεια και όχι τη δικαιολογητική βάση της συμπεριφοράς¹⁷.

2) Η σταθερότητα και ακεραιότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος ως προστατευόμενα έννομα αγαθά ειδικότερα

Παρά τη διχογνωμία και τα αντεπιχειρήματα ως προς την έννοια του προστατευόμενου εννόμου αγαθού, είναι προφανές ότι μέσω της ποινικοποίησης του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος η διεθνής κοινότητα θέλησε να προστατεύσει το διεθνές χρηματοπιστωτικό και οικονομικό σύστημα, το οποίο, σύμφωνα με την οικονομική επιστήμη δύναται να θιγεί από την εισροή υπερβολικών εγκληματικών εσόδων σε αυτό. Στις περιπτώσεις κατά τις οποίες το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος στρέφεται κατά του χρηματοπιστωτικού και του οικονομικού συστήματος ενός κράτους θέτοντας σε κίνδυνο τη σταθερότητα και την ακεραιότητά του, ή στις περιπτώσεις που το ξέπλυμα έχει διεθνείς όψεις και μπορεί να θίξει το διεθνές χρηματοπιστωτικό ή οικονομικό σύστημα, το έννομο αγαθό που θίγεται είναι η ομαλή και αξιόπιστη λειτουργία, δηλαδή η σταθερότητα και ακεραιότητα αυτού του συστήματος-κρατικού ή αντίστοιχα διεθνούς¹⁸.

Υπό τις σκέψεις αυτές ο Έλληνας νομοθέτης, σε συμφωνία με τα διεθνώς κρατούντα, δήλωσε ρητά στο νέο νόμο 3691/2008 ότι «αντικείμενο του παρόντος νόμου είναι και η προστασία του χρηματοπιστωτικού συστήματος από τους κινδύνους που ενέχει το ξέπλυμα» (άρθρο 2 παρ.1) και εισήγαγε μία νέα ειδική υπόσταση (που δεν έχει μάλιστα συγκεκριμένο διεθνές πρότυπο) αυτή της τοποθέτησης ή διακίνησης εγκληματικών εσόδων στον χρηματοπιστωτικό τομέα (άρθρο 2 παρ. 2 στοιχ. δ΄) . Επομένως, ανήγαγε σε έννομο αγαθό του ξεπλύματος το εγχώριο και διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα, το οποίο θέλησε να προστατεύσει με την ποινικοποίηση όλων των υποστάσεων του ξεπλύματος από τον ενδεχόμενο κλονισμό της σταθερότητας και της ακεραιότητάς του. Επιπλέον, η ειδική υπόσταση της τοποθέτησης ή διακίνησης εσόδων στον χρηματοπιστωτικό τομέα τέθηκε σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του εν λόγω νόμου «επειδή υπάρχει ανάγκη προστασίας της ακεραιότητας, σταθερότητας, και φήμης του χρηματοπιστωτικού τομέα και των εταιρειών που ανήκουν σε

¹⁷Βλ. Τζαννετή Α., Η δήμευση των νομιμοποιούμενων προϊόντων της εγκληματικής δραστηριότητας, στον τόμο «Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος-“Καθαρή” ή ελεύθερη κοινωνία;», ΕΕΠ, εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2007 σελ. 250

¹⁸Βλ. Καμπέρου-Ντάλτα Ε., ό.π. σελ. 65

αυτόν από τους κινδύνους που ενέχουν το ξέπλυμα χρήματος και η χρηματοδότηση της τρομοκρατίας¹⁹». Επ' αυτών λεκτέα τα ακόλουθα: Όσον αφορά τη φήμη του χρηματοπιστωτικού τομέα, που φαίνεται να ανάγεται σε ειδικό έννομο αγαθό αυτής της υπόστασης του ξεπλύματος, επισημαίνεται ότι κατά το χρονικό διάστημα που τα εγκληματικά έσοδα είναι τοποθετημένα ή διακινούνται στον χρηματοπιστωτικό τομέα και για όσο χρόνο αγνοείται η εγκληματική τους προέλευση, η φήμη του χρηματοπιστωτικού τομέα δεν μπορεί εκ των πραγμάτων να θιγεί. Μόνο μετά την ανακάλυψη της εγκληματικής τους προέλευσης μπορεί να προκύψει ζήτημα προσβολής της φήμης του χρηματοπιστωτικού τομέα. Συνεπώς, η ενδεχόμενη τρώση της φήμης του αποτελεί την συνέπεια της ανακάλυψης του εγκλήματος από τις αρμόδιες αρχές και όχι το αντικείμενο προστασίας, δηλαδή το έννομο αγαθό του. Αντιθέτως, η διακινδύνευση της ακεραιότητας και σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος λαμβάνει χώρα ήδη όταν τελείται η εγκληματική συμπεριφορά και δεν εξαρτάται από την ανακάλυψη ή δίωξη του ξεπλύματος ή και του βασικού αδικήματος²⁰. Επομένως, ορθότερο θα ήταν να θεωρηθεί ότι προστατευόμενα έννομα αγαθά είναι η ακεραιότητα και η σταθερότητα, όχι όμως και η φήμη του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Δ) Οι φάσεις του ξεπλύματος χρήματος

Πρωταρχικός στόχος της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες είναι η αποτροπή της αποκάλυψης και κατά συνέπεια η μεταμφίεση περιουσιακών στοιχείων όσον αφορά την εγκληματική προέλευσή τους. Δεν είναι όμως ο μόνος καθώς η απλή απόκρυψή τους δεν προσφέρει τίποτα στο δράστη, εφόσον δεν μπορεί να τα χρησιμοποιήσει ή να τα επενδύσει κατά βούληση. Ο δράστης αποσκοπεί, δηλαδή, με την πράξη του τόσο στην εξασφάλιση όσο και στη διατήρηση της διαθεσιμότητας αυτών των περιουσιακών στοιχείων για τον ίδιο, ενώ θα είναι αδύνατη η πρόσβαση για τις διωκτικές αρχές. Με βάση τις σκέψεις αυτές κρίθηκε απαραίτητος ο διαχωρισμός της διαδικασίας του ξεπλύματος σε κάποια στάδια (φάσεις). Η συστηματοποίηση η οποία γίνεται ευρέως αποδεκτή από την αμερικανική όσο και από την ευρωπαϊκή θεωρία διακρίνει τρεις φάσεις στη διαδικασία νομιμοποίησης εσόδων από

¹⁹Βλ. σελ. 3 της αιτιολογικής έκθεσης του ν.3691/2008

²⁰Βλ. Καμπέρου-Ντάλτα Ε., ό.π. σελ. 69

εγκληματικές δραστηριότητες: τη φάση της τοποθέτησης (placementstage), τη φάση της διαστρωμάτωσης (layeringstage) και τη φάση της ολοκλήρωσης (integrationstage)²¹.

1. Η φάση της τοποθέτησης (placementstage)

Είναι το πρώτο στάδιο κατά το οποίο τα παράνομα κεφάλαια διαχωρίζονται από την παράνομη πηγή τους. Στη φάση αυτή το ρευστό χρήμα, χωρίς να χρησιμοποιούνται ιδιαίτερες κινήσεις παραπλάνησης ή οικονομικοτεχνικοί ελιγμοί, διοχετεύεται και αναμειγνύεται με νόμιμα κεφάλαια ή απλά κατατίθεται σε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Το στάδιο αυτό συμπεριλαμβάνει και τη φυσική διασυνοριακή μεταφορά χαρτονομισμάτων. Η διοχέτευση του ρευστού στο νόμιμο οικονομικό και χρηματοπιστωτικό σύστημα του εσωτερικού ή του εξωτερικού, μέσω της μετατροπής/μεταμπίεσής του σε συνήθεις μορφές χρηματοοικονομικών αξιών αποτελεί άμεση προτεραιότητα των ενδιαφερομένων. Στο στάδιο της τοποθέτησης οι συναλλαγές των εγκληματικών εσόδων γίνονται συνήθως σε σχετική εγγύτητα με τον τόπο τέλεσης του βασικού εγκλήματος-πηγή και κατά κανόνα στη χώρα προέλευσης των εσόδων. Χαρακτηριστικά παραδείγματα τοποθέτησης συνιστούν οι καταθέσεις μετρητών σε πιστωτικά ιδρύματα²² καθώς και η χρησιμοποίηση μετρητών για αγορά περιουσιακών στοιχείων μεγάλης αξίας, όπως ακινήτων, αντικειμένων (κυρίως τέχνης) και εταιρικών μεριδίων. Το στάδιο αυτό θεωρείται το πλέον κρίσιμο στα πλαίσια της συνολικής προσπάθειας για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, αφού είναι εκείνο κατά το οποίο μπορεί το εξωλογιστικό χρήμα να εντοπιστεί ευκολότερα, χαρακτηρίζοντάς το μάλιστα ως «φάση υψηλής επικινδυνότητας»²³.

²¹Βλ. *Κάτσιο Στ.*, Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, Η γεωπολιτική του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος: Το φαινόμενο της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1998, σελ. 79 επ., *ΝαμίαΟ.*, Ο ρόλος και η ευθύνη του χρηματοπιστωτικού συστήματος στο ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, στον τόμο «Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος-“Καθαρή” ή ελεύθερη κοινωνία;», ΕΕΠ, εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2007 σελ. 382

²²Η πλέον προσφιλής τακτική είναι εκείνη κατά την οποία οι απεσταλμένοι (runners, smurfs, strawmen) – οι οποίοι είναι κατά κανόνα πρόσωπα που δεν κινούν υποψίες ή την προσοχή στο τραπεζικό περιβάλλον – προβαίνουν απευθείας σε καταθέσεις σε τραπεζικούς λογαριασμούς ή μετατρέπουν τα ποσά σε τραπεζικές επιταγές και ταχυδρομικές επιταγές τις οποίες στη συνέχεια προωθούν σε μεσάζοντες, οι οποίοι με τη σειρά τους τις επαναπροωθούν σε πιστωτικά ιδρύματα (εσωτερικού ή εξωτερικού) όπου κατατίθενται στους λογαριασμούς των «δικαιούχων».

²³Βλ. *Κάτσιο Στ.*, Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, Η γεωπολιτική του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος: Το φαινόμενο της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1998, σελ. 84 με περαιτέρω παραπομπές, *του ιδίου*, Αποτροπή ξεπλύματος χρήματος και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, Ελληνική Ένωση Τραπεζών (Εκπαιδευτικό Εγχειρίδιο), Μάρτιος 2011, σελ. 33

2. Η φάση της διαστρωμάτωσης (layeringstage)

Στη δεύτερη φάση της διαστρωμάτωσης, τα ήδη τοποθετημένα χρήματα μεταφέρονται με μορφή λογιστικού χρήματος ή με μορφή πολύτιμων μετάλλων σε διεθνή οικονομικά κέντρα που εγγυώνται κινητικότητα (mobility) και διακριτικότητα (discretion). Πρόκειται για ένα περίπλοκο πλέγμα διαστρωματώσεων και μεταφορών του χρήματος, μεταξύ τραπεζικών λογαριασμών, εταιρειών-βιτρίνα και επενδύσεων με στόχο να καταστήσουν την ανίχνευση της προέλευσης του δράστη αδύνατη. Η διαστρωμάτωση, δηλαδή, συνίσταται στο διαχωρισμό των παράνομων εσόδων από την πηγή τους, δημιουργώντας ένα πλέγμα οικονομικών συναλλαγών, σχεδιασμένο να καλύψει τα ίχνη από την πηγή της παράνομης προέλευσης και να εξασφαλίσει ανωνυμία²⁴. Κατά το στάδιο αυτό ο δράστης μπορεί να αγοράσει ή να πουλήσει μετοχές, πολύτιμα μέταλλα ή άλλα περιουσιακά στοιχεία μεγάλης αξίας. Μπορεί ακόμη να αποστείλει κεφάλαια ηλεκτρονικά σε όλα τα μήκη και πλάτη του πλανήτη μέσω λογαριασμών σε διάφορα πιστωτικά ιδρύματα χρησιμοποιώντας εταιρείες βιτρίνα που έχει στον έλεγχό του²⁵. Οι δράστες προτιμούν κατά κανόνα τα μικρά υπεράκτια (offshore) κέντρα, από τα οποία μεταφέρουν τα κεφάλαια χρησιμοποιώντας συνηθισμένους τρόπους συναλλαγών στα κυριότερα παγκόσμια χρηματοπιστωτικά κέντρα, από τα οποία διαχέονται στη συνέχεια, μέσω της αλληπάλληλης μετακίνησής τους, σε περίπλοκα δίκτυα τραπεζικών λογαριασμών.

3. Η φάση της ολοκλήρωσης-ενσωμάτωσης (integrationstage)

Πρόκειται για το τελευταίο στάδιο κατά το οποίο ο δράστης επανεισάγει τα κεφάλαια στο οικονομικό σύστημα με την επίφαση νομιμότητας και πλέον αυτά χρησιμοποιούνται για την απόκτηση αγαθών και υπηρεσιών ή τη χρηματοδότηση άλλων εγκληματικών δραστηριοτήτων, ή επενδύονται με άλλους τρόπους στη νόμιμη οικονομία. Η διαδικασία της νομιμοποίησης εσόδων πλέον ολοκληρώνεται, αφού τα περιουσιακά στοιχεία αποκτώντας νομιμοφάνεια, είτε επαναμεταβιβάζονται στη σφαίρα επιρροής του οργανωτή είτε διοχετεύονται σε μεσο-μακροπρόθεσμες επενδύσεις²⁶. Η ανακύκλωση αυτή του βρόμικου χρήματος μπορεί να συνεχιστεί και έτσι αυτό δεν αποκλείεται να καταλήξει να χρηματοδοτεί νόμιμα επιχειρηματικά σχέδια ή ελλείμματα του δημόσιου τομέα, να καλύπτει ανάγκες συναλλαγματικές του κράτους,

²⁴ Βλ. Κάτσιο Στ., Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, ο.π. σελ. 85

²⁵ Βλ. Κάτσιο Στ., Αποτροπή ξεπλύματος χρήματος και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, Ελληνική Ένωση Τραπεζών (Εκπαιδευτικό Εγχειρίδιο), Μάρτιος 2011, σελ. 34

²⁶ Βλ. Κάτσιο Στ., Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, ο.π. σελ. 86

ακόμη και να στηρίζει και αγαθοεργά ιδρύματα²⁷. Ο δράστης στο στάδιο αυτό μπορεί π.χ. να ιδρύσει επιχείρηση εστιατορίου ή ενοικίασης βίντεο ταινιών κλπ. στις οποίες διοχετεύονται παράνομα κεφάλαια, τα οποία επανεμφανίζονται ως «εικονικά» κέρδη ή εξόφληση τοκοχρεωλυτικών δανείων ή να οργανώσει ένα δίκτυο εικονικών εταιρειών με ανύπαρκτες δραστηριότητες εισαγωγών/εξαγωγών εκδίδοντας πλαστά τιμολόγια, εμφανίζοντας τα παράνομα κεφάλαια σαν εμπορικά κέρδη.

Είναι προφανές ότι η απλή απόκρυψη των εγκληματικών εσόδων εξυπηρετεί καταρχήν το στόχο της προφύλαξης των δραστών από τις διωκτικές αρχές. Ωστόσο, η εξασφάλιση των περιουσιακών αυτών στοιχείων προϋποθέτει τη διοχέτευση και ενσωμάτωση τους στο νόμιμο χρηματοπιστωτικό και οικονομικό σύστημα, ενώ ο τελικός στόχος της απόκρυψης και της νομιμοποίησής τους εξυπηρετείται με τη συνεχή διοχέτευσή τους στις χρηματοοικονομικές αγορές. Αυτός είναι και ο λόγος που η νομιμοποίηση δεν πραγματώνεται με μία μεμονωμένη ενέργεια αλλά προϋποθέτει τρεις χωριστές φάσεις μέσω των οποίων τα αρχικά τοποθετηθέντα έσοδα αποκόπτονται μέσω ενός σύνθετου πλέγματος οικονομικών συναλλαγών από την παράνομη πηγή τους και εν τέλει ενσωματώνονται με ισχυρό τεκμήριο νομιμοφάνειας στο οικονομικό μας σύστημα.

²⁷ Βλ. *Τραγάκη Γ.*, Τι είναι και πώς γίνεται το «ξέπλυμα χρημάτων», Δελτίο ΕΕΤ, τεύχος 29-30, 1991, σελ. 11

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΜΕ ΤΗ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΕΣΟΔΩΝ ΑΠΟ ΕΚΛΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Α) Παράγοντες που ευνοούν τη χρήση του τραπεζικού συστήματος για νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες

Η κεντρική θέση και ο ρόλος των πιστωτικών ιδρυμάτων μέσα στην οικονομική ζωή είναι σήμερα αδιαμφισβήτητος. Συγκεντρώνουν κεφάλαια υπό μορφή καταθέσεων, των οποίων το μεγαλύτερο μέρος τους δανείζουν στη συνέχεια σε έναν ευρύ κύκλο ενδιαφερομένων. Δεν εκπλήσσει συνεπώς το γεγονός ότι, μία τέτοια συγκέντρωση περιουσιακών στοιχείων και η οικονομική δύναμη που αυτά συνεπάγονται, γίνονται καθημερινά αντικείμενο εγκληματικών ενεργειών. Οι τράπεζες, μέσα στα πλαίσια του οικονομικού ρόλου τους ως μεσίτες της διακίνησης χρήματος, πιστώσεων και κεφαλαίων, είναι λόγω της φύσεως των δικαιπραξιών τους, ιδιαίτερα ευάλωτες τόσο στις δραστηριότητες του οργανωμένου εγκλήματος όσο και στην οικονομική εγκληματικότητα²⁸. Αυτό βεβαίως, δεν προϋποθέτει απαραίτητα ότι η τράπεζα χρησιμοποιείται ως όργανο ή στάδιο διάπραξης του εγκλήματος της νομιμοποίησης εσόδων καθώς δεν μπορεί να αποκλειστεί και η περίπτωση να λειτουργήσει ως απλό θύμα των εγκληματικών διαθέσεων των δραστών.

Γεγονός είναι ότι η ύπαρξη των τραπεζών είναι αλληλένδετη με την παραγωγή κερδών και οι τραπεζικές εργασίες εξαρτώνται από την εμπιστοσύνη των καταθετών στην ακεραιότητα των τραπεζικών συστημάτων και στην ικανότητά τους να εξασφαλίζουν και να διαχειρίζονται αποτελεσματικά τα κεφάλαια. Γι' αυτόν το λόγο, τα τραπεζικά ιδρύματα δικαιολογημένα εμφανίζονται πολύ προσεκτικά αναφορικά με τις ενδεχόμενες αντιδράσεις των υφιστάμενων ή των υποψήφιων πελατών σε περίπτωση διαρροής πληροφοριών που άπτονται των συναλλαγών τους. Η έννοια, δηλαδή, της καλής φήμης ενός χρηματοοικονομικού κέντρου εμπεριέχει σίγουρα τον παράγοντα τραπεζικό απόρρητο, συνοδευόμενο από την επαγγελματική διακριτικότητα και εχεμύθεια. Αυτή ακριβώς η διαρκής προσπάθεια των τραπεζών να διασφαλίσουν παντί τρόπο τα συμφέροντα και την ανωνυμία των πελατών τους είναι που δίνει το έναυσμα στους επιτηδείς να αξιοποιήσουν το χρηματοπιστωτικό σύστημα ως τον κατεξοχήν «απορρυπαντικό

²⁸Βλ. Κάτσιο Στ. , Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, ο.π. σελ. 50-51

μηχανισμό». Και η δράση τους καθίσταται ευχερέστερη αν ληφθεί υπόψη η πελατειακή αγωνία που ρυθμίζει τη συμπεριφορά ακόμα και των πλέον ισχυρών και αξιόπιστων τραπεζικών ιδρυμάτων, ο φόβος, δηλαδή, της απώλειας της «καλής πελατείας» προς όφελος άλλων ανταγωνιστικών τραπεζικών ιδρυμάτων ή από χώρες οι οποίες διαθέτουν τόσο εχέμυθους τραπεζίτες όσο και αυστηρότερη νομοθεσία περί τραπεζικού απορρήτου.

Ο δεύτερος παράγοντας που ευνοεί τη χρησιμοποίηση του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες συνίσταται στην επαγγελματική νοοτροπία όσο και το χαρακτήρα του πιστωτικού ιδρύματος ως καθαρά κερδοσκοπικού νομικού προσώπου. Η διαχείριση, δηλαδή, μεγάλων κεφαλαίων συνεπάγεται τεράστια και άμεσα οικονομικά οφέλη λειτουργώντας ουκ ολίγες φορές ως δέλεαρ για το πιστωτικό ίδρυμα και παρωθώντας τους υπαλλήλους του να εθελotuφλούν μπροστά σε φαινόμενα ξεπλύματος μαύρου χρήματος καθώς τέτοιου είδους ενέργειες μάλλον επωφελείς παρά ζημιογόνες αποβαίνουν, ειδικά μάλιστα αν δεν αποκαλυφθούν ποτέ. Σε διαφορετική περίπτωση, τα ίδια τα τραπεζικά ιδρύματα θα έκαναν το παν για την αποτροπή τέτοιων φαινομένων, πράγμα που προφανώς δεν συμβαίνει²⁹.

Στα ανωτέρω προστίθεται και ένας γενικότερος παράγοντας συνιστάμενος στη νευραλγικό ρόλο των τραπεζικών και χρηματοδοτικών οργανισμών στο οικονομικό και συναλλακτικό κύκλωμα που τα καθιστά τον κυριότερο πόλο έλξης των προσπαθειών των κακοποιών για την νομιμοποίηση του προϊόντος του εγκλήματος. Οι μετερχόμενοι τις πράξεις αυτές επωφελούνται, δηλαδή, από το καθεστώς της ελεύθερης κινήσεως και της ηλεκτρονικής μεταφοράς των κεφαλαίων, της ελεύθερης εγκαταστάσεως των επιχειρήσεων και της ελεύθερης ασκήσεως χρηματοπιστωτικών δραστηριοτήτων σε συνδυασμό και με τους πολυδαίδαλους

²⁹Βλ. Κάτσιο Στ. , Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, ο.π., σελ. 64, ο οποίος μάλιστα επισημαίνει ότι « θα ήμασταν λοιπόν πολύ πιο κοντά στην πραγματικότητα εάν ισχυριζόμασταν, ότι δεν αποτελεί ζημιογόνο συναλλαγή κάθε περίπτωση νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα, αλλά οι δημοσιοποιούμενες περιπτώσεις νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και μάλιστα όχι όλες. Αποτελεί κατά συνέπεια συμφέρον κάθε τράπεζας η δημοσιοποίηση όσο το δυνατόν λιγότερων περιπτώσεων νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, χωρίς φυσικά σε καμία περίπτωση αυτό να σημαίνει ότι βρίσκονται σε γνώση όλων αυτών των περιπτώσεων και ότι υπάρχει ένα είδος “ανίερης συμμαχίας” μεταξύ τραπεζικών ιδρυμάτων και δραστών. Άλλωστε συχνά τα όρια μεταξύ παροχής υπηρεσίας για τη μεταφορά χρήματος και νομιμοποίησης εγκληματικών εσόδων είναι ιδιαίτερα δυσδιάκριτα, τουλάχιστον από την οπτική γωνία ενός τραπεζίτη, ο οποίος θέλει να προχωρήσει στη συναλλαγή, δεδομένου ότι η παροχή υπηρεσιών σε πελάτες αποτελεί την πηγή του τραπεζικού κέρδους» .

μηχανισμούς του χρηματοπιστωτικού συστήματος για την ευχερέστερη και πλέον ανώδυνη πραγμάτωση των εγκληματικών σκοπών τους.

B) ΟΙ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ

Οι τεχνικές που χρησιμοποιούνται στην προσπάθεια νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες ποικίλλουν ανά περίπτωση, δεδομένης δε της προϊούσης τεχνολογικής ανάπτυξης αναπτύσσονται διαρκώς νέες μέθοδοι καθιστώντας την ανακάλυψη των δραστών ακόμη πιο δυσχερή. Οι σπουδαιότερες από αυτές είναι οι ακόλουθες:

1. Άμεση διοχέτευση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες

1.1 Το σύστημα του μυρμηγκιού (smurfing)

Πρόκειται για μία ευρέως διαδεδομένη πρακτική με την οποία διοχετεύεται το βρόμικο χρήμα στο νόμιμο χρηματοπιστωτικό σύστημα κατακερματίζοντας των όγκο των χρημάτων σε πολλές συναλλαγές κάτω από το όριο αναφοράς ή αναγνώρισης. Το σύστημα αυτό αφορά, δηλαδή, το «σπάσιμο» μεγαλύτερων ποσών σε μικρότερες καταθέσεις, με στόχο την παράκαμψη των απαιτήσεων του νόμου για αναφορά ύποπτης συναλλαγής και για έλεγχο των στοιχείων του πελάτη. Η διάδοση που γνώρισε αυτή η μέθοδος τοποθέτησης εγκληματικών εσόδων υπήρξε εντυπωσιακή, όπως προκύπτει από τις αποκαλύψεις που έγιναν κατά την εκδίκαση διαφόρων υποθέσεων κυρίως σε δικαστήρια των ΗΠΑ και οι οποίες μιλούσαν για ταυτόχρονη απασχόληση μέχρι και επτακοσίων απεσταλμένων. (runners). Η ταυτότητα των απεσταλμένων αυτών συνήθως ήταν άγνωστη στην τράπεζα ενώ εδίδετο ιδιαίτερη προσοχή στη μη υπέρβαση του ορίου των 10.000 δολαρίων ΗΠΑ για κάθε κατάθεση³⁰, μη υπέρβαση του συνολικού ορίου των 100.000 δολαρίων την ημέρα, μη επανάληψη της κατάθεσης του ημερήσιου πλαφόν των 100.000 δολαρίων για περισσότερες από πέντε συνεχείς μέρες και ανάγκη ενδιάμεσου διακοπής καθώς και καθημερινή αλλαγή χρησιμοποιούμενου τραπεζικού λογαριασμού³¹.

1.2 Η συστηματική μεθόδευση συναλλαγών (structuring)

³⁰Στις ΗΠΑ ήδη από το 1970 με την ψήφιση του νόμου BankSecrecyAct, θεσπίστηκε υποχρέωση αναφοράς/αναγγελίας εκ μέρους των τραπεζικών υπαλλήλων τραπεζικών συναλλαγών μεταφοράς χρημάτων αξίας άνω των 10.000

³¹Αναλυτικότερα βλ. *Κάτσιο Στ.*, Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, ό.π., σελ. 89 επ.

Η τεχνική αυτή χαρακτηρίζει την οργανωμένη και επαναλαμβανόμενη κατάθεση σε τραπεζικό λογαριασμό χρηματικών ποσών κάτω από το όριο αναφοράς ή αναγνώρισης ταυτότητας. Περιλαμβάνει τη μέθοδο του μυρμηγκιού καθώς και άλλες μεθόδους νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες με τη διαφορά ότι στην παραλλαγή αυτή απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχία είναι η οιασδήποτε μορφής ενεργητική ή παθητική συνέργια από την πλευρά του τραπεζικού ιδρύματος³². Στις ΗΠΑ, μάλιστα, είχε διατυπωθεί νομολογικά το δόγμα της «εθελουφλίας» (willfullblindness) συνιστάμενο στην καθιέρωση ενός τεκμηρίου γνώσης εκ μέρους της τράπεζας της συστηματικής μεθόδευσης των συναλλαγών, λόγω της εθελουφλίας της, στην περίπτωση που ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα υποπτεύεται έναν πελάτη για συστηματική μεθόδευση των συναλλαγών, πιθανόν λόγω επαναλαμβανόμενων συναλλαγών κάτω των 10.000 δολαρίων, και παρ' όλα αυτά αρνείται περαιτέρω έρευνα, επειδή επιθυμεί να παραμείνει σε άγνοια³³.

1.3 Ο έλεγχος χρηματοπιστωτικών συστημάτων από παράνομα συμφέροντα-Η συνεργασία τραπεζικών στελεχών

Πρόκειται για τον πλέον προσφιλή τρόπο κατοχύρωσης ενός «ειδικού καθεστώτος» σχετικά με τις υποχρεώσεις αναφοράς και αναγνώρισης του πραγματικού δικαιούχου. Αυτό συνήθως επιτυγχάνεται είτε με δωροδοκία³⁴ είτε με εκβιασμό τραπεζικών υπαλλήλων είτε με εκμετάλλευση της γενικότερης δύσκολης οικονομικής κατάστασης ενός χρηματοπιστωτικού ιδρύματος³⁵. Αποτελεί δε τον ιδανικό τρόπο τοποθέτησεως μεγάλων χρηματικών ποσών. Η

³²Χαρακτηριστικό παράδειγμα structuring αποτελεί η υπόθεση του υποκαταστήματος της Εθνικής Κτηματικής Τράπεζας της Ελλάδος στις ΗΠΑ, η οποία είχε μετατραπεί σε μία «εταιρεία structuring» που μάλιστα διαφήμιζε δημόσια την προσφορά τέτοιων υπηρεσιών

³³Βλ.Κάτσιο Στ. , Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, ο.π., σελ.91-92

³⁴ Ενδεικτικό παράδειγμα συνιστά η περίπτωση κατά την οποίαένα διεθνές δίκτυο διακινητών ναρκωτικών κατόρθωσε να εισχωρήσει σε μια διεθνή τράπεζα και με τη βοήθεια ενός διευθυντή υποκαταστήματος εξαπάτησαν ένα σημαντικό πελάτη της μεταφέροντας από τον λογαριασμό του ένα μεγάλο ποσό δολαρίων σε λογαριασμό άλλης τράπεζας στη νοτιοανατολική Ασία. Η απάτη αυτή ανακαλύφθηκε όταν η διεύθυνση της τράπεζας που είχε αρμοδιότητα για τον έλεγχο τέτοιων συναλλαγών ανέφερε στον αρμόδιο κρατικό φορέα ότι ο πελάτης έστειλε το ύποπτο έμβασμα. Βλ. και άλλα παραδείγματα σε *Τραγάκη Γ.*, Οργανωμένο έγκλημα και ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996, σελ. 271-272

³⁵Πρόεδρος πιστωτικού ιδρύματος που αντιμετώπιζε σοβαρά οικονομικά προβλήματα, σε αντάλλαγμα γενναιόδωρης οικονομικής ενίσχυσης, υπέκυψε στις πιέσεις οργανωμένου δικτύου διακινητών ναρκωτικών για να συνεργαστεί στο ξέπλυμα των εσόδων του. Κανόνισε μία σειρά εξερχομένων και εισερχομένων ηλεκτρονικών μεταφορών χρημάτων για μία σειρά επιχειρήσεων, χρησιμοποιώντας τις δανειακές συμβάσεις που αυτές είχαν συνάψει με τη τράπεζα, αλλά τελικά ήρθε σε επαφή με τις αρχές προσφέροντας τη συνεργασία του. Το αποτέλεσμα ήταν να κατασχεθεί και να δημευθεί ένα ποσό ύψους 53 εκατομμυρίων δολαρίων ΗΠΑ, ενώ

μέθοδος αυτή καθίσταται η πλέον επικίνδυνη για την οικονομία όταν η διοίκηση του πιστωτικού ιδρύματος είναι μνημένη στο ξέπλυμα και τα διευθυντικά στελέχη γνωρίζουν και κατευθύνουν την όλη επιχείρηση ενταγμένα συνήθως σε ένα ευρύτερο κύκλωμα που ξεκινά και καταλήγει στο οργανωμένο έγκλημα³⁶.

1.3.1 Η υπόθεση B.C.I.I.

Η αποτελεσματικότερη μέθοδος για νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες είναι η απόκτηση του ελέγχου ενός τραπεζικού ιδρύματος. Η πλέον γνωστή περίπτωση ελέγχου χρηματοπιστωτικού ιδρύματος από το οργανωμένο έγκλημα υπήρξε η υπόθεση της τράπεζας B.C.C.I.³⁷ (Bank of Credit and Commerce International) που αποτέλεσε δείγμα μιας άκρως πολύπλοκης εγκληματικής επιχείρησης με χρήση πιστωτικού ιδρύματος για ξέπλυμα χρήματος.

Η B.C.C.I. ιδρύθηκε στις αρχές του '70 ως το πρώτο πολυεθνικό πιστωτικό ίδρυμα του Τρίτου Κόσμου. Η δομή του ήταν εξ αρχής σχεδιασμένη για να αποφύγει αποτελεσματικούς ελέγχους και εποπτεία. Καταχωρήθηκε δε στο Λουξεμβούργο και αργότερα στα νησιά Καϋμάν, σε χώρες, δηλαδή, με παράδοση αυστηρού τραπεζικού απορρήτου. Ο κατατεμαχισμός της εταιρικής δομής συνέτεινε στη αδυναμία τραπεζικής εποπτείας, γεγονός που επέτρεψε στην τράπεζα να εμπλακεί σε μια σειρά σκοτεινών επιχειρηματικών δράσεων (συγκάλυψη ζημιών, καταχρήσεις και πλουτισμό στελεχών μέσω μυστικών κινήσεων κεφαλαίων, εξαπάτησης και ξεπλύματος χρήματος). Δεν άργησε, επίσης, να αποκτήσει τη φήμη ότι παρείχε κυρίως τραπεζικές προσωπικές εξυπηρετήσεις και ειδική μεταχείριση σε πολύ πλούσιους πελάτες, οι οποίοι εξασφάλιζαν την απαλλαγή τους από φορολογικές και άλλες υποχρεώσεις απολαμβάνοντας ταυτόχρονα απόλυτη μυστικότητα όσον αφορά την κίνηση και το ύψος των τραπεζικών λογαριασμών τους σε ολόκληρο τον κόσμο.

διαπιστώθηκε ότι στο συγκεκριμένο σχήμα ξεπλύματος είχαν εμπλακεί 17 τράπεζες, 21 άλλες εταιρείες και παραπέμφθηκαν στο δικαστήριο 44 άτομα

³⁶ Βλ. *Τραγάκη Γ.*, Τι είναι και πώς γίνεται το «ξέπλυμα χρημάτων», Δελτίο ΕΕΤ, τεύχος 29-30, 1991, σελ. 14

³⁷ Για την υπόθεση αυτή βλ. ενδεικτικά *Τραγάκη Γ.*, Οργανωμένο έγκλημα και ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996, σελ. 121 επ., *Κάτσιο Στ.*, Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, ό.π., σελ. 95-96

Χαρακτηριστικό παράδειγμα του τρόπου δράσης της τράπεζας και των τεχνικών που εφήρμοξε παρέχει η νομιμοποίηση από την BCCI των εγκληματικών εσόδων του Μανουέλ Νοριέγκα, πρώην προέδρου του Παναμά, ο οποίος μεταξύ 1982 και 1986 κατέθεσε σε λογαριασμούς της ανωτέρω τράπεζας στο Λουξεμβούργο και στο Λονδίνο 23 εκ. δολάρια τα οποία είχε καταχραστεί. Εν συνεχεία, προκειμένου να αποκρύψει τα ίχνη που τον συνέδεαν με τα καταχρασθέντα κεφάλαια, τα μετέφερε από λογαριασμούς του στην B.C.C.I. σε λογαριασμούς που διατηρεί η Εθνική Τράπεζα του Παναμά στην ελβετική τράπεζα UBS στη Ζυρίχη και στην DeutscheSudamerikanscheBank στο Αμβούργο. Όλα τα εμβάσματα έγιναν στο όνομα της εταιρείας FinlayInternational, μιας εταιρείας με στενή διασύνδεση με τον όμιλο B.C.C.I. Ενώ δικαιούχος των λογαριασμών ήταν ονομαστικά η Εθνική Τράπεζα του Παναμά, πραγματικός δικαιούχος ήταν ο ίδιος ο Νοριέγκα. Στη συνέχεια τα κεφάλαια αναμιγνύονταν με αλληπάλληλες συναλλαγές με αποτέλεσμα όλα τα εμβάσματα κεφαλαίων να εμφανίζονται ως μέρος νόμιμων συναλλαγών που αφορούσαν επιχειρηματικά κεφάλαια, πληρωμή αμοιβών και επενδυτικού χαρακτήρα τραπεζικές καταθέσεις. Η περίπλοκη αυτή επιχείρηση είχε ως αποτέλεσμα να μεταμφιέσει τα παράνομα κεφάλαια και να διακόψει το εποπτικό ίχνος από τα κεφάλαια στον Νοριέγκα.

Το 1988, ύστερα από χρόνια έρευνα και επιχειρήσεις των αρχών, ασκήθηκε δίωξη κατά της τράπεζας για ξέπλυμα χρήματος και το 1990 μία σειρά στελεχών της B.C.C.I. καταδικάστηκαν για μία σειρά πράξεων ξεπλύματος, καταδεικνύοντας όχι μόνο την ανάμιξη της τράπεζας και ενός αριθμού υπαλλήλων και στελεχών της σε δίκτυο νομιμοποίησης εγκληματικών εσόδων, αλλά και την ενεργή ανάμιξη στο δίκτυο μίας πλειάδας οργανώσεων, οι οποίες είχαν ως αποκλειστικό στόχο τη διακίνηση ναρκωτικών και τη νομιμοποίηση των εσόδων που προέρχονταν από αυτή.

2. Έμμεση διοχέτευση εσόδων

2.1 Το παράνομο χρηματοπιστωτικό σύστημα

Η τεχνική της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες μέσω της χρησιμοποίησης παράνομων χρηματοπιστωτικών συστημάτων είναι η πλέον δυσχερής στην έρευνα και στον εντοπισμό της. Αυτό συνίσταται στο ότι στην περίπτωση αυτή το οργανωμένο έγκλημα δεν εισχωρεί σε έναν νομίμως λειτουργούντα χρηματοπιστωτικό οργανισμό αλλά

προβαίνει το ίδιο στη δημιουργία παράνομων χρηματοπιστωτικών δικτύων. Πρόκειται για δημοφιλέστατη μέθοδο νομιμοποίησης εγκληματικών εσόδων που χρησιμοποιείται στις ΗΠΑ, όπου, με στόχο την αποφυγή ενδεχόμενων κινδύνων που μπορεί να προκύψουν από την συναλλακτική επαφή με τα νόμιμα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, το οργανωμένο έγκλημα οργάνωσε σε εθνική κλίμακα διάφορα παρατραπεζικά δίκτυα (parallel-bankingsystems)³⁸.

Κύριοι άξονες των οργανωμένων παρατραπεζικών δικτύων είναι τα συστήματα Chor-Chor (Άπω Ανατολή), Chiti (Ασία), και Hawala (Άπω Ανατολή) τα οποία είναι ιδιαίτερα διαδεδομένα παγκοσμίως. Πρόκειται για παραδοσιακά συστήματα, εξειδικευμένα στη μετατροπή συναλλάγματος, στην αγορά πολύτιμων μετάλλων και στην εξαγωγή κεφαλαίων, εγγυώμενα την απόλυτη ανωνυμία και βασιζόμενα στην απόλυτη αμοιβαία εμπιστοσύνη. Τα συστήματα αυτά επιτρέπουν τη διασυνοριακή μεταφορά κεφαλαίων παρακάμπτοντας τις τυπικές διαδικασίες των νόμιμων πιστωτικών ιδρυμάτων και απαιτώντας μικρότερα έξοδα. Προσφέρουν δε ασφάλεια και στηρίζονται στη φερεγγυότητα των διαμεσολαβητών τους, δεδομένου ότι ο «τραπεζίτης» είναι κατά κανόνα γνωστή και σεβαστή επιχειρηματική προσωπικότητα και διακεκριμένο μέλος της τοπικής κοινωνίας. Πρόκειται ουσιαστικά για ένα σύστημα καταβολής εκατέρωθεν αποζημιώσεων με το οποίο αποφεύγονται οι κίνδυνοι της φυσικής διασυνοριακής μεταφοράς του χρήματος: Ο δράστης της νομιμοποίησης του εξωλογιστικού χρήματος καταθέτει στον παράνομο τραπεζίτη το ποσό έναντι ειδικής απόδειξης (κομμάτι χαρτί, χαρτονόμισμα σκισμένο στα δύο κλπ.), ο τραπεζίτης ειδοποιεί χρησιμοποιώντας κωδικοποιημένα τηλεφωνικά ή ηλεκτρονικά μηνύματα τον συνεργάτη του στη χώρα προορισμού, ο οποίος θα καταβάλλει με την παρουσίαση της ειδικής απόδειξης στον καταθέτη το κατατεθειμένο ποσό στο εγχώριο νόμισμα, αφαιρουμένου του δικαιώματος ή της προμήθειάς του³⁹.

³⁸Χαρακτηριστική είναι, εν προκειμένω, η περίπτωση της κουβανικής εγκληματικής οργάνωσης με την επωνυμία «TheCorporation» που χρησιμοποιούσε την παράνομη αγορά των νόμιμων λαχείων στο Πουέρτο Ρίκο. Έχοντας τον έλεγχο των πρακτορείων διάθεσης των λαχείων ήταν πολύ εύκολο για την οργάνωση να γνωρίζει τα ονόματα των τυχερών των κληρώσεων. Υπολογίζοντας τη νόμιμη φορολογική επιβάρυνση για τους εκάστοτε νικητές των κληρώσεων, τους πρότεινε την άμεση καταβολή ολόκληρου του ποσού σε μετρητά έναντι των τυχερών λαχνών. Ήταν φυσικό να μην έχει κανείς αντίρρηση να δεχτεί αυτήν τη δελεαστική προσφορά. Κατόπιν άνθρωποι της οργάνωσης εξαργύρωναν στα πρακτορεία τους τυχερούς λαχνούς και εισέπρατταν στη θέση των νικητών τα κέρδη τα οποία εν συνεχεία δήλωναν δεχόμενοι την παρακράτηση του φόρου. Με αυτόν τον τρόπο επιτύγχαναν τη νομιμοποίηση αφού πλήρωναν τους πραγματικούς νικητές με «βρόμικο χρήμα» και εισέπρατταν από τα πρακτορεία των λαχείων «καθαρό χρήμα». Βλ. και άλλα παραδείγματα τέτοιων μεθόδων σε *Κάτσιο Στ., Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος*, ό.π., σελ. 97-98

³⁹Για τον τρόπο δράσης των συστημάτων αυτών αναλυτικότερα βλ. *Τραγάκη Γ., Οργανωμένο έγκλημα και ξέπλυμα βρόμικου χρήματος*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996, σελ. 272 επ., *του ιδίου.*, Τι είναι και πώς γίνεται το

2.2 Το νόμιμο χρηματοπιστωτικό σύστημα

2.2.1 Η χρησιμοποίηση αχυράνθρωπων

Παρά το γεγονός ότι η μετάλλαξη των εγκληματικών εσόδων αποτελεί αναγκαιότητα και σύνηθες φαινόμενο στις απόπειρες νομιμοποίησης εσόδων από κλοπές, ληστείες και απαγωγές, ακολουθείται συχνότατα και στο παράνομο εμπόριο ναρκωτικών ουσιών, όπου οι επιμέρους συναλλαγές αφορούν μικρές ποσότητες που αποφέρουν έναν τεράστιο αριθμό χαρτονομισμάτων μικρής ονομαστικής αξίας. Η απόκτηση νομιμοποιητικών αξιογράφων είναι μία από τις κυριότερες εφαρμοζόμενες πρακτικές αφού στα αξιόγραφα αυτά δεν αναφέρεται το όνομα του δικαιούχου, οπότε και η μεταβίβασή τους ενδείκνυται για τη διακοπή του ίχνους εγγράφων μέχρι την εξαργύρωσή τους. Εδώ ακριβώς έγκειται ο ρόλος των αχυράνθρωπων οι οποίοι συλλέγουν τα χρήματα π.χ. από πωλήσεις ναρκωτικών και τα μετατρέπουν σε επιταγές τις οποίες εν συνεχεία στέλνουν υπογεγραμμένες χωρίς αναφορά δικαιούχου σε διαταγή σε άλλο μέρος του κυκλώματος και μετά τη συμπλήρωση του ονόματος του δικαιούχου, τις παραδίδουν στους δικαιούχους εμπόρους ναρκωτικών οι οποίοι τις εμφανίζουν προς πληρωμή.

2.2.2. Τα υπεράκτια χρηματοοικονομικά κέντρα

Στις διαδικασίες νομιμοποίησης βρόμικου χρήματος προεξάρχει ο ρόλος των υπεράκτιων (offshore) εταιρειών⁴⁰. Παρέχοντας το προνόμιο της διατήρησης του πραγματικού μετόχου στη σκιά της ανωνυμίας, με την έκδοση ανώνυμων μετοχών, τηρουμένων από πληρεξούσιους δικηγόρους ή θεματοφύλακες, ή με την απλή παράδοση μετοχών στον πραγματικό δικαιούχο, αλλά και με την δυνατότητα ίδρυσης της εταιρείας με έναν και μόνο μέτοχο, οι εταιρείες αυτές αποτελούν θέλητρο στα μάτια κάθε εγκληματία, πολύ περισσότερο στα μάτια αυτών που

«ξέπλυμα χρημάτων», Δελτίο ΕΕΤ, τεύχος 29-30, 1991, σελ. 11-12, *Κάτσιο Στ.*, Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, ό.π., σελ. 97 επ., *του ιδίου*, Αποτροπή ξεπλύματος χρήματος και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, Ελληνική Ένωση Τραπεζών (Εκπαιδευτικό Εγχειρίδιο), Μάρτιος 2011, σελ. 40-41

⁴⁰ Αυτές αντλούν την ονομασία τους από το γεγονός ότι πρόκειται για εταιρείες που κάθε εμπορική οικονομική ή άλλη συναλλαγή πρέπει να πραγματοποιείται έξω από το έδαφος της χώρας σύστασης της εταιρείας, ανήκουν σε αλλοδαπούς, μη κατοίκους του τόπου ίδρυσης και διευθύνονται από κατοίκους χώρας άλλης από τον τόπο σύστασης της εταιρείας. Για τις εξωχώριες εταιρείες βλ. ενδεικτικά, *Δούβλη Β.* Η ελληνική νομοθεσία για τις εξωχώριες (offshore) επιχειρήσεις ΕΤΡΑΞΧρΔ 1996, σελ.16 επ., *Ζέρβα Χ.*, Εξωχώριες εταιρείες και νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες ενέργειες, ΠοινΔικ 10/2001, σελ. 1046 επ., *Δουβή Π.*, «Offshore» δραστηριότητες, Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2008, *Γκόρτσο Χρ.*, Το μέτρο της αναγκαίας αναπροσαρμογής του δημοσίου χρηματοπιστωτικού δικαίου ως συνέπεια της τρέχουσας χρηματοπιστωτικής κρίσης, ΧρηΔικ 2009, σελ.219

εμπίπτουν στην κατηγορία των εγκληματιών του λευκού κολάρου⁴¹. Περαιτέρω, οι εταιρείες αυτές συστήνονται κατά βάση σε φορολογικούς παραδείσους (taxheavens)⁴², οι οποίοι απαιτούν ελάχιστες διατυπώσεις για τη σύσταση της εταιρείας⁴³, αλλά και έχουν θεσμοθετήσει ελάχιστες διαδικασίες ή όργανα για τον έλεγχο των εταιρειών αυτών. Το σημαντικότερο όλων, όμως, είναι ότι οι εταιρείες αυτές ανθούν σε τόπους, όπου το τραπεζικό απόρρητο είναι αυστηρότατο προστατεύοντας απόλυτα τα ιδιωτικά συμφέροντα και η δικαστική συνδρομή μεταξύ των διωκτικών αρχών του κράτους ίδρυσης της εταιρείας με αυτές ομολόγων κρατών είναι ανύπαρκτη.

Σε ό,τι αφορά στην πρώτη φάση, αυτή της τοποθέτησης, ο ρόλος των εταιρειών offshore είναι περιορισμένος. Μία αρκετά έξυπνη τεχνική είναι αυτή όπου κάποιος είναι ιδιοκτήτης απευθείας ή μέσω αντιπροσώπου μιας εταιρείας «βιτρίνας»⁴⁴, με απόλυτα νόμιμο αντικείμενο (π.χ. εστιατόριο, κατάστημα ρούχων) και καταθέτει στο λογαριασμό της τα νόμιμα κέρδη μαζί με το παράνομο χρήμα⁴⁵. Οι φορολογικοί παράδεισοι είναι, ακριβώς, το ιδανικό μέρος για την «ανάμιξη» βρόμικου χρήματος με νόμιμα κέρδη. Τα χρήματα αυτά επιστρέφουν στη χώρα προέλευσής τους ως «καθαρή» πλέον επένδυση στη νόμιμη οικονομία νομιμοποιώντας τον

⁴¹Βλ. Ζέρβα Χ., Εξωχώριες εταιρείες και νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες ενέργειες, ΠοινΔικ 10/2001, σελ. 1049.

⁴² Η FATForίζει τον φορολογικό παράδεισο ως «κέντρο που εξασφαλίζει κυρίως την παροχή οικονομικών υπηρεσιών σε ιδιώτες ή επιχειρήσεις προς όφελος των μη κατοίκων». Πρόκειται για αγορές πέρα από τη ρυθμιστική δικαιοδοσία της εθνικής οικονομίας καταγωγής (βλ. Κάτσιο Στ. Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, ο.π., σελ. 104), οι οποίες χαρακτηρίζονται από ελλιπή ή έστω χαλαρή φορολόγηση στα περισσότερα εισοδήματα, όποια και αν είναι η προέλευσή τους. Ιδιώνυμα χαρακτηριστικά τους είναι το τραπεζικό και εμπορικό απόρρητο, η έλλειψη ελέγχου του εισρέοντος σε αυτά συναλλάγματος και η παροχή διευκολύνσεων για την ίδρυση ή την απόκτηση ασφαλιστικών ή άλλων εταιρειών και τραπεζών. Οι πιο γνωστοί και διαφημισμένοι μέχρι σήμερα φορολογικοί παράδεισοι είναι μικρά κρατίδια και παραθεριστικά θέρετρα εν μέσω ωκεανών με παντελή- μέχρι πρότινος- έλλειψη πόρων τα οποία φιλοξενούν δυσανάλογα πολλές υπεράκτιες εταιρείες σε σχέση με το ζων επ' αυτών ανθρώπινο δυναμικό όπως τα CookIslands, ταCaymanIslands, το Barbados, η Antigua, η Σιγκαπούρη, το Χονγκ-Κονγκ, το Κουβέιτ, αλλά και στην Ευρώπη το Μονακό, η Ανδόρα, το Γιβραλτάρ το Λιχτενστάιν κλπ. (Αναλυτικότερα βλ.Ζέρβα Χ., Εξωχώριες εταιρείες και νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες ενέργειες, ΠοινΔικ 10/2001, σελ. 1052 επ.) Χαρακτηριστικό είναι ότι σύμφωνα με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο στις νήσους Caymanήταν εγκατεστημένες το 1992 συνολικά 546 τράπεζες από όλο τον κόσμο με συνολικές τραπεζικές υποχρεώσεις ύψους 250 δις δολαρίων. Από αυτές μόνο 69 είχαν φυσική παρουσία με εγκαταστάσεις στα νησιά, ενώ μόνο 6 παρείχαν χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες σε ντόπιους και τουρίστες. Οι υπόλοιπες εμφανίζονται σαν μια ταμπέλα σε κάποιο γραφείο, σαν πληροφοριακό δελτίο στο χώρο κάποιας άλλης τράπεζας ή σαν κωδικός σε κάποιο σύστημα ηλεκτρονικών υπολογιστών, βλ. Κάτσιο Στ. Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, ο.π., σελ. 107 επ.

⁴³Η βασικότερη απαίτηση για τη σύσταση εξωχώριας εταιρείας είναι η καταβολή ενός ποσού το οποίο διαφέρει ανάλογα με τον τόπο φιλοξενίας αυτής.

⁴⁴Για την έννοια της εταιρείας αυτής βλ. παρακάτω, σελ. 34

⁴⁵Βλ. Δουβή Π., «Offshore» δραστηριότητες, Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2008, σελ. 623

πλουτισμό των εγκληματιών και ενισχύοντας τη γκρίζα οικονομία⁴⁶. Στη δεύτερη φάση της συσσώρευσης του χρήματος όπου σημασία έχει η μεγάλη κινητικότητα του χρήματος για να χαθεί ο σύνδεσμός του με την πηγή και τις ρίζες του, μπορεί να συμβεί το εξής: εκεί που τα κεφάλαια έχουν κατατεθεί σε μικρά ποσά σε τραπεζικούς λογαριασμούς που μεμονωμένα δεν κινούν ανησυχία λόγω χαμηλού ποσού αλλά συνολικά εμπίπτουν στο γράμμα του νόμου, βρίσκει τη θέση της η υπεράκτια εταιρεία, οι μετοχές της οποίας αγοράζονται με τα χρήματα αυτά και η οποία με τη σειρά της αναλώνεται σε επενδύσεις στο έδαφος που θέλει να εισάγει το ανακυκλωμένο χρήμα. Στη συνέχεια πωλεί και πάλι σε άλλο αγοραστή, αγοράζει εκ νέου και έτσι η οσμή του χρήματος χάνεται⁴⁷. Αφότου τα χρήματα προσγειωθούν σε έναν φορολογικό παράδεισο, τοποθετούνται στο λογαριασμό κάποιας εταιρείας-βιτρίνας ή εταιρείας-φαντάσματος, η οποία επιτελεί (με την εμπορική δραστηριοποίησή της και την απόκτηση περιουσιακών στοιχείων, τα οποία εν συνεχεία μεταπωλούνται) τον αποκλειστικό σκοπό της απορρόφησης των κεφαλαίων και του αποσυσχετισμού τους από την προέλευσή τους και έτσι περνούν στο τρίτο στάδιο της ενσωμάτωσης στο νόμιμο χρήμα. Βεβαίως, οι δράστες που προσπαθούν να ξεπλύνουν βρόμικο χρήμα έχουν συνήθως περισσότερες από μία τέτοιες εταιρείες και μεταφέρουν το σκοτεινό χρήμα από τη μια στην άλλη⁴⁸.

2.2.2.1 Οι εταιρείες-βιτρίνα

Δεδομένης της γενικευμένης εφαρμογής στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα της υποχρέωσης αναγνώρισης της ταυτότητας του δικαιούχου κατά τις συναλλαγές μετρητών, έχει ανακύψει η αναγκαιότητα χρησιμοποίησης νόμιμων (ή έστω νομιμοφανών) εταιρειών-βιτρίνα (frontcompanies) μέσω των οποίων επιδιώκεται τόσο η μετατροπή όσο και η απόκρυψη του ρευστού χρήματος που προέρχεται από εγκληματικές δραστηριότητες ώστε αυτό να διοχετευτεί στο νόμιμο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Ως εταιρεία-βιτρίνα χαρακτηρίζεται κάθε νομική οντότητα, που είναι νόμιμα κατοχυρωμένη και συμμετέχει ή προσποιείται ότι συμμετέχει στο

⁴⁶Βλ. *FilipkowskiWojciech*, Νέες τάσεις στο ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, ΠοινΔικ, 7/2005, σελ. 889-890

⁴⁷Βλ. *Ζέρβα Χ.*, Εξωχώριες εταιρείες και νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες ενέργειες, ΠοινΔικ 10/2001, σελ. 1052, *Δουβή Π.*, «Offshore» δραστηριότητες, Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2008, σελ. 623-624

⁴⁸Ας σημειωθεί ότι η αλυσιδωτή εμπλοκή offshoreεταιρειών στις περισσότερες κινήσεις ξεπλύματος τείνει να μετατραπεί σε κανόνα ακόμη και στη χώρα μας. Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις των εξοπλιστικών προγραμμάτων, των δομημένων ομολόγων των ασφαλιστικών ταμείων, της Μονής Βατοπεδίου και του σκανδάλου της Siemens. Σε όλες αυτές τις υποθέσεις, πρωταγωνιστικό ρόλο στο ξέπλυμα και στην απόκρυψη των παράνομων χρηματικών πόρων καθώς και των τελικών τους αποδεκτών διαδραμάτισαν διάφορων ειδών offshores σε γνωστούς διεθνοποιημένους φορολογικούς παραδείσους.

νόμιμο εμπόριο. Ίδανικές μορφές τέτοιων εταιρειών είναι εκείνες οι οποίες λόγω της φύσης του εμπορικού τους αντικειμένου και των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων τους εμφανίζουν μεγάλο βαθμό ρευστότητας και σταθερά έξοδα π.χ. εστιατόρια, κέντρα διασκέδασης, μεσιτικά γραφεία, χρυσοχοεία⁴⁹. Τις περισσότερες φορές τέτοιες εταιρείες έχουν έδρα με αυστηρό τραπεζικό απόρρητο και χαλαρή εφαρμογή του πλαισίου καταπολέμησης του ξεπλύματος χρήματος: εδώ ακριβώς έγκειται η χρησιμότητα των φορολογικών παραδείσων καθώς πληρούν στο ακέραιο τις προϋποθέσεις αυτές και λειτουργούν ως κατεξοχήν χώρος σύστασης εταιρειών-βιτρίνα. Η νομιμοποίηση των εγκληματικών εσόδων γίνεται είτε με τη μέθοδο του επαναδανεισμού (loan-back) -μέθοδο με την οποία ο δράστης τοποθετεί κεφάλαια στην εταιρεία-βιτρίνα, τα οποία στη συνέχεια δανείζει στον εαυτό του, χωρίς να είναι δυνατό να εξακριβωθεί ο πραγματικός δικαιούχος των υπεράκτιων εταιρειών - είτε με τη μέθοδο της διπλής τιμολόγησης (doubleinvoicing)⁵⁰.

2.2.2.2 Οι εταιρείες-φαντάσματα

Σε αντίθεση με τις εταιρείες-βιτρίνα οι εταιρείες-φαντάσματα υφίστανται μόνο κατ' όνομα, χωρίς ποτέ να υπάρξει οποιασδήποτε μορφής σύσταση, καταχώρηση ή δημοσίευση της εταιρικής τους μορφής. Η ίδρυσή της εξαντλείται στην οροθέτηση εικονικών ρόλων και στην εγκαθίδρυση ενός τοπικού εντεταλμένου, που λειτουργεί ως διευθυντής και εκπρόσωπος: εμφανίζονται δε συνήθως σε φορτωτικά έγγραφα και εντολές μεταφοράς κεφαλαίων ως εντολείς ή αποστολείς εμπορευμάτων, με σκοπό να αποκρυφτεί ο τελικός παραλήπτης των παρανόμων κεφαλαίων. Οι εταιρείες αυτού του τύπου επιτελούν το αποκλειστικό σκοπό της απορρόφησης των κεφαλαίων και του αποσυσχετισμού της προέλευσής τους.

2.2.2.3 Οι εταιρείες –σφραγίδα

⁴⁹Βλ.Κάτσιο Στ. , Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, ο.π., σελ.132 επ. Χαρακτηριστική είναι εν προκειμένω η υπόθεση «Pizza-Connection» όπου οι δράστες διοχέτευαν σε αλυσίδα από πιτσαρίες μεγάλα ποσά μετρητών τα οποία στη συνέχεια είτε τα μετέφεραν μέσα σε βαλίτσες έξω από τη χώρα είτε τα νομιμοποιούσαν μέσω ενός μεγάλου αριθμού τραπεζικών λογαριασμών.

⁵⁰ Με τη διπλή τιμολόγηση ο δράστης π.χ. αγοράζει ή ιδρύει μια εταιρεία στη χώρα όπου παράγονται τα παράνομα κέρδη του και μία εταιρεία στη χώρα που επιθυμεί να τα τοποθετήσει. Στη συνέχεια ο δράστης παραγγέλλει αγαθά ή υπηρεσίες από την εταιρεία της χώρας προορισμού των παράνομων κεφαλαίων, οπότε εκδίδοντας εικονικά τιμολόγια νομιμοποιεί το βρόμικο χρήμα και εν συνεχεία το τοποθετεί στον τραπεζικό λογαριασμό κάποιου χρηματοοικονομικού κέντρου.

Στους υπεράκτιους φορολογικούς παραδείσους περιλαμβάνονται και οι εταιρικοί παράδεισοι (CompanyHeavens) οι οποίοι είναι χρηματοπιστωτικά κέντρα στα οποία η δημιουργία υπεράκτιων εταιρειών-σφραγίδα(offshore-shellcompanies) γίνεται με χαρακτηριστική ευκολία. Αυτές αποτελούνται κατά κανόνα μόνο από τα χαρτιά σύστασης και από έναν τοπικό σύνδεσμο, συνήθως δικηγόρο, ο οποίος λειτουργεί ως διαχειριστής της εταιρείας. Ουσιαστικά δεν ασκούν οιαδήποτε συναλλαγή στη χώρα όπου διατηρούν την έδρα τους αλλά χρησιμοποιούνται για τη συσσώρευση (layering) εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, την κάλυψη της κίνησης παράνομων κεφαλαίων μέσω του επιχειρηματικού απορρήτου και την απόκρυψη του φυσικού προσώπου που οικονομικά βρίσκεται πίσω από αυτές, δεδομένου ότι οι εταιρείες αυτές εμφανίζονται «αντ' αυτού»⁵¹. Δεδομένου ότι για τη σύστασή τους δεν απαιτείται ελάχιστο κεφάλαιο, απαλλάσσονται από τη φορολογία και επιβαρύνονται με μικρά ετήσια έξοδα συντήρησης, συνιστούν ιδανικό εφελτήριο για ξέπλυμα βρόμικου χρήματος.

2.3. Το ηλεκτρονικό σύστημα διατραπεζικών συναλλαγών

Η μη αναγκαία φυσική παρουσία κατά τη διεκπεραίωση συναλλαγών ηλεκτρονικής τραπεζικής καθιστά την αναγνώριση της ταυτότητας του διεκπεραιωτή και τον εντοπισμό ύποπτων συναλλαγών ιδιαίτερα δύσκολη. Οποιοσδήποτε πελάτης μπορεί πλέον μέσω του προσωπικού του υπολογιστή να δώσει εντολή μεταφοράς χρήματος από τον λογαριασμό του σε άλλο λογαριασμό του εσωτερικού ή του εξωτερικού και μέσω του κεντρικού ηλεκτρονικού υπολογιστή να εκτελεστούν οι εντολές του κατά γράμμα (home-banking). Πέρα τούτου έχουν διαπιστωθεί επανειλημμένες περιπτώσεις μεταφοράς κεφαλαίων από τράπεζες φορολογικών παραδείσων σε ευρωπαϊκά πιστωτικά ιδρύματα στα οποία οι αποστολές δεν διαθέτουν λογαριασμούς. Τα κεφάλαια αυτά κρατούνται κατά συνέπεια για σύντομο χρονικό διάστημα σε ειδικούς συμψηφιστικούς λογαριασμούς από τους οποίους είτε μπορούν να εισπραχθούν τα χρήματα είτε να αποσταλούν κατόπιν σχετικής εντολής σε άλλο πιστωτικό ίδρυμα (συνήθως άλλου φορολογικού παραδείσου). Μετά από αυτές τις αλλεπάλληλες χρεοπιστώσεις των συμψηφιστικών αυτών λογαριασμών είναι ουσιαστικά αδύνατη η ιχνηλάτηση της πραγματικής προέλευσης και προορισμού των ποσών αυτών⁵². Η δυσκολία δε εντοπισμού του ηλεκτρονικού

⁵¹Αναλυτικότερα βλ.Κάτσιο Στ. , Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, ο.π., σελ.135 επ.

⁵²βλ.Κάτσιο Στ. , Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, ο.π., σελ.135 επ.

χρήματος επιτείνεται όταν χρησιμοποιούνται πιστωτικές κάρτες εκδοθείσες από τράπεζες υπεράκτιων φορολογικών παραδείσων οπότε και όλες οι χρεώσεις της κάρτας εξοφλούνται, χωρίς καμία δυνατότητα ελέγχου, με εξωλογιστικό χρήμα καθιστώντας τες έτσι ιδιαίτερα ελκυστικές για ξέπλυμα χρήματος.

3. Ενδεικτική τυπολογία σύγχρονων μεθόδων και τεχνικών ξεπλύματος χρήματος

3.1 Η μέθοδος επαναδανεισμού

Η μέθοδος του επαναδανεισμού (loanback) χρησιμοποιείται ευρέως κατά την ανακύκλωση και την επαναφορά των χρημάτων που μεταφέρθηκαν στο εξωτερικό, στη χώρα προέλευσης, έτσι ώστε να γίνει δυνατή η επένδυσή τους στο νόμιμο εθνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα. Ειδικότερα, η διαδικασία έχει ως εξής: Οι δράστες, έχοντας επιτύχει να καταθέσουν σε κάποιο τραπεζικό λογαριασμό της αλλοδαπής κεφάλαια που προέρχονται από την διάπραξη εγκλημάτων, αποφασίζουν να προχωρήσουν σε κάποια επένδυση. Προς τούτο λαμβάνουν ένα δάνειο από την τράπεζα στην οποία έχουν κατατεθειμένα τα παράνομα κεφάλαια. Με την καταβολή του δανείου οι δράστες διαθέτουν πλέον νόμιμο χρήμα προερχόμενο από τραπεζικό δάνειο. Το δάνειο αυτό εξοφλείται με τα παράνομα κεφάλαια τα οποία και νομιμοποιούνται. Τέτοιου είδους συναλλαγές διεκπεραιώνονται κατά κανόνα μέσω υπεράκτιων εταιρειών, οι οποίες έχουν συσταθεί γι' αυτόν αποκλειστικά το σκοπό⁵³.

3.2 Ανταποκριτικοί τραπεζικοί λογαριασμοί

Η παροχή τραπεζικών ανταποκριτικών υπηρεσιών αφορά την παροχή υπηρεσιών από την τράπεζα-ανταποκριτή στην καλούσα τράπεζα. Με τη δημιουργία ενός ευρέος δικτύου ανταποκριτικών σχέσεων μπορούν τα πιστωτικά ιδρύματα να διεκπεραιώνουν διεθνείς χρηματοπιστωτικές συναλλαγές σε δικαιοδοσίες όπου δεν έχουν φυσική παρουσία ή εκπροσώπηση. Οι υπηρεσίες αυτές συμπεριλαμβάνουν διαχείριση τοκοφόρων λογαριασμών σε διάφορα νομίσματα, ηλεκτρονική διεκπεραίωση εμβασμάτων, λογαριασμούς πλάγιας πρόσβασης (με τη έννοια του άρθρου 4 παρ.12 ν.3691/2008) και υπηρεσίες συναλλάγματος. Πρόκειται για υπηρεσίες που προσφέρονται ιδιαίτερα για δραστηριότητες ξεπλύματος χρήματος, γεγονός που οφείλεται στην έμμεση σχέση μεταξύ πιστωτικού ιδρύματος και πελάτη που

⁵³Βλ. Κάτσιο Στ. , Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, ο.π., σελ.116 επ.

καθιστά αδύνατη την πιστοποίηση της ταυτότητας ή του συναλλακτικού προφίλ του πελάτη εκ μέρους της ανταποκρίτριας. Η ανταποκρίτρια, δηλαδή, υποχρεούται να αφηθεί στη συνέπεια της τράπεζας-εντολέα για τη λήψη όλων των μέτρων της οφειλόμενης επιμέλειας και της εποπτείας της κίνησης των λογαριασμών του πελάτη της. Στο πλαίσιο των ανταποκριτικών σχέσεων τράπεζες διατηρούν στις ανταποκρίτριες τράπεζες τους τροφοδοτούμενους τραπεζικούς λογαριασμούς, τους οποίους μπορούν οι δράστες να χρησιμοποιήσουν για συναλλαγές και μεταφορές ποσών, μεταφέροντας εγκληματικά ποσά από τροφοδότες λογαριασμούς⁵⁴.

Στους ανταποκριτικούς τραπεζικούς λογαριασμούς εντάσσονται και οι «ενδιάμεσοι λογαριασμοί πληρωμών» οι οποίοι χρησιμοποιήθηκαν επί μακρόν στις ΗΠΑ από τις εθνικές πιστωτικές ενώσεις, τις χρηματιστηριακές και επενδυτικές εταιρείες, στην προσπάθειά τους να προσφέρουν μία όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ποικιλία χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών. Πρόκειται για λογαριασμούς που ανοίγονται στις τράπεζες των ΗΠΑ από αλλοδαπές τράπεζες, μέσω των οποίων οι πελάτες της αλλοδαπής τράπεζας διεκπεραιώνουν έναντι ορισμένης αμοιβής τραπεζικές συναλλαγές στις ΗΠΑ. Αυτοί οι υποδικαιούχοι των λογαριασμών έχουν το δικαίωμα να εκδίδουν επιταγές, να κάνουν καταθέσεις και αναλήψεις και να μεταφέρουν χρήματα σαν να είναι οι ίδιοι άμεσοι πελάτες της αμερικανικής τράπεζας, χωρίς αυτή να έχει την υποχρέωση ή τη δυνατότητα, είτε της πιστοποίησης οιασδήποτε πληροφορίας σχετικά με το πρόσωπο των τελικών αποδεκτών, είτε της εφαρμογής της διαδικασίας «γνώρισε τον πελάτη σου» (knowyourcustomer)⁵⁵.

3.3 Η ανάμιξη νόμιμων και παράνομων εσόδων

Η ανάμιξη είναι μία από τις παλαιότερες μεθόδους που ακολουθείται για τη νομιμοποίηση των παρανόμως κτηθέντων εσόδων. Η εγκληματική ομάδα χρειάζεται μία εταιρεία που να δραστηριοποιείται νόμιμα στην αγορά. Συνήθως αυτή ανήκει σε πρόσωπο που συνδέεται με την εγκληματική οργάνωση αλλά μπορεί να είναι και μία ανεξάρτητη επιχείρηση.

⁵⁴ Βλ. Κάτσιο Στ. ,Αποτροπή ξεπλύματος χρήματος και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, Ελληνική Ένωση Τραπεζών (Εκπαιδευτικό Εγχειρίδιο), Μάρτιος 2011, σελ. 45

⁵⁵ Αφορμή για μία πρώτη προσπάθεια εποπτείας των λογαριασμών αυτών, αποτέλεσε η υπόθεση της «PopularBank» η οποία υποχρεώθηκε από το FederalDepositInsuranceCorporation των ΗΠΑ, να συλλέγει αναλυτικές πληροφορίες για την ταυτότητα των υποδικαιούχων των λογαριασμών, να συλλέγει πληροφορίες για το αλλοδαπό τραπεζικό ίδρυμα, να συντάσσει «έκθεση επικινδυνότητας» και να καταθέσει ένα πρόγραμμα δράσης σχετικά με τα σχέδιά της για την εποπτεία τους. Βλ. Κάτσιο Στ. , Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, ο.π., σελ.115-116

Το βρόμικο χρήμα εισφέρεται στην εταιρεία και αναμιγνύεται με τα νόμιμα έσοδά της σε τακτική βάση. Ο τραπεζικός λογαριασμός του νομικού αυτού προσώπου χρησιμοποιείται για να ενταχθεί το βρόμικο χρήμα στο οικονομικό σύστημα. Ο ιδιοκτήτης μεταφέρει τα χρήματα αυτά σε άλλα νομικά πρόσωπα που εμπλέκονται στην όλη διαδικασία του ξεπλύματος, σύμφωνα πάντα με τις οδηγίες της οργανωμένης εγκληματικής ομάδας, υποχρεώνεται δε να πληρώνει για εικονικά αγαθά ή υπηρεσίες ή να συνομολογεί δάνεια. Οι εγκληματικές οργανώσεις αλλάζουν τους ιδιοκτήτες πολύ γρήγορα και συχνότατα (εδώ ξεκινά το δεύτερο στάδιο της διαδικασίας του ξεπλύματος, η διαστρωμάτωση) και φυσικά χρησιμοποιούν περισσότερα νομικά πρόσωπα ώστε να αμβλυνθεί ο κίνδυνος απώλειας των περιουσιακών στοιχείων στην περίπτωση που οι διωκτικές αρχές ή τα δικαστήρια ανακαλύψουν την ανάμιξη ενός νομικού προσώπου. Εκείνο που προέχει είναι να επιλεγεί το κατάλληλο νομικό πρόσωπο, εκείνο, δηλαδή, που μπορεί να φέρει σε πέρας τη διαδικασία του ξεπλύματος χωρίς να τραβήξει την προσοχή της αστυνομίας ή των δημοσιονομικών αρχών. Γι' αυτό οι οργανώσεις αναζητούν συνήθως εταιρείες με τα ακόλουθα χαρακτηριστικά: α) πρέπει να παρέχουν κάποιας μορφής υπηρεσίες, όπως μάρκετινγκ ή διαφήμιση και να μην παράγουν προϊόντα· διαφορετικά μπορεί να ζητηθεί η επίδειξη των προϊόντων τους β) πρέπει να έχουν πολλούς πελάτες. Ο αριθμός αυτών πρέπει να είναι ακανόνιστος ώστε να μην κινήσει τις υποψίες των δημοσιονομικών αρχών από την στιγμή που τα εισοδήματα θα διαφέρουν από μέρα σε μέρα γ) πρέπει να δέχονται κυρίως μετρητά από τους πελάτες τους και να μην εκδίδουν τιμολόγια γι' αυτούς δ) πρέπει να τηρούν βιβλία για της δημοσιονομικές αρχές. Εφόσον πληρούνται κάποιες ή και όλες οι ανωτέρω προϋποθέσεις είναι προφανές ότι είναι ιδιαιτέρως δυσχερές να αποδειχθεί πόσα έσοδα έχουν αποκτηθεί νόμιμα και πόσα παράνομα, ενώ ταυτόχρονα παρέχεται η δυνατότητα στην εγκληματική ομάδα να ανοίξει λογαριασμό σε μία ευυπόληπτη τράπεζα (η οποία, μάλιστα, θεωρεί ενδεχομένως την εταιρεία της εγκληματικής αυτής ομάδας «πλούσιο και διακεκριμένο» πελάτη της) και να πραγματοποιεί τις συναλλαγές της μέσω αυτής καθώς τα οικονομικά ιδρύματα δεν μπορούν να φανταστούν ότι χρησιμοποιούνται για ξέπλυμα βρόμικου χρήματος δεδομένου ότι θεωρούν πως έχουν εξεζητημένα συστήματα αντιμετώπισής του⁵⁶.

⁵⁶Αναλυτικότερα για την τεχνική ανάμιξης νόμιμων και παράνομων εσόδων βλ. *FilipkowskiWojciech*, Νέες τάσεις στο ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, ΠοινΔικ, 7/2005, σελ. 890-891

3.4 Χρήση ταξιδιωτικών και τραπεζικών επιταγών

Ιδιαίτερα διαδεδομένη είναι και η χρήση ταξιδιωτικών επιταγών οι οποίες μπορούν να αγοραστούν με εγκληματικά έσοδα, δεδομένου ότι δεν υπέχουν υποχρέωση αναφοράς κατά τη διασυννοριακή μεταφορά τους. Οι επιταγές αυτές ρευστοποιούνται στη χώρα προορισμού. Το γεγονός ότι, εκδότες των επιταγών αυτών είναι κατά κανόνα χρηματοπιστωτικοί οίκοι εγνωσμένης φήμης και φερεγγυότητας αποκλείει την έγερση οποιασδήποτε υποψίας⁵⁷. Αντίστοιχα διαδεδομένη είναι και η χρήση των τραπεζικών επιταγών αφού, τέτοιου είδους μεταφορές κεφαλαίου δεν υπόκεινται κατά κανόνα σε αναφορά ύποπτης συναλλαγής

3.5 Επενδυτικές εργασίες

Μετά την περαίωση της μετάλλαξης των περιουσιακών στοιχείων σε συνήθη και μη αναγνωρίσιμα χρηματοοικονομικά εργαλεία οι δράστες επικεντρώνουν τη δράση τους στην επένδυσή τους σε διάφορους τομείς. Πλέον σύνηθες φαινόμενο είναι η επένδυσή τους σε αξιόγραφα και αποταμιευτικούς λογαριασμούς εκμεταλλευόμενοι το γεγονός ότι ο διεθνοποιημένος τομέας των χρηματοπιστωτικών αγορών τους προσφέρει ένα ευρύ φάσμα επιλογών για ανώνυμη επένδυση σε αξιόγραφα και άλλα χρηματοοικονομικά εργαλεία. Εκμεταλλευόμενοι δε ιδιαίτερα τις εκδόσεις των κρατικών ομολόγων και των εντόκων γραμματίων τα οποία προσφέρουν κατά κανόνα ιδιαίτερα ευνοϊκά επιτόκια και απαλλάσσονται από την υποχρέωση απόδειξης του «πόθεν έσχες» συνεισφέρουν ουσιαστικά στην μείωση των κρατικών ελλειμμάτων⁵⁸. Σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν στις περιπτώσεις επενδύσεων και οι μνημένοι χρηματιστές οι οποίοι μπορούν να διευκολύνουν σημαντικά τα ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, εφόσον είναι σε θέση να μεθοδεύσουν την αγορά μετοχών ή ομολογιών και εντόκων γραμματίων με τα κεφάλαια αυτά. Παράλληλα, απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή όταν οι τράπεζες τηρούν συνολικούς και όχι αναλυτικούς λογαριασμούς συναλλαγών με χρηματιστηριακές εταιρείες ή χρηματιστές, καθώς σε ορισμένες χώρες διαπιστώθηκε ότι ενδιαφερόμενοι επενδυτές με τραπεζικούς λογαριασμούς σε φορολογικούς παραδείσους έδιναν εντολές σε τράπεζες για αγοραπωλησίες μετοχών και ομολογιών μέσω χρηματιστών, οι οποίοι έδιναν το όνομα της

⁵⁷Βλ. Κάτσιο Στ., Αποτροπή ξεπλύματος χρήματος και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, Ελληνική Ένωση Τραπεζών (Εκπαιδευτικό Εγχειρίδιο), Μάρτιος 2011, σελ. 46

⁵⁸Βλ. Κάτσιο Στ., Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, ο.π., σελ.139

τράπεζας και όχι των εντολέων αγοραστών ή πωλητών των τίτλων που ξέπλυναν έτσι συστηματικά κεφάλαια εγκληματικής προελεύσεως⁵⁹.

3.6 Ανταλλακτήρια συναλλάγματος

Πρόκειται για μία παραλλαγή του smurfing ή του structuring κατά την οποία μέσω ανταλλακτηρίων συναλλάγματος (exchange offices) του εσωτερικού ή των συνόρων, είτε ανταλλάσσονται διάφορα ποσά μικρών χαρτονομισμάτων, τα οποία αφού μεταφερθούν στο εξωτερικό κατατίθενται σε τραπεζικούς λογαριασμούς είτε μεταφέρονται από απεσταλμένους στο εξωτερικό όπου, αφού μετατραπούν σε ανταλλακτήρια συναλλάγματος στο τοπικό νόμισμα, κατατίθενται σε τραπεζικούς λογαριασμούς οπότε και γίνεται πρακτικά αδύνατο για τις διωκτικές αρχές να ακολουθήσουν το ίχνος των εγγράφων του βρόμικου χρήματος.

Διεθνή κυκλώματα διακίνησης ναρκωτικών και λαθρεμπορίου τσιγάρων με μέλη από την πρώην Σοβιετική Ένωση και «συνδέσμους» στην Κύπρο και σε βαλκανικές χώρες χρησιμοποιούν κατεξοχήν για ξέπλυμα χρήματος ανταλλακτήρια συναλλάγματος. Προχωρούν δηλαδή σε συνεχείς αλλαγές νομισμάτων σε διάφορα ανταλλακτήρια μέχρις ότου χαθούν τα ίχνη του χρήματος⁶⁰.

Η τεχνική αυτή μπορεί να συνίσταται και στη χρησιμοποίηση από το δράστη μιας ίδιας επιχείρησης στην οποία εγγράφει όλα τα εγκληματικά του έσοδα ως κέρδη από την ανταλλαγή νομισμάτων. Παρά το γεγονός ότι ο δράστης θα κληθεί να καταβάλει φορολογία για τα εμφανιζόμενα κέρδη, η μέθοδος αυτή είναι ιδανική για να δικαιολογήσει τη μεγάλη ρευστότητα, ενώ η καταβολή φόρων προσδίδει έναν επιπλέον μανδύα νομιμότητας⁶¹.

3.7 Ασφαλιστικές επιχειρήσεις

Οι δραστηριότητες των σύγχρονων ασφαλιστικών εταιρειών εκτείνονται, πέραν των εν στενή εννοία ασφαλιστικών εργασιών και σε άλλες χρηματοοικονομικές δραστηριότητες,

⁵⁹ Βλ. Τραγάκη Γ., Οργανωμένο έγκλημα και ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996, σελ. 275

⁶⁰ Το γεγονός ότι το 2010 υπήρξαν 545 καταγγελίες για ξέπλυμα χρήματος μέσω των ανταλλακτηρίων συναλλάγματος και των εταιρειών μεταφορών κεφαλαίων είναι μόνο ένα μικρό χαρακτηριστικό δείγμα του τι συμβαίνει (βλ. www.tovima.gr, 06.03.2010)

⁶¹ Οι δραστηριότητες αυτές δεν έχουν σχέση με την μαύρη αγορά συναλλάγματος την οποία χρησιμοποιούν οι δράστες, καταβάλλοντας μεγάλες προμήθειες, για να αποφύγουν τόσο τους κινδύνους μεταφοράς όσο και εντοπισμού τους κατά την κατάθεση μεγάλων ποσών ξένου νομίσματος σε μετρητά.

καθιστώντας τα κατ' αυτόν τον τρόπο ιδιαίτερα ελκυστικό πεδίο για τους δράστες της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Ένας από τους τρόπους εκμετάλλευσης τη ασφαλιστικής αγοράς που χρησιμοποιείται τακτικά (κατά το στάδιο της συσσώρευσης) είναι η σύναψη ασφαλιστικών συμβολαίων αποταμίευσης ή ζωής μέσω κάποιου συνεργαζόμενου ασφαλιστικού συμβούλου. Στην τελευταία περίπτωση η διαδικασία που ακολουθείται είναι η εξής: τα έσοδα από εγκληματικές δραστηριότητες κατατίθενται κατά κανόνα σε διάφορους τραπεζικούς λογαριασμούς και κατόπιν εμβάζονται σε κάποιο υπεράκτιο (offshore) λογαριασμό για επενδυτικούς σκοπούς. Στη συνέχεια οι δράστες συνάπτουν προσωπικά ή μέσω κάποιου πληρεξουσίου συμβόλαιο ασφάλειας ζωής με μεγάλου ύψους κονδύλια αποταμίευσης και η πληρωμή των ασφαλιστρών γίνεται με μεταφορά χρημάτων από τον υπεράκτιο τραπεζικό λογαριασμό⁶². Τα συμβόλαια αυτά είτε κατά τη λήξη τους είτε με πρόωγη καταγγελία προσφέρουν στον ασφαλιζόμενο δράστη μεγάλα ποσά νομιμοποιημένων μετρητών.

Υπάρχει, βεβαίως και η περίπτωση νομιμοποίησης εσόδων μέσω ασφάλισης περιουσιακών στοιχείων, όπου ο δράστης, με στόχο να μην κινήσει υποψίες, προκαλεί τη ζημία μόνος του απαιτώντας στη συνέχεια αποζημίωση μικρότερη από την πραγματική αξία του ασφαλισθέντος. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζεται και το κέρδος του ασφαλιστή⁶³. Έτερη μέθοδος είναι εκείνη στην οποία αλλοδαπός πελάτης συνάπτει με τοπικό ασφαλιστή ασφαλιστικό συμβόλαιο κάλυψης αστικής ευθύνης για υποτιθέμενο προϊόν το οποίο πρόκειται να πρωτοεισαχθεί στην αγορά και, όπως είναι φυσικό, το ασφαλιστρο ανέρχεται σε αρκετά μεγάλο ποσό, το οποίο και ο πελάτης ευχαρίστως προκαταβάλλει και κατατίθεται σε τραπεζικό λογαριασμό. Σχεδόν αμέσως μετά ο πελάτης ανακοινώνει στον ασφαλιστή ότι δεν πρόκειται τελικά το προϊόν να εισαχθεί στην αγορά π.χ. λόγω μη απόκτησης της αναγκαίας άδειας από τις αρμόδιες αρχές, οπότε ζητάει την επιστροφή των καταβληθέντων ασφαλιστρών, νομιμοποιώντας κατ' αυτόν τον τρόπο τα κεφάλαιά του, χωρίς να δημιουργηθεί οιαδήποτε υποψία.

⁶² Αναλυτικότερα βλ. *Κάτσιο Στ.*, Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, ο.π., σελ.130 επ.

⁶³ Βλ. *Κάτσιο Στ.*, Αποτροπή ξεπλύματος χρήματος και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, Ελληνική Ένωση Τραπεζών (Εκπαιδευτικό Εγχειρίδιο), Μάρτιος 2011, σελ. 47

3.8 Ο κυβερνοχώρος

Το ξέπλυμα βρόμικου χρήματος μέσω του κυβερνοχώρου (cyber laundering) καλύπτει κάθε τεχνική που χρησιμοποιεί τις λεγόμενες νέες τεχνολογίες (κυρίως το διαδίκτυο) ως μέσο πληρωμών για τη νομιμοποίηση εσόδων. Συνδέεται στενά με την εξέλιξη των ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής ή κίνησης κεφαλαίων, τεχνολογία την οποία γνωρίζουν οι εγκληματίες και τη χρησιμοποιούν για να ξεπλύνουν κεφάλαια που προέρχονται από κάθε είδους εγκληματική δραστηριότητα. Οι τραπεζικές εργασίες του κυβερνοχώρου (cyber banking) αφορούν κυρίως πληρωμές για αγορές προϊόντων ή υπηρεσιών μέσω της συνεχώς αυξανόμενης αγοράς του internet⁶⁴, ενώ οι τράπεζες του κυβερνοχώρου ασχολούνται όλο και πιο έντονα με το ρόλο του διαμεσολαβητή σε συναλλαγές που αφορούν αγοραπωλησίες αγαθών, λογισμικού, οικονομικών υπηρεσιών και πληροφοριών. Είναι προφανές ότι η χρήση του διαδικτύου παρέχει τα περισσότερα εχέγγυα στους δράστες για «ασφαλή» νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες δεδομένου ότι πρόκειται για μία απρόσωπη οικονομική συναλλαγή (που καθιστά αδύνατο τον προσδιορισμό της ταυτότητας του προσώπου που «σερφάρει» στο διαδίκτυο) οι οποία επιτρέπει την ταχεία μεταφορά κεφαλαίων σε μεγάλες αποστάσεις και μάλιστα με πολύ μικρό κόστος, καθώς ο πελάτης πραγματοποιεί τις συναλλαγές μόνος του χωρίς να χρειάζεται να απασχολούνται οι υπάλληλοι των ιδρυμάτων. Όλα τα ανωτέρω, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι οι συναλλαγές τεκμηριώνονται μόνο ηλεκτρονικά καθώς και με το ότι, λόγω της εμπλοκής πολλών χωρών, υφίστανται προβλήματα δικαιοδοσίας (άλλος, δηλαδή, είναι συνήθως ο τόπος που βρίσκεται ο παροχέας διαδικτυακών υπηρεσιών, άλλος ο τόπος στον οποίο πραγματικά βρίσκεται ο διακομιστής, και άλλος ο τόπος από τον οποίο συνδέονται στο διαδίκτυο οι χρήστες) καθιστούν την πάταξη του ξεπλύματος στον κυβερνοχώρο σχεδόν αδύνατη⁶⁵.

⁶⁴ Στην περίπτωση των, ευρέως διαδεδομένων σήμερα, συστημάτων πληρωμής μέσω διαδικτύου (Internet Payment Systems) τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα εφοδιάζουν τους πελάτες τους με τα λεγόμενα ηλεκτρονικά χρήματα (e-cash), τα οποία χρησιμοποιούνται για συναλλαγές ανάμεσα σε επιχειρηματίες και σε πελάτες τους, παρέχοντάς τους ταυτόχρονα κατάλληλο λογισμικό που μπορεί να αποθηκεύει χρήματα στον ηλεκτρονικό υπολογιστή των δύο συναλλασσομένων μόλις αυτοί συνδεθούν με τις τράπεζές τους. Έτσι, για να πληρώσουν για αγαθά ή υπηρεσίες, απλά μεταφέρουν τις αξίες αυτές από το ένα υπολογιστή στον άλλο.

⁶⁵ Βλ. *Filipkowski Wojciech*, Νέες τάσεις στο ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, ΠοινΔικ, 7/2005, σελ. 887 επ. Χαρακτηριστικό παράδειγμα για να κατανοήσει κανείς τη διαδικασία νομιμοποίησης μέσω του διαδικτύου είναι το ακόλουθο: Ο κάτοχος χρημάτων προερχομένων από εγκληματικές δραστηριότητες τα καταθέτει σε τραπεζικό λογαριασμό προσωπικά ή μέσω ATM (με τη προϋπόθεση, βεβαίως, ότι κάθε κατάθεση είναι μικρότερη από το θεσμοθετημένο όριο που ενεργοποιεί τα συστήματα για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος). Τότε η τράπεζα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΔΙΕΘΝΗ ΠΡΟΤΥΠΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΟΥ ΞΕΠΛΥΜΑΤΟΣ ΒΡΩΜΙΚΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥΣ

Εν όψει των όσων εξετάθησαν ανωτέρω, των ποικίλων, δηλαδή, δυνατοτήτων των εγκληματιών να νομιμοποιήσουν τα έσοδά τους, τα κράτη σύντομα αντιλήφθηκαν ότι η αποτελεσματική αντιμετώπιση ενός πολύπλευρου φαινομένου που φέρει τα παραπάνω χαρακτηριστικά δεν μπορεί να λάβει χώρα στο στενό πλαίσιο της κάθε κρατικής κυριαρχίας και αποκλειστικά με τα μέσα του εσωτερικού ποινικού δικαίου, το οποίο έχει δημιουργηθεί για να λειτουργήσει μέσα στα όρια του κράτους, αλλά μόνο από όλα μαζί στα πλαίσια των διεθνών οργανισμών στους οποίους συμμετέχουν. Η συνεργασία των κρατών σε διεθνές επίπεδο για την καταπολέμηση του ξεπλύματος είχε ως αποτέλεσμα μία σειρά από διεθνείς συμβάσεις ποινικού περιεχομένου και τη δημιουργία οργάνων και φορέων για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος, οι σημαντικότεροι από τους οποίους εκτίθενται κατωτέρω.

A) Οι Συμβάσεις των Ηνωμένων Εθνών

Μία σειρά από τις σπουδαιότερες συμβάσεις για την καταπολέμηση του ξεπλύματος χρήματος και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας αποτέλεσαν έργο των Ηνωμένων Εθνών. Μεταξύ αυτών αξίζει να μνημονευθούν ως πλέον σημαντικές η Σύμβαση της Βιέννης και η Σύμβαση του Πατέρμο.

εκδίδει μία πιστωτική κάρτα (χρεωστικού τύπου) ή μία ειδική ηλεκτρονική κάρτα (e-card) που επιτρέπει την πληρωμή μόνο μέσω διαδικτύου. Όλες οι συναλλαγές που ακολουθούν θα διεξάγονται μέσω των καρτών αυτών. Το επόμενο στάδιο περιλαμβάνει την ίδρυση από τον δράστη μιας εταιρείας σε έναν φορολογικό παράδεισο που παρέχει υπηρεσίες στο διαδίκτυο, π.χ. εικονικό καζίνο, και το άνοιγμα τραπεζικού λογαριασμού στον ίδιο φορολογικό παράδεισο (στο όνομα της εταιρείας). Ο δράστης επισκέπτεται την ιστοσελίδα και πληκτρολογεί τον αριθμό της πιστωτικής ή της ηλεκτρονικής κάρτας και τον προσωπικό αριθμό αναγνώρισης (PIN) προκειμένου να πληρώσει για τις παρεχόμενες ηλεκτρονικές υπηρεσίες. Η εταιρεία θα ανοίξει έναν χρεωστικό λογαριασμό με τη χρήση των απαραίτητων πληροφοριών από την πιστωτική κάρτα. Όλες οι συναλλαγές θα καταχωρούνται στον τραπεζικό λογαριασμό που έχει ανοιχτεί και θα πληρώνονται με βρόμικα χρήματα. Η εταιρεία στέλνει τον χρεωστικό λογαριασμό στον τραπεζικό λογαριασμό του δράστη και η τράπεζά του μεταφέρει χρήματα στον ηλεκτρονικό τραπεζικό λογαριασμό της εταιρείας. Μετά από αυτό τα βρόμικα χρήματα έχουν ξεπλυθεί, καθώς η εταιρεία πληρώνεται για προσφορά νόμιμων υπηρεσιών και τα παράνομα έσοδα έχουν πλέον νόμιμη όψη, οι αρχές δε θα είναι δύσκολο να εντοπίσουν το σύνδεσμο ανάμεσα στο δράστη, την εταιρεία του και τη μεταφορά χρημάτων από τον ένα τραπεζικό λογαριασμό στον άλλο.

1. Η Σύμβαση της Βιέννης

Η Σύμβαση κατά της Παράνομης Διακίνησης Ναρκωτικών Ουσιών (UN Convention against the Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances) του 1988, γνωστή ως Σύμβαση της Βιέννης⁶⁶ απετέλεσε το πρώτο κείμενο διεθνούς ποινικού δικαίου παγκόσμιας εμβέλειας που υποχρέωσε τα κράτη να ποινικοποιήσουν το ξέπλυμα χρήματος, που προέρχεται όμως αποκλειστικά από το εμπόριο ναρκωτικών. Η εν λόγω Σύμβαση κυρώθηκε από την Ελλάδα με τον ν.1990/1991 και τέθηκε σε ισχύ στις 27.04.1992. Στο άρθρο 3, η Σύμβαση της Βιέννης περιέχει τον πρώτο παγκόσμια αποδεκτό αναλυτικό ορισμό του εγκλήματος του ξεπλύματος χρήματος, όπως και την πρόβλεψη της έκδοσης του δράστη της πράξης αυτής. Οι νομοτυπικές μορφές του ξεπλύματος έχουν διατηρηθεί σχεδόν όμοιες από όλα τα επόμενα διεθνή κείμενα του ΟΗΕ, του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τη διαφορά ότι διευρύνθηκε η έννοια της προηγούμενης εγκληματικής δραστηριότητας (βασικού αδικήματος), ώστε να συμπεριλάβει περισσότερα εγκλήματα από τα οποία μπορεί να πηγάζει η προς νομιμοποίηση περιουσία. Αντίστοιχα, και ο Έλληνας νομοθέτης ακολούθησε τους ορισμούς της παραπάνω Σύμβασης προβλέποντας τις υποστάσεις της επιδίωξης, της συγκάλυψης και της κτήσης ή κατοχής (άρθρο 2 παρ. 2 στ. α', β' και γ' ν.3691/2008)⁶⁷. Βασική καινοτομία της εν λόγω Σύμβασης συνιστά η παροχή εξουσιοδότησης στα δικαστήρια να διατάζουν τη διάθεση των τραπεζικών, χρηματοπιστωτικών και εμπορικών αρχείων στις δικωτικές αρχές, ανεξάρτητα από το ισχύον τραπεζικό απόρρητο.

2. Η Σύμβαση του Παλέρμο

Πάνω στη βάση της Σύμβασης της Βιέννης, η Ολομέλεια του ΟΗΕ υιοθέτησε, κατά τη Συνέλευση της Χιλιετίας το Νοέμβριο του 2000, τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος, η οποία άνοιξε για υπογραφές στη Σύνοδο Κορυφής του Παλέρμο το Δεκέμβριο του 2002⁶⁸. Πρόκειται για το πρώτο νομικά δεσμευτικό διεθνές εργαλείο

⁶⁶United Nations «Convention Against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances», Vienna, 20.XII.1988. Η Σύμβαση είναι διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.unodc.org/pdf/convention_1988_en.pdf

⁶⁷Με το ν.3691/2008 θεσπίστηκε και μια τέταρτη υπόσταση ξεπλύματος, αυτή της τοποθέτησης ή διακίνησης εγκληματικών εσόδων στο χρηματοπιστωτικό τομέα (άρθρο 2 παρ. 2 στ. δ' ν.3691/2008), η οποία, ωστόσο, δεν έχει πρότυπο κάποιο διεθνές κείμενο.

⁶⁸United Nations «International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism, New York, 9.XII.1999. Η Σύμβαση είναι διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://untreaty.un.org/>.

στην καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος με το οποίο τα κράτη ανέλαβαν να ποινικοποιήσουν τη συμμετοχή σε ομάδες οργανωμένου εγκλήματος, το ξέπλυμα χρήματος, τη διαφθορά και την παρακώλυση δικαιοσύνης. Η ειδική υπόσταση του ξεπλύματος που αναφέρεται στο άρθρο 6 είναι όμοια με εκείνη που αναφέρεται στην προπαρατεθείσα Σύμβαση της Βιέννης. Χαρακτηριστικό, ωστόσο, είναι ότι απουσιάζει στην περιγραφή της νομοτυπικής μορφής του εγκλήματος του ξεπλύματος βρόμικου χρήματος η οποιαδήποτε αναφορά στο διεθνικό ή διασυνοριακό⁶⁹ ξέπλυμα βρόμικου χρήματος ή στην τέλεσή του από οργανωμένη εγκληματική ομάδα. Αντίθετα, ρητά ορίζεται στο άρθρο 34 παρ. 2 της εν λόγω Σύμβασης ότι το ξέπλυμα βρόμικου χρήματος πρέπει να θεωρείται ως έγκλημα ανεξάρτητα από τη διεθνική του φύση ή την εμπλοκή σε αυτό οργανωμένης εγκληματικής ομάδας⁷⁰. Παράλληλα, παροτρύνονται τα κράτη μέλη να θεωρούν ως «βασικά εγκλήματα» του ξεπλύματος όσο το δυνατό περισσότερα εγκλήματα (άρθρο 6 παρ. 2 εδ. α), ενώ υποχρεώνονται να συμπεριλάβουν στα βασικά εγκλήματα όλα τα «σοβαρά εγκλήματα» (νοώντας ως τέτοια εκείνα που τιμωρούνται με ποινή στερητική της ελευθερίας ανώτατου ύψους τουλάχιστον τεσσάρων ετών- βλ. άρθρο 2 περ. β'), καθώς και εκείνα που θεσπίζονται στη Σύμβαση, που είναι η συμμετοχή σε οργανωμένη εγκληματική ομάδα (άρθρο 5), η δωροδοκία (άρθρο 8) και η παρεμπόδιση της δικαιοσύνης (άρθρο 23). Η Σύμβαση αυτή άρχισε να ισχύει στις 29 Σεπτεμβρίου 2003 μετά την υπογραφή της από 147 χώρες και την κύρωσή της από 82 χώρες, κυρώθηκε δε από τη χώρα μας με το ν.3875/2010.

B) Το Συμβούλιο της Ευρώπης

Το Συμβούλιο της Ευρώπης, ομοίως, με τις Συμβάσεις του Στρασβούργου και της Βαρσοβίας διαδραμάτισε πρωτεύοντα ρόλο στη διεθνή θέσπιση προτύπων για το ξέπλυμα χρήματος και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, ιδιαίτερα επεκτείνοντάς τα σε όλα τα σοβαρά εγκλήματα πέραν εκείνων των ναρκωτικών. Ειδικότερα:

1. Η Σύμβαση του Στρασβούργου

⁶⁹Για την έννοια του διεθνικού ή διασυνοριακού εγκλήματος βλ. άρθρο 3 παρ. 2 της εν λόγω Σύμβασης.

⁷⁰Βλ. Καμπέρου-Ντάλτα Ε., Ο Ν.3691/2008 για το ξέπλυμα βρόμικου χρήματος-Ερμηνευτική προσέγγιση του νόμου και διεθνές ποινικό πλαίσιο, Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2009, σελ. 17

Η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης υιοθέτησε στις 8 Νοεμβρίου 1990 τη Σύμβαση για τη νομιμοποίηση, ανεύρεση, κατάσχεση και δήμευση των εσόδων που προέρχονται από εγκληματικές δραστηριότητες, γνωστή ως «Σύμβαση του Στρασβούργου»⁷¹. Η εν λόγω Σύμβαση, ξεπερνώντας τη Σύμβαση της Βιέννης, αντιμετωπίζει κάθε τύπο εγκλήματος, ενώ επεκτείνει το έγκλημα του ξεπλύματος χρήματος στα έσοδα όλων των «σοβαρών εγκλημάτων» (άρθρο 1 περ. ε). Αυτό αποτέλεσε αποφασιστική εξέλιξη στην καταπολέμηση του ξεπλύματος χρήματος, αφού αναγνώρισε ότι η οργανωμένη εγκληματικότητα δεν περιορίζεται στα εγκλήματα περί των ναρκωτικών αλλά αφορά μία πλειάδα κακουργηματικών εγκληματικών πράξεων βάζοντας έτσι το θεμέλιο για μια διεθνή «πολυεγκληματική» στρατηγική καταπολέμησης του ξεπλύματος⁷². Παράλληλα, η Σύμβαση προβλέπει τις ελάχιστες κοινές προδιαγραφές που πρέπει να διέπουν τις εθνικές νομοθετικές διατάξεις, τόσο σχετικά με τον ορισμό της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, όσο και σχετικά με τη δήμευση των περιουσιακών στοιχείων που αποκτήθηκαν από την τέλεση εγκληματικών πράξεων, καθώς και την αμοιβαία αναγνώριση των διαφόρων σχετικών νομικών συστημάτων. Ειδικότερα, σε περίπτωση κατά την οποία συμβαλλόμενο κράτος περιορίζει τον ορισμό στα εγκλήματα σχετικά με ναρκωτικά, έχει την υποχρέωση να το αναφέρει ρητά, διαφορετικά, σε περίπτωση αμφιβολίας, οι διατάξεις της Σύμβασης ισχύουν για το σύνολο των εγκληματικών πράξεων⁷³. Ωστόσο, η Σύμβαση παρέχει παράλληλα τη δυνατότητα στα κράτη να μην θεωρούν κάθε έγκλημα ως βασικό του ξεπλύματος αδίκημα, αλλά να δηλώσουν εκείνα τα εγκλήματα που

⁷¹Council Of Europe, European Treaty Series- No 141 « Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime», Strasburg 8.XI.1990. Η Σύμβαση είναι διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://conventions.coe.int/Treaty/>.

⁷²Βλ. Κάτσιο Στ., Αποτροπή ξεπλύματος χρήματος και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, Ελληνική Ένωση Τραπεζών (Εκπαιδευτικό Εγχειρίδιο), Μάρτιος 2011, σελ 92, Τραγάκη Γ., Οργανωμένο έγκλημα και ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996, σελ. 213 επ., ο οποίος χαρακτηριστικά επισημαίνει ότι «το κείμενο αυτό θεωρείται σαν ένα είδος νομικού θησαυροφυλακίου, από το οποίο οι εθνικοί νομοθέτες μπορούν να αντλήσουν στο πλαίσιο της κοινής προσπάθειας που καταβάλλεται για τη θεσμική θωράκιση της διεθνούς κοινότητας προς καταπολέμηση της μαστίγας των ναρκωτικών και του ξεπλύματος του βρόμικου χρήματος μέσω του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Η σπουδαιότητα της Συμβάσεως της Βιέννης και της Συμβάσεως του Στρασβούργου αποδεικνύεται από το γεγονός ότι αποτελούν βασικές πηγές αναφοράς της Οδηγίας 91/308 ΕΟΚ για την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες».

⁷³Βλ. Κάτσιο Στ., Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, Η γεωπολιτική του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος: Το φαινόμενο της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1998, σελ. 174

επιθυμούν να είναι κύρια αδικήματα του ξεπλύματος, τα οποία πάντως πρέπει να είναι σοβαρά⁷⁴. Αντίστοιχα, η Σύμβαση καθιερώνει μεν υποχρέωση των κρατών να υιοθετήσουν στην εσωτερική τους νομοθεσία ρυθμίσεις σχετικές με τη δήμευση κάθε προϊόντος, με την έννοια του οικονομικού πλεονεκτήματος που προέρχεται από ποινικά αδικήματα (άρθρο 1 εδ. α), όπως και κάθε είδους περιουσιακού στοιχείου η αξία του οποίου αντιστοιχεί στο προϊόν αυτό (άρθρο 1 περ. β), επιτρέποντας όμως στα κράτη μέλη να δηλώσουν ότι οι υιοθετούμενες ρυθμίσεις εφαρμόζονται μόνο σε συγκεκριμένα αδικήματα ή κατηγορίες αδικημάτων που καθορίζονται στη δήλωση (άρθρο 2 παρ. 2), εφόσον αυτά δεν επιθυμούν να δημεύουν περιουσία που προέρχεται από κάθε ποινικό αδίκημα. Η Σύμβαση του Στρασβούργου κυρώθηκε από τη χώρα μας με το νόμο 2655/1998, δηλαδή αρκετά χρόνια μετά την ψήφιση του πρώτου εσωτερικού νόμου της Ελλάδας για το ξέπλυμα, του ν. 2331/1995.

2. Η Σύμβαση της Βαρσοβίας

Η Σύμβαση της Βαρσοβίας, επεκτείνοντας το κανονιστικό πεδίο της Σύμβασης του Στρασβούργου, ανέλαβε να παρακολουθήσει την εκτεταμένη αναθεώρηση των Συστάσεων της FATF 2003⁷⁵ εισάγοντας έναν μακροσκελή κατάλογο κατηγοριών αξιόποινων πράξεων, τον οποίο οφείλουν να συμπεριλάβουν τα συμβαλλόμενα κράτη ως προηγούμενες (βασικές) εγκληματικές πράξεις (άρθρο 9 παρ. 4), εφόσον αυτές απειλούνται με μέγιστη ποινή άνω του έτους και ελάχιστη άνω των έξι μηνών, παρέχοντας όμως παράλληλα τη δυνατότητα σε αυτά να ορίσουν μια λίστα συγκεκριμένων εγκλημάτων ή και μια κατηγορία σοβαρών εγκλημάτων κατά το εθνικό τους δίκαιο. Η περιγραφή της νομοτυπικής μορφής του ξεπλύματος είναι όμοια με εκείνη της Σύμβασης του Στρασβούργου με τη διαφορά ότι ο όρος «προϊόντα του εγκλήματος» καλύπτει πλέον ρητά τόσο τα άμεσα όσο και τα έμμεσα προϊόντα του εγκλήματος (άρθρο 1 εδ. α). Η εν λόγω Σύμβαση υπογράφηκε στη Βαρσοβία το 2005 και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Μαΐου 2008.

⁷⁴ Αυτό έπραξε και η Ελλάδα η οποία το 1998 διατύπωσε επιφύλαξη ορίζοντας ότι κύρια αδικήματα του ξεπλύματος είναι εκείνα που περιλαμβάνονται στην έννοια της εγκληματικής δραστηριότητας, σύμφωνα με το άρθρο 1 στ. α' του ν. 2331/1995.

⁷⁵ Για τη FATF και τις Συστάσεις της βλ. κατωτέρω υπό Γ.3

Γ) Διεθνείς φορείς με στόχο την αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρόμικου χρήματος

1. Η Επιτροπή της Βασιλείας για την Τραπεζική Εποπτεία

Η Επιτροπή της Βασιλείας για την Τραπεζική Εποπτεία (Basel Committee on Banking Supervision)⁷⁶ είναι ένας από τους φορείς που συστάθηκαν με στόχο τη συμβολή στη διασφάλιση της σταθερότητας του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος στο πλαίσιο της διαμόρφωσης της Νέας Διεθνούς Αρχιτεκτονικής του χρηματοπιστωτικού συστήματος (New International Financial Architecture). Συστάθηκε στις 8 Οκτωβρίου 1974 από τους Διοικητές των κεντρικών τραπεζών των κρατών μελών της «Ομάδας των G-10» και το Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας της Ελβετίας και λειτουργεί στους κόλπους της Τράπεζας Διεθνών Διακανονισμών (Bank for International Settlements).⁷⁷ Οι στόχοι της Επιτροπής της Βασιλείας διακρίνονται σε έναν κύριο και τρεις επικουρικούς⁷⁸. Ο κύριος στόχος συνίσταται στη συμβολή στη διασφάλιση της σταθερότητας του διεθνούς τραπεζικού συστήματος. Στην κατηγορία των επικουρικών της στόχων εντάσσεται μεταξύ άλλων η διατύπωση θέσεων σε θέματα πρόληψης της χρησιμοποίησης του τραπεζικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και καταστολής της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, με στόχο την προώθηση της ομοιόμορφης ερμηνείας και αντιμετώπισης από τις εθνικές εποπτικές αρχές-μέλη της των βασικών ζητημάτων που ανακύπτουν. Στο πλαίσιο αυτό η Επιτροπή της Βασιλείας

⁷⁶Για την Επιτροπή της Βασιλείας βλ. ενδεικτικά *Στεφάνου Κ./Γκόρτσο Χρ.*, Η συμβολή της Επιτροπής της Βασιλείας για την Τραπεζική Εποπτεία στη διασφάλιση της σταθερότητας του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος σε: *Επίκαιρα θέματα Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Τραπεζικού Δικαίου* (Πρακτικά Εσπερίδας 4^{ης} Απριλίου 2005), Νομική Βιβλιοθήκη, 2006, σελ. 1 επ., *των ιδίων*, *Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2006, σελ. 259 επ., *Γκόρτσο Χρ.*, Το διεθνές και κοινοτικό κανονιστικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και η ενσωμάτωσή του στην ελληνική έννομη τάξη, ΔΕΕΤ, τεύχος 43/2005, σελ. 18 επ., *Δούβλη Β.*, Ευρωπαϊκό Τραπεζικό Δίκαιο, Αντ. Ν.Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2003, σελ. 156,165.

⁷⁷Ας σημειωθεί ότι η Επιτροπή της Βασιλείας δεν είναι διεθνής οργανισμός αλλά μία defacto οργάνωση χωρίς νομική προσωπικότητα. Δεν συστάθηκε βάσει διεθνούς σύμβασης, δεν διαθέτει καταστατικό ούτε κανονισμό λειτουργίας. Παρότι διατυπώνει εποπτικά πρότυπα, οδηγίες καθώς και προτάσεις βέλτιστων πρακτικών για μία ευρεία γκάμα εποπτικών θεμάτων, δεν είναι εποπτική αρχή καθώς δεν έχει αρμοδιότητα να ασκεί προληπτική εποπτεία στις τράπεζες που έχουν την καταστατική τους έδρα στην επικράτεια των κρατών που εκπροσωπούνται σ' αυτήν.

⁷⁸Για τους στόχους αυτούς βλ. αναλυτικά *Στεφάνου Κ./Γκόρτσο Χρ.* Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2006, σελ. 262 επ.

εξέδωσε μια σειρά από δηλώσεις/εκθέσεις⁷⁹ από τις οποίες αξίζει να μνημονευθούν οι ακόλουθες:

α) Η Δήλωση Αρχών για την «Αποτροπή της Εγκληματικής Χρήσης του Τραπεζικού Συστήματος για τον Σκοπό του Ξεπλύματος Χρήματος» (Statement on Prevention of Criminal Use of the Banking System for the Purpose of Money Laundering)⁸⁰, η οποία ουσιαστικά λειτούργησε ως βάση για την εποπτική προσέγγιση του τομέα. Οι αρχές αυτές αφορούν:

- την ταυτοποίηση πελατών
- την τήρηση υψηλών προτύπων επιχειρηματικής ηθικής και τη συμμόρφωση με τη νομοθεσία
- τη συνεργασία με τις διωκτικές αρχές και την τήρηση αρχείων
- την υιοθέτηση πολιτικών, συστημάτων και εκπαίδευσης του προσωπικού

Η πρωτοβουλία αυτή έθεσε για πρώτη φορά κανόνες «ήπιου» διεθνούς οικονομικού δικαίου, σύμφωνα με τους οποίους τα πιστωτικά ιδρύματα οφείλουν να καταβάλουν κάθε εύλογη προσπάθεια για τον προσδιορισμό της πραγματικής ταυτότητας κάθε πελάτη που ζητάει τις υπηρεσίες τους, εφαρμόζοντας παράλληλα μία σαφή πολιτική για τη μη εκτέλεση συγκεκριμένων συναλλαγών με πελάτες που δεν προσφέρουν ασφαλή πιστοποίηση της ταυτότητάς τους. Οφείλουν, επίσης, να εξασφαλίζουν ότι οι επιχειρηματικές δράσεις είναι σύμφωνες με υψηλά πρότυπα επιχειρηματικής ηθικής και ότι τηρούν απαρέγκλιτα τους νόμους και τους κανονισμούς που ρυθμίζουν τις χρηματοπιστωτικές συναλλαγές, καθώς και να έχουν πλήρη συνεργασία με τις εθνικές διωκτικές αρχές στο βαθμό που το επιτρέπει το εθνικό νομοθετικό ή κανονιστικό πλαίσιο για το τραπεζικό απόρρητο. Όπου το πιστωτικό ίδρυμα υποθέτει βάσιμα ότι τα υπό κατάθεση κεφάλαια προέρχονται από εγκληματική δραστηριότητα ή ότι οι συναλλαγές που βρίσκονται σε εξέλιξη έχουν σχέση με εκπλήρωση εγκληματικών σκοπών, τότε οφείλει να λάβει τα κατάλληλα μέτρα, συμπεριλαμβανομένης της άρνησης της υποστήριξης, αποστασιοποίησης από την πελατειακή σχέση και παγώματος του λογαριασμού. Τέλος, τα πιστωτικά ιδρύματα οφείλουν να εξασφαλίζουν ότι το σύνολο του προσωπικού τους είναι ενήμερο της πολιτικής της τράπεζας παρέχοντάς του την κατάλληλη σχετική εκπαίδευση

⁷⁹ Όλες οι εκθέσεις τη Επιτροπής της Βασιλείας είναι δημοσιευμένες στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.bis.org/bcbs

⁸⁰ 28 Δεκεμβρίου 1988 βλ. <http://www.bis.org/bcbs/publications.htm>

και να θεσμοθετούν στο πλαίσιο της εσωτερικής ελεγκτικής διαδικασίας τους αποτελεσματικά μέσα επαλήθευσης του βαθμού συμμόρφωσης.

β) Οι «Βασικές Αρχές για την Αποτελεσματική Εποπτεία στον Τραπεζικό Τομέα» (Core Principles for Effective Banking Supervision)⁸¹, οι οποίες παρέχουν ένα λεπτομερές σχέδιο για ένα αποτελεσματικό σύστημα τραπεζικής εποπτείας, καλύπτοντας ένα ευρύτατο φάσμα θεμάτων. Από τις είκοσι πέντε βασικές αρχές η αρχή υπ' αριθμ. 15 αφορά την καταπολέμηση του ξεπλύματος χρήματος. Η εν λόγω αρχή ορίζει ότι οι επόπτες των τραπεζικών ιδρυμάτων οφείλουν να διακριβώσουν ότι τα πιστωτικά ιδρύματα διαθέτουν κατάλληλες πολιτικές, πρακτικές και διαδικασίες σε λειτουργία, συμπεριλαμβανομένων αυστηρών κανόνων «Γνώρισε τον Πελάτη Σου» (Know Your Customer- KYC), οι οποίοι προωθούν υψηλά πρότυπα ηθικής και επαγγελματισμού στον τραπεζικό τομέα που προστατεύουν την τράπεζα από το να χρησιμοποιηθεί εκούσια ή ακούσια από εγκληματικά στοιχεία⁸².

γ) Η έκθεση για την «Δέουσα Επιμέλεια Έναντι των Πελατών για τις Τράπεζες» (Customer Due Diligence for Banks)⁸³, η οποία καλύπτει τα ζητήματα της δέουσας επιμέλειας για τα πιστωτικά ιδρύματα καθώς και την ταυτοποίηση και τη διασυνοριακή εφαρμογή των προτύπων «γνώρισε τον πελάτη σου». Η πρωτοβουλία αυτή αντικατόπτριζε την αναγνώριση της ανάγκης εναρμόνισης των εφαρμοζόμενων προτύπων σε διεθνές επίπεδο και του ρόλου των εθνικών εποπτικών αρχών σχετικά με τη θέσπισή τους. Το 2003 η Επιτροπή προσέθεσε στο παραπάνω έγγραφο τον «Γενικό Οδηγό για το Άνοιγμα Λογαριασμών και Ταυτοποίησης Πελατών» (General Guide to Account Opening and Customer Identification)⁸⁴ που προσδιορίζει εκτενέστατα τα στοιχεία που θα πρέπει να λαμβάνουν υπ' όψιν τα πιστωτικά ιδρύματα κατά τη διενέργεια τραπεζικών συναλλαγών είτε αυτές πραγματοποιούνται από φυσικά είτε από νομικά πρόσωπα, επισημαίνοντας την αυξημένη προσοχή που θα πρέπει να επιδεικνύουν όσον αφορά στην διακρίβωση της ταυτότητάς τους και στην εκτίμηση του προφίλ κινδύνου του πελάτη.

⁸¹ 22 Σεπτεμβρίου 1997 βλ. <http://www.bis.org/publ/bcbs30a.htm>. Για να διευκολύνει την υιοθέτηση και αξιολόγηση της εφαρμογής των Βασικών Αρχών, η Επιτροπή της Βασιλείας εξέδωσε τον Οκτώβριο του 1999 τη Μεθοδολογία των Βασικών Αρχών (Core Principles Methodology) η οποία περιέχει για κάθε βασική Αρχή μια σειρά κριτηρίων που διευκολύνουν την αξιολόγηση της εφαρμογής τους.

⁸² Βλ. <http://www.bis.org/publ/bcbs30a.pdf>. Η διατύπωση του άρθρου 15 είναι η εξής: «Banking supervisors must determine that banks have adequate policies, practices and procedures in place, including strict "know-your-customer" rules, that promote high ethical and professional standards in the financial sector and prevent the bank being used, intentionally or unintentionally, by criminal elements».

⁸³ 4 Οκτωβρίου 2001 βλ. <http://www.bis.org/publ/bcbs85.htm>

⁸⁴ 12 Φεβρουαρίου 2003 βλ. <http://www.bis.org/publ/bcbs85annex.htm>

2. Η Διεθνής Οργάνωση Επιτροπών Κεφαλαιαγοράς (IOSCO)

Η Διεθνής Οργάνωση Επιτροπών Κεφαλαιαγοράς (International Organization of Security Commissions-IOSCO) συνιστά έναν παγκόσμιας εμβέλειας φορέα διαμόρφωσης προτύπων για τις κεφαλαιαγορές. Προωθεί διασυννοριακά την υιοθέτηση προτύπων και την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των αρμόδιων κανονιστικών αρχών και των κεφαλαιαγορών⁸⁵. Οι στόχοι και οι αρχές του IOSCO συμπεριλαμβάνουν και τις απαραίτητες δράσεις των εποπτικών αρχών για την ελαχιστοποίηση των κινδύνων του ξεπλύματος χρήματος στον χρηματοπιστωτικό τομέα. Στο πλαίσιο αυτό το 2002 οIOSCO θέσπισε μία ομάδα δράσης για την αναγνώριση των πελατών και των πραγματικών δικαιούχων στον χρηματιστηριακό τομέα, η οποία εξέδωσε το 2004 μία Έκθεση (Principles on Client Identification and Beneficial Ownership for the Securities Industry), ενώ το 2005 εκδόθηκε ο Οδηγός για την Καταπολέμηση του Ξεπλύματος Χρήματος στις Συλλογικές Επενδύσεις (Anti-Money Laundering Guidance for Collective Investment Schemes), με στόχο τη διευκρίνιση των τρόπων εφαρμογής των παγκόσμιων προτύπων κατά τη διεκπεραίωση συλλογικών επενδύσεων⁸⁶.

3. Η Επιτροπή Οικονομικής Δράσης (Financial Action Task Force-FATF)

Εξόχως σημαντικό ρόλο στις διεθνείς προσπάθειες αντιμετώπισης του φαινομένου ξεπλύματος βρόμικου χρήματος διαδραματίζει η Επιτροπή Οικονομικής Δράσης⁸⁷ (εφεξής

⁸⁵ Βλ. αναλυτικά για τον φορέα αυτόν στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.iosco.org/>, Κάτσιο Στ., Αποτροπή ξεπλύματος χρήματος και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, Ελληνική Ένωση Τραπεζών (Εκπαιδευτικό Εγχειρίδιο), Μάρτιος 2011, σελ. 84

⁸⁶ Αντίστοιχα, όσον αφορά τις ασφαλιστικές εταιρείες, η Διεθνής Ένωση Ασφαλιστικών Εποπτικών Αρχών (International Association of Insurance Supervisors-IAIS), από την ίδρυσή της το 1994 προωθεί την παγκόσμια συνεργασία μεταξύ των εποπτικών αρχών των ασφαλιστικών τομέων για τα θέσπιση εποπτικών προτύπων και την ενίσχυση του συντονισμού μεταξύ των εποπτικών αρχών του ασφαλιστικού τομέα και των εποπτικών αρχών των λοιπών τομέων των χρηματοπιστωτικών αγορών. Στο πλαίσιο αυτό το 2003 εξέδωσε τις Βασικές Ασφαλιστικές Αρχές (βλ. <http://www.iaisweb.org/>) διατυπώνοντας την απαίτηση για τις αρχές εποπτείας του ασφαλιστικού τομέα να λάβουν αποτελεσματικά μέτρα, να αποτρέψουν, εντοπίσουν και αναφέρουν το ξέπλυμα χρήματος και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας σύμφωνα με τις Συστάσεις της FATF, ενώ το 2004 εξέδωσε τον Οδηγό για την καταπολέμηση του ξεπλύματος χρήματος και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας για τους Επόπτες του Ασφαλιστικού Τομέα και τις Ασφαλιστικές Εταιρείες (Guidance Paper on Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism for Insurance Supervisors and Insurance Entries). Η σύντομη αυτή αναφορά στην Διεθνή Οργάνωση Επιτροπών Κεφαλαιαγοράς και στην Διεθνή Ένωση Ασφαλιστικών Εποπτικών Αρχών κρίθηκε σκόπιμη εν όψει του γεγονότος ότι ο ν.3691/2008 περιλαμβάνει στην έννοια του χρηματοπιστωτικού οργανισμού τις ασφαλιστικές εταιρείες καθώς και τις εταιρείες εν γένει με αντικείμενο την παροχή επενδυτικών υπηρεσιών(άρθρο 4 παρ. 3 ν.3691/2008).

⁸⁷ Αναλυτικά για τη FATF βλ. www.fatf.org. Βλ., επίσης, ενδεικτικά Κάτσιο Στ., Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, ο.π., σελ.165 επ., του ιδίου, Αποτροπή ξεπλύματος χρήματος και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, Ελληνική Ένωση

FATF), η οποία θεσμοθετήθηκε μετά από ομόφωνη απόφαση της συνόδου των G-7⁸⁸, κατά την Σύνοδο του Παρισιού στις 16 Ιουλίου 1989, με στόχο την έναρξη μιας συστηματικής και συντονισμένης προσπάθειας καταπολέμησης της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων που προέρχονται από σοβαρά εγκλήματα, πέραν της εμπορίας των ναρκωτικών, και αφορούν τόσο τον τραπεζικό όσο και τον μη τραπεζικό τομέα. Η FATF συνιστά ένα «κλειστό διακυβερνητικό όργανο», που υποστηρίζεται γραμματειακά από τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης-ΟΟΣΑ (Organization for Economic Cooperation and Development-OECD), ενώ δεν παραλείπει να τονίζει στις ανακοινώσεις και τις αποφάσεις της ότι η ολομέλεια των μελών της αποτελεί αυστηρά μια «συνεδρίαση ειδικών» (experts meeting)⁸⁹.

Τον Απρίλιο του 1990 η Επιτροπή αυτή εξέδωσε έναν κατάλογο από 40 Συστάσεις⁹⁰ (Forty Recommendations), οι οποίες έγιναν το οικουμενικό πρότυπο για ένα αποτελεσματικό πλαίσιο καταπολέμησης του ξεπλύματος χρήματος⁹¹. Το 2001 εισήγαγε ένα ακόμα σώμα

Τραπεζών (Εκπαιδευτικό Εγχειρίδιο), Μάρτιος 2011, σελ. 61 επ., *Χλούπη Γ.*, Νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες: περιγραφή του φαινομένου και τρόποι αντιμετώπισης, ΠοινΔικ 4/2000, σελ.373, *Τραγάκη Γ.*, Οργανωμένο έγκλημα και ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996, σελ. 215 επ.

⁸⁸Των επτά, δηλαδή, (τότε) ισχυρότερων βιομηχανικών κρατών (ΗΠΑ, Ιαπωνία, Γερμανία, Γαλλία, Μ.Βρετανία, Ιταλία, Καναδάς, με τη συμμετοχή του Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής). Σήμερα τον αντίστοιχο ρόλο έχουν επωμιστεί οι G-20, βλ. *Στεφάνου Κ./Γκόρτσο Χρ.*, Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2006, σελ. 214 επ.

⁸⁹ Οι εθνικές αντιπροσωπείες στη FATFαπαρτίζονται από εμπειρογνώμονες των Υπουργείων Οικονομικών, Δημοσίας Τάξεως, Δικαιοσύνης, Εξωτερικών και Κεντρικής Τράπεζας.

⁹⁰Με την Πρώτη Σύσταση προτεινόταν η άμεση λήψη μέτρων για την επικύρωση και πλήρη εφαρμογή της Σύμβασης της Βιέννης. Με την Τρίτη Σύσταση προτεινόταν η προώθηση της πολυμερούς συνεργασίας πάνω σε υποθέσεις που αφορούν το ξέπλυμα χρήματος. Με την Τέταρτη Σύσταση προτεινόταν η ποινική τυποποίηση του αδικήματος της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και μάλιστα ευρύτερα από την πρόβλεψη της Σύμβασης της Βιέννης, αφού τονιζόταν ότι ήταν αναγκαίος ο συσχετισμός της νομιμοποίησης εσόδων και με άλλα σοβαρά αδικήματα (που παράγουν ομοίως έσοδα) πλην των ναρκωτικών, τα οποία θα αποτελούσαν την «προηγούμενη εγκληματική πράξη». Με την Έβδομη Σύσταση προτεινόταν η λήψη μέτρων για την κατάσχεση και δήμευση της νομιμοποιηθείσας περιουσίας, των εσόδων που αποκτήθηκαν ή και των μέσων που χρησιμοποιήθηκαν. Βλ. αναλυτικότερα τις Συστάσεις της FATFστην ηλεκτρονική διεύθυνση www.fatf.org, Δημήτρηνα Γ., Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, Ζητήματα εφαρμογής του ν.2331/1995, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2002, σελ. 32-33

⁹¹Οι Συστάσεις αυτές αναθεωρήθηκαν το 1996 και το 2003, κυρίως για να ληφθούν υπόψη αλλαγές που είχαν διαπιστωθεί στις μεθόδους ξεπλύματος βρόμικου χρήματος. Ειδικότερα το 1996 η FATF ανέλαβε πρωτοβουλία για την επέκταση του πεδίου και την ενδυνάμωση της ισχύος των συστάσεών της και την σύνταξη μίας έκθεσης για την τυπολογία της νομιμοποίησης εγκληματικών εσόδων. Στο πλαίσιο αυτό έγινε ιδιαίτερη μνεία στους κινδύνους χρησιμοποίησης του ασφαλιστικού και χρηματοπιστωτικού τομέα για νομιμοποίηση εγκληματικών εσόδων. Παράλληλα αποφάσισε την αναθεώρηση των κριτηρίων για την εκτίμηση της εφαρμογής κανονιστικών πλαισίων για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εγκληματικών εσόδων από τρίτα κράτη μη μέλη. Ο πυρήνας της νέας αυτής πρωτοβουλίας, αφορούσε την αναθεώρηση των συστάσεων σχετικά με την τυπολογία των εγκλημάτων που καλύπτονται από τα νομοθετήματα, τους τύπους των ιδρυμάτων που είναι υποκείμενα των

προτύπων, τις Οκτώ Ειδικές Συστάσεις (Eight Special Recommendations) που αφορούσαν τα ειδικότερα προβλήματα της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας, ενώ το 2004 προστέθηκε η Ένατη Ειδική Σύσταση (Ninth Special Recommendation) για τους μεταφορείς μετρητών (cash couriers), με αποτέλεσμα να γίνεται πλέον αναφορά στις 40+9 Συστάσεις της FATF (FATF 40+9 Recommendations)⁹². Οι Συστάσεις της FATF ενσωματώνουν τα ελάχιστα μέτρα που οφείλουν να λάβουν τα κράτη στο πλαίσιο της ποινικής δικαιοσύνης και των κανονιστικών πλαισίων τους καθώς και τα προληπτικά μέτρα που οφείλουν να υιοθετήσουν τα πιστωτικά ιδρύματα και οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί (καθώς και κάποιες επιχειρήσεις και επαγγέλματα εκτός χρηματοπιστωτικού τομέα). Οι βασικότερες απαιτήσεις των Συστάσεων αυτών, όσον αφορά το χρηματοπιστωτικό σύστημα θα μπορούσαν να συνοψισθούν στα εξής σημεία:

- Δέουσα επιμέλεια έναντι των πελατών, με επιβολή της υποχρέωσης στα πιστωτικά ιδρύματα και στους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς να γνωρίζουν τους πελάτες τους και να καταργήσουν τους ανώνυμους τραπεζικούς λογαριασμούς σε συνδυασμό με υποχρέωση επίδειξης επιμέλειας σε συναλλαγές με πρόσωπα που κατέχουν δημόσιο αξίωμα και σε διασυνοριακές υπηρεσίες τραπεζικής ανταπόκρισης.
- Τήρηση αρχείων συναλλαγών από τα πιστωτικά ιδρύματα και τους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς.
- Υποχρέωση αναφοράς ύποπτων συναλλαγών προς τις αρμόδιες αρχές σε όλα τα πιστωτικά ιδρύματα, τους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς και γενικά τους διαμεσολαβητές του χρηματοπιστωτικού τομέα στην περίπτωση που γνωρίζουν ή υποπτεύονται ή έχουν βάσιμες ενδείξεις να υποπτεύονται ότι κεφάλαια προέρχονται από εγκληματική δραστηριότητα, χωρίς να ειδοποιούν τους πελάτες τους.
- Υιοθέτηση εσωτερικών ελέγχων από τα πιστωτικά ιδρύματα και τους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς, οι οποίοι θα τους επιτρέψουν να συμμορφωθούν με τις απαιτήσεις του κανονιστικού πλαισίου.
- Εφαρμογή των διεθνών προτύπων των Συστάσεων μέσω της δημιουργίας ρυθμιστικών και εποπτικών υπηρεσιών, δίνοντάς τους τις απαραίτητες αρμοδιότητες.

μηχανισμών εποπτείας και ελέγχου, καθώς και τις ευθύνες και τα καθήκοντά τους (βλ. Αναλυτικότερα *Κάτσιοστ.*, Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, ο.π., σελ.169-170).

⁹²Πέρα από τα γενικά πρότυπα η FATF εκδίδει Ερμηνευτικές Εγκυκλίους (Interpretative Notes) και Οδηγίες Βέλτιστων Πρακτικών (Guidance on Best Practices) εμβαθύνοντας τη διαδικασία εναρμόνισης.

- Εξασφάλιση διεθνούς συνεργασίας στα ζητήματα ξεπλύματος χρήματος και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας με τη θέσπιση κατάλληλου συστήματος, το οποίο θα περιλαμβάνει την επίσημη και ανεπίσημη ανταλλαγή χρηματοοικονομικών και δικωτικών πληροφοριών, την κατάσχεση των περιουσιακών στοιχείων και την απέλαση.

Η FATF εφαρμόζει παράλληλα έναν μηχανισμό εσωτερικής αξιολόγησης με στόχο την παρακολούθηση και την αξιολόγηση της προόδου των μελών για την εφαρμογή μέτρων κατά του ξεπλύματος χρήματος⁹³. Αποτέλεσμα του μηχανισμού ήταν η σύνταξη μιας γκρίζας και μιας μαύρης λίστας, γνωστή ως Κατάλογος Μη-Συνεργαζομένων χωρών και Περιοχών (Non-Cooperative Countries and Territories-NCCTs)⁹⁴, ενώ στη Σύνοδο του G-20 (24-25.9.2009) αποφασίστηκε η δημοσιοποίηση από τη FATF μέχρι τον Φεβρουάριο του 2010 καταλόγου μη συνεργαζομένων δικαιοδοσιών υψηλού κινδύνου για ξέπλυμα χρήματος και χρηματοδότηση της τρομοκρατίας⁹⁵.

⁹³Ο μηχανισμός αυτός έχει δύο επίπεδα: α) Μία ετήσια άσκηση αυτοαξιολόγησης (self-assessment exercise) στη βάση ενός ερωτηματολογίου και β) μία αμοιβαία αξιολόγηση (mutual evaluation) κατά την οποία κάθε κράτος-μέλος αξιολογείται από μία επιτροπή που απαρτίζεται από ειδικούς των λοιπών κρατών-μελών, εντασσόμενος σε Γύρους Αξιολόγησης (evaluation rounds).

⁹⁴Κατά των πρώτο γύρο των αξιολογήσεων το 1995, διαπιστώθηκε ότι η Τουρκία δεν διέθετε το κατάλληλο νομοθετικό πλαίσιο για την καταπολέμηση του ξεπλύματος χρήματος με συνέπεια να εφαρμοστούν το 1996 οι προβλέψεις των Συστάσεων της FATF κατά της Τουρκίας. Άμεσα η χώρα προχώρησε στη θέσπιση των αναγκαίων νόμων και κανονισμών με αποτέλεσμα να ανασταλεί η εφαρμογή των μέτρων. Αντίστοιχα, κατά το δεύτερο γύρο των αμοιβαίων αξιολογήσεων το 1997 η Αυστρία χαρακτηρίστηκε ως μη-συμμορφούμενο μέλος. Παρά τις επανειλημμένες απόπειρες της FATF να πειστεί η αυστριακή κυβέρνηση να μεταβάλει τη θέση της σχετικά με τα ανώνυμα βιβλιάρια καταθέσεων για τους κατοίκους της Αυστρίας, αυτό δεν έγινε εφικτό παρά μόνο μετά τη δημοσίευση τελεσιγράφου στις 3 Φεβρουαρίου 2000, με το οποίο η FATF έθετε προθεσμία μέχρι τις 20 Μαΐου 2000 με την απειλή αποπομπής της Αυστρίας από το σώμα των μελών της (βλ. Κάτσιο Στ., Αποτροπή ξεπλύματος χρήματος και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, Ελληνική Ένωση Τραπεζών (Εκπαιδευτικό Εγχειρίδιο), Μάρτιος 2011, σελ. 64). Αλλά και πιο πρόσφατα βάσει της Τρίτης Έκθεσης της FATF του 2007 η Ελλάδα είχε τεθεί υπό αυξημένη επιτήρηση ως ανεπαρκώς συμμορφούμενη προς τις θεμελιώδεις Συστάσεις (core recommendations) της FATF ενώ κατά την Ενδιάμεση Έκθεση Προόδου της FATF του 2010 επισημάνθηκαν τα μέτρα που έχει λάβει η Ελλάδα για την καταπολέμηση του ξεπλύματος χρήματος ούτως ώστε να επανέλθει πλέον σε καθεστώς κανονικής επίβλεψης.

⁹⁵Ο κατάλογος αυτός δημοσιεύθηκε στις 18.2.2010 και περιελάμβανε ως επί το πλείστον χώρες που συνιστούν φορολογικούς παραδείσους. Στις 27 Ιουνίου 2011, η FATF δημοσίευσε, για τέταρτη φορά από τον Φεβρουάριο του 2010, τους δύο καταλόγους με τις εθνικές δικαιοδοσίες υψηλού κινδύνου σε θέματα καταπολέμησης της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Στον πρώτο κατάλογο, με τίτλο "FATF Public Statement" εξακολουθούν να περιλαμβάνονται δύο χώρες εξαιρετικά υψηλού κινδύνου (Ιράν και Βόρεια Κορέα). Ωστόσο, στο εν λόγω κείμενο, έχουν προστεθεί ακόμα οκτώ (8) χώρες με στρατηγικής σημασίας παραλείψεις οι οποίες δεν έχουν παρουσιάσει καμία πρόοδο αντιμετώπισής τους από την προηγούμενη αξιολόγηση της FATF. Ειδικότερα, πρόκειται για τις ακόλουθες χώρες: Αιθιοπία, Βιρμανία, Βολιβία, Κένυα, Κούβα, Σρι Λάνκα, Συρία και Τουρκία. Στο δεύτερο κατάλογο με τίτλο "Improving Global AML/CTF Compliance: On-Going Process" περιλαμβάνονται τριάντα (30) χώρες, μεταξύ των οποίων δεν βρίσκεται, για

Επισημαίνεται, τέλος, ότι κατά το πρότυπο της FATF έχουν συγκροτηθεί και λειτουργούν επικουρικά περιφερειακά σώματα/φορείς (FATF Style Regional Bodies- FSRBs) με στόχο τη βελτίωση της κατανόησης των τυπολογιών του ξεπλύματος χρήματος, την παρακολούθηση της εφαρμογής των διεθνών προτύπων, τη σύνταξη εκθέσεων μέσω εσωτερικών και αμοιβαίων αξιολογήσεων των κρατών-μελών τους καθώς και την εσωτερική αμοιβαία παροχή τεχνικής βοήθειας⁹⁶. Τέτοιους φορείς συνιστούν ενδεικτικά οι Caribbean Financial Action Task Force (CFATF), Middle East and North Africa Financial Action Task Force (MENAFATF), Asia Pacific Group on Money Laundering (APG), Eastern and South Africa Anti-Money Laundering Group (ESAAMLG), η ομάδα Egmont⁹⁷, καθώς και η

πρώτη φορά από τον Φεβρουάριο του 2010, η Ελλάδα. Οι εν λόγω 30 χώρες κατηγοριοποιούνται σε αυτές που έχουν εμφανίσει πρόοδο στη λήψη μέτρων για την προσαρμογή τους στις συστάσεις της FATF και σε αυτές όπου δεν έχει επέλθει κάποια πρόοδος σε σχέση με τον Φεβρουάριο του 2011 (βλ. ΔΕΕΤ, Απολογισμός έτους 2011, σελ. 77 στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.hba.gr)

⁹⁶Βλ.Κάτσιοστ., Αποτροπή ξεπλύματος χρήματος και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, Ελληνική Ένωση Τραπεζών (Εκπαιδευτικό Εγχειρίδιο), Μάρτιος 2011, σελ. 64

⁹⁷ Πρόκειται για την πρωτοβουλία μιας ομάδας αποτελούμενης από Μονάδες Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών, για τη δημιουργία ενός άτυπου δικτύου μονάδων χρηματοοικονομικών πληροφοριών προκειμένου να επιτευχθεί η διεθνής συνεργασία όλων των κρατών με την ανταλλαγή πληροφοριών για την καταπολέμηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. Η ομάδα αυτή, η αποκαλούμενη Egmont Group, ιδρύθηκε το 1995 στις Βρυξέλλες και συνιστά ένα άτυπο όργανο κυβερνητικών υπηρεσιών χωρίς οργανωτική δομή, γραμματεία και έδρα, συνέρχεται σε ολομέλεια μία φορά τον χρόνο, ενώ οι ομάδες εργασίας της, οι αποκαλούμενες FIUs (Financial Intelligent Units) συνεδριάζουν τρεις φορές ετησίως. Ο στόχος της ομάδας Egmont , η δράση της οποίας διαμορφώνεται και καθορίζεται από τις 40 και 9 Συστάσεις της FATF, είναι η διαμόρφωση, ενός forum, μιας μονάδας χρηματοοικονομικών πληροφοριών, σε όλο τον κόσμο ώστε να βελτιώσουν τα κράτη τη μεταξύ τους συνεργασία για την καταπολέμηση του ξεπλύματος χρήματος και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας. Η υποστήριξη αυτή περιλαμβάνει, την επέκταση και συστηματοποίηση της διεθνούς συνεργασίας στηριζόμενη στην αμοιβαία ανταλλαγή πληροφοριών, την αύξηση της αποτελεσματικότητας των Μονάδων Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών , την κατάρτιση του προσωπικού των μονάδων σε επίπεδο τεχνογνωσίας ώστε να βελτιωθεί η διεθνής συνεργασία ανταλλαγής πληροφοριών , την εξασφάλιση καλύτερης και ασφαλούς επικοινωνίας μεταξύ των Μονάδων Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών με την εφαρμογή εξελιγμένης τεχνολογίας , όπως το Egmont Secure Web (ESW) και τέλος την προσπάθεια για τη δημιουργία Μονάδων Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών , οι οποίες να διασφαλίζουν τη συνεργασία με τις δικαιοδοτικές δικτυικές αρχές και να συνεπικουρούν το έργο τους. Μάλιστα για να επιτευχθεί το τελευταίο, οι χώρες πρέπει να δημιουργήσουν μια μονάδα χρηματοοικονομικών πληροφοριών που να χρησιμεύει ως εθνικό κέντρο για τη λήψη αναφορών ύποπτων συναλλαγών καθώς και γενικότερων πληροφοριών σχετιζόμενες με το ξέπλυμα χρήματος και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Προς την υλοποίηση αυτή, η ομάδα Egmont υιοθετώντας την 29^η σύσταση της Fatf, αποβλέπει στην ίδρυση Μονάδων Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών, προτείνοντας τέσσερα μοντέλα είτε με δικαστικό σχηματισμό, είτε με διοικητικό σχηματισμό, είτε με υβριδικό σχήμα, είτε με έναν σχηματισμό ειδικά διαμορφωμένο να νομοθετεί, να εκδίδει εγκυκλίους ή εκτελεστικές πράξεις. Συνακόλουθα, κάθε κράτος μέλος της ομάδας Egmont, οφείλει στο εσωτερικό της χώρας του να διαμορφώσει έναν αρμόδιο φορέα χρηματοοικονομικών πληροφοριών, τον επονομαζόμενο FIU (financial Intelligence Unit) ο οποίος θα καθίστατο ικανός να προωθεί και να εξασφαλίζει τη διεθνή συνεργασία ανταλλαγής πληροφοριών, να λαμβάνει και να διερευνά ύποπτες συναλλαγές συνδεδεμένες με το αδίκημα της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες ή από τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, να επιβάλλει ο ίδιος μέτρα κατασταλτικής ή προληπτικής φύσεως για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων και να συνεργάζεται με τις δικτυικές και

Επιτροπή των Ειδικών του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Αξιολόγηση των Μέτρων κατά του Ξεπλύματος Χρήματος και της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας (Council of Europe Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism (MONEYVAL))⁹⁸.

τις δικαστικές αρχές. Η αποστολή δηλαδή της FIU δεν είναι διωκτική, ούτε εισαγγελική· έργο της είναι να προσφέρει πληροφορίες προς τις διωκτικές αρχές μετά από ανάλυση και αξιολόγησή τους. Στην ημεδαπή έννομη τάξη αρμόδιος κεντρικός φορέας (FIU), συγκέντρωσης και διάδοσης χρηματοοικονομικών πληροφοριών, αποτελεί η Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες και της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας και Ελέγχου των Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης όπως μετονομάστηκε με το νόμο 3932/2011, ο οποίος τροποποίησε την Επιτροπή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες και της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας του Ν. 3691/2008. Για την ομάδα Egmont και τις Μονάδες Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών βλ. περισσότερα σε <http://www.egmontgroup.org/>, <http://www.fiu.net>, Κάτσιο Στ., Αποτροπή ξεπλύματος χρήματος και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, Ελληνική Ένωση Τραπεζών (Εκπαιδευτικό Εγχειρίδιο), Μάρτιος 2011, σελ. 99 επ.

⁹⁸ Η εν λόγω Επιτροπή συστάθηκε το 1997 και μέσω των Εκθέσεών της προσφέρει λεπτομερείς Συστάσεις για τους τρόπους βελτίωσης της αποτελεσματικότητας των εθνικών πλαισίων για την καταπολέμηση του ξεπλύματος χρήματος, καθώς και της δυνατότητας των κρατών να συνεργαστούν στους τομείς αυτούς σε διεθνές επίπεδο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΞΕΠΛΥΜΑΤΟΣ ΒΡΟΜΙΚΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα δεν θα μπορούσε βεβαίως να μείνει αδιάφορη μπροστά στους κινδύνους που εγκυμονεί το οργανωμένο έγκλημα και συνακόλουθα η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Κρίνεται, λοιπόν, σκόπιμη μία σύντομη αναφορά στις κυριότερες νομοθετικές πρωτοβουλίες που ελήφθησαν στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς την κατεύθυνση αυτή.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση υιοθέτησε τρεις Οδηγίες για την καταπολέμηση του ξεπλύματος χρήματος και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, καθώς και μια σειρά Κανονισμών και άλλων κανονιστικών εργαλείων σχετικά με το ξέπλυμα χρήματος, τη διαφθορά και το οργανωμένο έγκλημα. Πέρα από την πρόβλεψη του άρθρου 31 στ. ε΄ της Συνθήκης για της Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ) σχετικά με την προοδευτική προσέγγιση των ελάχιστων κανόνων για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, της τρομοκρατίας και της διακίνησης ναρκωτικών, το ξέπλυμα χρήματος αναφέρεται ρητά στη Συνθήκη της Λισαβόνας (η οποία κυρώθηκε από την Ελλάδα με το ν.3671/2008), στον κατάλογο των εγκλημάτων που μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο προσέγγισης των ουσιαστικών ποινικών κανόνων των κρατών- μελών μέσω Οδηγιών, κατά τη συνήθη νομοθετική διαδικασία.

A) Η Οδηγία 91/308 ΕΟΚ

Η Οδηγία 91/308 ΕΟΚ του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων της 10^{ης} Ιουνίου 1991 «για την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες»⁹⁹ συνιστά το πρώτο κείμενο σχετικά με την αντιμετώπιση του φαινομένου της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες που υιοθετήθηκε στο πλαίσιο της ΕΕ. Με αυτή την Οδηγία, επιδιώχθηκε η εναρμόνιση των νομοθεσιών των κρατών μελών στον χρηματοπιστωτικό τομέα, η οποία κρίθηκε απαραίτητη για την προστασία των κοινών οικονομικών τους συμφερόντων, αλλά ταυτόχρονα εκφράστηκε και η

⁹⁹Βλ. ΕΕΕΚΛ 166/77 της 28/06/1991

ανησυχία τους απέναντι στο οργανωμένο έγκλημα που εξαπλώνεται στον ευρωπαϊκό χώρο χωρίς σύνορα.

Ο ορισμός της πράξης της νομιμοποίησης είναι ίδιος με αυτόν της Σύμβασης του ΟΗΕ του 1988 αλλά η Οδηγία αναφέρεται και στην ευρύτερη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης του 1990, ενθαρρύνοντας τα κράτη μέλη να επεκτείνουν την ισχύ τους και σε άλλες εγκληματικές δραστηριότητες εκτός του εμπορίου ναρκωτικών, όπως στο οργανωμένο έγκλημα και στην τρομοκρατία¹⁰⁰. Ενδεικτική των προθέσεων του ευρωπαϊού νομοθέτη να προστατεύσει το χρηματοπιστωτικό σύστημα είναι η δήλωσή του στο προοίμιο της εν λόγω Οδηγίας ότι «όταν τα πιστωτικά ιδρύματα και οι χρηματοδοτικοί οργανισμοί χρησιμοποιούνται για τη νομιμοποίηση του προϊόντος παράνομων δραστηριοτήτων, η φερεγγυότητα και η σταθερότητα του ενεχόμενου ιδρύματος ή οργανισμού αλλά και η αξιοπιστία του χρηματοπιστωτικού συστήματος στο σύνολό του, μπορούν να κλονιστούν σοβαρά, πράγμα που θα οδηγήσει σε απώλεια της εμπιστοσύνης του κοινού». Ως βασικός κανόνας αυτής της Οδηγίας καθιερώθηκε η υποχρέωση των κρατών-μελών να μεριμνήσουν για την ποινικοποίηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες¹⁰¹, κατ' εφαρμογή πάντως των αρχών της επικουρικότητας και αναλογικότητας. Στα δύο πρώτα εδάφια του άρθρου 1 της Οδηγίας γίνεται μία προσπάθεια να καλυφθεί όλο το φάσμα του χρηματοπιστωτικού συστήματος δίνοντας έναν πολύ ευρύ ορισμό των εννοιών «πιστωτικό ίδρυμα» και «χρηματοδοτικός οργανισμός». Η έννοια της νομιμοποίησης εσόδων περιλαμβάνει τις ευρέως γνωστές σήμερα υποστάσεις της επιδίωξης, της συγκάλυψης, της κτήσης ή κατοχής καθώς και της συμμετοχής σε μία από τις ανωτέρω υποστάσεις¹⁰². Επιπλέον, τα κράτη-μέλη κλήθηκαν να μεριμνήσουν για την λειτουργία στην επικράτειά τους μιας αρμόδιας αρχής για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης τέτοιων εσόδων και την διασφάλιση της απρόσκοπτης ενημέρωσης αυτής της αρμόδιας αρχής από τις εποπτικές αρχές των πιστωτικών ιδρυμάτων και των χρηματοπιστωτικών οργανισμών αναφορικά με ύποπτες συναλλαγές που έχουν εντοπίσει κατά τον έλεγχο που ασκούν στους εν

¹⁰⁰ Η οδηγία του 1991 είναι επίσης βαθιά επηρεασμένη από τις σαράντα συστάσεις της FATF, στις οποίες ουσιαστικά έδωσε την ισχύ του ευρωπαϊκού δικαίου, βλ. Καμπέρου-Ντάλτα Ε., Ο Ν.3691/2008 για το ξέπλυμα βρόμικου χρήματος-Ερμηνευτική προσέγγιση του νόμου και διεθνές ποινικό πλαίσιο, Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2009, σελ. 26

¹⁰¹ Βλ. άρθρο 2 της Οδηγίας

¹⁰² Βλ. άρθρο 1 της Οδηγίας. Οι υποστάσεις αυτές υιοθετήθηκαν και από τον εθνικό μας νομοθέτη με μόνη διαφοροποίηση την προσθήκη στο νεότερο νόμο 3691/2008 της υπόστασης της τοποθέτησης ή διακίνησης εσόδων στο χρηματοπιστωτικό τομέα.

λόγω φορείς¹⁰³. Για την επίτευξη του στόχου της πρόληψης της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, η Οδηγία καλεί τα κράτη-μέλη να επιβάλλουν στα πιστωτικά ιδρύματα και τους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς, και κατά περίπτωση στους υπαλλήλους και τα διευθυντικά τους στελέχη τις εξής υποχρεώσεις¹⁰⁴:

- Να απαιτούν από τους πελάτες τους την απόδειξη της ταυτότητάς τους όταν συνάπτουν επιχειρηματικές σχέσεις.
- Να διατηρούν για ορισμένο χρονικό διάστημα συγκεκριμένα στοιχεία, τα οποία είναι δυνατόν να χρησιμεύουν ως αποδεικτικό υλικό σε οποιαδήποτε διερευνητική διαδικασία.
- Να εξετάζουν με ιδιαίτερη προσοχή κάθε ύποπτη συναλλαγή και εν αμφιβολία να αποφεύγουν την εκτέλεσή της
- Να υιοθετούν προσέγγιση βασισμένη στον κίνδυνο και να διερευνούν με ιδιαίτερη προσοχή κάθε συναλλαγή για την οποία πιστεύουν λόγω του χαρακτήρα της ότι είναι πιθανόν να σχετίζεται με νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και να ανιχνεύουν ευάλωτους τομείς στο πλαίσιο της λειτουργίας τους.
- Να συνεργάζονται με τις αρχές που είναι υπεύθυνες για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, ενημερώνοντάς τες για κάθε γεγονός που θα μπορούσε να αποτελέσει ένδειξη πράξης νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.
- Να μην γνωστοποιούν στους πελάτες τους το γεγονός της διαβίβασης πληροφοριών στις προαναφερθείσες αρχές και
- Να διαθέτουν κατάλληλες διαδικασίες εσωτερικού ελέγχου και προγράμματα εκπαίδευσης και επιμόρφωσης των υπαλλήλων τους.

Η Ελλάδα για την ενσωμάτωση της Οδηγίας αυτής προχώρησε στην ψήφιση του νόμου 2145/1993, ο οποίος προσέθεσε στον Ποινικό μας Κώδικα το άρθρο 394^A για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Η προσπάθεια αυτή όμως δεν κρίθηκε επαρκής και για το λόγο αυτό ασκήθηκε προσφυγή κατά της Ελλάδας. Έτσι, υπό την πίεση μιας καταδίκης, η χώρα μας ψήφισε το νόμο 2331/1995 για το ξέπλυμα (για τον οποίο θα γίνει λόγος στη

¹⁰³Βλ. άρθρο 10 της Οδηγίας.

¹⁰⁴Βλ. άρθρα 3-9 και 11 της Οδηγίας. Βλ. επίσης *Γκόρτσο Χρ.*, Το διεθνές και κοινοτικό κανονιστικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και η ενσωμάτωσή του στην ελληνική έννομη τάξη, ΔΕΕΤ, τεύχος 43/2005, σελ. 22

συνέχεια), στον οποίο ουσιαστικά εντάχθηκε ολόκληρη η Οδηγία ενώ παράλληλα καταργήθηκε το άρθρο 394^A από τον Ποινικό Κώδικα.

B) Η κοινή δράση 98/699/ΔΕΥ και η απόφαση-πλαίσιο 2001/500/ΔΕΥ

Η Οδηγία 91/308 ΕΟΚ συμπληρώθηκε από την Κοινή Δράση 98/699/ΔΕΥ της 3^{ης} Δεκεμβρίου 1998 «για το ξέπλυμα χρήματος, τον προσδιορισμό, τον εντοπισμό, τη δέσμευση, την κατάσχεση και τη δήμευση των οργάνων και των προϊόντων του εγκλήματος»¹⁰⁵ η οποία θεσπίστηκε από το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε αυτήν ορίζεται για πρώτη φορά ότι το προηγούμενο του ξεπλύματος βασικό έγκλημα πρέπει να είναι «σοβαρό έγκλημα» και ως τέτοιο νοείται εκείνο που τιμωρείται με στέρηση της ελευθερίας ή κράτηση κατ' ανώτατο όριο άνω του ενός έτους ή κατά κατώτατο όριο άνω των έξι μηνών (άρθρο 1 παρ. 1 εδ. β')¹⁰⁶.

Ακολούθησε η απόφαση-πλαίσιο 2001/500/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 26^{ης} Ιουνίου 2001¹⁰⁷ «για το ξέπλυμα χρήματος τον προσδιορισμό, τον εντοπισμό, τη δέσμευση, την κατάσχεση και τη δήμευση των οργάνων και των προϊόντων του εγκλήματος» η οποία αντικατέστησε την προπαρατεθείσα Κοινή Δράση. Στόχος της ήταν να διασφαλισθεί ότι τα κράτη-μέλη προβαίνουν στις αναγκαίες ενέργειες με σκοπό τη μη διατύπωση ή τη μη εφαρμογή επιφυλάξεων σε σχέση με μια σειρά επιμέρους άρθρων της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης του 1990. Στο πλαίσιο αυτό τα κράτη-μέλη δεσμεύτηκαν να θεωρούν ως ξέπλυμα βρόμικου χρήματος τις πράξεις εκείνες που ορίζονται στη διάταξη του άρθρου 6 της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης, εφόσον το προηγούμενο βασικό έγκλημα είναι «σοβαρό» και ως τέτοιο ορίζεται εκείνο που τιμωρείται με στερητική της ελευθερίας ποινή ή μέτρο ασφαλείας μέγιστης διάρκειας άνω του έτους ή ελάχιστης διάρκειας άνω των έξι μηνών (άρθρο 1 παρ. β). Η σημασία της συγκεκριμένης απόφασης-πλαίσιο για τις νομοθεσίες των κρατών-μελών εντοπίζεται στη ρητή σύνδεση της ποινικοποίησης του ξεπλύματος και των ρυθμίσεων της δήμευσης με την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, η οποία καθιστά σαφές, ότι το

¹⁰⁵Βλ. ΕΕΕΚ L 333/1 της 3/12/1998

¹⁰⁶Βλ. Δημήτριάνα Γ., Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, Ζητήματα εφαρμογής του ν.2331/1995, Νομική Βιβλιοθήκη, έκδοση 2002, σελ. 50 επ.

¹⁰⁷Βλ. ΕΕΕΚL 182/1 της 5/7/2001

ξέπλυμα χρήματος για να αποτελεί ποινικό αδίκημα, πρέπει να αφορά το προϊόν σοβαρών εγκλημάτων που σχετίζονται με το οργανωμένο έγκλημα¹⁰⁸.

Γ) Η Οδηγία 2001/97/EK

Στη συνέχεια το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της ΕΕ προχώρησε στη δεύτερη Οδηγία 2001/97 ΕΚ¹⁰⁹ «για την τροποποίηση της Οδηγίας 91/308/ΕΟΚ του Συμβουλίου για την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες», προκειμένου να προσαρμοστούν οι διατάξεις της στις αναθεωρημένες πλέον σαράντα Συστάσεις της FATF του έτους 1996 και να αναθεωρηθούν τα μέτρα αντιμετώπισης του ξεπλύματος χρήματος, τα οποία δεν ήταν δυνατόν να περιορίζονται σε υποθέσεις εμπορίας ναρκωτικών. Χαρακτηριστικό της δεύτερης Οδηγίας ήταν αφενός η εντυπωσιακή διεύρυνση των προηγούμενων πράξεων που συνιστούν «βασικά εγκλήματα» στο πλαίσιο της έννοιας της «εγκληματικής δραστηριότητας» και αφετέρου η επέκταση των υποχρεών προσώπων (αποδεκτών) πέραν του χρηματοπιστωτικού τομέα σε επαγγέλματα ιδιαίτερα επιδεκτικά στο να χρησιμοποιηθούν από τους δράστες του ξεπλύματος χρήματος (νομικά επαγγέλματα, φοροτεχνικοί, λογιστές, διάφορες κατηγορίες εμπόρων αντικειμένων μεγάλης αξίας κλπ.)¹¹⁰. Ως προς τον ορισμό του «σοβαρού εγκλήματος» παρέπεμπε στην κοινή Δράση 98/699/ ΔΕΥ του Συμβουλίου για το ξέπλυμα χρήματος, υποχρεώνοντας τα κράτη-μέλη σε ορισμό των πράξεων που συνιστούν «βασικά εγκλήματα», με βάση το ενιαίο μέτρο ελάχιστης ποινής φυλάκισης ανώτερης των έξι μηνών. Επιπλέον, με τη εν λόγω Οδηγία ευθυγραμμίστηκε ο ορισμός της έννοιας του πιστωτικού ιδρύματος με αυτόν της Κωδικοποιητικής Οδηγίας 2000/12/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου¹¹¹ σχετικά με την ανάληψη και την άσκηση δραστηριότητας πιστωτικών ιδρυμάτων,¹¹² ενώ παράλληλα διευρύνθηκε το φάσμα

¹⁰⁸ Είναι χαρακτηριστικό ότι στο προοίμιο της (παρ.6) αναφέρεται ότι «... η νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες αποτελεί τον πυρήνα του οργανωμένου εγκλήματος και πρέπει να εκριζωθεί παντού όπου υπάρχει». Αυτή είναι η ratio του κοινοτικού νομοθέτη που με αυτόν τον τρόπο ξεκαθάρισε πως αδίκημα ξεπλύματος δε υπάρχει για προσόδους που προέρχονται από σοβαρά εγκλήματα γενικά, αλλά για προσόδους σοβαρών εγκλημάτων που σχετίζονται με το οργανωμένο έγκλημα. (Βλ. αναλυτικά Καιάφα-Γκμπάντι Μ., Η ποινική αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρόμικου χρήματος: Μεταξύ διεθνούς, ευρωπαϊκής και εθνικής νομοθεσίας στον τόμο «Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, “καθαρή” ή ελεύθερη κοινωνία;», ΕΕΠ 2007, σελ. 53 επ.

¹⁰⁹ Βλ. ΕΕΕΚL 344/76 της 28/12/2001

¹¹⁰ Βλ. άρθρο 2^α της εν λόγω Οδηγίας.

¹¹¹ Βλ. ΕΕΕΚ L 126 της 26/5/2000

¹¹² Βλ. άρθρο 1 παρ. 1 στοιχ. Α της Οδηγίας 2001/97/EK.

των επιχειρήσεων που εμπíπτουν στην έννοια του χρηματοπιστωτικού οργανισμού¹¹³. Τέλος, αξίζει να μνημονευθεί η μέριμνα που επιτάσσεται να ληφθεί εκ μέρους των κρατών-μελών ώστε τα πιστωτικά ιδρύματα να λαμβάνουν ειδικά και πρόσφορα μέτρα για την αντιμετώπιση του αυξημένου κινδύνου ξεπλύματος χρήματος, ο οποίος προκύπτει όταν συνάπτονται επιχειρηματικές σχέσεις ή πραγματοποιούνται συναλλαγές με πελάτη, χωρίς τη φυσική του παρουσία για να μπορεί να εξακριβωθεί η ταυτότητά του (πράξεις εξ αποστάσεως)¹¹⁴. Η χώρα μας ενσωμάτωσε στο εθνικό της δίκαιο την Οδηγία αυτή με την ψήφιση του νόμου 3424/2005, ο οποίος τροποποίησε σημαντικά τον προγενέστερο 2331/1995.

Δ) Η Οδηγία 2005/60/EK

Με την τρίτη Οδηγία 2005/60/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της ΕΕ¹¹⁵ «σχετικά με την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας», καταργήθηκε η Οδηγία 91/308/ΕΟΚ, όπως τροποποιήθηκε από την Οδηγία 2001/97 ΕΚ, καλώντας τα κράτη μέλη να ευθυγραμμιστούν προς τα νέα διεθνή δεδομένα¹¹⁶. Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνεται στο προοίμιο της Οδηγίας αυτής « η κοινοτική δράση θα πρέπει να συνεχίσει να λαμβάνει υπόψη ιδιαίτερα τις συστάσεις της ομάδας χρηματοοικονομικής δράσης (FATF), η οποία αποτελεί τον κυριότερο διεθνή φορέα που ενεργοποιείται για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Εφόσον οι συστάσεις της FATF αναθεωρήθηκαν ουσιαστικά και επεκτάθηκαν το 2003, η κοινοτική Οδηγία θα πρέπει να ευθυγραμμιστεί με το νέο αυτό διεθνές πρότυπο»¹¹⁷. Ο κοινοτικός νομοθέτης τονίζει για μία ακόμα φορά στο προοίμιο της Οδηγίας αυτής τον κλονισμό και τη ζημία που μπορεί να επέλθει στη σταθερότητα, τη φήμη και την αξιοπιστία του χρηματοπιστωτικού τομέα από τη μαζική ροή

¹¹³Βλ. άρθρο 1 παρ. 1 στοιχ. Β της εν λόγω Οδηγίας.

¹¹⁴Βλ. άρθρο 3 παρ. 11 της Οδηγίας.

¹¹⁵Βλ. ΕΕΕΚ L 309/15 της 25/11/2005

¹¹⁶ Για την Τρίτη Οδηγία 2005/60/EK βλ. αναλυτικά αντί άλλων Πατσαβέλλα Λ., Οι νομοθετικές και επιχειρησιακές πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες-Οι νεότερες εξελίξεις, ΠοινΧρ ΝΣΤ/2006, σελ. 370 επ., Ζημιανίτη Δ., Η Τρίτη Κοινοτική Οδηγία για το ξέπλυμα χρήματος: Μία προκαταρκτική θεώρηση, στον τόμο «Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, “καθαρή” ή ελεύθερη κοινωνία», ΕΕΠ 2007, σελ. 108

¹¹⁷Βλ. παρ. 5 του προοιμίου της Οδηγίας.

χρημάτων που προέρχονται από παράνομες δραστηριότητες¹¹⁸. Ο επιθετικός προσδιορισμός «μαζική» σημαίνει ότι πρόσφορη πράξη ξεπλύματος να θίξει τα παραπάνω αγαθά είναι εκείνη που έχει ως αποτέλεσμα την εισροή τόσο μεγάλων χρηματικών ποσών στην οικονομία μέσω του ξεπλύματος, που είναι ικανά να θέσουν σε διακινδύνευση τα προαναφερόμενα αγαθά¹¹⁹. Ο ορισμός της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα παραμένει ίδιος με αυτόν του άρθρου 1 της Πρώτης Οδηγίας 91/308/ΕΟΚ όπως αυτός τροποποιήθηκε από το άρθρο 1 της Δεύτερης Οδηγίας 2001/97ΕΚ¹²⁰, ενώ το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας επεκτείνεται ουσιαστικά σε κάθε είδος επιχειρηματικής δραστηριότητας (άρθρο 2 παρ. 1 στοιχ. 3), στους δικηγόρους και στους συμβολαιογράφους. Αξιοσημείωτο είναι, ωστόσο, ότι στο κείμενο αυτής της Οδηγίας απαγκιστρώνεται πλέον η σύνδεση του ξεπλύματος με το οργανωμένο έγκλημα. Ως σοβαρά εγκλήματα που μπορούν να συνιστούν την προηγούμενη εγκληματική δραστηριότητα (βασικό αδίκημα) θεωρούνται οι ρητώς περιγραφόμενες στο άρθρο 3 παρ. 5 της Οδηγίας πράξεις, αλλά και όλα τα αδικήματα που τιμωρούνται με ποινή στερητική της ελευθερίας ή μέτρο ασφαλείας μέγιστης διάρκειας άνω του έτους ή ελάχιστης τουλάχιστον έξι μηνών (άρθρο 3 παρ. 5 εδ. στ). Επιβεβαιώνεται, συνεπώς, η επιθυμία του κοινοτικού νομοθέτη να τιμωρείται ποινικά το ξέπλυμα βρόμικου χρήματος που προέρχεται από οποιοδήποτε με την παραπάνω έννοια βασικό αδίκημα και όχι μόνο από το οργανωμένο έγκλημα¹²¹.

Ενόψει του ότι η πρώτη Οδηγία 91/308/ΕΟΚ, παρόλο που επέβαλλε την υποχρέωση εξακρίβωσης της ταυτότητας του πελάτη, περιελάμβανε σχετικά λίγες λεπτομέρειες για τις συναφείς διαδικασίες, στην Τρίτη Οδηγία 2005/60/ΕΚ δίδεται πλέον ιδιαίτερο βάρος στην εξακρίβωση της ταυτότητας του πελάτη και στον ακριβή ορισμό της έννοιας του «πραγματικού δικαιούχου»¹²². Παράλληλα, θεσπίζεται υποχρέωση με το άρθρο 6 της Οδηγίας να απαγορεύουν τα κράτη-μέλη στα πιστωτικά ιδρύματα και στους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς να τηρούν ανώνυμους λογαριασμούς ή ανώνυμα βιβλιάρια καταθέσεων, ενώ οι κάτοχοι και δικαιούχοι υφιστάμενων ανώνυμων λογαριασμών ή βιβλιαρίων θα πρέπει πριν από τη χρησιμοποίησή τους

¹¹⁸ Βλ. παρ.2 του προοιμίου της Οδηγίας.

¹¹⁹Βλ.Βλ.Καμπέρου-Ντάλτα Ε., Ο Ν.3691/2008 για το ξέπλυμα βρόμικου χρήματος-Ερμηνευτική προσέγγιση του νόμου και διεθνές ποινικό πλαίσιο, Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας ,Αθήνα 2009, σελ. 29

¹²⁰ Το νέο στοιχείο που περιλαμβάνεται στη Τρίτη Οδηγία αφορά τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας

¹²¹Βλ.Βλ.Καμπέρου-Ντάλτα Ε., Ο Ν.3691/2008 για το ξέπλυμα βρόμικου χρήματος-Ερμηνευτική προσέγγιση του νόμου και διεθνές ποινικό πλαίσιο, Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας ,Αθήνα 2009, σελ. 29-30

¹²²Ως «πραγματικός δικαιούχος» θεωρείται το φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή πρόσωπα, τα οποία τελικά κατέχουν ή ελέγχουν τον πελάτη, ή/και το φυσικό πρόσωπο για λογαριασμό του οποίου διεξάγεται συναλλαγή ή δραστηριότητα. Βλ. αναλυτικά για την έννοια του «πραγματικού δικαιούχου» άρθρο 3 παρ. 6 της Οδηγίας 2005/60/ΕΚ

να υπόκεινται σε μέτρα δέουσας επιμέλειας. Τα μέτρα δέουσας επιμέλειας ως προς τον πελάτη περιλαμβάνουν σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ.1 β' έως δ' την εξακρίβωση της ταυτότητας του πραγματικού δικαιούχου, τη συλλογή πληροφοριών για το σκοπό και χαρακτήρα της επιχειρηματικής σχέσης και την άσκηση συνεχούς εποπτείας όσον αφορά την επιχειρηματική σχέση με ενδελεχή εξέταση των συναλλαγών που πραγματοποιούνται κατά τη διάρκεια της σχέσης αυτής προκειμένου να διασφαλίζεται ότι οι διενεργούμενες συναλλαγές συνάδουν με τις γνώσεις του ιδρύματος, οργανισμού ή προσώπου σχετικά με τον πελάτη, την επιχείρηση και το προφίλ του κινδύνου καθώς και με την προέλευση των κεφαλαίων. Σε περίπτωση που το ίδρυμα, ο οργανισμός ή το πρόσωπο που είναι επιφορτισμένα με την εξακρίβωση της ταυτότητας του πραγματικού δικαιούχου δεν μπορέσουν να προβούν στην εξακρίβωση αυτή, δεν θα εκτελούν την τραπεζική συναλλαγή ή την επιχειρηματική σχέση και θα υποβάλλουν έκθεση στη Μονάδα Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών (ΜΧΠ) σε σχέση με το πελάτη αυτόν (άρθρο 9 παρ. 5). Σημαντική προσθήκη είναι αυτή που αναφέρεται στα «πολιτικώς εκτεθειμένα πρόσωπα» (ΠΕΠ) τα οποία σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 3 παρ. 8 της Οδηγίας είναι τα φυσικά εκείνα πρόσωπα στα οποία έχει ή είχε ανατεθεί σημαντικό δημόσιο λειτούργημα και οι άμεσοι συγγενείς τους ή τα πρόσωπα που είναι γνωστά ως στενοί συνεργάτες των προσώπων αυτών. Έτσι, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 13 παρ. 4, για τις συναλλαγές ή τις επιχειρηματικές σχέσεις των ιδρυμάτων, οργανισμών και των προσώπων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Τρίτης Οδηγίας 2005/60/EK με πολιτικώς εκτεθειμένα πρόσωπα που διαμένουν σε άλλο κράτος μέλος ή σε τρίτη χώρα, τα κράτη-μέλη απαιτούν να καθορίζουν τα ιδρύματα, οι τράπεζες κλπ. αν ο πελάτης είναι τέτοιο πρόσωπο, ενώ για τη σύναψη επιχειρηματικών σχέσεων με τέτοιους πελάτες θα πρέπει να υπάρχει έγκριση από τα ανώτερα διοικητικά στελέχη (του ιδρύματος, τράπεζας κλπ.), θα πρέπει να λαμβάνονται επαρκή μέτρα για να καθορίζεται η πηγή του πλούτου και η προέλευση των κεφαλαίων που αφορά η επιχειρηματική σχέση ή συναλλαγή και να γίνεται συνεχής παρακολούθηση της επιχειρηματικής αυτής σχέσης¹²³. Με την Οδηγία 2005/60/EK θεσπίζεται επιπλέον υποχρέωση των κρατών-μελών να συστήσουν Μονάδα Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών (ΜΧΠ) για την αποτελεσματική καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας και να απαιτούν από τα πιστωτικά ιδρύματα και τους χρηματοπιστωτικούς

¹²³ Τα περί ορισμού του ΠΕΠ καθώς και τα τεχνικά κριτήρια για την εφαρμογή απλουστευμένης δέουσας επιμέλειας ως προς τον πελάτη, ρυθμίζονται από την Οδηγία 2006/70 ΕΚ.

οργανισμούς να εφαρμόζουν τέτοια συστήματα που να επιτρέπουν την άμεση ανταπόκριση σε ερωτήματα της Μονάδας Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών (άρθρα 21, 32 της Οδηγίας 2005/60 ΕΚ). Τέλος, επιτρέπεται η γνωστοποίηση των πληροφοριών που αφορούν τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες ή τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας μεταξύ ιδρυμάτων ή οργανισμών από τα κράτη μέλη ή τρίτες χώρες και τα οποία ανήκουν στον ίδιο όμιλο (άρθρο 28 παρ.3), όπως και η γνωστοποίηση των πληροφοριών αυτών μεταξύ πιστωτικών ιδρυμάτων, χρηματοπιστωτικών οργανισμών, συμβολαιογράφων, δικηγόρων κλπ., σε περιπτώσεις που αφορούν τον ίδιο πελάτη και την ίδια συναλλαγή όπου εμπλέκονται δύο ή περισσότερα ιδρύματα ή πρόσωπα. Προϋπόθεση, βέβαια, είναι οι παραπάνω να βρίσκονται σε κράτος μέλος ή σε τρίτη χώρα που επιβάλλει υποχρεώσεις ισοδύναμες με αυτές της Οδηγίας, να ανήκουν στον ίδιο επαγγελματικό κλάδο και να υπόκεινται σε ισοδύναμες υποχρεώσεις όσον αφορά το επαγγελματικό απόρρητο και την προστασία προσωπικών δεδομένων. Η εν λόγω Οδηγία¹²⁴, όπως και η Οδηγία 2006/70/ΕΚ που αποτελεί το εφαρμοστικό της μέτρο, ενσωματώθηκε στην ελληνική νομοθεσία με το ν.3691/2008, ο οποίος αντικατέστησε τον προγενέστερο ν.2331/1995 όπως αυτός είχε μέχρι τότε τροποποιηθεί.

Ε) Οι Κανονισμοί 1889/2005 και 1781/2006 ΕΚ

Ο Κανονισμός 1889/2005¹²⁵ ρυθμίζει τους ελέγχους των ρευστών διαθεσίμων που εισέρχονται ή εξέρχονται από το έδαφος της ΕΕ. Με τον εν λόγω Κανονισμό επεβλήθη σε κάθε πρόσωπο που εισέρχεται ή εξέρχεται από την επικράτεια της ΕΕ υποχρέωση δήλωσης ποσών ίσης ή μεγαλύτερης αξίας των 10.000 ευρώ¹²⁶.

Ακολούθησε ο Κανονισμός 1781/2006¹²⁷ μέσω του οποίου επιδιώχθηκε η ομοιόμορφη εφαρμογή σε κοινοτικό επίπεδο της Ειδικής Σύστασης υπ' αριθμ. 7 της FATF, η οποία αφορά τις πληροφορίες που πρέπει να συνοδεύουν τον πληρωτή μιας μεταφοράς χρηματικού ποσού (ονοματεπώνυμο, διεύθυνση και αριθμό λογαριασμού) σε οποιοδήποτε νόμισμα και οποιαδήποτε χώρα, από και προς πάροχο υπηρεσιών πληρωμών εγκατεστημένο στην ΕΕ. Από το

¹²⁴Επισημαίνεται, ότι η Οδηγία 2005/60/ΕΚ, συμπληρώθηκε με την Οδηγία 2008/20, της 11^{ης} Μαρτίου 2008, «για την τροποποίηση της Οδηγίας 2005/60/ΕΚ σχετικά με την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, όσον αφορά τις εκτελεστικές αρμοδιότητες που ανατίθενται στην Επιτροπή».

¹²⁵Βλ. ΕΕΕΚ L309 της 25/11/2005

¹²⁶Βλ. άρθρο 3 παρ. 1 του Κανονισμού 1889/2005

¹²⁷Βλ. ΕΕΕΚ Lτης 8/12/2006

πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού εξαιρούνται οι πληρωμές με κάρτες και οι διατραπεζικές πληρωμές¹²⁸.

Η βασική διάταξη που καθιερώνεται με τον Κανονισμό αυτό είναι ότι όλες οι μεταφορές χρηματικών ποσών μεταξύ λογαριασμών σε κοινοτικά πιστωτικά ιδρύματα θεωρούνται εγχώριες και συνεπώς θα πρέπει να συνοδεύονται μόνο από τον αριθμό λογαριασμού του πληρωτή ή από αποκλειστικό αναγνωριστικό κωδικό που καθιστά δυνατό τον εντοπισμό του πιστωτή¹²⁹. Άλλες σημαντικές διατάξεις είναι εκείνες που καθιερώνουν την υποχρέωση των κοινοτικών πιστωτικών ιδρυμάτων:

- Να ταυτοποιούν, βασιζόμενα σε έγγραφα, αρχεία ή πληροφορίες αξιόπιστων και ανεξάρτητων αρχών, τα στοιχεία του πληρωτή μιας μεταφοράς χρηματικού ποσού¹³⁰.
- Να διατηρούν τα στοιχεία του εντολέα για χρονικό διάστημα τουλάχιστον 5 ετών από την ημερομηνία μεταφοράς του χρηματικού ποσού και¹³¹.
- Να ελέγχουν, ως παραλήπτριες τράπεζες, τα στοιχεία που πρέπει να συνοδεύουν τον εντολέα (ανάλογα με το αν η μεταφορά χρηματικού ποσού προέρχεται από πάροχο υπηρεσιών πληρωμών εντός ή εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης), απορρίπτοντας την εντολή μεταφοράς χρηματικού ποσού που στερείται των απαραίτητων πληροφοριών ή διακόπτοντας τη σχέση τους με τον πάροχο των υπηρεσιών πληρωμής του εντολέα, αν η πρακτική αυτή επαναλαμβάνεται, με σχετική ενημέρωση των αρμόδιων εθνικών αρχών¹³².

¹²⁸Βλ. αναλυτικά άρθρο 3 παρ. 2 επ. του Κανονισμού 1781/2006.

¹²⁹Βλ. άρθρο 6 του Κανονισμού.

¹³⁰Βλ. άρθρο 5 παρ. 2

¹³¹Βλ. άρθρα 5 παρ. 3, 11

¹³²Βλ. άρθρα 8-10. Για τις κυριότερες υποχρεώσεις που απορρέουν από τον Κανονισμό 1781/2006 βλ. επίσης απόφαση Επιτροπής Τραπεζικών και Πιστωτικών Θεμάτων 281/2009 κεφάλαιο 11

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ-ΟΙ ΠΡΟΓΕΝΕΣΤΕΡΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΟΥ Ν.3691/2008

Στο κεφάλαιο αυτό αναλύεται το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο με πυρήνα το ν.3691/2008, όπως θεσπίστηκε στο πλαίσιο της ενσωμάτωσης των κοινοτικών Οδηγιών για το ξέπλυμα χρήματος και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας και εξετάζεται ειδικότερα ο ρόλος του χρηματοπιστωτικού συστήματος στη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Κρίνεται, ωστόσο, σκόπιμη μία συνοπτική παρουσίαση των βασικών σημείων των δύο νομοθετημάτων που προηγήθηκαν της θεσπίσεως του ισχύοντος ν.3691/2008, δηλαδή του ν. 2331/1995 και του τροποποιήσαντος αυτόν ν.3424/2005.

A) Ο Ν.2331/1995

Με το ν.2331/1995 σχετικά με την «πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και άλλες ποινικές διατάξεις» ενσωματώθηκαν στο ελληνικό δίκαιο οι διατάξεις της προαναφερθείσας Οδηγίας 91/308 ΕΟΚ. Επισημαίνεται ότι ο Έλληνας νομοθέτης ενσωμάτωσε σχεδόν αυτούσιο το περιεχόμενο των άρθρων της Οδηγίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πρώτο αυτό κείμενο για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρόμικου χρήματος. Στο άρθρο 1 του νόμου αυτού περιγράφονται με τον όρο «εγκληματική δραστηριότητα» 24 ποινικά αδικήματα τα οποία αποτελούν το προηγούμενο βασικό αδίκημα από το οποίο παρήχθη η προς νομιμοποίηση περιουσία και δίδεται ο ορισμός του πιστωτικού ιδρύματος και του χρηματοπιστωτικού οργανισμού, ενώ στο άρθρο 2 δίδεται ο ορισμός της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Ο νόμος αυτός αναθέτει για πρώτη φορά στους φορείς του χρηματοπιστωτικού συστήματος (διοικήσεις, διευθυντικά στελέχη και υπαλλήλους) την ευθύνη για την πρόληψη της νομιμοποίησης των εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, επιβάλλοντάς τους μια σειρά υποχρεώσεων και ενεργειών που συνεπάγονται πλήρη μεταβολή και αναμόρφωση των κατά παράδοση και έθιμο σχέσεων τους με τον συναλλασσόμενο. Οι υποχρεώσεις αυτές θα μπορούσαν να συνοψισθούν στις ακόλουθες:

- Απόδειξη της ταυτότητας του συμβαλλομένου.
- Αρχαιοθέτηση των στοιχείων σχετικά με τις συμβάσεις και τις χρηματοπιστωτικές συναλλαγές.

- Εξέταση με ιδιαίτερη προσοχή ορισμένων συναλλαγών, θέσπιση ειδικών διαδικασιών εσωτερικού ελέγχου και επικοινωνίας κλπ.
- Ορισμός διευθυντικού στελέχους σε κάθε τράπεζα και χρηματοπιστωτικό οργανισμό και επιβολή της υποχρέωσης προς ενημέρωση του αρμόδιου φορέα.
- Μη πραγματοποίηση ύποπτων συναλλαγών.
- Παροχή πληροφοριών στον αρμόδιο φορέα και στις δικαστικές αρχές.
- Συμμόρφωση προς τις κατά νόμο εντολές και τις απαγορεύσεις των δικαστικών αρχών.
- Διαρκής ενημέρωση και επιμόρφωση του προσωπικού των πιστωτικών ιδρυμάτων και των χρηματοπιστωτικών για το ισχύον θεσμικό πλαίσιο και τις εξελίξεις στον τομέα του ξεπλύματος βρόμικου χρήματος¹³³.

Ο ν.2331/1995 θα μπορούσε να θεωρηθεί μία καλή βάση και αρχή των όσων επακολούθησαν στην ελληνική νομοθεσία, παρουσίαζε όμως αρκετά κενά και αποτέλεσε αντικείμενο έντονης αντιπαράθεσης σε θεωρία και νομολογία. Τα βασικά σημεία διαμάχης εντοπίζονται στο ποιο είναι το έννομο αγαθό που θέλησε να προστατεύσει ο νομοθέτης, το αν το πρόσωπο του δράστη του βασικού εγκλήματος μπορεί να ταυτίζεται με αυτό του δράστη της νομιμοποίησης (με την νομολογία να τάσσεται σαφώς υπέρ της αρνητικής άποψης)¹³⁴ καθώς και το αν θα πρέπει τόσο η τέλεση του βασικού εγκλήματος όσο και η τέλεση του ξεπλύματος να εντάσσονται στο πλαίσιο οργανωμένης εγκληματικής δράσης. Αυτά καθώς και άλλα εγγενή προβλήματα του ν.2331/1995 τον κατέστησαν αναποτελεσματικό, γεγονός που οδήγησε στην συμπλήρωση και τροποποίησή του το 2005.

¹³³Βλ. αναλυτικά για το ν 2331/1995 αντί πολλών *Τραγάκη Γ.*, Ο νόμος για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και οι νέες υποχρεώσεις των τραπεζών και των χρηματοπιστωτικών οργανισμών, ΔΕΕΤ 1995, σελ.74 επ.,*Κάτσιοστ.*, Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, ο.π., σελ.265 επ.,*Βλ. Δημήτραινα Γ.*, Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, Ζητήματα εφαρμογής του ν.2331/1995, Νομική Βιβλιοθήκη, έκδοση 2002, σελ. 72 επ.

¹³⁴Βλ. *Δημήτραινα Γ.*, Νομιμοποίηση εσόδων: Θέσεις της νομολογίας σε ειδικότερα ζητήματα εφαρμογής του ν.2331/1995, ΠοινΔικ 2004, σελ. 588 επ., *του ιδίου*, Παρατηρήσεις, ΠοινΔικ 2000, *Παύλου Στ.*, Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές ενέργειες (άρθρο 2 ν.2331/1995) και ιδίως η οριοθέτησή της από την «αποδοχή και διάθεση προϊόντων εγκλήματος», Υπερ. 2000, σελ.633 επ., *του ιδίου*, Ο δράστης της νομιμοποίησης εσόδων (ν.2331/1995) δεν μπορεί να είναι και δράστης της παραγωγικής του βρόμικου χρήματος προγενέστερης εγκληματικής δραστηριότητας. Μία νομολογιακή κυρίως επισκόπηση του ζητήματος με αφορμή και την ΑΠ 402/2004, ΠοινΛογ 2004, σελ. 519 επ. Αντίθετος ο *Νικολούδης Π.*, Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, ΠοινΧρ Ν/2000, σελ.769 επ.

B) Ο Ν.3424/2005

Η βασική τροποποίηση που επέφερε ο νόμος 3424/2005 συνίσταται στη διευρυμένη θεώρηση των «βασικών εγκλημάτων», της παραγωγικής, δηλαδή, βάσεως του βρόμικου χρήματος αφού πέρα από τα 16 πλέον προβλεπόμενα βασικά αδικήματα ο νομοθέτης επεκτάθηκε και σε «κάθε αξιόποινη πράξη που τιμωρείται με ποινή στερητική της ελευθερίας, της οποίας το ελάχιστο όριο είναι άνω των έξι μηνών και από την τέλεσή της προέκυψε περιουσία τουλάχιστον 15.000 ευρώ»¹³⁵. Ο νέος νόμος έλυσε επίσης το αμφισβητούμενο ζήτημα του αν μπορεί να είναι δράστης του εγκλήματος της νομιμοποίησης ο δράστης του προηγούμενου βασικού εγκλήματος από το οποίο παρήχθη το βρόμικο χρήμα, ορίζοντας πλέον ότι «η ποινική ευθύνη για το βασικό έγκλημα δεν αποκλείει την τιμωρία του υπαιτίου και για τις πράξεις της νομιμοποίησης». Ρητή, όμως, προϋπόθεση της τιμωρίας του δράστη τόσο για το βασικό έγκλημα όσο και για την νομιμοποίηση εσόδων είναι να συντρέχει και ένα επιπλέον αντικειμενικό στοιχείο, που για πρώτη φορά εισάγεται με το ν.3424/2005: το να επιβεβαιώνεται ότι «η τέλεσή τους από τον ίδιο ή άλλο εντάσσεται στο συνολικό σχεδιασμό δράσης»¹³⁶. Επιπροσθέτως, ο νομοθέτης επεξέτεινε τον αριθμό των υπόχρεων προσώπων περιλαμβάνοντας πλέον στην έννοια του χρηματοπιστωτικού οργανισμού πάσης φύσεως εταιρείες επενδύσεων, παροχής πιστώσεων καθώς και τα ανταλλακτήρια συναλλάγματος. Τέλος, ο ν.3424/2005 προέβλεψε στο άρθρο 7 τη Σύσταση Ανεξάρτητης Διοικητικής Αρχής με την επωνυμία «Εθνική Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες» αντικαθιστώντας την «Επιτροπή» του άρθρου 7 του ν.2331/1995, και περιγράφοντας εκτενέστατα τη σύνθεση και τις αρμοδιότητές της.

Γ) Ο Ν. 3691/2008

Με το ν.3691/2008 (ΦΕΚ 166 Α' / 5.8.2008) ενσωματώθηκε στη νομοθεσία μας η τρίτη Οδηγία 2005/60 ΕΚ για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και τη

¹³⁵ Βλ. άρθρο 2 παρ.1 στοιχ. ii) του ν.3424/2005

¹³⁶ Το στοιχείο, δηλαδή, του «συνολικού σχεδιασμού» που πρέπει να συνδέει το βασικό έγκλημα και τη νομιμοποίηση εσόδων όταν θα πρόκειται για τον ίδιο δράστη, είναι νέο, πρόσθετο στοιχείο της αντικειμενικής υποστάσεως, το οποίο συνδέει την προηγούμενη εγκληματική δραστηριότητα με την νομιμοποίηση, κατά τρόπο που να παράγει τελικά ένα προφανές (οιονεί) σύνθετο έγκλημα. Αυτό το σύνθετο έγκλημα, θεσπίζεται το πρώτον με το ν.3424/2005, και επομένως δεν μπορεί να έχει αναδρομική εφαρμογή. Γι' αυτό και όσες πράξεις νομιμοποιήσεως τελέστηκαν πριν από την ισχύ του ν.3424/2005, θα πρέπει, εν όψει του άρθρου 2 ΠΚ, να κριθεί ότι δεν μπορούν να τελεστούν από το δράστη της προηγούμενης εγκληματικής δραστηριότητας.

χρηματοδότηση της τρομοκρατίας καθώς και οι διατάξεις της Οδηγίας 2006/70 ΕΚ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αφού καταργήθηκαν ρητά οι δύο προγενέστεροι νόμοι (Ν. 2331/1995 και Ν.3424/2005) οι οποίοι αντίστοιχα είχαν ενσωματώσει στη νομοθεσία μας τις προηγούμενες 1η και 2^η κοινοτικές Οδηγίες. Η συνολική κατάργηση του προηγούμενου καθεστώτος προβλέπεται στο άρθρο 55 ν.3691/2008, αποτρέποντας έτσι την αναδρομική ισχύ κυρωτικών διατάξεων που για πρώτη φορά εισάγονται, και δεν καλύπτονται απαξιακά από τους προηγούμενους νόμους, αφού αυτό προσκρούει τόσο στο άρθρο 7 Σ όσο και στο άρθρο 1 ΠΚ.

1.Οι βασικές διαφοροποιήσεις του ν.3691/2008 σε σύγκριση με τα δύο προηγούμενα νομοθετήματα

1.1 Η νέα λίστα των «σοβαρών αδικημάτων»

Το σχήμα του εγκληματικού φαινομένου του ξεπλύματος, ως ευρύτερου *modus operandi* μιας σύνθετης εγκληματικής δραστηριότητας παραμένει και με το ν.3691/2008 το ίδιο: προϋποτίθεται, δηλαδή, ουσιαστικά και τυπικά η τέλεση μιας άλλης προγενέστερης χρονικά και ουσιαστικά εγκληματικής δραστηριότητας, από την οποία να προκύπτουν οικονομικής υφής έσοδα, να τελείται, δηλαδή, ένα έγκλημα που παράγει την κρίσιμη βρόμικη περιουσία. Επόμενη πράξη είναι η νομοτυπική συμπεριφορά της νομιμοποίησης αυτής της περιουσίας, που αποτελεί και το υλικό αντικείμενο της νομιμοποίησης, όταν πλέον το ήδη παραχθέν βρόμικο χρήμα αποκτά νομιμοφανή υπόσταση και παρεισάγεται στους αρμούς του νόμιμου κύκλου του χρήματος, χωρίς να μπορεί να ανιχνευτεί ευχερώς η προέλευσή του από ένα προηγούμενο έγκλημα¹³⁷.

Βασική διαφοροποίηση, ωστόσο του ν.3691/2008 είναι ότι στο άρθρο 3 ως «βασικά αδικήματα» καταγράφονται καταρχήν 17 κατηγορίες εγκληματιών, οι οποίες διαφέρουν αισθητά από αυτές που ρητά μνημονεύονται στο άρθρο 2 ν.3424/2005, και για τις οποίες δεν γίνεται καμία μνεία για παραγωγή οικονομικών ωφελημάτων. Μετά από τις ανωτέρω 17 ειδικά μνημονευόμενες εγκληματικές υποστάσεις προβλέπεται και μία 18^η γενική κατηγορία, η οποία δεν προσδιορίζεται ειδικά και συγκεκριμένα, αλλά περιλαμβάνει «κάθε άλλο αδίκημα που τιμωρείται με ποινή στερητική της ελευθερίας, της οποίας το ελάχιστο όριο είναι άνω των έξι

¹³⁷ Πάυλου Σ.-Δημήτριάνα Γ., Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες στη διαχρονική της διάσταση- Από τον ν.2331/1995 στο ν.3691/2008, Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2009, σελ. 7-8

μηνών¹³⁸ και από το οποίο προκύπτει περιουσιακό όφελος»¹³⁹. Εδώ ακριβώς έγκειται και ένας πρώτος προβληματισμός σε σχέση με το κατά πόσο η επιλογή του Έλληνα νομοθέτη να μην προσδιορίσει το ύψος του περιουσιακού αυτού οφέλους συνάδει με την εκπεφρασμένη (ήδη στο άρθρο 2 παρ. 1 ν.3691/2008) βούλησή του να αναγορεύσει σε έννομο αγαθό του ξεπλύματος το χρηματοπιστωτικό σύστημα. Προϋπόθεση, δηλαδή, της διακινδύνευσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος αποτελεί η εισροή στη νόμιμη οικονομία υπερβολικών εγκληματικών εσόδων. Είναι προφανές ότι όταν η περιουσία που νομιμοποιείται είναι μικρού ύψους δεν δύναται να διακινδυνεύσει το χρηματοπιστωτικό σύστημα ώστε να χρειάζεται η προστασία του μέσω της

¹³⁸ Αξιοσημείωτο είναι ότι η Οδηγία 2005/60/EK (η οποία ενσωματώθηκε με το ν.3691/2008) είχε διευρύνει τον κατάλογο των σοβαρών εγκλημάτων και σε εκείνα που τιμωρούνται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών, ενώ σύμφωνα με το ν.3691/2008 θεωρείται σοβαρό έγκλημα εκείνο που τιμωρείται με ποινή στερητική της ελευθερίας με ελάχιστο όριο άνω των έξι μηνών (άρθρο 3 στοιχ. ιη). Στο σημείο αυτό, λοιπόν, δεν υιοθέτησε ο Έλληνας νομοθέτης το ελάχιστο όριο της φυλάκισης τουλάχιστον έξι μηνών με συνέπεια ορισμένα πλημμελήματα, που τιμωρούνται στη βασική τους μορφή με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών όπως η απιστία στην υπηρεσία και η λαθρεμπορία να μην αποτελούν βασικά του ξεπλύματος αδικήματα. Βλ. *Καμπέρου-Ντάλτα Ε.*, Ο Ν.3691/2008 για το ξέπλυμα βρόμικου χρήματος-Ερμηνευτική προσέγγιση του νόμου και διεθνές ποινικό πλαίσιο, Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2009, σελ. 29-30 υποσημείωση 60.

¹³⁹ Η περίπτωση αυτή, η οποία τέθηκε σε αντικατάσταση της περίπτωσης ii) του άρθρου 1 στοιχ. α του προγενέστερου ν. 2331/1995, όπως αυτή αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 παρ. 1 του ν.3424/2005 που αξίωσε η προκύψασα από την αξιόποινη πράξη περιουσία να είναι τουλάχιστον 15.000 ευρώ, επικρίθηκε έντονα από τη θεωρία, διότι πλέον ως «βασική πράξη» μπορούν να νοηθούν όλα τα αδικήματα, αρκεί να απειλούνται με ποινή φυλακίσεως άνω των έξι μηνών και να προκύπτει περιουσιακό όφελος, χωρίς να καθορίζεται εάν αυτό είναι άμεσο ή έμμεσο και ανεξαρτήτως ύψους. Η απαλειψη της πρόσθετης προϋπόθεσης ενός ελάχιστου ορίου ποσού, που διευρύνει αφόρητα και υπέρμετρα τα βασικά αδικήματα, δικαιολογείται κατά την αιτιολογική έκθεση του ν.3691/2008 (άρθρο 3) με τα εξής επιχειρήματα: α) Η απαίτηση της προηγούμενης ρύθμισης να έχουν προκύψει έσοδα ύψους τουλάχιστον 15.000 ευρώ δεν θα πρέπει να επαναληφθεί στη διάταξη του ν.3691/2008, αφού δεν υπάρχει αντίστοιχη ρητή πρόβλεψη στην Οδηγία 2005/60/EK, β) ως προς τη λίστα των 17 αδικημάτων που θεωρούνται ως βασικά δεν τίθεται ελάχιστο όριο περιουσίας και γ) η αντιμετώπιση πράξεων νομιμοποίησης που προέρχονται από βασικά αδικήματα που απέφεραν προσόδους μικρής βαρύτητας, ήδη προβλέπεται και αντιμετωπίζεται με το νέο νόμο με μειωμένη ποινή (άρθρο 45 παρ. στοιχ. θ). Στα επιχειρήματα αυτά αντιτάχθηκε από τη θεωρία (*ΓκμπάντιΜ. Καιάφα*, Ποινικοποίηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες: Βασικά χαρακτηριστικά του ν.3691/2008 και δικαιοκρατικά όρια ΠοινΧρ ΝΗ/2008, σελ. 920-921, βλ. *Τσιρίδη Π.*, Ο νέος νόμος για το ξέπλυμα χρήματος (Ν.3691/2008), Νομική Βιβλιοθήκη, έκδοση 2009, σελ.43-45) ότι: α) Ακόμη και η Οδηγία (που, σημειωτέον, δεν επιβάλλει υποχρέωση ποινικοποίησης στα κράτη-μέλη), κατονομάζει το συγκεκριμένο όριο ποινής ως ένδειξη «σοβαρών» αδικημάτων. Αυτό σε άλλα κράτη, με ηπιότερες, γενικά, από τις δικές μας ποινικές κυρώσεις, αποδίδει πράγματι «σοβαρές» αξιόποινες πράξεις, στην Ελλάδα, όμως, δεν συμβαίνει το ίδιο αφού αποτελεί σύνηθες φαινόμενο να ποινικοποιούνται καταχρηστικά συμπεριφορές για την επίτευξη διαφόρων σκοπιμοτήτων με προβλεπόμενα, μάλιστα, πλαίσια ποινής ιδιαίτερα υψηλά ώστε η άκριτη μεταφορά της Οδηγίας στη νομοθεσία μας να διευρύνει αφόρητα και τελείως καταχρηστικά τα βασικά αδικήματα. β) Το γεγονός ότι στην περίπτωση της λίστας των 17 αδικημάτων του ν.3691/2008 δεν τίθεται ως προϋπόθεση να προέκυψε ελάχιστο όριο περιουσίας, ώστε αυτά να θεωρούνται ως βασικά αδικήματα, οφείλεται στο γεγονός ότι αυτά τα αδικήματα θεωρήθηκαν εξ ορισμού ως σοβαρά ανεξαρτήτως ποσού (άλλωστε, το σημαντικό χαρακτηριστικό των ειδικά απαριθμούμενων αδικημάτων είναι ότι αποτελούν κατά κύριο λόγο αξιόποινες πράξεις τυπικής έκφανσης της δράσης του οργανωμένου εγκλήματος). γ) Ακόμη και η πρόβλεψη πλημμεληματικών ποινών (άρθρο 45 παρ. στοιχ. θ ν.3691/2008) για τη νομιμοποίηση εγκληματικών εσόδων σε ορισμένες περιπτώσεις δεν διαφυλάσσει στην ουσία της την αρχή της αναλογικότητας.

ποινικής νομοθεσίας και συνεπώς θα έπρεπε η πράξη να μένει ατιμώρητη. Για να διακινδυνεύσει αντίθετα, απαιτείται μια επενέργεια επ' αυτού τέτοιας έντασης ώστε να δύναται αντικειμενικά να υποστεί βλάβη, να δύναται, δηλαδή, να τεθεί από την κατάσταση ασφάλειας σε κατάσταση ανασφάλειας. Από την πλευρά αυτή, η καταργηθείσα ρύθμιση που έθετε ως επιπρόσθετη προϋπόθεση να υπερβαίνει η προς νομιμοποίηση περιουσία τα 15.000 ευρώ (άρθρο 1 στοιχ. α περ. ii ν.2331/1995, όπως τροποποιήθηκε με το ν.3424/2005) ήταν ορθότερη, καθώς είχε ως αποτέλεσμα να μένουν εκτός ποινικού κολασμού πράξεις οι οποίες, αν δεν υπήρχε αυτό το ποσοτικό κριτήριο, θα τιμωρούνταν ακόμη και ως κακουργήματα, αν το προηγούμενο βασικό αδίκημα τιμωρείτο με φυλάκιση άνω των έξι μηνών ακόμη και αν η περιουσία ήταν μικρής αξίας¹⁴⁰. Το αποτέλεσμα, λοιπόν, της προσπάθειας του νομοθέτη του ν.3691/2008 να περιλάβει στην έννοια του προηγούμενου βασικού αδικήματος κάθε πράξη (που τιμωρείται με ποινή στερητική της ελευθερίας ελαχίστου ορίου άνω των έξι μηνών), χωρίς να τον ενδιαφέρει το ύψος της αποκτηθείσας περιουσίας, ούτως ώστε να διευρύνει δραστικά την έννοια της «βασικής πράξης», είναι να θεωρούνται πλέον ως βασικά αδικήματα πράξεις που εξασφαλίζουν έσοδα χαμηλού ύψους που επ' ουδενί δεν είναι εις θέση να πλήξουν το χρηματοπιστωτικό σύστημα και θα έπρεπε να μένουν ατιμώρητες. Ενόψει των όσων προεκτέθηκαν, η επιλογή αυτή του Έλληνα νομοθέτη κρίνεται απολύτως άστοχη¹⁴¹ λαμβανομένου μάλιστα υπόψη, όπως επισημάνθηκε, ότι η προστασία του χρηματοπιστωτικού συστήματος συνιστά πρωταρχικό στόχο του παρόντος νόμου.

¹⁴⁰Για τις σκέψεις αυτές αναλυτικότερα βλ. *Καμπέρου-Ντάλτα Ε.*, Ο Ν.3691/2008 για το ξέπλυμα βρόμικου χρήματος-Ερμηνευτική προσέγγιση του νόμου και διεθνές ποινικό πλαίσιο, Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2009, σελ. 67-68, η οποία συνεχίζει επισημαίνοντας ότι το άτοπο της κακουργηματικής τιμωρίας για ξέπλυμα όταν η περιουσία που νομιμοποιείται είναι μέχρι και 15.000 ευρώ (δηλαδή χαμηλής αξίας κατά την εκτίμηση του νομοθέτη) αποκλείει ο νέος ν.3691/2008 τιμωρώντας το ξέπλυμα σε βαθμό πλημμελήματος με φυλάκιση μέχρι δύο ετών και με την προϋπόθεση ότι το βασικό αδίκημα είναι πλημμέλημα (άρθρο 45 παρ. 1 στ. θ ν.3691/2008).

¹⁴¹Για την ασκηθείσα κριτική όσον αφορά την αόριστη έννοια του «περιουσιακού οφέλους» χωρίς την αναφορά οποιουδήποτε ελάχιστου ορίου περιουσίας βλ. αντί άλλων *ΓκμπάντιΜ.Καιάφα*, Ποινικοποίηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες: Βασικά χαρακτηριστικά του ν.3691/2008 και δικαιοκρατικά όρια ΠοινΧρ ΝΗ/2008, σελ. 920-921, βλ. *Τσιρίδη Π.*, Ο νέος νόμος για το ξέπλυμα χρήματος (Ν.3691/2008), Νομική Βιβλιοθήκη, έκδοση 2009, σελ.43-45, *Σοφός Θ.*, Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες σε: *Παύλου Στ./Σάμιο Θ.*, Ειδικοί ποινικοί νόμοι, Π.Ν.Σάκκουλας, Δίκαιο και Οικονομία, 2012, σελ. 53-58

1.2 Η νεοεισαχθείσα διάταξη του άρθρου 2 παρ. 2 στοιχ. δ' του Ν.3691/2008

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 2 παρ. 2 στοιχείο δ'ν. 3691/2008, συνιστά ξέπλυμα χρήματος «η χρησιμοποίηση του χρηματοπιστωτικού τομέα με την τοποθέτηση σε αυτόν ή τη διακίνηση μέσω αυτού εσόδων που προέρχονται από εγκληματικές δραστηριότητες με σκοπό να προσδοθεί νομιμοφάνεια στα εν λόγω έσοδα». Διαπιστώνεται, καταρχάς, ότι παρά το γεγονός ότι και στα δύο προηγούμενα νομοθετήματα υπήρξε πιστή αντιγραφή από τις Οδηγίες των πράξεων νομιμοποίησης, ο ν.3691/2008 προέβη στην τυποποίηση και άλλων πράξεων¹⁴² καθ' υπέρβαση της Οδηγίας, συμπεριλαμβανομένης και της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού τομέα με την τοποθέτηση σ' αυτόν ή τη διακίνηση εσόδων.

Σύμφωνα δε με την αιτιολογική έκθεση του νόμου θεωρείται ως πράξη νομιμοποίησης εσόδων αφενός η χρησιμοποίηση του χρηματοπιστωτικού τομέα¹⁴³ με την **τοποθέτηση** σε αυτόν των εσόδων που προέρχονται από εγκληματικές δραστηριότητες, με σκοπό να προσδοθεί νομιμοφάνεια στα εν λόγω έσοδα και αφετέρου η **διακίνηση** παρανόμων εσόδων μέσω ή εντός του τομέα αυτού. Αναφορικά με την περιγραφή των εγκληματικών συμπεριφορών, οι έννοιες της τοποθέτησης και της διακίνησης είναι γενικές και ευρείες στις οποίες θα μπορούσαν να υπαχθούν κατά περίπτωση όλες οι ρητά προβλεπόμενες συμπεριφορές που συγκροτούν τις υποστάσεις της επιδίωξης, της συγκάλυψης και της κτήσης ή κατοχής. Ωστόσο, αυτό το ενδεχόμενο αποκλείεται με βάση την αρχή «*nullum crimen nulla poena sine lege certa*», η οποία επιτάσσει τα στοιχεία του εγκλήματος να είναι επαρκώς προσδιορίσιμα ώστε ο πολίτης να μπορεί να διαγνώσει με ευχέρεια τον κίνδυνο ποινικού κολασμού¹⁴⁴. Καθίσταται, λοιπόν, προφανές ότι η υπόσταση της τοποθέτησης ή διακίνησης εγκληματικών εσόδων στο χρηματοπιστωτικό τομέα απωθείται στις ακόλουθες περιπτώσεις: Αν η συμπεριφορά του δράστη

¹⁴² Πέραν της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος προστέθηκε στην περίπτωση γ' του άρθρου 2 του ν.3691/2008 και η περίπτωση της διαχείρισης περιουσίας.

¹⁴³ Ο χρηματοπιστωτικός τομέας ορίζεται στη διάταξη του άρθρου 4 παρ. 9 του ν.3691/2008. Είναι ο τομέας της οικονομίας που αποτελείται από τα νομικά και φυσικά πρόσωπα που εποπτεύονται από την Τράπεζα της Ελλάδος, την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, την Επιτροπή Εποπτείας Ιδιωτικής Ασφάλισης και την Επιτροπή Λογιστικής Τυποποίησης και Ελέγχων. Πρόκειται, δηλαδή, κυρίως για τα πιστωτικά ιδρύματα, συμπεριλαμβανομένων του Ταμείου Παρακαταθηκών και Δανείων και της Τράπεζας της Ελλάδος (άρθρο 4 παρ. 2 του ν.3691/2008) και όλους το χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς που αναφέρονται στην παρ.3 του άρθρου 4 του νόμου.

¹⁴⁴ Εφόσον, δηλαδή, μια εγκληματική συμπεριφορά περιγράφεται ρητά και σαφώς σε μια ποινική διάταξη, πρέπει να υπαχθεί σε αυτήν τη διάταξη που την προβλέπει ρητά και όχι σε άλλη, η οποία περιγράφει με τέτοιο γενικό και ασαφή τρόπο την εγκληματική συμπεριφορά που θα μπορούσε να υπάγεται σε αυτήν μια πληθώρα ανθρώπινων ενεργειών μεταξύ των οποίων και η ρητά προβλεπόμενη σε άλλη διάταξη συμπεριφορά.

συνιστά ειδικά μετατροπή ή μεταβίβαση περιουσίας θα εφαρμοστεί η υπόσταση της επιδίωξης (άρθρο 2 παρ.2 στοιχ.α) ν.3691/2008). Αν συνιστά απόκρυψη ή συγκάλυψη της αλήθειας ως προς την εγκληματική της φύση ή προέλευση κλπ. θα εφαρμόζεται η υπόσταση της συγκάλυψης (άρθρο 2 παρ.2 στοιχ. β) ν.3691/2008). Αν τέλος συνιστά απόκτηση, κατοχή, χρήση ή διαχείριση περιουσίας θα εφαρμοστεί η υπόσταση της κτήσης ή κατοχής (άρθρο 2 παρ.2 στοιχ.γ) ν.3691/2008)¹⁴⁵.

Εν όψει των ανωτέρω εκτεθέντων, καταδεικνύεται ότι σκοπός του νομοθέτη με τη δημιουργία αυτής της νέας ειδικής υπόστασης ήταν να καλύψει κενά νόμου, να ποινικοποιήσει, δηλαδή, συμπεριφορές διαφορετικές που δεν υπάγονταν στις ήδη υπάρχουσες υποστάσεις. Επομένως, οι συμπεριφορές του στοιχείου δ' του άρθρου 1 παρ.2 τελούν σε σχέση αλληλοαποκλεισμού προς τις πράξεις των άλλων στοιχείων του ίδιου άρθρου και δεν ευσταθεί η υπόθεση ότι αυτές μπορούν εννοιολογικά να «φιλοξενηθούν» και σε άλλες. Άλλωστε, αν ίσχυε κάτι τέτοιο θα καθίστατο περιττή η αυτοτελής τυποποίηση της συγκεκριμένης διάταξης¹⁴⁶. Κατά άλλη άποψη¹⁴⁷, ωστόσο, από την αιτιολογική έκθεση του ν.3691/2008 δημιουργούνται βάσιμες υποψίες ότι ο νομοθέτης δημιούργησε αυτή τη νέα ειδική υπόσταση όχι τόσο για να καλύψει κενά νόμου αλλά για να καταστεί εφικτή η τιμωρία εκείνου που έχει ενδεχόμενο δόλο ως προς την εγκληματική προέλευση της περιουσίας την οποία τοποθετεί ή διακινεί, δηλαδή εκείνον που θα έμενε ατιμώρητος με βάση τις υπάρχουσες τρεις υποστάσεις, διότι δεν μπορούσε να αποδειχθεί ότι γνώριζε μετά βεβαιότητας την προέλευση της περιουσίας από συγκεκριμένο έγκλημα (που συνιστά κατά νόμο βασικό αδίκημα). Πράγματι από την απλή και μόνο ανάγνωση των επιμέρους στοιχείων του άρθρου 2 παρ. 2 ν.3691/2008, οδηγείται κανείς αναμφιβόλως στο ως άνω συμπέρασμα, καθώς, ενώ για τις περιπτώσεις α',β' και γ' απαιτείται ρητά ο δράστης να τελεί την τυποποιούμενη συμπεριφορά «εν γνώσει» της προελεύσεως, δηλαδή αποκλεισμένου του ενδεχομένου δόλου, αυτό δεν προβλέπεται, οπότε και αρκεί δόλος οιοδήποτε βαθμού, στην

¹⁴⁵Βλ. *Καμπέρου-Ντάλτα Ε.*, Ο Ν.3691/2008 για το ξέπλυμα βρόμικου χρήματος-Ερμηνευτική προσέγγιση του νόμου και διεθνές ποινικό πλαίσιο, Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2009, σελ. 140. επ.

¹⁴⁶ Βλ. *Παύλου Σ.*, Ο Ν.3691/2008 για την πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδοτήσεως της τρομοκρατίας, ΠοινΧρ ΝΗ, σελ.928=*Παύλου Σ.-Δημήτρηνα Γ.*, Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες στη διαχρονική της διάσταση- Από τον ν.2331/1995 στο ν.3691/2008, Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2009, σελ. 15

¹⁴⁷Βλ. *Καμπέρου-Ντάλτα Ε.*, Ο Ν.3691/2008 για το ξέπλυμα βρόμικου χρήματος-Ερμηνευτική προσέγγιση του νόμου και διεθνές ποινικό πλαίσιο, Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2009, σελ. 141

περίπτωση δ' που αφορά τη χρησιμοποίηση του χρηματοπιστωτικού συστήματος (καθώς και στην περίπτωση ε').

1.2.1 Οι έννοιες της «τοποθέτησης» και της «διακίνησης» εσόδων ειδικότερα

1.2.1.1 Η έννοια της τοποθέτησης εσόδων και οι προβληματισμοί που ανακύπτουν

Όσον αφορά στην έννοια της «τοποθέτησης» η αιτιολογική έκθεση του ν.3691/2008¹⁴⁸ αναφέρει τα ακόλουθα: «Έσοδα που αποκτήθηκαν από βασικό αδίκημα διαπραχθέν εκτός του χρηματοπιστωτικού τομέα κατατίθενται σε πιστωτικό ίδρυμα, διατίθενται για αγορά μετοχών κλπ. Η μετατροπή των παράνομων εσόδων είναι αυτονόητη. Επειδή χρειάζονται διακριτές πράξεις, άλλες από τις πράξεις του βασικού αδικήματος, πληρούται η προϋπόθεση του στοιχείου ε' της παρ.1 του άρθρου για τη θεμελίωση της ποινικής ευθύνης του υπαιτίου του βασικού αδικήματος και για τυχόν διάπραξη του αδικήματος του ξεπλύματος των παράνομων εσόδων που προέκυψαν από το βασικό αδίκημα, δηλαδή το λεγόμενο αυτοξέπλυμα».

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, σκοπός του νομοθέτη είναι να τιμωρήσει την τοποθέτηση εσόδων σε χρηματοπιστωτικό ίδρυμα από τρίτο πρόσωπο ή και από τον ίδιο το δράστη του βασικού αδικήματος, με τον όρο ότι είναι διακριτές οι πράξεις που συγκροτούν το ξέπλυμα από εκείνες του βασικού αδικήματος και με την προϋπόθεση ότι το βασικό αδίκημα τελέστηκε εκτός του χρηματοπιστωτικού τομέα διότι αν τελέστηκε εντός αυτού θα πρόκειται για «διακίνηση»¹⁴⁹. Ωστόσο, σημειώνεται ως παράδειγμα «τοποθέτησης» των παράνομων εσόδων η διάθεσή τους για αγορά μετοχών κλπ. τονίζοντας μάλιστα ότι η μετατροπή τους είναι αυτονόητη. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει ότι πρόθεση του νομοθέτη είναι να τιμωρούνται οι περιπτώσεις μετατροπής εγκληματικών εσόδων που προέρχονται από βασικό αδίκημα τελεσθέν εκτός του χρηματοπιστωτικού συστήματος και τα οποία τοποθετούνται στην συνέχεια εντός αυτού με βάση την διάταξη που προβλέπει την υπόσταση της τοποθέτησης ή διακίνησης και όχι με βάση την επιεικέστερη της επιδίωξης η οποία απαιτεί ρητά δόλο σκοπού (άρθρο 2 παρ. 2 στ. α' ν.3691/2008). Κάτι τέτοιο όμως πρέπει να αποκλειστεί, σύμφωνα με τα ανωτέρω εκτεθέντα, κατ' εφαρμογή της αρχής «nullum crimen nulla poena sine lege certa». Η θεώρηση, δηλαδή, της μετατροπής των εσόδων ως «τοποθέτηση» αυτών θα συνιστούσε απαγορευμένη τελολογική

¹⁴⁸Βλ. σελ. 3 της αιτιολογικής έκθεσης του ν.3691/2008

¹⁴⁹Βλ. Καμπέρου-Ντάλτα Ε., Ο Ν.3691/2008 για το ξέπλυμα βρόμικου χρήματος-Ερμηνευτική προσέγγιση του νόμου και διεθνές ποινικό πλαίσιο, Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2009, σελ. 141

διαστολή, καθώς η μετατροπή δεν μπορεί να υπαχθεί ούτε στον πυρήνα ούτε στον σημασιολογικό περίβολο της έννοιας της τοποθέτησης και συνεπώς υπερβαίνει το γλωσσικό νόημα της τελευταίας σε βάρος του κατηγορουμένου¹⁵⁰.

Εν όψει των ανωτέρω, όταν ο δράστης τοποθετεί περιουσιακά στοιχεία προερχόμενα από βασικό αδίκημα στον χρηματοπιστωτικό τομέα και εν συνεχεία τα μετατρέπει σε άλλο είδος ή μορφή π.χ. σε μετοχές ή τα χρησιμοποιεί για να αγοράσει κινητά ή ακίνητα πράγματα, η εν λόγω εγκληματική συμπεριφορά θα πρέπει να υπαχθεί μόνο στην υπόσταση της επιδίωξης (άρθρο 2 παρ. 2 στ. α' ν.3691/2008), οπότε θα πρέπει να γνωρίζει την εγκληματική προέλευση της περιουσίας και όχι απλώς να θεωρεί αυτή ως ενδεχόμενη. Εδώ ακριβώς έγκειται και η πρώτη αστοχία της εν λόγω διάταξης καθώς δεν προσδιορίζεται στην αιτιολογική έκθεση του νόμου ποιες ακριβώς είναι εκείνες οι πράξεις που συνιστούν «τοποθέτηση» στον χρηματοπιστωτικό σύστημα παρά μόνο αναφέρεται γενικώς και αορίστως πως η μετατροπή αυτών των παρανόμων κτηθέντων, και ήδη τοποθετηθέντων στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, εσόδων είναι «αυτονόητη».

Το ζήτημα, ωστόσο περιπλέκεται ακόμη περισσότερο αναφορικά με την απλή τοποθέτηση εσόδων εγκληματικής προέλευσης σε χρηματοπιστωτικό ίδρυμα (χωρίς δηλαδή να λαμβάνει χώρα πράξη μετατροπής ή μεταβίβασης της περιουσίας ή απόκρυψης ή συγκάλυψης της αλήθειας ως προς την εγκληματική προέλευση της περιουσίας), καθώς ο νομοθέτης δεν εξηγεί για ποιον λόγο τη θεωρεί ξέπλυμα βρόμικου χρήματος. Η αιτιολογική έκθεση του νόμου δεν εισφέρει κάτι όσον αφορά το μείζον αυτό ζήτημα ενώ στις παρατηρήσεις της Επιστημονικής Επιτροπής της Βουλής αναφέρονται τα ακόλουθα: «...Η τοποθέτηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες στο χρηματοπιστωτικό σύστημα ανήκει, με βάση το πρότυπο των τριών φάσεων περιγραφής του φαινομένου της νομιμοποίησης που έχει επικρατήσει διεθνώς, στο πρώτο στάδιο της διαδικασίας της νομιμοποίησης που καλείται τοποθέτηση (placement), από πλευράς δε ειδικής υπόστασης του εγκλήματος υπάγεται στην έννοια της κατοχής περιουσίας... Το προτεινόμενο εδάφιο δ' εισάγει έγκλημα σκοπού. Αυτό σημαίνει ότι η αξιόποινη συμπεριφορά πρέπει να είναι και αντικειμενικά πρόσφορη να άγει σε πρόσδοση νομιμοφάνειας στα έσοδα που προέρχονται από εγκληματικές δραστηριότητες. Μόνη όμως η τοποθέτηση των εσόδων σε χρηματοπιστωτικό ίδρυμα δεν είναι αντικειμενικά πρόσφορη να άγει σε νομιμοφάνεια της

¹⁵⁰ Βλ. Καμπέρου-Ντάλτα Ε., ο.π. σελ.142

προέλευσης των εσόδων. Σημειωτέον ότι ο σκοπός πρόσδοσης νομιμοφάνειας στην προέλευση των εσόδων είναι ένα περαιτέρω στάδιο σε σχέση με τον σκοπό απόκρυψης της παράνομης προέλευσης της περιουσίας. Θα ήταν συνεπώς νομοτεχνικά ορθότερο να διαγραφεί το εδ. δ'¹⁵¹».

Από τα ανωτέρω προκύπτει ένα σοβαρό πρόβλημα της εθνικής νομοθεσίας για το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος συνιστάμενο ακριβώς στην αναντιστοιχία του σκοπού του νόμου με τις συγκεκριμένες ρυθμίσεις του, αφού κίνητρο για την θέσπιση του νόμου ήταν η ποινική κύρωση για τη χρήση μέσων και μεθόδων, με τα οποία αποκρύπτεται η παράνομη προέλευση εσόδων, που στην συνέχεια μεταμφιέζονται, «ξεπλένονται» με τέτοιο τρόπο, ώστε η παράνομη πηγή τους να εμφανίζεται σαν νόμιμη. Όμως, σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις, ως νομιμοποίηση νοείται μόνο η τέλεση πράξεων συγκάλυψης της παράνομης προέλευσης των εσόδων, «προκειμένου ο δράστης να αποφύγει τις έννομες συνέπειες των πράξεών του», καθώς και η εν γνώσει της προέλευσης των εσόδων αποδοχή τους (απόκτηση, κατοχή ή χρήση). Πράξη θετικής μεταμφίεσης, καθαρίσματος, «ξεπλύματος», της εξασφάλισης, δηλαδή, κάποιου «νόμιμου τίτλου» για τα παράνομα έσοδα που προέρχονται από εγκληματικές δραστηριότητες, δεν περιγράφεται στο νόμο¹⁵². Πρόκειται, λοιπόν, καταρχήν για ψευδεπίγραφο νόμο, ο οποίος δεν αντιμετωπίζει την βασική σκοπιμότητα της θεσπίσεώς του, δηλαδή την παρεμπόδιση της χρησιμοποίησης των εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες σε νόμιμες συναλλαγές, με ό,τι τούτο συνεπάγεται¹⁵³.

Ειδικότερα, η απλή τοποθέτηση εσόδων σε τραπεζικό λογαριασμό, εάν δεν συνοδευθεί από περαιτέρω ενέργειες, δεν οδηγεί σε συγκάλυψη ούτε πρόσδοση νομιμοφάνειας σε αυτά τα έσοδα, αντιθέτως κατατείνει στην αποκάλυψη του βασικού εγκλήματος. Για να καταστεί η περιουσία νομιμοφανής, δηλαδή για να φαίνεται ότι προέρχεται από νόμιμη πηγή, προϋποτίθεται ότι έχει κρυφθεί ή συγκαλυφθεί η αληθινή εγκληματική της προέλευση με τη διενέργεια σύνθετων συναλλαγών, παρεμβολής εταιρειών, διαφόρων λογαριασμών φυσικών ή νομικών

¹⁵¹Βλ. Βουλή των Ελλήνων-Τμήμα Νομοτεχνικής Επεξεργασίας Σχεδίων και Προτάσεων Νόμων, Έκθεση στο Σχέδιο Νόμου «Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και άλλες διατάξεις» σελ.4=ΠοινΧρ ΝΗ/2008, σελ.914-915. Βλ. επίσης Διονυσοπούλου Α., Κακουργήματα στο ν.2331/1995: Μοναδική επιλογή για τον νομοθέτη, στον τόμο Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, «καθαρή» ή ελεύθερη κοινωνία, ΕΕΠ, 2007, σελ.436-437, Συμεωνίδου-Καστανίδου, Το έγκλημα της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων μετά το ν.3424/2005: ερμηνευτικές προτάσεις, ΠοινΔικ 2007, σελ.608

¹⁵²Βλ. Τσιρίδη Π., Ο νέος νόμος για το ξέπλυμα χρήματος (Ν.3691/2008), Νομική Βιβλιοθήκη, έκδοση 2009, σελ.65

¹⁵³Βλ. Αργυρόπουλο Χ., Η δίκαιη ποινή ως πολιτισμικό κεκτημένο, στον τόμο «Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, “καθαρή” ή ελεύθερη κοινωνία», ΕΕΠ, 2007, σελ.32-33

προσώπων, εικονικών εμβασμάτων¹⁵⁴. Άλλωστε, από την πρακτική κατεδείχθη ότι η εξιχνίαση πολλών περιπτώσεων νομιμοποίησης εσόδων οφείλετο ακριβώς στην τοποθέτησή τους σε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, με αποτέλεσμα και να επιβεβαιώνεται η τέλεση του προηγούμενου βασικού αδικήματος και να είναι δυνατή η κατάσχεσή του ως προϊόντος αξιόποινης πράξης. Με αυτές τις «τοποθετήσεις εσόδων» οι τυχόν προηγηθείσες αξιόποινες δραστηριότητες αποκαλύπτονται και δεν συγκαλύπτονται.

Το ζήτημα αυτό αποτέλεσε αντικείμενο ευρείας συζητήσεως και αντιπαραθέσεως σε θεωρητικό αλλά και νομολογιακό επίπεδο ήδη υπό το καθεστώς ισχύος των ν.2331/1995 και ν.3424/2005. Συγκεκριμένα:

- Ο *Ανδρουλάκης*¹⁵⁵, θέλοντας να τονίσει την απαξία που έχει η τοποθέτηση των προϊόντων του εγκλήματος στο χρηματοπιστωτικό σύστημα έναντι της απλής απόκρυψής τους που δεν έχει αξιόποινο χαρακτήρα αναφέρει το ακόλουθο χαρακτηριστικό παράδειγμα: «Αν τα κρύψει κάτω από το στρώμα του, ζήτημα «πλυσίματος» δεν γεννάται. Αλλιώς όμως έχει τα πράγμα, αν τα καταθέσει στον τραπεζικό λογαριασμό του. Στην περίπτωση αυτή το προϊόν της εγκληματικής πράξης από αντικείμενο με ταυτότητα (αριθμοί χαρτονομισμάτων) μετατρέπεται σε απλό λογιστικό μέγεθος κατάθεσης, μεταμφιέζεται και νομιμοποιείται μέσα από το τραπεζικό σύστημα. Εν όψει ακριβώς αυτού του υποτιθέμενου ιδιαίτερου αποτελέσματος ο δράστης της κλοπής θα πρέπει να τιμωρηθεί και για ξέπλυμα σε βαθμό κακουργήματος!»
- Η *Καιάφα-Γκμπάντι*,¹⁵⁶ αντιθέτως, αναφέρει ότι η ποινικοποίηση από τον Έλληνα νομοθέτη της απλής κατάθεσης σε χρηματοπιστωτικό οργανισμό «ενέχει τον κίνδυνο να θεωρείται ήδη πράξη νομιμοποίησης η κατάθεση του προϊόντος σε τραπεζικό λογαριασμό του δράστη χωρίς κανένα άλλο αντικειμενικό στοιχείο. Η τακτική αυτή που ακολουθήθηκε από ορισμένα δικαστήρια κατά την εφαρμογή του προϊσχύσαντος νόμου για τη νομιμοποίηση εσόδων, δεν είναι ορθή, αφού αντικειμενικά η πράξη της κατάθεσης των χρημάτων σε ένα τραπεζικό λογαριασμό στο πραγματικό όνομα του καταθέτη δεν

¹⁵⁴ Βλ. *Καμπέρου-Ντάλτα Ε.*, ο.π., σελ.142

¹⁵⁵ Βλ. *Τσιρίδη Π.*, Ο νέος νόμος για το ξέπλυμα χρήματος (Ν.3691/2008), Νομική Βιβλιοθήκη, έκδοση 2009, σελ.67 με περαιτέρω παραπομπή σε *Ανδρουλάκη Ν.*, Η ποινική δογματική και η απήχυσή της στην πράξη 50 χρόνια μετά (ένα παράδειγμα), ΠοινΧρ ΝΒ/2002, σελ.289

¹⁵⁶ Βλ. *Καιάφα-Γκμπάντι Μ.*, Ποινικοποίηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες: Βασικά χαρακτηριστικά του ν.3691/2008 και δικαιοκρατικά όρια, ΠοινΧρ ΝΗ/2008, σελ.919

είναι πρόσφορη να εκφράσει από μόνη της οποιαδήποτε προσπάθεια πρόσδοσης νομιμοφάνειας στα χρήματα που κατατίθενται και συνεπώς αντίστοιχο σκοπό. Διαφορετικά έχουν τα πράγματα αν η κατάθεση γίνεται σε άλλο ή με ψεύτικο όνομα, αφού ο βασικός πυρήνας της νομιμοποίησης είναι η συσκότιση της προέλευσης ενός εσόδου. Ωστόσο τότε οι πράξεις αυτές υπάγονται στη γνωστή μας ήδη έννοια της νομιμοποίησης, και μάλιστα όπως αυτή ορίζεται στο στοιχ. β' της παρ. 2του άρθρου 2, δηλαδή ως συγκάλυψη της αλήθειας με οποιοδήποτε μέσο ή τρόπο αναφορικά με την προέλευση περιουσίας. Συνεπώς, η ξεχωριστή τυποποίηση δεν υπήρξε αναγκαία για την τυχόν κάλυψη κάποιου κενού, ενώ αντίθετα ενέχει τον κίνδυνο μίας ανεπίτρεπτης διεύρυνσης του αξιοποιίνου σε πράξεις που δεν εκφράζουν αντικειμενικά ακόμη ούτε καν προσπάθεια νομιμοποίησης ενός παράνομου εσόδου... Γι' αυτό και δεν είναι πειστικός κανένας από τους αναφερόμενους στην αιτιολογική έκθεση του νομοσχεδίου λόγους για την εισαγωγή του νέου εδαφίου δ στο άρθρο 2 παρ.2 του ν.3691/2008, αφού και διακριτές (σε σχέση με το βασικό έγκλημα) πράξεις νομιμοποίησης υπήρχαν ήδη, για να καλύψουν συμπεριφορές ξεπλύματος εγκληματικών εσόδων που εκδηλώνονται με τον πιο πάνω τρόπο αλλά και η όποια προστασία του χρηματοπιστωτικού τομέα από παρόμοιες πράξεις ήταν επίσης διασφαλισμένη με τις ήδη υπάρχουσες υπόλοιπες μορφές νομιμοποίησης. Έτσι, θα ήταν όχι μόνο νομοτεχνικά ορθό, όπως επισημαίνεται στις παρατηρήσεις της Επιστημονικής Επιτροπής της Βουλής επί του νομοσχεδίου, αλλά και δικαιοπολιτικά επιβεβλημένο, ο συγκεκριμένος τρόπος της νομιμοποίησης (άρθρο 2 παρ. στοιχ. δ) να απαλειφθεί. Ο νομοθέτης δεν επιτρέπεται να δίνει μέσα από επιμέρους, ξεχωριστά τυποποιούμενες αλλά αλληλοκαλυπτόμενες μορφές τέλεσης του αδικήματος την εντύπωση μίας διεύρυνσης του αξιοποιίνου που μπορεί να καταλήξει σε συνταγματικά μη ανεκτή τιμώρηση του φρονήματος...»

- Ο Παύλου¹⁵⁷, ως ανωτέρω προελέχθη, συμπεραίνει ότι «η συγκεκριμένη διάταξη καλύπτει κενό στην τυποποίηση, αναφερόμενη σε συμπεριφορές που δεν εμπίπτουν στις άλλες τυποποιούμενες πράξεις, γιατί αν αυτή καλυπτόταν ήδη σε κάποια από τις υπάρχουσες αντικειμενικές υποστάσεις, και ιδίως στην έννοια της «αποκρύψεως», τότε

¹⁵⁷Βλ. Παύλου Σ., Ο Ν.3691/2008 για την πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησεως της τρομοκρατίας, ΠοινΧρ ΝΗ, σελ.928-929=Παύλου Σ.-Δημήτρηνα Γ., Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες στη διαχρονική της διάσταση- Από τον ν.2331/1995 στο ν.3691/2008, Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2009, σελ. 15-16

δεν θα χρειαζόταν και η αυτοτελής τυποποίησή της, επισημαίνοντας πως η θέσπιση της περ. δ' του άρθρου 2 παρ. 2 ν.3691/2008 θα λειτουργήσει από τώρα και για το μέλλον και δεν θα μπορέσει να καλύψει κυρωτικά προγενέστερες του νόμου συμπεριφορές αξιοποιήσεως του χρηματοπιστωτικού συστήματος, που τυχόν υπήχθησαν σε άλλες νομοτυπικές υποστάσεις, ακριβώς λόγω της ρητής απαγορεύσεως της αναδρομικής ισχύος του ποινικού νόμου, κατά το άρθρο 7 Συντ και το άρθρο 1 ΠΚ.»

Εξίσου ενδιαφέρουσα είναι όμως και η νομολογιακή αντιμετώπιση όσον αφορά το εν λόγω ζήτημα ιδιαίτερα δε υπό το καθεστώς των δύο προισχυσάντων νομοθετημάτων (ν.2331/1995,3424/2005) όπου ως επί το πλείστον γινόταν δεκτό ότι η τοποθέτηση εσόδων στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, ως πράξη συγκαλυπτική της προηγηθείσης εγκληματικής δραστηριότητας, αποτελεί πράξη νομιμοποίησης εσόδων.

Όπως έγινε δεκτό, το πλέον ιδιαίτερα ευαίσθητο σημείο της όλης λειτουργίας, είναι το ίδιο το χρηματοπιστωτικό σύστημα, το οποίο διά της λογιστικοποίησης της ροής των κεφαλαίων και της ουσιαστικής εξαφάνισης της ταυτότητας των φυσικών προσώπων, μέσω των διάφορων νομικών τύπων εταιρικών σχημάτων, σε συνδυασμό και με τη λειτουργία του τραπεζικού απορρήτου, μπορεί πολύ εύκολα να καλύψει τα ίχνη της προέλευσης των παράνομων κεφαλαίων, και, τελικά, να επιτρέψει την επένδυσή τους σε νόμιμες ή νομιμοφανείς δραστηριότητες¹⁵⁸.

Ομοίως, έγινε δεκτή η παραπομπή του κατηγορουμένου για κατ' εξακολούθηση τέλεση του σχετικού αδικήματος σε βαθμό κακουργήματος (από κερδοσκοπία και με σκοπό να συγκαλύψει την αληθή προέλευση των χρημάτων), αφού προέκυψαν ενδείξεις ότι κατέθετε σε τράπεζα τα χρήματα που προέρχονται από εγκληματική δραστηριότητα του ιδίου και δη από κατ' επάγγελμα και κατ' εξακολούθηση μαστροπεία εκ κερδοσκοπίας κατά συρροή, με το σκεπτικό ότι «δεν χωρεί καμία αμφιβολία ότι οι καταθέσεις του πρώτου κατηγορουμένου στην Τράπεζα συνολικού

¹⁵⁸Βλ. ΣυμβΠλημΑθ 2912/2004, ΠοινΧρ ΝΕ/2005, σελ.167 επ. Ας σημειωθεί, ωστόσο, ότι το Συμβούλιο απεφάνθη ότι «δεν πρέπει να γίνει κατηγορία κατά των κατηγορουμένων για νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα, αφού τα χρηματικά ποσά τα οποία βρέθηκαν στην κατοχή τους δεν μπορούν να θεωρηθούν ότι αποδεικνύουν την ύπαρξη περιουσίας που προέρχεται από προηγούμενη εγκληματική συμπεριφορά άλλων προσώπων και την προσπάθεια των κατηγορουμένων να συνδράμουν με ένα πλέγμα ενεργειών τους στην απόκρυψη της προέλευσης των χρηματικών αυτών ποσών, δεδομένου ότι πρόκειται για μικρά ποσά τα οποία υπό τις σημερινές οικονομικές συνιστούν συνήθη χρηματικά ποσά που έχει κάποιος στην κατοχή του χωρίς να καταδεικνύεται άνευ άλλου ότι προέρχονται από αξιόποινες πράξεις».

ύψους 8.000.000 ήταν δραχμών ήταν προϊόν μαστροπείας κατ' επάγγελμα και εκ κερδοσκοπίας τελεσθείσης και δη κατά συρροή και κατ' εξακολούθηση και ότι αυτός προέβη σε άνοιγμα λογαριασμού στην Τράπεζα και στη διενέργεια καταθέσεων προκειμένου να συγκαλύψει την αληθή προέλευση των «αμαρτωλών» χρημάτων και να καταστεί δικαιούχος νόμιμος αυτών¹⁵⁹».

Ομοίως, ο Άρειος Πάγος έκρινε ότι συνιστά πράξη νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα η διενέργεια τραπεζικών καταθέσεων, με σκοπό την παροχή συνδρομής προς τον αυτουργό του βασικού αδικήματος, προκειμένου ο τελευταίος να αποκρύψει την προέλευση των σχετικών ποσών ως εσόδων της παθητικής δωροδοκίας αυτού και να τη συγκαλύψει μέσω του τραπεζικού συστήματος, μεταμφιέζοντας το εγκληματικό προϊόν σε άυλο λογιστικό μέγεθος και σε νομιμοφανή τραπεζική συναλλαγή με δυνατότητα περαιτέρω νομιμοφανούς αξιοποίησής του¹⁶⁰.

Αντίστοιχα ο Άρειος Πάγος δέχθηκε ότι η κατάθεση σε τραπεζικό λογαριασμό των «δώρων», συνιστά για τον δωροδοκηθέντα και πράξη νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, με το σκεπτικό ότι η ενέργεια αυτή έχει ως συνέπεια τα χρήματα αυτά να απωλέσουν την αυτοτέλειά τους, να αναμειχθούν με τα χρήματα της Τράπεζας και, με αυτόν τον τρόπο, να επιτευχθεί η συγκάλυψη της αληθινής προέλευσης αυτών¹⁶¹.

Ωστόσο, δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις (πριν την θέσπιση του ν.3691/2008) όπου η νομολογία με λίαν πειστική επιχειρηματολογία δέχθηκε ότι η απλή κατοχή, στην έννοια της οποίας περιλαμβάνεται και η κατάθεση χρηματικού ποσού στο όνομα του δράστη σε τραπεζικό λογαριασμό, ή απόκτηση της παράνομης περιουσίας δεν αρκεί, προκειμένου να διαπιστώνεται η νομιμοποίησή της¹⁶².

¹⁵⁹Βλ. ΣυμβΠλημΘεσ 51/2000, Υπερ. 2000, με παρατηρήσεις Ν. Χατζηνικολάου, σελ. 1037 επ.

¹⁶⁰ Βλ. ΣυμβΑΠ 1611/2007 ΠοινΧρ ΝΗ/2008, σελ.527 επ.

¹⁶¹Βλ. ΣυμβΑΠ 570/2006 ΠοινΧρ ΝΖ/2007, σελ. 317 επ. Την παραδοχή της απόφασης αυτής του Συμβουλίου του Αρείου Πάγου, ότι η τοποθέτηση χρημάτων σε τραπεζικό λογαριασμό συνιστά πράξη νομιμοποίησης εσόδων υιοθέτησαν στη συνέχεια η ΑΠ 1148/2008 καθώς και η ΑΠ 2369/2007, η οποία αποφάνθηκε περαιτέρω ότι, προκειμένου περί χρημάτων προερχομένων από νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα, η κατοχή με την έννοια της φυσικής εξουσίας του δράστη επί της χρηματικής ποσότητας, δεν εκλείπει από την κατάθεση αυτών σε προσωπικό τραπεζικό λογαριασμό του δράστη και ο τελευταίος δεν παύει να είναι ενεργητικό υποκείμενο του εγκλήματος από το γεγονός ότι έχει ενοχική αξίωση έναντι της Τράπεζας να ζητήσει την απόδοση ίσης χρηματικής ποσότητας.

¹⁶²Βλ. όλως ενδεικτικώς ΣυμβΕφΛαρ 50/2004, ΠοινΔικ 2004, σελ. 531 επ., ΣυμβΠλημΑλεξ 16/1999, ΠοινΔικ 2000, με παρατηρήσεις Δημήτρη Γ., σελ.376 επ., ΣυμβΠλημΘεσ 918/2002, ΠοινΔικ 2003, με παρατηρήσεις Συμεωνίδου-Καστανίδου, σελ.263 επ.. Οι δύο τελευταίες ανωτέρω αποφάσεις αφορούν υποθέσεις κλεμμένων

Έτσι, έγινε δεκτό ότι η νομιμοποίηση είναι μία σύνθετη ενέργεια που τη συγκροτούν περισσότερες φάσεις, χωρίς ωστόσο να είναι πάντοτε αναγκαία, για τη στοιχειοθέτηση του αδικήματος, η χρησιμοποίηση του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Ούτε πάλι η χρήση του συστήματος αυτού είναι σε κάθε περίπτωση αρκετή για να στοιχειοθετηθεί το αδίκημα. Επομένως, στην περίπτωση του δράστη που, ειδικά αν πρόκειται για μεμονωμένο πρόσωπο, καταθέτει τα χρήματα που έχει αποκτήσει από την εγκληματική του δράση σε δικό του προσωπικό λογαριασμό ή ακόμη και σε λογαριασμό που διατηρεί από κοινού με άλλον, και μεν η πράξη του συνιστά μία πράξη απόκρυψης, πλην όμως μόνη αυτή δεν του προσδίδει κανένα «νόμιμο τίτλο» για τα παράνομα έσοδά του, όπως θα συνέβαινε αν, μετά από μία σειρά τραπεζικών συναλλαγών με την παρεμβολή και άλλων, κατάφερνε να εμφανίσει ότι τα παράνομα χρήματα δεν κατατέθηκαν απ' αυτόν, αλλά έχουν διαφορετική προέλευση. Η απλή κατάθεση από τον ίδιο σε τραπεζικό του λογαριασμό δεν διαφέρει στην ουσία σε τίποτε από την απλή απόκρυψη στο σπίτι του¹⁶³.

1.2.1.2 Η έννοια της διακίνησης εσόδων

Όσον αφορά στη «διακίνηση» εσόδων που προέρχονται από εγκληματικές δραστηριότητες, η αιτιολογική έκθεση διακρίνει ανάλογα με το αν το βασικό αδίκημα τελέστηκε μέσα στον χρηματοπιστωτικό τομέα ή εκτός αυτού¹⁶⁴.

Ως πρώτη περίπτωση του εγκλήματος αναφέρεται η τέλεση βασικού αδικήματος μέσα στον χρηματοπιστωτικό τομέα όπως κατάχρηση αγοράς, απάτες με πλαστές κάρτες, παρεμβάσεις σε αυτόματα ταμειακά μηχανήματα (ΑΤΜ), πλαστές επιταγές, παράνομη χρήση λογαριασμών κλπ.

πολυτελών αυτοκινήτων. Όπως κρίθηκε, λοιπόν, «ο κατηγορούμενος όμως δεν χρησιμοποίησε κάποια ιδιαίτερη τεχνική μέσω του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος για να αποκρύψει την πραγματική προέλευση του οχήματος που οδηγούσε, ώστε να το εμφανίσει αργότερα ότι προέρχεται από κάποια νόμιμη οικονομική (εμπορική) δραστηριότητα και έτσι να διατηρήσει την κυριότητά του ή να καρπωθεί το τίμημά του από ενδεχόμενη πώληση σε τρίτο πρόσωπο... Δεν προκύπτει επίσης, ότι ο κατηγορούμενος... είχε δημιουργήσει κάποιο πλέγμα οικονομικών συναλλαγών σχεδιασμένο να συγκαλύψει τη δραστηριότητά του και να εξασφαλίσει ανωνυμία, ώστε στη συνέχεια να διοχετεύσει και να ενσωματώσει τα όποια έσοδα θα αποκόμιζε από την πώληση του αυτοκινήτου στο νόμιμο χρηματοπιστωτικό και οικονομικό σύστημα με κάποιες μεσομακροπρόθεσμες επενδύσεις. Αντίθετα, η ΑΠ 83/2006 (ΠοινΧρ ΝΣΤ/2006, σελ. 703 επ.), δέχθηκε ότι συγκροτήθηκε η πράξη της νομιμοποίησης, όχι όμως μέσω της απλής απόκτησης του κλεμμένου οχήματος, αλλά διότι οι δράστες είχαν αλλάξει τα χαρακτηριστικά τους γνωρίσματα και τα στοιχεία της κυκλοφορίας τους, τα οποία προσαρμόζαν με τα στοιχεία αυτοκινήτων, τα οποία προηγουμένως είχαν κλέψει, και με άλλες επεμβάσεις (προμήθεια νόμιμης άδειας κυκλοφορίας, αλλαγή του αριθμού πλαισίου) τα εμφάνιζαν ως νόμιμα.

¹⁶³Βλ. ΣυμβΕφΛαρ 50/2004, ΠοινΔικ 2004, σελ. 531 επ., ΣυμβΠλημΑθ 2593/2006 ΝοΒ 2006, με παρατηρήσεις Χούρσογλου Σ., σελ. 1566 επ.=ΠοινΧρ ΝΖ/2007, σελ. 79 επ.

¹⁶⁴ Βλ. σελ. 3 της αιτιολογικής έκθεσης ν.3691/2008

Τότε θεωρείται ότι έγινε και ξέπλυμα, δεδομένου ότι τα προκύψαντα έσοδα στην πλειοψηφία των περιπτώσεων διακινούνται με τον ένα ή τον άλλο τρόπο και συνεπώς «νομιμοποιούνται». Τα έσοδα αυτά είτε παραμένουν εντός του χρηματοπιστωτικού τομέα όπου η διακίνησή τους είναι εύκολη και έχουν τη μορφή τραπεζικού χρήματος ή χρηματοπιστωτικών τίτλων είτε εξέρχονται αυτού (π.χ. για αγορά ακινήτου) με ισχυρό τεκμήριο νομιμοφάνειας, λόγω του ελέγχου που ασκούν οι εταιρείες του χρηματοπιστωτικού τομέα για εντοπισμό και αναφορά υπόπτων ή ασύνηθων συναλλαγών και δραστηριοτήτων. Ο νομοθέτης, ειδικά για τη περίπτωση τέλεσης του βασικού αδικήματος εντός του χρηματοπιστωτικού τομέα επισημαίνει ότι η ρύθμιση του αυτή θα έχει αποτρεπτικό χαρακτήρα για τους εργαζόμενους σε εταιρείες του χρηματοπιστωτικού τομέα, διότι αυτοί θα γνωρίζουν ότι αν διαπράξουν ή συμμετάσχουν στη διάπραξη βασικού αδικήματος που τελείται μέσα στον χρηματοπιστωτικό τομέα θα είναι πολύ πιθανόν να καταστούν υπόλογοι και για το συναφές ξέπλυμα.

Επί των όσων ελέχθησαν ανωτέρω πρέπει, ωστόσο, να γίνουν οι ακόλουθες επισημάνσεις:

α) Όταν τα έσοδα που προέρχονται από βασικό αδίκημα το οποίο τελέστηκε μέσα στον χρηματοπιστωτικό τομέα εξέρχονται αυτού και επενδύονται στην οικονομία, π.χ. για αγορά ακινήτου, τότε πρόκειται για κλασική περίπτωση μετατροπής περιουσίας, η οποία τιμωρείται με βάση την υπόσταση της επιδίωξης (άρθρο 2 παρ. 2 στ. α ν.3691/2008) αφού το αρχικό περιουσιακό προϊόν του εγκλήματος μετατρέπεται σε άλλο είδος ή μορφή (π.χ. ακίνητο). Εν προκειμένω, (όπως επισημάνθηκε ανωτέρω και για την υπόσταση της τοποθέτησης) κατ' εφαρμογή της αρχής «nullum crimen nulla poena sine lege certa» πρέπει να εφαρμόζεται η υπόσταση της επιδίωξης, η οποία τιμωρεί ειδικά την μετατροπή της περιουσίας που προέρχεται από βασικό αδίκημα, ενώ η έννοια της «διακίνησης» είναι γενική και ευρεία, προορισμένη προφανώς να καλύψει τις υπόλοιπες περιπτώσεις εκτός από αυτές που ήδη προβλέπονται και τιμωρούνται στο νόμο¹⁶⁵.β) Όταν τα έσοδα που προέρχονται από το βασικό αδίκημα δεν εξέρχονται τον χρηματοπιστωτικό τομέα, αλλά παραμένουν μέσα σε αυτόν, θα πρέπει να «διακινούνται» για να πληρωθεί η αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος και δεν αρκεί να παραμένουν με την αρχική τους μορφή, αφού τότε θα πρόκειται για απλή «τοποθέτησή» τους. Κατ' εφαρμογή της αρχής της νομιμότητας, αν η διακίνησή τους πραγματοποιείται με μετατροπή τους σε άλλη μορφή ή με μεταβίβασή τους σε άλλο φυσικό ή νομικό πρόσωπο

¹⁶⁵Βλ.Καμπέρου-Ντάλτα Ε., ο.π., σελ.143-144

πληρούται η ειδική υπόσταση της επιδίωξης (άρθρο 2 παρ. 2 στ. α ν.3691/2008) και όχι αυτή της διακίνησης. Αντίστοιχα, αν η πράξη της διακίνησης συνιστά ειδικά απόκρυψη ή συγκάλυψη της αλήθειας ως προς την προέλευση, φύση κλπ. της περιουσίας πληρούται η ειδική υπόσταση της συγκάλυψης (άρθρο 2 παρ. 2 στ. β ν.3691/2008) .

Ως δεύτερη μορφή διακίνησης αναφέρεται στην αιτιολογική έκθεση του νόμου η περίπτωση κατά την οποία «παράνομα έσοδα αποκτηθέντα εκτός του χρηματοπιστωτικού τομέα διακινούνται (π.χ. με εντολές μεταφοράς κεφαλαίων σε ξένες τράπεζες). Η περίπτωση αυτή δεν συνιστά «τοποθέτηση» της πρώτης περίπτωσης που απαιτεί μία συνέχεια, σε αντίθεση με τη στιγμιαία, πολλές φορές, διακίνηση¹⁶⁶. Στο ίδιο πλαίσιο υπάγονται και οι περιπτώσεις που τα έσοδα αποκτούν τον παράνομο χαρακτήρα τους κατά την εισαγωγή τους (ή λίγο πριν) σε εταιρεία του χρηματοπιστωτικού τομέα (π.χ. δωροδοκία) και αμέσως μετά εξέρχονται ή διακινούνται». Αυτό που χρήζει επισημάνσεως εν προκειμένω είναι ότι ο νομοθέτης διακρίνει μεταξύ δύο διαφορετικών πράξεων: Η πρώτη πράξη είναι η εισαγωγή των εσόδων στο χρηματοπιστωτικό τομέα (με την οποία αποκτούν τον παράνομο χαρακτήρα τους π.χ. δωροδοκία) και η δεύτερη, που, όπως αναφέρει η αιτιολογική έκθεση, λαμβάνει χώρα «αμέσως μετά», είναι η εξαγωγή τους από τον χρηματοπιστωτικό τομέα ή η διακίνησή τους εντός ή μέσω αυτού. Συνεπώς, μόνη η εισαγωγή χρημάτων σε χρηματοπιστωτικό ίδρυμα, με την οποία τα χρήματα αυτά αποκτούν το πρώτον παράνομο χαρακτήρα π.χ. ως προϊόντα δωροδοκίας δεν πληροί την ειδική υπόσταση του ξεπλύματος, διότι απαιτείται και άλλη διακριτή πράξη του δράστη που να συνιστά διακίνηση των παράνομων (λόγω της τελεσθείσης ήδη δωροδοκίας) εσόδων.

1.2.2 Η υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος

1.2.2.1 Η υπαιτιότητα

Για να συγκροτηθεί ξέπλυμα βρόμικου χρήματος μέσω του χρηματοπιστωτικού συστήματος, στο γνωστικό επίπεδο του δόλου δεν απαιτείται γνώση του γεγονότος ότι η

¹⁶⁶ Βλ. σελ.3 της αιτιολογικής έκθεσης ν.3691/2008. Στην πραγματικότητα, ωστόσο, δεν πρόκειται για περίπτωση ξεπλύματος που δεν υπαγόταν ήδη στο νόμο ώστε να θεωρηθεί ότι το πρώτον ποινικοποιείται με την υπόσταση της τοποθέτησης ή διακίνησης αλλά για κλασική μεταβίβαση περιουσίας που υπάγεται νομικά στην υπόσταση της επιδίωξης η οποία και πρέπει να εφαρμοστεί σύμφωνα με την αρχή «nullum crimen nulla poena sine lege certa», επειδή ρητά και σαφώς περιγράφει την αξιόποινη συμπεριφορά της μεταβίβασης περιουσίας, ενώ η έννοια της διακίνησης είναι γενική και ευρεία και ως εκ τούτου αόριστη. Βλ. Καμπέρου-Ντάλτα, ό.π., σελ. 144

περιουσία προέρχεται από βασικό αδίκημα (προηγούμενη εγκληματική δραστηριότητα) ή από πράξη συμμετοχής σε αυτό, όπως αξιώνει ο νομοθέτης για την πλήρωση των υποκειμενικών υποστάσεων των μορφών ξεπλύματος που περιγράφονται στις περιπτώσεις α), β) και γ) της παρ. 2 του άρθρου 2 ν.3691/2008. Αρκεί, δηλαδή, για την πλήρωση της υπόστασης της τοποθέτησης ή διακίνησης οποιασδήποτε μορφής δόλος, ακόμη και ο ενδεχόμενος. Αντικείμενο του δόλου του δράστη είναι όλα τα στοιχεία που συγκροτούν, την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος, μεταξύ των οποίων είναι το γεγονός ότι η περιουσία –την οποία πρέπει να γνωρίζει ότι τοποθετεί ή διακινεί στον χρηματοπιστωτικό τομέα- προέρχεται από έγκλημα (που συνιστά βασικό αδίκημα). Απαιτείται, λοιπόν, αλλά και αρκεί να προβλέπει ο δράστης το ενδεχόμενο να έχει η περιουσία εγκληματική προέλευση και εντούτοις να τοποθετεί ή να διακινεί την εν λόγω περιουσία αποδεχόμενος το ενδεχόμενο αυτό. Η αμφιβολία του δράστη ως προς το αν τα έσοδα έχουν νόμιμη ή παράνομη προέλευση θα πρέπει να τον οδηγήσει στην απόφαση να μην τα τοποθετήσει ή διακινήσει στον χρηματοπιστωτικό τομέα για να μείνει ατιμώρητος¹⁶⁷.

Καθίσταται σαφές, εν προκειμένω ότι η υπόσταση της τοποθέτησης ή διακίνησης είναι αδικαιολόγητα αυστηρότερη από τις υπόλοιπες υποστάσεις του ξεπλύματος, που απαιτούν ρητά γνώση της εγκληματικής προέλευσης της περιουσίας. Αυτό καθιστά το έργο του εφαρμοστή του δικαίου ακόμη πιο δύσκολο καθώς θα πρέπει να διακρίνει αν μία συμπεριφορά εντάσσεται στην υπόσταση της τοποθέτησης-διακίνησης ή σε κάποια από τις υποστάσεις της επιδίωξης, συγκάλυψης ή κατοχής. Αυτή δε η διάκριση έχει ιδιαίτερη πρακτική σημασία καθώς αν μία συμπεριφορά δεν υπαχθεί τελικά στην υπόσταση της τοποθέτησης ή διακίνησης αλλά σε κάποια από τις υπόλοιπες ειδικότερες και ευμενέστερες για τον κατηγορούμενο υποστάσεις, αυτός μένει ατιμώρητος αν δεν αποδειχθεί ότι γνώριζε μετά βεβαιότητας την εγκληματική προέλευση της περιουσίας¹⁶⁸.

¹⁶⁷ Βλ. Καμπέρου-Ντάλτα Ε., ο.π., σελ.145-146

¹⁶⁸ Ας σημειωθεί, ωστόσο, ότι και στις περιπτώσεις α), β) και γ) του άρθρου 2 παρ. 2 ν.3691/2008 παραμένει ανοικτό το θέμα του ειδικότερου γνωστικού περιεχομένου του δόλου του δράστη, αναφορικά με τη βασική πράξη, την παραγωγική, δηλαδή, του βρόμικου χρήματος, εκεί όπου απαιτείται η εν γνώσει της προελεύσεως συμπεριφορά. Ερωτάται, δηλαδή, αν για να συντρέχει στο πρόσωπο του δράστη ο συγκεκριμένος «δόλος» θα πρέπει αυτός να γνωρίζει ότι η κρίσιμη περιουσία προέρχεται γενικά και αόριστα από κάποιο έγκλημα, ή θα πρέπει να γνωρίζει ο δράστης και άλλα ειδικότερα στοιχεία αυτής της παραμέτρου, όπως είναι η ταυτότητα του δράστη, ο τόπος και ο χρόνος τελέσεως και άλλες ειδικότερες εν γένει συνθήκες τελέσεως του εγκλήματος. Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει ο Παύλου (βλ. Παύλου Σ.-Δημήτριάνας Γ., Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες στη διαχρονική της διάσταση- Από τον ν.2331/1995 στο ν.3691/2008, Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2009, σελ. 15), ο νέος νόμος δεν εισφέρει κανένα απολύτως στοιχείο στην επίλυση του

1.2.2.2 Ο σκοπός πρόσδοσης νομιμοφάνειας στα προερχόμενα από βασικό αδίκημα έσοδα

Η υπόσταση της τοποθέτησης ή διακίνησης εσόδων στο χρηματοπιστωτικό τομέα αποτελεί έγκλημα σκοπού ή υπερχειλούς υποκειμενικής υποστάσεως, καθώς ο νομοθέτης εισάγει ένα πρόσθετο υποκειμενικό στοιχείο του αδίκου συνιστάμενο στο σκοπό ή επιδίωξη από εκείνον που τοποθετεί εγκληματικά έσοδα στον εν λόγω τομέα ή τα διακινεί μέσω αυτού να τους προσδώσει νομιμοφάνεια, δηλαδή κάποιο νόμιμο τίτλο. Βέβαια, ο σκοπός του δράστη να προσδώσει νομιμοφάνεια στα εγκληματικά έσοδα περιλαμβάνει κατά λογική αναγκαιότητα και το σκοπό του να αποκρύψει ή να συγκαλύψει την εγκληματική τους προέλευση, αφού δεν νοείται να έχει τον σκοπό της πρόσδοσης νομιμοφάνειας χωρίς να επιθυμεί ταυτόχρονα την απόκρυψη της εγκληματικής τους προέλευσης. Αν δεν συντρέχει ο σκοπός στο πρόσωπο του δράστη κατά το χρόνο που έπραξε, δεν στοιχειοθετείται ούτε αρχικά άδικη πράξη, αφού αυτό το υποκειμενικό στοιχείο του αδίκου είναι στοιχείο της ειδικής υπόστασης του εγκλήματος και θεμελιώνει το αρχικά άδικο αυτού. Ωστόσο, δεν απαιτείται να πραγματοποιηθεί ο σκοπός αυτός του δράστη και το έγκλημα θεωρείται τετελεσμένο και χωρίς να επέλθει το παραπάνω αποτέλεσμα¹⁶⁹. Θα πρέπει, όμως, η ενέργεια του δράστη να είναι αντικειμενικά πρόσφορη, δηλαδή εξ αντικειμένου ικανή να επιφέρει το παραπάνω αποτέλεσμα. Αν, αντιθέτως, από τη συγκεκριμένη ενέργεια του δράστη ήταν αντικειμενικά αδύνατο να επιτευχθεί η πρόσδοση νομιμοφάνειας στα εγκληματικά έσοδα, δεν πληρούται και η ειδική υπόσταση του εγκλήματος.

ακανθώδους αυτού ζητήματος, αρκούμενος στο άρθρο 2 παρ. 5 να δηλώσει βαρύγδουπα το προφανές και αυτονόητο, ότι δηλαδή «η γνώση, η πρόθεση ή ο σκοπός που απαιτούνται ως στοιχεία του πραγματικού των αδικημάτων των παραγράφων 2 και 3 μπορούν να συνάγονται και από τις συντρέχουσες πραγματικές περιστάσεις» λες και θα μπορούσαν να συνάγονται και από κάπου αλλού.

Το μείζον αυτό ζήτημα εκλήθη να αντιμετωπίσει ο Άρειος Πάγος ο οποίος έκρινε (βλ. ενδεικτικά ΑΠ 372/2002, ΠοινΧρ 2003, σελ.208. επ. και επί υποθέσεως που αφορούσε ως βασική πράξη δωροδοκία δικαστή ΑΠ 1611/2007, ΠοινΧρ 2008, σελ. 527 επ., κατά την οποία «η εγκληματική όμως αυτή δραστηριότητα, η οποία αναγκαίως ερευνάται παρεμπιπτόντως, δεν πρέπει να εικάζεται ή πιθανολογείται, αλλά πρέπει να προσδιορίζεται επαρκώς, αν δε συνίσταται στην παράβαση της παραπάνω διάταξης του άρ. 237 παρ. 1 ΠΚ, πρέπει να συνδέεται με συγκεκριμένη ή συγκεκριμένες υποθέσεις, επί των οποίων ο δράστης ήσκησε δικαιοδοτικά καθήκοντα») ότι για τη συνδρομή της κρίσιμης μορφής του δόλου απαιτείται η εξειδικευμένη, σαφής και αναλυτική γνώση της ταυτότητας της προηγούμενης εγκληματικής πράξεως. Ο δράστης, δηλαδή, της νομιμοποίησεως θα πρέπει να γνωρίζει με ακρίβεια το πρόσωπο του δράστη της προηγούμενης βασικής πράξεως, τον χρόνο και τον τόπο τελέσεως, το είδος του τελεσθέντος εγκλήματος, την έκταση των περιουσιακών ωφελημάτων που αποκόμισε ο δράστης, αλλά και αυτό καθαυτό το γεγονός ότι η συγκεκριμένη πράξη είναι πράγματι αξιόποινη. Συνεπώς, η απόφαση ή το παραπεμπτικό βούλευμα θα πρέπει να επιστηρίζει αιτιολογικά και όλες αυτές τις γνωστικές παραμέτρους ως περιεχόμενο του δόλου του δράστη, άλλως η κρίση του, θα είναι ανατιολόγητη, και ως εκ τούτου ελεγκτέα.

¹⁶⁹Βλ.Καμπέρου-Ντάλτα Ε., ο.π., σελ.145-146

Αυτό ισχύει ακόμη και αν κατά την υποκειμενική πεποίθηση του δράστη η ενέργειά του ήταν ικανή να καταστήσει νομιμοφανή τα έσοδα και αυτός είχε πράγματι την πρόθεση να προσδώσει την εν λόγω νομιμοφάνεια, πλην όμως η επίτευξη του σκοπού αυτού ήταν αντικειμενικά και με βάση την κοινή πείρα και τα διδάγματα τη ζωής αδύνατη. Ο σκοπός πρόσδοσης νομιμοφάνειας του δράστη, λοιπόν, θα πρέπει απαραίτητως να συνοδεύεται και από αντικειμενική δυνατότητα ή προσφορότητα της εγκληματικής συμπεριφοράς να καταστήσει την περιουσία νομιμοφανή. Εδώ ακριβώς έγκειται το πρόβλημα αφού, όπως ανωτέρω εκτέθηκε, η απλή κατάθεση εγκληματικών εσόδων στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, χωρίς να συνοδεύεται από κάποια άλλη ξεχωριστή ενέργεια συγκαλυπτική της εγκληματικής τους προέλευσης, δεν είναι αντικειμενικά δυνατόν να αποκρύψει ή να συγκαλύψει την προέλευση των εσόδων· συνεπώς αντικειμενικά ούτε σε πρόσδοση νομιμοφάνειας μπορεί να οδηγήσει καθώς κάτι τέτοιο προϋποθέτει κατά λογική αναγκαιότητα ότι τα έσοδα άλλαξαν, μεταμφιέστηκαν από εγκληματικά σε νομιμοφανή με οποιονδήποτε τρόπο. Η πρόσδοση νομιμοφάνειας, δηλαδή, προϋποθέτει, την απόκρυψη ή τη συγκαλύψη της αληθινής προέλευσης ή φύσης των εσόδων, αφού αν δεν κρυφτεί ή συσκοτιστεί η εγκληματική τους προέλευση, είναι αδύνατον, τα έσοδα αυτά να αποκτήσουν νομιμοφανή χαρακτήρα.

1.2.3 Κριτική αποτίμηση της θεσπισθείσης υποστάσεως της τοποθέτησης ή διακίνησης εγκληματικών εσόδων στο χρηματοπιστωτικό τομέα

Η ειδική υπόσταση της τοποθέτησης ή διακίνησης εγκληματικών εσόδων στο χρηματοπιστωτικό τομέα τέθηκε, σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του ν.3691/2008 «επειδή υπάρχει ανάγκη προστασίας της ακεραιότητας, της σταθερότητας και φήμης του χρηματοπιστωτικού τομέα και των εταιρειών που ανήκουν σε αυτόν από τους κινδύνους που ενέχουν το ξέπλυμα χρήματος και η χρηματοδότηση της τρομοκρατίας¹⁷⁰». Ο νομοθέτης, δηλαδή, αισθάνθηκε επιτακτική την ανάγκη να εισαγάγει μία νέα ειδική υπόσταση για την προστασία του χρηματοπιστωτικού συστήματος λόγω της συνεχώς αυξανόμενης χρήσης του από επιτηδείς για τη νομιμοποίηση εσόδων προερχομένων από εγκληματικές δραστηριότητες.

Κατά την άποψη του γράφοντος, ωστόσο, ο νομοθέτης στην προσπάθειά του να ποινικοποιήσει τέτοιου είδους συμπεριφορές και παρασυρόμενος ίσως από υπερβολικό ζήλο

¹⁷⁰Βλ. σελ. 3 της αιτιολογικής έκθεσης ν.3691/2008

καταστολής τέτοιων φαινομένων που ενδημούν στη χώρα μας και ταλανίζουν την οικονομία και την κοινωνία εν γένει, προέβη στη θέσπιση μιας νέας υπόστασης, αυτής του στοιχείου δ' του άρθρου 2 παρ. 2 ν.3691/2008, η οποία μάλλον προβληματική θα μπορούσε να χαρακτηριστεί.

Η πρώτη αστοχία της εν λόγω διάταξης εντοπίζεται στην γενικότητα και αοριστία των εννοιών της «τοποθέτησης» και της «διακίνησης», αστοχία που όχι μόνο δεν θεραπεύεται, αντιθέτως επιτείνεται από την ανάγνωση της αιτιολογικής εκθέσεως του εν λόγω νομοθετήματος¹⁷¹. Πράγματι, ο νομοθέτης στην προσπάθεια του να αναλύσει την έννοια της τοποθέτησης κάνει λόγο για «μετατροπή» των παράνομων και ήδη τοποθετημένων στο χρηματοπιστωτικό σύστημα εσόδων, μολονότι η κατόπιν της τοποθέτησης μετατροπή των εγκληματικών εσόδων υπάγεται στην ειδικότερη υπόσταση της επιδίωξης (άρθρο 2 παρ. 2 στ.α' ν.3691/2008) κατ' εφαρμογή της αρχής «nullum crimen nulla poena sine lege certa». Αντίστοιχα, στην ανάλυση της έννοιας της διακίνησης, ο νομοθέτης αναφέρει ως παράδειγμα εξαγωγής των παράνομων εσόδων από το χρηματοπιστωτικό τομέα την αγορά ακινήτου, πράξη που ομοίως υπάγεται στην έννοια της μετατροπής περιουσίας και συνακόλουθα στην υπόσταση της επιδίωξης. Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό ότι ο νομοθέτης δεν αντιμετώπισε ως όφειλε τις έννοιες της τοποθέτησης και διακίνησης εσόδων με τη δέουσα προσοχή και δεν προέβη σε λεπτομερή ερμηνεία τους, με αποτέλεσμα να μην είναι εύκολα διαπιστώσιμο από τον εφαρμοστή του δικαίου αν μία συμπεριφορά πρέπει να υπαχθεί στις εν λόγω έννοιες ή στις ειδικότερες που περιγράφονται στα στοιχεία α', β' και γ' του άρθρου 2 παρ. 2.

Η δεύτερη αστοχία εντοπίζεται στη μη επεξήγηση από το νομοθέτη τίνι τρόπω θα μπορούσε μία απλή κατάθεση σε τραπεζικό λογαριασμό, αν δε συνοδευθεί από περαιτέρω ενέργειες, να οδηγήσει σε συγκάλυψη και σε πρόσδοση νομιμοφάνειας σε έσοδα προερχόμενα από εγκληματικές δραστηριότητες. Η απουσία τέτοιων διευκρινίσεων είναι προφανής καθώς η απλή κατάθεση του υπαιτίου του βασικού αδικήματος σε τραπεζικό λογαριασμό, των εσόδων που προέκυψαν από την τέλεσή του, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως συγκαλυπτική πράξη νομιμοποίησης εσόδων που προήλθαν από την τέλεση του βασικού αδικήματος, αφού εξ αντικειμένου, με τον τρόπο αυτό αποκαλύπτεται τόσο η τέλεση του βασικού αδικήματος, όσο και η ταυτότητα των δραστών του. Υπό την παρούσα, μάλιστα οικονομική συγκυρία η θέση αυτή ενισχύεται, αφού οι λογαριασμοί κάθε πολίτη αποτελούν καθημερινά αντικείμενο

¹⁷¹Βλ. σελ.3 της αιτιολογικής έκθεσης ν.3691/2008

εξονυχιστικού ελέγχου από τους διοικητικούς φορείς της χώρας. Συνακόλουθα, με την απλή κατάθεση δεν είναι δυνατόν να προσδοθεί οποιαδήποτε νομιμοφάνεια στα κατατεθέντα έσοδα της προηγηθείσης εγκληματικής δραστηριότητας. Για να συμβεί αυτό θα πρέπει ο δράστης να κάνει ξεχωριστές πράξεις, διακριτές από την απλή κατάθεση, δηλαδή πράξεις με τις οποίες τα έσοδα κυκλοφορούν, μετακινούνται μέσα στο χρηματοπιστωτικό τομέα ή εξέρχονται από αυτόν(π.χ. με τη διενέργεια σύνθετων τραπεζικών συναλλαγών, παρεμβολής εταιρειών, διαφόρων τραπεζικών λογαριασμών, εικονικών εμβασμάτων) και αυτές οι πράξεις να είναι αντικειμενικά δυνατόν να προσδώσουν νομιμοφάνεια στα εν λόγω έσοδα με συνέπεια τα τελευταία να μπορούν πλέον να αξιοποιηθούν σε νόμιμες οικονομικές δραστηριότητες.

Επιπροσθέτως, ο νομοθέτης για την πλήρωση της υπόστασης της τοποθέτησης ή διακίνησης δεν αξιώνει να γνωρίζει ο δράστης ότι η προς νομιμοποίηση περιουσία προέρχεται από εγκληματικές δραστηριότητες, απεναντίας αρκείται σε ενδεχόμενο δόλο. Αυτή η επιλογή του κρίνεται ιδιαίτερα αυστηρή και εν μέρει αδικαιολόγητη δεδομένου ότι στις υπόλοιπες υποστάσεις απαιτείται ρητά να τελεί ο δράστης «εν γνώσει» του γεγονότος ότι η περιουσία προέρχεται από εγκληματικές δραστηριότητες, μη παρορωμένου δε του γεγονότος ότι το ζήτημα του ειδικότερου προσδιορισμού του γνωστικού περιεχομένου του δόλου του δράστη αναφορικά με το βασικό αδίκημα απασχόλησε εντονότατα τη νομολογία. Άλλωστε πώς θα μπορούσε κάποιος έχοντας απλώς ενδεχόμενο δόλο ως προς την εγκληματική προέλευση της περιουσίας που νομιμοποιεί ταυτόχρονα να επιδιώκει να προσδώσει νομιμοφάνεια στην εν λόγω περιουσία; Ο σκοπός πρόσδοσης νομιμοφάνειας που απαιτεί ο νόμος είναι νοητός μόνο στην περίπτωση που συνοδεύεται από πλήρη γνώση του δράστη ότι η περιουσία που επιδιώκει να νομιμοποιήσει προέρχεται από εγκληματικές δραστηριότητες.

Διαπιστώνεται, λοιπόν, κατόπιν των ανωτέρω εκτεθέντων, ότι η βούληση του Έλληνα νομοθέτη να προστατεύσει το χρηματοπιστωτικό μας σύστημα από περιπτώσεις χρησιμοποίησης του ως «πλυντηρίου» βρόμικου χρήματος, συνοδεύθηκε από τη διατύπωση μιας μάλλον κακότεχνης διάταξης, η οποία χρήζει διευκρινίσεων και συμπληρώσεων, ενδεχομένως και τροποποιήσεως, ούτως ώστε να τελεσφορήσουν οι προσπάθειες του νομοθέτη για αποτελεσματική προστασία του τραπεζικού και του χρηματοπιστωτικού εν γένει συστήματος.

2. Οι προβλεπόμενες ποινικές και διοικητικές κυρώσεις των υπόχρεων προσώπων για νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες

2.1 Οι ποινικές κυρώσεις

Στο άρθρο 45 ν.3691/2008 περιλαμβάνονται οι διατάξεις που προβλέπουν τις ποινικές κυρώσεις για τη διάπραξη των αδικημάτων της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες ή τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, οι οποίες εισάγουν σημαντικές και επαχθείς αλλαγές χωρίς εμφανή δικαιοπολιτική θεμελίωση και ηθική νομιμοποίηση¹⁷².

Η προβλεπόμενη βασική ποινή για τις πράξεις του άρθρου 2 ν.3691/2008, είναι η ποινή κάθειρξης πέντε έως δέκα ετών (άρθρο 45 παρ. 1 στοιχ. α) . Με τη νέα ρύθμιση προστέθηκε και επιβολή αθροιστικής χρηματικής ποινής από 20.000 έως 1.000.000 ευρώ. Με την παράγραφο 4 του άρθρου 45, μάλιστα, εισάγεται εξαίρεση από τον κανόνα της γενικής διάταξης του άρθρου 83 παρ. ε΄ ΠΚ, οπότε η χρηματική ποινή επιβάλλεται υποχρεωτικά μαζί με την επιβολή της στερητικής της ελευθερίας ποινής φυλάκισης ή κάθειρξης ακόμη και αν συντρέχουν λόγοι μείωσης της ποινής (π.χ. συνεπεία συνδρομής ελαφρυντικής περίπτωσης)¹⁷³.

Ειδικά ως προς τα υπόχρεα πρόσωπα εισάγεται επιβαρυντική περίπτωση στην παρ. 1 στοιχ. β του άρθρου 45, αν ο υπαίτιος της πράξης νομιμοποίησης εσόδων έδρασε ως υπάλληλος υπόχρεου νομικού προσώπου. Στην περίπτωση συνδρομής αυτής της επιβαρυντικής περίπτωσης, το πλαίσιο της προβλεπόμενης ποινής ανεβαίνει σε κάθειρξη πέντε έως είκοσι ετών και αθροιστική χρηματική ποινή 30.000 ευρώ έως 1.500.000 ευρώ. Η διάταξη αυτή οδηγεί σε ανεπιεική αποτελέσματα καθώς διαφοροποιεί αυστηρότερα όμοιες περιπτώσεις. Ειδικότερα, σε

¹⁷² Βλ. Τσιρίδη Π., Η καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες στο πλαίσιο της ΕΕ και οι νομοθετικές επιλογές σε εθνικό επίπεδο, σε Δ.Σ.Π./ Ένωση Ελλήνων Ποινικολόγων/Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, 2009, σελ. 37, ο οποίος επισημαίνει ότι «οι επιλογές του Έλληνα νομοθέτη σε σχέση με το ύψος των απειλούμενων ποινών για το ξέπλυμα υπερβαίνουν κατά πολύ τις δεσμεύσεις της τρίτης Οδηγίας και της απόφασης-πλαίσιο 2001/500/ΔΕΥ, η οποία ζητά από τα κράτη μέλη να προβλέψουν για το ξέπλυμα στερητικές της ελευθερίας ποινές με μέγιστο όριο τουλάχιστον τεσσάρων ετών. Είναι τόσο σημαντικά και επαχθή τα προβλεπόμενα μέτρα και παρεπόμενες συνέπειες της καταδίκης για πράξη νομιμοποίησης, ώστε να παρουσιάζεται αδικαιολόγητη αυτή η πλειοδοσία σε αυστηρότητα. Η πρόταση για επιβολή χρηματικών ποινών, η προσθήκη νέων επιβαρυντικών περιστάσεων, που αποτελούν τον «δούρειο ίππο» καταστρατήγησης της εκλογίκευσης των ποινών της νομιμοποίησης, λόγω νομικής μας υποχρέωσης εφαρμογής της αρχής της, αναλογικότητας, όπως ρητά μνημονεύεται στην αιτιολογική έκθεση του ν.3424/2005 είναι αδικαιολόγητη».

¹⁷³ Η αδιάκριτη αυτή πρόβλεψη υποχρεωτικής αθροιστικής χρηματικής ποινής, και μάλιστα αδιακρίτως σε όλες τις περιπτώσεις πράξεων νομιμοποίησης εσόδων κρίνεται, κατά τον Τσιρίδη, ως ιδιαίτερα αυστηρή, ενόψει του γεγονότος ότι οι ήδη προβλεπόμενες ποινές που υφίσταται ο υπαίτιος με την κατάγνωση της ενοχής του, είναι δρακόντειες και εξοντωτικές, σε σύγκριση με τις προβλεπόμενες ποινές για αντίστοιχες πράξεις από τα υπόλοιπα κράτη μέλη της ΕΕ (βλ. Τσιρίδη Π., Η καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες στο πλαίσιο της ΕΕ και οι νομοθετικές επιλογές σε εθνικό επίπεδο, σε Δ.Σ.Π./ Ένωση Ελλήνων Ποινικολόγων/Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, 2009, σελ. 38)

ορισμένες από τις κατηγορίες των υπόχρεων προσώπων, το αν το εν λόγω υπόχρεο πρόσωπο δραστηριοποιείται ως φυσικό ή νομικό πρόσωπο, ουδεμία διαφοροποίηση προκαλεί, ώστε να θεωρήσει κανείς ότι η πράξη των υπαλλήλων του είναι βαρύτερη, αν συμπίπτει το υπόχρεο πρόσωπο να λειτουργεί υπό εταιρικό σχήμα¹⁷⁴.

Ιδιαίτερα διακεκριμένη μορφή ξεπλύματος περιγράφεται στο άρθρο 1 στοιχ. γ ν.3691/2008, όταν ο υπαίτιος της πράξης νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες ασκεί τέτοιου είδους δραστηριότητες κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια ή είναι υπότροπος ή έδρασε για λογαριασμό, προς όφελος ή εντός των πλαισίων εγκληματικής ή τρομοκρατικής οργάνωσης ή ομάδας. Στην περίπτωση αυτή η απειλούμενη ποινή εκτοξεύεται σε κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών και χρηματική ποινή 50.000 έως 2.000.000 ευρώ, προσδίδοντας ιδιαίτερη ηθικοκοινωνική απαξία στις εν λόγω πράξεις.

Ακολουθεί ειδική ποινή αφορώσα τους υπαλλήλους πιστωτικών ιδρυμάτων και χρηματοπιστωτικών οργανισμών. Με φυλάκιση, λοιπόν, μέχρι δύο ετών τιμωρείται ο υπάλληλος του υπόχρεου νομικού προσώπου ή όποιο άλλο υπόχρεο προς αναφορά ύποπτων συναλλαγών πρόσωπο παραλείπει από πρόθεση να αναφέρει αρμοδίως ύποπτες ή ασυνήθεις συναλλαγές ή δραστηριότητες ή παρουσιάζει ψευδή ή παραπλανητικά στοιχεία, κατά παράβαση των σχετικών νομοθετικών, διοικητικών ή κανονιστικών διατάξεων και κανόνων, εφόσον για την πράξη του δεν προβλέπεται βαρύτερη ποινή από άλλες διατάξεις. Επιτονίζεται ότι ο νομοθέτης δεν τιμωρεί

¹⁷⁴ Η δεύτερη περίπτωση πρόβλεψης επιβαρυντικής περιστάσης του άρθρου 45 παρ.1 στοιχ. β, ως δεύτερο εδάφιο αυτού, συντρέχει αν το βασικό αδίκημα περιλαμβάνεται στα αδικήματα των στοιχείων γ', δ' και ε' του άρθρου 3 ν.3691/2008, ακόμη και αν γι' αυτά προβλέπεται ποινή φυλάκισης. Η προσθήκη αυτής της επιβαρυντικής περιστάσης δεν υπήρχε ούτε στο προηγούμενο σχέδιο νόμου, ούτε στο κατατεθέν στη Βουλή νομοσχέδιο. Προστέθηκε ως δεύτερο εδάφιο, αφού παράλληλα προστέθηκαν κατά τον ίδιο τρόπο, στο άρθρο 3 ν.3691/2008 ως βασικά αδικήματα τα αδικήματα της ενεργητικής δωροδοκίας και της δωροδοκίας δικαστή, μετά το ήδη υπάρχον βασικό αδίκημα της παθητικής δωροδοκίας. Ο λόγος για τον οποίο έγιναν αυτές οι δύο ταυτόχρονες προσθήκες στο κατατεθέν νομοσχέδιο είναι προφανής και συνδέεται με τις εκκρεμείς υποθέσεις του παραδικαστικού κυκλώματος. Για να μην υπάρξει, δηλαδή, ο κίνδυνος να εφαρμοσθούν οι νέες ευνοϊκότερες διατάξεις που εισάγουν πλημμεληματικές μορφές νομιμοποίησης εσόδων, στις υποθέσεις αυτές, κατά τις οποίες, η προς νομιμοποίηση περιουσία φέρεται να προέρχεται από τα πλημμεληματικά βασικά αδικήματα της δωροδοκίας και δικαστή, κατά το χρόνο της φερόμενης διάπραξής τους, ώστε να οδηγηθούν τα δικαστήρια στην οριστική παύση της ποινικής δίωξης λόγω παραγραφής των (πλημμεληματικών, πλέον) πράξεων της νομιμοποίησης εσόδων που εισάγονται με το ν.3691/2008, επελέγη νομοθετικά η μη εφαρμογή των ευμενέστερων ρυθμίσεων και η ακύρωσή τους, με την προσθήκη αυτή, ότι δηλαδή η νομιμοποίηση περιουσίας που προέρχεται από τη διάπραξη αυτών των αδικημάτων θεωρείται ότι συνιστά επιβαρυντική κατάσταση. Βλ. Τσιρίδη Π., Η καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες στο πλαίσιο της ΕΕ και οι νομοθετικές επιλογές σε εθνικό επίπεδο, σε Δ.Σ.Π./ Ένωση Ελλήνων Ποινολόγων/Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, 2009, σελ. 40

όλες ανεξαιρέτως τις περιπτώσεις παραλείψεως αναφοράς ύποπτων ή ασυνήθων συναλλαγών αλλά περιορίζεται σε εκείνες που το υπόχρεο πρόσωπο με πρόθεση και όχι εξ αμελείας παρέλειψε να αναφέρει ως όφειλε. Τούτο δε είναι εύλογο καθώς ενδέχεται συναλλαγές να είναι άριστα κεκαλυμμένες καθιστώντας σχεδόν αδύνατο στον υπάλληλο να διαγνώσει το «ασύνηθες ή «ύποπτο» της συναλλαγής και συνακόλουθα να την αναφέρει στους αρμόδιους φορείς· συνεπώς θα ήταν εξαιρετικά ανεπιεικές να του επεφυλάσσετο ποινική μεταχείριση και δη αυστηρότατη για δυσχερώς διαγνώσιμη ύποπτη ή ασυνήθη συναλλαγή ή δραστηριότητα.

Στη συνέχεια ο νομοθέτης εισάγει πλημμεληματικές ποινές τιμωρώντας τον υπαίτιο πράξεων νομιμοποίησης εσόδων με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και με χρηματική ποινή από 10.000 έως 500.000 ευρώ στην περίπτωση που η προβλεπόμενη ποινή για το βασικό αδίκημα είναι φυλάκιση (άρθρο 45 παρ. 1 στοιχ. στ) και με φυλάκιση έως δύο ετών χωρίς χρηματική ποινή στην περίπτωση που αφενός το βασικό αδίκημα είναι πλημμέλημα (που τιμωρείται με φυλάκιση) και αφετέρου η προκύψασα περιουσία δεν υπερβαίνει το ποσό των 15.000 ευρώ (άρθρο 45 παρ. 1 στοιχ. στ). Αν στην περίπτωση αυτή συντρέχουν στο πρόσωπο του υπαιτίου του βασικού αδικήματος ή τρίτου οι περιστάσεις του στοιχ. γ της παρ. 1 του άρθρου 45, η ποινή για το αδίκημα της νομιμοποίησης είναι φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών και χρηματική ποινή από 30.000 έως 500.000 ευρώ.

Τέλος, στο άρθρο 45 παρ. 1 στοιχ. ε εισάγεται μία νέα ρητή πρόβλεψη του νόμου για τη σχέση του εγκλήματος της νομιμοποίησης με το βασικό αδίκημα, όταν τελείται από το ίδιο πρόσωπο ορίζοντας ότι: «Η ποινική ευθύνη για το βασικό αδίκημα δεν αποκλείει την τιμωρία των υπαιτίων (αυτουργού και συμμετόχων) για τις πράξεις των στοιχείων α', β' και γ' της παραγράφου αυτής, εφόσον τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης των πράξεων νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες είναι διαφορετικά από εκείνα του βασικού αδικήματος»¹⁷⁵. Ωστόσο, η εν λόγω διάταξη, όσο και να θέλει να καταστήσει σαφή την επιβολή ξεχωριστής ποινής για το έγκλημα της νομιμοποίησης, είναι δογματικά εσφαλμένη, καθότι τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης των επιμέρους αδικημάτων είναι πάντα

¹⁷⁵ Άλλωστε κατά την αιτιολογική έκθεση του ν.3691/2008, με τη νέα αυτή διάταξη αντικαθίσταται το αξιούμενο από την προηγούμενη διάταξη στοιχείο της ένταξης της πράξης νομιμοποίησης στο συνολικό σχεδιασμό του δράστη, με τη σαφέστερη απαίτηση οι πράξεις του ξεπλύματος να είναι διάφορες από του βασικού αδικήματος, που, κατά την επισήμανση της αιτιολογικής έκθεσης, είναι σύμφωνο και με τη διεθνή νομική πρακτική.

διαφορετικά¹⁷⁶. Σε κάθε περίπτωση, δηλαδή, για να νοείται το έγκλημα της νομιμοποίησης πρέπει να προηγείται ένα άλλο έγκλημα που θα είναι προφανώς διαφορετικό, αφού με άλλο έγκλημα παράγεται η βρόμικη περιουσία και με άλλο τυποποιείται το έγκλημα της νομιμοποίησης, οπότε αποκλείεται σε κάθε περίπτωση να ταυτίζονται οι δύο πράξεις¹⁷⁷.

2.2. Οι διοικητικές κυρώσεις

Σύμφωνα με το άρθρο 52 ν.3691/2008, με αποφάσεις των αρμόδιων αρχών που εποπτεύουν τις εταιρείες του χρηματοπιστωτικού τομέα, επιβάλλονται στις εταιρείες αυτές, εφόσον παραβαίνουν τις λοιπές υποχρεώσεις που προβλέπονται από τις διατάξεις του ν.3691/2008 (δηλαδή εκτός από την υποχρέωσή τους να μην εμπλακούν σε κάποια από τα βασικά αδικήματα ή τα αδικήματα που συνιστούν νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες), του Κανονισμού 1781/2006/EK και των κανονιστικών αποφάσεων, σωρευτικά ή διαζευκτικά, είτε η λήψη συγκεκριμένων διορθωτικών μέτρων εντός τακτού χρονικού διαστήματος είτε μία ή περισσότερες από τις κατωτέρω κυρώσεις, μετά από προηγούμενη κλήτευση των υπεύθυνων προσώπων προς παροχή εξηγήσεων προ δέκα τουλάχιστον ημερών:

- Πρόστιμο κατά της εταιρείας από 30.000 μέχρι 2.000.000 ευρώ και σε περίπτωση υποτροπής από 50.000 μέχρι 3.000.000
- Πρόστιμο από 10.000 έως 300.000 κατά των μελών του διοικητικού συμβουλίου, του διευθύνοντος συμβούλου, διευθυντικών στελεχών ή άλλων υπαλλήλων της εταιρείας, υπαίτιων για τις παραβάσεις ή ασκούντων ανεπαρκή έλεγχο και εποπτεία επί των υπηρεσιών, υπαλλήλων και δραστηριοτήτων της εταιρείας και σε περίπτωση υποτροπής πρόστιμο από 20.000 έως 500.000 ευρώ.
- Απομάκρυνση από τη θέση τους για ορισμένο ή αόριστο χρόνο μελών του διοικητικού συμβουλίου, του διευθύνοντος Συμβούλου, διευθυντικών στελεχών ή άλλων υπαλλήλων και απαγόρευση ανάληψης άλλης σημαντικής θέσης.

¹⁷⁶ Βλ. *Καιάφα-Γκμπάντι Μ.*, Ποινικοποίηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες: Βασικά χαρακτηριστικά του ν.3691/2008 και δικαιοκρατικά όρια, ΠοινΧρ ΝΗ/2008, σελ.921

¹⁷⁷ Βλ. *Παύλου Σ.-Δημήτριάνα Γ.*, Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες στη διαχρονική της διάσταση- Από τον ν.2331/1995 στο ν.3691/2008, Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2009, σελ. 18

- Απαγόρευση της άσκησης ορισμένων δραστηριοτήτων της εταιρείας, της ίδρυσης νέων υποκαταστημάτων στην Ελλάδα ή σε άλλη χώρα ή της αύξησης του μετοχικού κεφαλαίου.
- Σε περίπτωση σοβαρών ή και επανειλημμένων παραβάσεων, οριστική ή προσωρινή ανάκληση ή αναστολή για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα της άδειας λειτουργίας της εταιρείας ή απαγόρευση της άσκησης της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Γίνεται εύκολα αντιληπτό από την παράθεση του καταλόγου των διοικητικών κυρώσεων σε βάρος των υπόχρεων προσώπων ότι ο Έλληνας νομοθέτης, δρώντας προληπτικά προέβλεψε μία σειρά από ιδιαίτερα αυξημένα πρόστιμα στην προσπάθειά του να επιτύχει τη συμμόρφωσή τους προς τις επιταγές του νόμου. Άμεσα υπόλογοι δε σε περίπτωση παραβίασης των υποχρεώσεων του ν.3691/2008 είναι οι κατέχοντες υψηλή θέση στο υπόχρεο πρόσωπο καθώς έχουν, ως εκ της ιδιότητός τους, αυξημένη υποχρέωση για την τήρηση στο ακέραιο των επιταγών του νόμου και την πλήρη εποπτεία επί των υφισταμένων τους. Σύμφωνα μάλιστα με την απόφαση ΕΤΠΘ 290/2009¹⁷⁸ καθορίζονται και τα κριτήρια που λαμβάνονται υπόψη για τον καθορισμό και την επιμέτρηση των εκάστοτε επιβαλλόμενων κυρώσεων. Σύμφωνα, λοιπόν, με την εν λόγω απόφαση όταν πρόκειται για υψηλόβαθμα στελέχη λαμβάνεται ιδιαίτερος υπόψη ο βαθμός σπουδαιότητας και ο αριθμός των επί μέρους υποχρεώσεων που έχουν παραβιασθεί, ο βαθμός υπαιτιότητας του εμπλεκόμενου φυσικού προσώπου, καθώς και η πλημμελής εκτέλεση των καθηκόντων τους όσον αφορά τον έλεγχο επί των υπηρεσιών, υπαλλήλων και δραστηριοτήτων του εποπτευομένου ιδρύματος¹⁷⁹.

¹⁷⁸ ΦΕΚ/Β/2434/10.12.2009

¹⁷⁹ Βλ. απόφαση ΕΤΠΘ 290/2009 Κεφάλαιο Β παρ. 3.2

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΟΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΤΡΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΗΣ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗΣ ΕΣΟΔΩΝ ΑΠΟ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΡΙΟΤΗΤΕΣ

Α) Υπόχρεα πρόσωπα και εποπτικές αρχές -Εννοιολογικές επισημάνσεις

Στις υποχρεώσεις του ν.3691/2008 υπόκεινται σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 1 ν.3691/2008 τα πιστωτικά ιδρύματα, οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί, οι εταιρείες κεφαλαίου επιχειρηματικών συμμετοχών και οι εταιρείες παροχής επιχειρηματικού κεφαλαίου¹⁸⁰.

Όσον αφορά την έννοια του πιστωτικού ιδρύματος, αυτή εξειδικεύεται στο άρθρο 4 παρ. 2 ν.3691/2008 και περιλαμβάνει: α) την επιχείρηση, η κύρια δραστηριότητα της οποίας συνίσταται στην αποδοχή καταθέσεων ή άλλων επιστρεπτέων κεφαλαίων από το κοινό και στη χορήγηση δανείων ή λοιπών πιστώσεων για λογαριασμό της, β) ίδρυμα ηλεκτρονικού χρήματος κατά την έννοια της παρ. 19 του άρθρου 2 του ν.3601/2007 (ΦΕΚ 178 Α') και γ) το στερούμενο ίδιας νομικής προσωπικότητας υποκατάστημα ή γραφείο αντιπροσωπείας στις Ελλάδα πιστωτικού ιδρύματος που έχει την έδρα του στην αλλοδαπή¹⁸¹. Αντίθετα, η έννοια του χρηματοπιστωτικού οργανισμού είναι πολύ ευρύτερη και περιλαμβάνει τις απαριθμούμενες στο άρθρο 4 παρ. 3 στοιχ. α) έως ιστ) ν.3691/2008 περιπτώσεις, δηλαδή, μεταξύ άλλων, τις

¹⁸⁰ Άρθρο 5 παρ. 1 στοιχ. α) έως δ) ν.3691/2008. Τα υπόλοιπα στοιχεία ε) έως ιδ) του ιδίου άρθρου αναφέρονται σε υπόχρεα πρόσωπα εκτός χρηματοπιστωτικού τομέα.

¹⁸¹ Σύμφωνα δε με την ορολογία του καθοριστικού για το τραπεζικό δίκαιο νόμου 3601/2007 («Ανάληψη και άσκηση δραστηριοτήτων από τα πιστωτικά ιδρύματα, επάρκεια ιδίων κεφαλαίων των πιστωτικών ιδρυμάτων και των υπηρεσιών παροχής επενδυτικών υπηρεσιών και λοιπές διατάξεις») ως τράπεζα ή πιστωτικό ίδρυμα νοείται η ανώνυμη μόνον εταιρεία ή ο αμιγής πιστωτικός συνεταιρισμός, των οποίων η κύρια, υποχρεωτική, αλλά και προνομιακή δραστηριότητα έγκειται στην αποδοχή καταθέσεων ή άλλων επιστρεπτέων κεφαλαίων από το κοινό και στη χορήγηση πιστώσεων για λογαριασμό τους. Στην έννοια του πιστωτικού ιδρύματος –όχι όμως και της τράπεζας- υπάγεται τυπικά και το λεγόμενο «ίδρυμα ηλεκτρονικού χρήματος», το οποίο, ως ανώνυμη αποκλειστικά εταιρεία, εκδίδει και διαχειρίζεται «ηλεκτρονικό χρήμα», με τη μορφή της αποδοχής χρηματικού ποσού, το οποίο αποθηκεύει σε ηλεκτρονικό υπόθεμα, για να χρησιμοποιηθεί ως μέσο πληρωμής σε άλλες επιχειρήσεις (άρθρα 2 παρ.1 , 19, 20 και 53 παρ.1 ν.3601/2007). Αντίθετα, «Επιχείρηση συμμετοχών και παροχής οικονομικών υπηρεσιών και πιστώσεων»- «χρηματοδοτικό ίδρυμα», κατά την ορολογία του ν.3601/2007- είναι η επιχείρηση, της οποίας η δραστηριότητα συνίσταται σε αποκτήσεις συμμετοχών σε άλλες επιχειρήσεις ή στην άσκηση μιας ή περισσότερων τραπεζικών εργασιών από τις αναφερόμενες στο άρθρο 11 του ν.3601/2007, εκτός από τις εργασίες της αποδοχής καταθέσεων ή άλλων επιστρεπτέων κεφαλαίων, της παροχής εμπορικών πληροφοριών ή υπηρεσιών αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας πελατών και της εκμίσθωσης θυρίδων (άρθρο 2 παρ. 11 ν.3601/2007-Βλ. *Ψυχομάνη Σπ.*, Εγχειρίδιο Τραπεζικού Δικαίου, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2009, σελ. 1-2)

εταιρείες χρηματοδοτικής μίσθωσης, τα ανταλλακτήρια συναλλάγματος, τις εταιρείες παροχής πιστώσεων, τις ανώνυμες εταιρείες επενδύσεων χαρτοφυλακίου και διαχείρισης αμοιβαίων κεφαλαίων, καθώς και τις ασφαλιστικές εταιρείες και τους ασφαλιστικούς διαμεσολαβητές. Επιπρόσθετα, το άρθρο 4 παρ. 4 του νόμου προσδιορίζει ως χρηματοπιστωτικό όμιλο το σύνολο των επιχειρήσεων των προηγούμενων παραγράφων 2-3 του παρόντος άρθρου, δηλαδή τα πιστωτικά ιδρύματα και τους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς, που αποτελούνται καταρχάς από τη μητρική επιχείρηση με έδρα στην Ελλάδα και τις θυγατρικές της. Μη εξειδικεύοντας του νόμου, είναι προφανές με βάση την καθαυτή φύση ομιλοποίησης των επιχειρήσεων ότι οι υπόψη θυγατρικές μπορούν να βρίσκονται εγκατεστημένες τόσο στη χώρα μας, όσο και στο εξωτερικό, εντός ή εκτός ΕΕ¹⁸². Στο ίδιο ουσιαστικά πλαίσιο, η έννοια του χρηματοπιστωτικού ομίλου επεκτείνεται και στις επιχειρήσεις εκείνες όπου μητρική ή θυγατρικές κατέχουν ειδική συμμετοχή ή αποτελούν ευρύτερα συνδεδεμένες μεταξύ τους επιχειρήσεις ή επί των οποίων ασκείται σημαντική επιρροή ή υφίσταται άλλος στενός γενικότερα δεσμός ή τελούν υπό ενιαία διοίκηση. Για όλες τις παραπάνω επί μέρους έννοιες, η διάταξη του νόμου παραπέμπει στο άρθρο 42^ε παρ. 5 ν.2190/1920 σε συνδυασμό με το άρθρο 2 παρ. 12-16 ν.3601/2007, επισημαίνοντας ταυτόχρονα ότι ως μεγαλύτερη εταιρεία του ομίλου θεωρείται η εμφανίζουσα το υψηλότερο μέγεθος ισολογισμού κατά την αμέσως προηγούμενη χρήση.

Επιπλέον, ως «αρμόδιες αρχές» του άρθρου 6 ν.3691/2008 νοούνται οι δημόσιες αρχές οι οποίες εποπτεύουν, για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος νόμου, τα υπόχρεα πρόσωπα. Από τη διάταξη του άρθρου 6 παρ. 2 σε συνδυασμό με το άρθρο 5 παρ.1 και 4 παρ. 2 και 3 προκύπτει ότι αρμόδια αρχή για την εποπτεία του χρηματοπιστωτικού συστήματος είναι όχι μόνο η Τράπεζα της Ελλάδος, αλλά και η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, η Επιτροπή Εποπτείας Ιδιωτικής Ασφάλισης, η Επιτροπή Λογιστικής Τυποποίησης και Ελέγχων καθώς και το Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών. Σημειώνεται ότι για τα εγκατεστημένα στην Ελλάδα υποκαταστήματα χρηματοπιστωτικών οργανισμών οι οποίοι έχουν την έδρα τους στην αλλοδαπή, αρμόδια αρχή είναι η κατά περίπτωση αρμόδια αρχή των ελληνικών χρηματοπιστωτικών οργανισμών οι οποίοι ασκούν αντίστοιχες δραστηριότητες με τους αλλοδαπούς χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς που εγκαθιστούν υποκαταστήματα στην Ελλάδα (βλ. άρθρο 6 παρ. 2 στοιχ θ). Οι αρμόδιες αυτές αρχές έχουν μία σωρεία αρμοδιοτήτων στις

¹⁸² Δούβλη Β., Ο έλεγχος για το ξέπλυμα μαύρου χρήματος στους Χρηματοπιστωτικούς Ομίλους εντός και εκτός ΕΕ, Ελληνική Δικαιοσύνη 2011, σελ. 1298

οποίες περιλαμβάνονται η εποπτεία των υπόχρεων προσώπων για τη συμμόρφωση των τελευταίων προς τις υποχρεώσεις τους, η καθοδήγηση των υπόχρεων προσώπων με κατάλληλες οδηγίες και εγκυκλίους, η λήψη μέτρων για τη συνεχή ενημέρωση και εκπαίδευση των υπαλλήλων τους, η διενέργεια ελέγχων στα κεντρικά γραφεία και τις εγκαταστάσεις των υπόχρεων προσώπων καθώς και η επιβολή πειθαρχικών και διοικητικών κυρώσεων για παραβάσεις των υποχρεώσεων που απορρέουν από το νόμο 3691/2008¹⁸³.

B) Εξακρίβωση ταυτότητας πελατών και δέουσα επιμέλεια

Η εξακρίβωση της ταυτότητας του πελάτη και η λήψη δέουσας επιμέλειας αποτελούν μάλλον τα πιο σημαντικά ελεγκτικά μέτρα στην προσπάθεια αποτροπής εισόδου των εγκληματικών συμφερόντων στη νόμιμη οικονομία και στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Σύμφωνα, άλλωστε, και με τα διεθνή πρότυπα της Επιτροπής της Βασιλείας και της FATF, τα κράτη οφείλουν να εξασφαλίσουν ότι τα πιστωτικά ιδρύματα και οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί διαθέτουν κατάλληλες διαδικασίες για την εξακρίβωση της ταυτότητας των πελατών και τη λήψη της δέουσας επιμέλειας. Οι κανόνες και οι διαδικασίες αυτές οφείλουν να εφαρμόζονται τόσο σε πελάτες φυσικά πρόσωπα όσο και σε νομικά πρόσωπα και να εξασφαλίζουν ότι τα πιστωτικά ιδρύματα και οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί διατηρούν ικανοποιητική γνώση σχετικά με τους πελάτες τους και τις οικονομικές δραστηριότητές τους.

Στο πλαίσιο αυτό πέραν των ρυθμίσεων του ν.3691/2008 καταλυτικός είναι ο ρόλος της Τράπεζας της Ελλάδος¹⁸⁴, η οποία προέβη στην έκδοση μιας σειράς αποφάσεων από την Επιτροπή Τραπεζικών και Πιστωτικών Θεμάτων (ΕΤΠΘ) με κυριότερη την 281/17.3.2009¹⁸⁵,

¹⁸³Επισημαίνεται, ωστόσο, ότι τα επιμέρους εποπτικά όργανα (μεταξύ των οποίων και η Τράπεζα της Ελλάδος) που από τις διατάξεις του άρθρου 6 προβλέπονται για την τήρηση της ορθής εφαρμογής του ισχύοντος νομοθετικού πλαισίου κατά του ξεπλύματος, δεν θα πρέπει να συγχέονται με τις αρμοδιότητες προληπτικού και κατασταλτικού ελέγχου της Αρχής Καταπολέμησης. Τούτο προκύπτει σαφώς και από μία απλή ανάγνωση του καταλόγου των εποπτικών αρμοδιοτήτων των εμπλεκόμενων οργάνων, τα οποία ορίζεται ρητά ότι οφείλουν να βρίσκονται σε διαρκή συντονισμό για την εκπλήρωση των καθηκόντων τους με την παραπάνω Αρχή καθώς και με τις αντίστοιχες αλλοδαπές εποπτικές αρχές (άρθρο 6 παρ. 3-8 ν.3691/2008).

¹⁸⁴Οι εποπτικές αρμοδιότητες της Τράπεζας της Ελλάδος ασκούνται, όπως ρητά προβλέπεται και στο άρθρο 25 παρ. 7 ν.3601/2007, με Πράξεις του Διοικητή της ή εξουσιοδοτημένων από αυτόν οργάνων. Στο πλαίσιο αυτό με Πράξη του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος έχουν ανατεθεί στην Επιτροπή Τραπεζικών και Πιστωτικών Θεμάτων αρμοδιότητες έκδοσης αποφάσεων καθώς και λήψης μέτρων και επιβολής κυρώσεων και προστίμων σε νομικά και φυσικά πρόσωπα.

¹⁸⁵ Η εν λόγω απόφαση, που συμπληρώθηκε μεταγενέστερα με την ΕΤΠΘ 300/28.07.2010 και τροποποιήθηκε εν συνεχεία με την ΠΔ/ΤΕ 2652/29.2.2012, αντικαθιστά την προηγούμενη σχετική ΕΤΠΘ 231/13.10.2006, η οποία με τη σειρά της είχε καταργήσει την Εγκύκλιο Διοίκησης ΤτΕ 16/02.08.2004. Εξίσου σημαντικές είναι και οι

που αποτελεί το κύριο κανονιστικό πλαίσιο εφαρμογής της νομοθεσίας για αποτροπή του ξεπλύματος χρήματος από τα εποπτευόμενα πιστωτικά ιδρύματα και τους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς.

1. Η αρχή «γνώρισε τον πελάτη σου»

Η απαίτηση εξακρίβωσης της ταυτότητας του πελάτη είναι γενικότερα γνωστή ως κανόνας «γνώρισε τον πελάτη σου» («Know Your Customer»- KYC rule), όρο που καθιέρωσε η Επιτροπή της Βασιλείας στην υπ' αριθμ. 15 Βασική Αρχή της για Αποτελεσματική Τραπεζική Εποπτεία (Basel Committee, Core Principle for Effective Banking Supervision, Principle 15). Τα πιστωτικά ιδρύματα θα πρέπει, λοιπόν, να γνωρίζουν όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες για την ταυτότητα αλλά και για το ευρύτερο επιχειρηματικό και οικονομικό προφίλ του πελάτη τους. Μόνο κατ' αυτόν τον τρόπο είναι σε θέση να εκτιμήσουν τη συνέπεια των συναλλαγών τις οποίες διενεργεί ο πελάτης μέσω του πιστωτικού ιδρύματος με τη δραστηριότητα του.

1.1 Μέτρα εφαρμογής της αρχής «γνώρισε τον πελάτη σου»

Για την εφαρμογή της πολιτικής «γνώρισε τον πελάτη σου», τα πιστωτικά ιδρύματα οφείλουν να εφαρμόσουν μια σειρά κατάλληλων μέτρων πάνω στη βάση της αξιολόγησης για τον κίνδυνο που παρουσιάζει εξατομικευμένα κάθε πελάτης για ξέπλυμα χρήματος. Η υποχρέωση αυτή ξεπερνά τις τυπικές διαδικασίες ταυτοποίησης περιλαμβάνοντας διακριτά:

- «Ταυτότητα» (προσδιορισμό της ταυτότητας του αιτούντος)
 - ποιος ακριβώς είναι ο αιτών τη συναλλαγή και
 - ποιος πρέπει να ταυτοποιηθεί
- «Γνώρισε τον πελάτη σου» (συλλογή επιπλέον πληροφοριών)

αποφάσεις ΕΤΠΘ 285/9.7.2009 (ενδεικτική τυπολογία ασυνήθων ή ύποπτων συναλλαγών κατά την έννοια των παραγράφων 13-14 του άρθρου 4 του ν.3691/2008) και 290/11.11.2009(καθορισμός του πλαισίου επιβολής διοικητικών κυρώσεων στα εποπτευόμενα από την Τράπεζα της Ελλάδος ιδρύματα, σύμφωνα με το άρθρο 52 του ν. 3691/2008) για τις οποίες θα γίνει λόγος κατωτέρω. Όσον αφορά την Κεφαλαιαγορά, αντίστοιχη είναι η απόφαση 1/506/8.4.2009 «Πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας», όπως τροποποιήθηκε με την 35/586/2011, ενώ όσον αφορά τον ασφαλιστικό τομέα, αντίστοιχη είναι η απόφαση 154/5^Α/31.8.2009 της Επιτροπής Εποπτείας Ιδιωτικής Ασφάλισης. Σημειώνεται ότι με το ν.3867/2010 καταργήθηκε η Επιτροπή Εποπτείας Ιδιωτικής Ασφάλισης, και από 1.12.2010 οι αρμοδιότητές της ανατέθηκαν στην Τράπεζα της Ελλάδος.

- σχηματισμός άποψης για τη φύση και τις ιδιαιτερότητες των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων του πελάτη, συμπεριλαμβανομένων των πηγών των κεφαλαίων του,
- αναγνώριση του οικονομικού σκοπού των επιμέρους συναλλαγών
- προσδιορισμός του αναμενόμενου εύρους και ύψους των συναλλαγών του
- «Ισχύς των πληροφοριών» (εξασφάλιση της αυθεντικότητας των πληροφοριών σχετικά με τον πελάτη)
- τακτική επανεξέταση των στοιχείων της ταυτότητας για την ισχύ και την επικαιροποίησή τους
- Παρακολούθηση συναλλακτικής συμπεριφοράς (monitoring)
- εντοπισμός ασυνήθιστης δραστηριότητας
- παρακολούθηση των συναλλαγών του πελάτη κατά τη διάρκεια της επιχειρηματικής σχέσης, για την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη εξασφάλιση ότι το πιστωτικό ίδρυμα δεν χρησιμοποιείται για σκοπούς σχετικούς με οικονομικό έγκλημα.

Συνολικά η επένδυση του πιστωτικού ιδρύματος σχετικά με τον προσδιορισμό της «ταυτότητας» (επιβεβαίωση των στοιχείων της ταυτότητας του πελάτη), την πολιτική «γνώρισε τον πελάτη σου» (κατανόηση όλων των πλευρών και των συνθηκών του πελάτη και της επιχείρησής του και τακτική επικαιροποίησή τους) και η παρακολούθηση της συναλλακτικής συμπεριφοράς του, αντανακλούν τόσο το συνολικό προφίλ του πελάτη και της επιχείρησής του σε οικονομικό και σε γεωγραφικό επίπεδο, όσο και το είδος του προϊόντος ή της υπηρεσίας που επιζητεί¹⁸⁶.

Όσον αφορά τον ειδικότερο προσδιορισμό των στοιχείων της ταυτότητας του πελάτη η απόφαση ΕΤΠΘ 281/17.3.2009 ορίζει στο κεφάλαιο 5.5.1. αυτής¹⁸⁷ ότι τα στοιχεία που απαιτούνται κατ' ελάχιστον για την πιστοποίηση της ταυτότητας των φυσικών προσώπων είναι τα εξής: 1. Ονοματεπώνυμο και πατρώνυμο 2. Αριθμός δελτίου ταυτότητας ή διαβατηρίου 3. Εκδούσα αρχή 4. Ημερομηνία και τόπος γέννησης 5. Παρούσα Διεύθυνση κατοικίας 6.

¹⁸⁶Βλ.Κάτσιο Στ., Αποτροπή ξεπλύματος χρήματος και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, Ελληνική Ένωση Τραπεζών (Εκπαιδευτικό Εγχειρίδιο), Μάρτιος 2011, σελ. 145 επ.

¹⁸⁷Βλ. σελ.12 της απόφασης ΕΤΠΘ 281/2009=ΕΤρΑΕΧρΔ 2/2009 σελ. 672

Τηλέφωνο επικοινωνίας 7. Ασκούμενο Επάγγελμα και παρούσα επαγγελματική διεύθυνση 8. Αριθμός Φορολογικού Μητρώου (Α.Φ.Μ) 9. Υπόδειγμα υπογραφής πελάτη

Η επαλήθευση των ανωτέρω στοιχείων των φυσικών προσώπων πραγματοποιείται βάσει πρωτότυπων εγγράφων που εκδίδονται από αξιόπιστες και ανεξάρτητες πηγές και καταγράφονται στο εγχειρίδιο διαδικασιών καταπολέμησης ΞΧ και ΧΤ του ΠΙ. Ειδικότερα, τα υπ' αριθμ. 1-4 στοιχεία επαληθεύονται βάσει του Δελτίου Αστυνομικής Ταυτότητας ή του Διαβατηρίου (ή ισότιμου εγγράφου) σε ισχύ ή του δελτίου ταυτότητας υπηρετούντων στα Σώματα Ασφαλείας και στις Ένοπλες Δυνάμεις. Τα υπ' αριθμ. 5-8 στοιχεία επαληθεύονται από έγγραφα τα οποία είναι δύσκολο να παραποιηθούν ή να αποκτηθούν με παράνομο τρόπο όπως, ενδεικτικά, πρόσφατο λογαριασμό Οργανισμού Κοινής Ωφελείας, μισθωτήριο συμβόλαιο κατοικίας ή επαγγελματικής στέγης που έχει κατατεθεί σε Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία (ΔΟΥ), παραστατικά έγγραφα εκδόσεως ΔΟΥ, άδεια παραμονής αλλοδαπού, βεβαίωση εργοδότη, αντίγραφο τελευταίας μισθοδοσίας, δήλωση έναρξης επιτηδεύματος, επαγγελματική ταυτότητα ή παραστατικό Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης. Αντίγραφα των ανωτέρω εγγράφων επαλήθευσης ταυτότητας φυλάσσονται, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 35 παρ. 1β του Ν. 3691/2008, για χρονικό διάστημα τουλάχιστον πέντε ετών μετά το τέλος της επιχειρηματικής σχέσης ή της συναλλαγής, με τρόπο που διασφαλίζει την εμπιστευτικότητα των λαμβανομένων στοιχείων.

1.2. Η προσέγγιση στάθμισης κινδύνου

Σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο Κεφάλαιο 4 της ΕΠΤΘ 281/2009, τα πιστωτικά ιδρύματα οφείλουν να διατηρούν μηχανισμούς συνεχούς αξιολόγησης σχετικά με το βαθμό που είναι ευάλωτα σε δραστηριότητες ξεπλύματος χρήματος και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας (Risk Based Approach). Στο πλαίσιο αυτό λαμβάνεται υπόψη η έκταση της έκθεσής τους σε κινδύνους με αναφορά στους πελάτες, τα προϊόντα και τις υπηρεσίες, καθώς και στον τρόπο με τον οποίο τα/τις προσφέρουν στους πελάτες τους. Οι κίνδυνοι αυτοί οφείλουν να αντιμετωπιστούν με τις κατάλληλες πολιτικές, διαδικασίες και ελέγχους. Στο κεφάλαιο 4.3 της απόφασης ΕΠΤΘ 281/2009¹⁸⁸ περιγράφονται οι κίνδυνοι που θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη κάθε

¹⁸⁸Βλ. σελ. 8 επ. της απόφασης ΕΠΤΘ 281/2009=ΕΤρΑΕΧρΔ 2/2009 σελ. 668 επ.

πιστωτικό ίδρυμα για τον εντοπισμό και την αξιολόγηση του συνολικού κινδύνου που αντιμετωπίζει, οι οποίοι είναι οι ακόλουθοι:

- Ο κίνδυνος που απορρέει από την επιχειρηματική ή επαγγελματική δραστηριότητα των πελατών του πιστωτικού ιδρύματος(π.χ. πολύπλοκη δομή ιδιοκτησίας νομικών προσώπων, εταιρείες με ανώνυμες μετοχές, εταιρείες που έχουν συσταθεί σε υπεράκτια κέντρα κλπ.).
- Ο κίνδυνος από τη συναλλακτική συμπεριφορά του πελάτη (π.χ. διενέργεια συναλλαγών χωρίς εμφανή νόμιμο οικονομικό/εμπορικό σκοπό, δυσκολίες στην εξακρίβωση της πηγής και προέλευσης των περιουσιακών στοιχείων του πελάτη κλπ).
- Ο κίνδυνος από την διενέργεια συναλλαγών που ευνοούν την ανωνυμία του πελάτη (π.χ. πελάτες εξ αποστάσεως).
- Ο κίνδυνος από τα προϊόντα και υπηρεσίες που παρέχονται στον πελάτη (π.χ. εμπάσματα, υπηρεσίες private banking, επενδυτικά προϊόντα κλπ.).
- Ο κίνδυνος από τη χώρα ή περιοχή προέλευσης ή προορισμού των κεφαλαίων ή διεξαγωγής των εργασιών του πελάτη

Ακολουθώντας, τα πιστωτικά ιδρύματα προβαίνουν στην διαβάθμιση των πελατών σε τρεις τουλάχιστον κατηγορίες κινδύνου: χαμηλού, κανονικού και υψηλού η οποία συνοδεύεται από τα αντίστοιχα μέτρα επιμέλειας, περιοδικής παρακολούθησης και ελέγχων¹⁸⁹. Για να πραγματοποιηθεί, βεβαίως, αυτή η διαβάθμιση των πελατών συνεκτιμώνται διάφορες παράμετροι όπως η επαγγελματική δραστηριότητα του φυσικού προσώπου, η χώρα προέλευσης ή διεξαγωγής εργασιών του πελάτη, οι συναλλαγές με χρήση νέων τεχνολογιών, η πολυπλοκότητα των συναλλαγών, η χώρα προέλευσης και προορισμού των κεφαλαίων, η απόκλιση από το οικονομικό/συναλλακτικό προφίλ του πελάτη, το μέγεθος και το είδος των επιχειρηματικών συναλλαγών κλπ.

Τα πιστωτικά ιδρύματα, σύμφωνα με την πολιτική διαχείρισης κινδύνου που εφαρμόζουν, υιοθετούν κριτήρια μη αποδεκτού κινδύνου βάσει των οποίων καθορίζουν συγκεκριμένες κατηγορίες πελατών με τους οποίους δεν συνάπτουν ή διακόπτουν την υπάρχουσα

¹⁸⁹Οι κατηγορίες πελατών που καταγράφονται στις παραγράφους 5.15.1.-5.15.10 της απόφασης 281/2009 εντάσσονται υποχρεωτικά στην κατηγορία υψηλού κινδύνου και ως εκ τούτου εφαρμόζονται γι' αυτές αυξημένα μέτρα δέουσας επιμέλειας.

επιχειρηματική σχέση και συναλλαγών που δεν εκτελούν (π.χ. εξαίρεση συγκεκριμένων χωρών και δικαιοδοσιών, μη τεκμηριωμένων συναλλαγών σημαντικού ύψους σε μετρητά, δραστηριοτήτων που υπάρχει υπόνοια ότι συνδέονται με το οργανωμένο έγκλημα). Συνίσταται, ωστόσο, ιδιαίτερη προσοχή κατά την εφαρμογή πολιτικής στάθμισης κινδύνου, καθώς η αναγνώριση υψηλού κινδύνου για ξέπλυμα χρήματος δεν σημαίνει αυτόματα ότι ο πελάτης νομιμοποιεί εγκληματικά κεφάλαια. Αντίστοιχα, ο χαρακτηρισμός του πελάτη ως χαμηλότερου κινδύνου δεν σημαίνει ότι αποκλείεται η εμπλοκή του σε τέτοιες δραστηριότητες.

2. Δέουσα επιμέλεια ως προς τον πελάτη

2.1 Πότε εφαρμόζεται «δέουσα επιμέλεια ως προς τον πελάτη»

Στο άρθρο 12 ν.3691/2008 περιγράφονται οι περιπτώσεις κατά τις οποίες τα υπόχρεα πρόσωπα του άρθρου 5 οφείλουν να εφαρμόσουν τα μέτρα δέουσας επιμέλειας ως προς του πελάτες. Οι περιπτώσεις αυτές είναι:

-Κατά τη σύναψη επιχειρηματικών σχέσεων. Ως «επιχειρηματική σχέση», κατά το άρθρο 4 παρ. 15, νοείται η επιχειρηματική, επαγγελματική ή εμπορική σχέση που συνδέει τον πελάτη με τα υπόχρεα πρόσωπα, εντός του πλαισίου των δραστηριοτήτων των τελευταίων και η οποία αναμένεται, κατά το χρόνο έναρξής της, ότι θα έχει κάποια διάρκεια.

-Κατά τη διενέργεια περιστασιακών συναλλαγών ποσού τουλάχιστον 15.000 ευρώ, ανεξάρτητα από το αν η συναλλαγή διενεργείται με μόνο μία πράξη ή με περισσότερες, μεταξύ των οποίων φαίνεται να υπάρχει κάποια σχέση.

-Σε κάθε περίπτωση, εφόσον υπάρχει υπόνοια για απόπειρα ή διάπραξη ξεπλύματος χρήματος. Το καθήκον αυτό αφορά, δηλαδή, κάθε συναλλαγή, ακόμα και κάτω του ορίου των 15.000 ευρώ. Η ύπαρξη υπόνοιας ή υποψίας για την τέλεση ή την απόπειρα τέλεσης του εγκλήματος μέσω μιας ή περισσότερων συναλλαγών δεν προσδιορίζεται από αντικειμενικά στοιχεία αλλά επαφίεται στην κρίση, τις γνώσεις και τις ικανότητες του υπαλλήλου ή του στελέχους. Σε κάθε περίπτωση (με βάση το άρθρο 4 παρ. 13 ν.3691/2008), η κρίση για το κατά πόσο μία συναλλαγή ή δραστηριότητα θα πρέπει να δημιουργήσει υποψία ή να εγείρει υπόνοια στον υπάλληλο για πιθανή διάπραξη ξεπλύματος χρήματος, αφορά την αξιολόγηση της συναλλαγής (φύση της συναλλαγής, συχνότητα της συναλλαγής, πολυπλοκότητα και ύψος της

συναλλαγής, χρήση ή μη μετρητών κλπ.) καθώς και του πελάτη (επάγγελμα, οικονομική επιφάνεια, συναλλακτική ή επιχειρηματική συμπεριφορά, φήμη, διαφάνεια νομικού προσώπου κλπ.)

- Όταν υπάρχουν αμφιβολίες για την ακρίβεια, την πληρότητα ή την καταλληλότητα των στοιχείων που συγκεντρώθηκαν προηγουμένως για την πιστοποίηση και επαλήθευση της ταυτότητας του πελάτη, άλλου προσώπου για λογαριασμό του οποίου ενεργεί ο πελάτης και του πραγματικού δικαιούχου ή των πραγματικών δικαιούχων του πελάτη.

- Σε κάθε περίπτωση, στο πλαίσιο της υποχρέωσης των πιστωτικών ιδρυμάτων για συνεχή εποπτεία των επιχειρηματικών σχέσεων (άρθρο 13 παρ. 1 στοιχ. στ ν.3691/2008)

2.2 Μέτρα εφαρμογής συνήθους δέουσας επιμέλειας ως προς τον πελάτη

Εφόσον συντρέχει κάποιο από τα ανωτέρω πραγματικά περιστατικά, οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί οφείλουν να λαμβάνουν τα προβλεπόμενα στο άρθρο 13 ν.3691/2008 «μέτρα συνήθους δέουσας επιμέλειας» (όπως αυτά συμπληρώνονται από την απόφαση ΕΤΠΘ 281/2009 στο κεφάλαιο 5 στα οποία περιλαμβάνονται:

- Η πιστοποίηση και επαλήθευση της ταυτότητας του δικαιοπρακτούντος πελάτη, η οποία αποτελεί τη βασικότερη υποχρέωση των πιστωτικών ιδρυμάτων και αφορά την επιλογή των στοιχείων που θα πρέπει να συλλεχθούν με βάση έγγραφα, δεδομένα ή πληροφορίες από αξιόπιστες και ανεξάρτητες πηγές.
- Η συλλογή πληροφοριών για το σκοπό και τη φύση της επιχειρηματικής σχέσης ή σημαντικών συναλλαγών ή δραστηριοτήτων του πελάτη ή του πραγματικού δικαιούχου, στο μέτρο που αυτά δεν προκύπτουν αναμφισβήτητα από την επιχειρηματική σχέση ή ευθέως από τα προσκομιζόμενα έγγραφα (προσδιορισμός του προφίλ κινδύνου).
- Η εξακρίβωση για το κατά πόσο ο πελάτης ενεργεί για λογαριασμό κάποιου τρίτου (πραγματικού δικαιούχου) και η, συνεπεία αυτής, πιστοποίηση της ταυτότητας του «πραγματικού δικαιούχου» ή των «πραγματικών δικαιούχων»¹⁹⁰ νομικών προσώπων και

¹⁹⁰ Ως «πραγματικός δικαιούχος», σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 16 ν.3691/2008 νοείται το φυσικό πρόσωπο ή τα φυσικά πρόσωπα, στα οποία τελικά ανήκει το νομικό πρόσωπο-πελάτης ή το νομικό σχήμα ή το φυσικό πρόσωπο για λογαριασμό του οποίου διεξάγεται συναλλαγή ή δραστηριότητα. Όσον αφορά τις εταιρείες, τις λουπές νομικές οντότητες και νομικά σχήματα, όπως τα ιδρύματα και τις εταιρείες εμπιστευματικής διαχείρισης ή τα εμπιστεύματα(trusts), για να θεωρούνται πρόσωπα ως «πραγματικοί δικαιούχοι» πρέπει να συγκεντρώνουν ένα

οντοτήτων, η συνεχής επικαιροποίηση των στοιχείων και η λήψη εύλογων μέτρων, αναλόγως του βαθμού κινδύνου, για επαλήθευση των στοιχείων πιστοποίησης της ταυτότητάς τους ώστε να διασφαλίζεται ότι τα πιστωτικά ιδρύματα γνωρίζουν τον πραγματικό δικαιούχο ή τους πραγματικούς δικαιούχους.

- Η δημιουργία οικονομικού/συναλλακτικού προφίλ των πελατών τους (φυσικών και νομικών προσώπων), στο οποίο περιλαμβάνονται τουλάχιστον τα εξής: ο σκοπός για τον οποίο ανοίγεται ο λογαριασμός ή συνάπτεται μια επιχειρηματική σχέση, η προβλεπόμενη κίνηση του λογαριασμού, τα είδη των συναλλαγών που μπορεί να γίνουν, η αναμενόμενη πηγή των κεφαλαίων που θα πιστώνονται στο λογαριασμό, ο αναμενόμενος προορισμός εξερχόμενων εμβασμάτων ή πληρωμών, το μέγεθος και οι πηγές των περιουσιακών στοιχείων και των εισοδημάτων του πελάτη καθώς και η περιγραφή της επαγγελματικής ή επιχειρηματικής δραστηριότητάς του¹⁹¹.
- Η εξέταση με ιδιαίτερη προσοχή κάθε συναλλαγής ή δραστηριότητας, η οποία από τη φύση της ή από τα στοιχεία που αφορούν το πρόσωπο ή την ιδιότητα του συναλλασσομένου μπορεί να συνδεθεί με νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.
- Η λήψη κάθε πρόσφορου μέτρου, συμπεριλαμβανομένης της μη κατάρτισης της συναλλαγής και της άρνησης παροχής υπηρεσιών ή άσκησης δραστηριοτήτων, εφόσον δεν έχουν ικανοποιηθεί οι όροι της πιστοποίησης και επαλήθευσης της ταυτότητας του πελάτη ή το πιστωτικό ίδρυμα δεν έχει εξασφαλίσει την τήρηση των μέτρων δέουσας επιμέλειας, καθώς και σε περίπτωση κατ' εξακολούθηση υποβολής αναφορών για συγκεκριμένο πελάτη στην Επιτροπή Καταπολέμησης.
- Η άσκηση συνεχούς εποπτείας όσον αφορά την επιχειρηματική σχέση, με ενδελεχή εξέταση των συναλλαγών και δραστηριοτήτων των πελατών και των πραγματικών δικαιούχων καθ' όλη τη διάρκειά της, προκειμένου να εξασφαλίζεται ότι οι συναλλαγές ή δραστηριότητες συνάδουν με τις γνώσεις που έχουν για τα ως άνω πρόσωπα, τις

ελάχιστο αναγκαίο ποσοστό που ανέρχεται σε τουλάχιστον 25% των μετοχών ή των περιουσιακών στοιχείων των εταιρειών ή των νομικών οντοτήτων.

¹⁹¹ Σημειώνεται ότι με την ΠΔ/ΤΕ 2652/2012 που τροποποίησε την απόφαση 281/2009 ορίστηκε επιπροσθέτως ότι: «Τα εισοδήματα πελάτη φυσικού προσώπου, επαληθεύονται βάσει του εκκαθαριστικού σημειώματος φορολογίας εισοδήματος, του δε πελάτη νομικού προσώπου, βάσει της υποβληθείσας δήλωσης φορολογίας εισοδήματος (συμπεριλαμβανομένης της επιβεβαίωσης υποβολής της και του σημειώματος πληρωμής φόρου), πλην των περιπτώσεων των μη υποχρέων σε υποβολή φορολογικής δήλωσης σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις του Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος».

επαγγελματικές δραστηριότητές τους και τα χαρακτηριστικά του εκτιμώμενου κινδύνου και, εφόσον απαιτείται, την προέλευση των κεφαλαίων.

- Η μη κατάρτιση της συναλλαγής, η άρνηση παροχής υπηρεσιών ή άσκησης δραστηριοτήτων και η άμεση ενημέρωση της Επιτροπής Καταπολέμησης και της Τράπεζας της Ελλάδος, όταν το όνομα του πελάτη του πιστωτικού ιδρύματος περιλαμβάνεται στους καταλόγους προσώπων ή οντοτήτων υποκείμενων σε περιοριστικά μέτρα, που εκδίδονται βάσει σχετικών Κανονισμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφάλειας του ΟΗΕ¹⁹².

Σημειώνεται ότι η πιστοποίηση και επαλήθευση των στοιχείων της ταυτότητας του πελάτη, άλλου προσώπου για λογαριασμό του οποίου ενεργεί ο πελάτης και του πραγματικού δικαιούχου πραγματοποιείται πριν από την σύναψη επιχειρηματικών σχέσεων ή την διενέργεια της συναλλαγής. Κατά παρέκκλιση, επιτρέπεται να ολοκληρώνεται η επαλήθευση των στοιχείων ταυτότητας των ανωτέρω αναφερόμενων προσώπων κατά τη σύναψη επιχειρηματικής σχέσης, εφόσον αυτό απαιτείται για να μην διακοπεί η ομαλή διεξαγωγή των συναλλαγών και εφόσον ο κίνδυνος διάπραξης¹⁹³ των αδικημάτων του άρθρου 2 ν.3691/2008 είναι μικρός. Στις περιπτώσεις αυτές, οι εν λόγω διαδικασίες επαλήθευσης περατώνονται το συντομότερο δυνατόν μετά την αρχική επαφή. Σε περίπτωση που δεν επιτευχθεί η επαλήθευση των στοιχείων πιστοποίησης ταυτότητας του πελάτη, δεν εκτελείται η συναλλαγή, διακόπτεται η επιχειρηματική σχέση και εξετάζεται η υποβολή αναφοράς στην Επιτροπή Καταπολέμησης.

2.3 Βασικό στοιχείο της δέουσας επιμέλειας οι συναλλαγές

Σε αντίθεση με το προϊσχύσαν νομοθετικό πλαίσιο που είχε ως επίκεντρο τον εμφανιζόμενο πελάτη, στις διατάξεις του ισχύοντος νόμου το ενδιαφέρον όσον αφορά τη δέουσα επιμέλεια επικεντρώνεται κυρίως στην ύπαρξη ή μη μιας συναλλακτικής σχέσης. Ο διαχωρισμός

¹⁹² Αναλυτικά για τα μέτρα συνήθους δέουσας επιμέλειας βλ. άρθρο 13 ν.3691/2008 και κεφάλαιο 5 (ιδίως 5.4) απόφασης ΕΤΠΘ 281/2009. Άξια επισημάνσεως είναι ειδικότερα η παρ. 9 του άρθρου 13 ν.3691/2008 που ορίζει ότι εφόσον αντιμετωπίζεται η διενέργεια συνδεδεμένων συναλλαγών με συμμετοχή δύο ή περισσότερων πιστωτικών ιδρυμάτων, χρηματοπιστωτικών οργανισμών ή λοιπών υπόχρεων προσώπων, επιβάλλεται η λήψη των προβλεπόμενων σχετικών μέτρων από τον καθένα των εμπλεκόμενων φορέων, εκτός της περίπτωσης εφαρμογής της δέουσας επιμέλειας από τρίτα μέρη. Είναι προφανές ότι εδώ υπάγονται κατεξοχήν οι συναλλακτικές πράξεις εντός χρηματοπιστωτικών ομίλων (ενδοομιλικές συναλλαγές), οι οποίες άλλωστε από τη φύση τους είναι το ίδιο συχνές όσο και ύποπτες από πλευράς ξεπλύματος (βλ. Δούβλη Β., Ο έλεγχος για το ξέπλυμα μαύρου χρήματος στους Χρηματοπιστωτικούς Ομίλους εντός και εκτός ΕΕ, Ελληνική Δικαιοσύνη 2011, σελ. 1299).

¹⁹³ Βλ. άρθρο 14 παρ. 1,4 ν.3691/2008 και Κεφάλαιο 5.14 απόφασης ΕΤΠΘ 281/2009

πλέον αφορά τις συναλλαγές που διεκπεραιώνονται εντός ή εκτός του πλαισίου μιας υφιστάμενης συναλλακτικής σχέσης με τη μορφή ενός λογαριασμού. Η εξήγηση συνίσταται στο ότι κατά τη σύναψη της συναλλακτικής σχέσης εφαρμόζεται ήδη η δέουσα επιμέλεια έναντι του πελάτη, ο τελευταίος καθώς και οι συνδικαιούχοι γίνονται γνωστοί στο πιστωτικό ίδρυμα και η συναλλακτική σχέση υπόκειται σε συνεχή παρακολούθηση. Στο πλαίσιο, συνεπώς, μιας επιχειρηματικής σχέσης το πιστωτικό ίδρυμα διαθέτει ικανοποιητικές γνώσεις ώστε να μην τίθεται θέμα καταγραφής κάθε επιμέρους συναλλαγής των εν λόγω πελατών. Ακόμα και οι τρίτοι (πληρεξούσιοι) αντιμετωπίζονται όπως ακριβώς και ο συναλλασσόμενος. Εφόσον δεν προκύπτουν, δηλαδή, υποψίες δεν είναι αναγκαία μία χωριστή καταχώριση στοιχείων εκτός από την καταγραφή των στοιχείων ταυτότητας του τρίτου για σκοπούς της πολιτικής «γνώρισε τον πελάτη σου». Αντίθετα, στις συναλλαγές που δεν εντάσσονται στο πλαίσιο μιας επιχειρηματικής σχέσης υπάρχει μία τελειώς διαφορετική αντιμετώπιση. Αδιάφορο αν πρόκειται για αναλήψεις, καταθέσεις ή έμβασμα σε άλλο πιστωτικό ίδρυμα, η απαραίτητη δέουσα επιμέλεια έναντι του πελάτη περιλαμβάνει, κυρίως για τα ποσά των προκαθορισμένων ελάχιστων ορίων, την εξακρίβωση της ταυτοποίησης του συναλλασσομένου και τη συγκεκριμενοποίηση ενδεχόμενου πραγματικού οικονομικού δικαιούχου καθώς και την τήρηση σχετικού αρχείου¹⁹⁴.

Αξίζει να επισημανθεί ότι ο νόμος 3691/2008, όσον αφορά την υποχρέωση δέουσας επιμέλειας, δεν κάνει διάκριση μεταξύ συναλλαγών σε μετρητά και σε μη μετρητά, ούτε μεταξύ αναλήψεων και καταθέσεων. Η διαφοροποίηση αφορά το εάν η συναλλαγή γίνεται ή όχι στο πλαίσιο μιας υφιστάμενης συναλλακτικής σχέσης μεταξύ πιστωτικού ιδρύματος και συναλλασσομένου¹⁹⁵.

Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δίδεται στις περιπτώσεις που στην προσπάθεια παράκαμψης των μέτρων εφαρμόζεται από άγνωστους συναλλασσομένους η πρακτική συστηματικής κατάθεσης ποσών κάτω από το ελάχιστο όριο (smurfing), με συνέπεια να μην απαιτείται τυπικά η εφαρμογή των μέτρων δέουσας επιμέλειας και της αρχειοθέτησης στοιχείων. Σε αυτές τις περιπτώσεις συστηματικής κατάτμησης συναλλαγών σε περισσότερες επιμέρους συναλλαγές θα πρέπει τα πιστωτικά ιδρύματα να ζητούν τα πλήρη στοιχεία ταυτότητας καθώς

¹⁹⁴ Βλ. Κάτσιο Στ., Αποτροπή ξεπλύματος χρήματος και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, Ελληνική Ένωση Τραπεζών (Εκπαιδευτικό Εγχειρίδιο), Μάρτιος 2011, σελ. 162-163

¹⁹⁵ Η ύπαρξη συναλλακτικής σχέσης συνεπάγεται και μείωση των υποχρεώσεων αρχειοθέτησης, δεδομένου ότι κατά την έναρξη της συναλλακτικής σχέσης αλλά και λόγω της συνεχούς παρακολούθησης, υφίσταται κατά κανόνα επαρκές υλικό «γνώρισε τον πελάτη σου».

και να δημιουργούν το προφίλ κινδύνου του πελάτη ανεξαρτήτως του ποσού της συναλλαγής. Το ίδιο, βεβαίως, θα πρέπει να ισχύσει ακόμη και όταν πρόκειται για γνωστούς συναλλασσομένους αν διαπιστωθεί από αυτούς «σπάσιμο» συναλλαγών σε μικρότερες, προφανώς συνδεδεμένες μεταξύ τους. Αυτό άλλωστε προκύπτει ευθέως και από το άρθρο 13 παρ. 5 ν.3691/2008 (βλ. και απόφαση ΕΤΠΘ 281/2009, κεφάλαιο 5.8) που ορίζει ότι «τα υπόχρεα πρόσωπα εφαρμόζουν, την κατάλληλη χρονική στιγμή και ανάλογα με το βαθμό κινδύνου, τις διαδικασίες δέουσας επιμέλειας όχι μόνο στους νέους αλλά και στους υφιστάμενους πελάτες».

2.3.1 Υποχρέωση παρακολούθησης συναλλακτικής συμπεριφοράς

Η συνεχής παρακολούθηση της συναλλακτικής συμπεριφοράς είναι ζωτικής σημασίας για τη διατήρηση μιας πλήρους εικόνας των δραστηριοτήτων του πελάτη, στο πλαίσιο ενός αποτελεσματικού προγράμματος για την πρόληψη του ξεπλύματος χρήματος. Η αποτυχία παρακολούθησης της συναλλακτικής συμπεριφοράς πελατών θα μπορούσε να εκθέσει τα πιστωτικά ιδρύματα σε εκμετάλλευσή τους από εγκληματικά στοιχεία, θέτοντας σε αμφισβήτηση την καταλληλότητα των συστημάτων και των ελεγκτικών μηχανισμών ή ακόμα και την ποιότητα των υπαλλήλων και των διευθυντικών στελεχών του ιδρύματος. Η υποχρέωση παρακολούθησης της συναλλακτικής συμπεριφοράς του πελάτη (monitoring) αποσκοπεί στην εξασφάλιση της συμμόρφωσης των πιστωτικών ιδρυμάτων στις επιταγές του νομοθετικού πλαισίου σε συνάρτηση με τη φύση της επιχειρηματικής σχέσης ή της συναλλαγής, το προφίλ κινδύνου του πελάτη, την πηγή των κεφαλαίων και το επιδιωκόμενο ύψος των συναλλαγών, στοιχείων που αποτέλεσαν την επιχειρηματική βάση κατά την αρχική σύναψη της σχέσης¹⁹⁶. Ταυτόχρονα, η διαρκής παρακολούθηση των δραστηριοτήτων των πελατών επιτρέπει στους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς να συνεχίσουν απρόσκοπτα τον σχηματισμό ενός προφίλ του πελάτη και κινητοποιεί τη συνεχή και απρόσκοπτη συλλογή πληροφοριών μέσω της εφαρμογής της δέουσας επιμέλειας έναντι των πελατών.

2.3.2 Παρακολούθηση συναλλακτικής συμπεριφοράς και προσέγγιση στάθμισης κινδύνου

Η έκταση της παρακολούθησης της συναλλακτικής συμπεριφοράς θα πρέπει να συναρτάται με το προφίλ κινδύνου του πελάτη, όπως αυτό διαμορφώθηκε μέσα από τη

¹⁹⁶ Βλ. Κάτσιο Στ., Αποτροπή ξεπλύματος χρήματος και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, Ελληνική Ένωση Τραπεζών (Εκπαιδευτικό Εγχειρίδιο), Μάρτιος 2011, σελ. 215

διαδικασία αξιολόγησης κινδύνου στο πλαίσιο της λήψης μέτρων δέουσας επιμέλειας. Για την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη απόδοση της παρακολούθησης, αυτή θα πρέπει να εστιάζεται καταρχήν σε επιχειρηματικές σχέσεις που παρουσιάζουν μεγαλύτερο κίνδυνο εμπλοκής σε ξέπλυμα χρήματος (Risk Based Approach). Στο πλαίσιο της αναζήτησης της βέλτιστης παρακολούθησης των συναλλαγών και της συμπεριφοράς των πελατών, τα πιστωτικά ιδρύματα, σύμφωνα με το Κεφάλαιο 4.6 της απόφασης ΕΤΠΘ 281/2009, εγκαθιστούν επαρκή πληροφοριακά συστήματα και αποτελεσματικές διαδικασίες προκειμένου να ανιχνεύονται, να παρακολουθούνται και να αξιολογούνται συναλλαγές και πελάτες υψηλού κινδύνου. Τα πληροφοριακά αυτά συστήματα, μεταξύ άλλων, αξιολογούν και κατηγοριοποιούν τους πελάτες, με βάση το οικονομικό/συναλλακτικό τους προφίλ, σε κατηγορίες κινδύνου, συγκρίνουν το προφίλ συναλλαγών ομοειδών πελατών, ελέγχουν όλες τις συναλλαγές με βάση τη διεθνή τυπολογία των ύποπτων συναλλαγών που γνωστοποιεί περιοδικά η Τράπεζα της Ελλάδος και εξάγουν ειδοποιήσεις (alerts) στην περίπτωση που εντοπιστούν τέτοιου είδους συναλλαγές.

2.4 Οι πελάτες χαμηλού κινδύνου (μέτρα απλουστευμένης δέουσας επιμέλειας)

Σύμφωνα με το άρθρο 17 παρ. 1 ν.3691/2008 τα υπόχρεα πρόσωπα μπορούν, κατά παρέκκλιση των διατάξεων του άρθρου 12 στοιχ. α, β, δ, του άρθρου 13 παρ. 1 και του άρθρου 14 παρ. 1, να μην υπόκεινται στις υποχρεώσεις των εν λόγω διατάξεων στις περιπτώσεις κατά τις οποίες οι πελάτες ανήκουν στις κατηγορίες χαμηλού κινδύνου ή για συγκεκριμένες συναλλαγές. Οι πελάτες χαμηλού κινδύνου είναι:

- Πιστωτικό ίδρυμα ή χρηματοπιστωτικός οργανισμός που εδρεύει στη Ευρωπαϊκή Ένωση ή σε τρίτη χώρα που επιβάλλει υποχρεώσεις τουλάχιστον ισοδύναμες με εκείνες της Οδηγίας 2005/60/EK και τελεί υπό εποπτεία όσον αφορά τη συμμόρφωση προς τις υποχρεώσεις αυτές.
- Εταιρείες των οποίων οι μετοχές είναι ήδη εισηγμένες σε μία ή περισσότερες οργανωμένες αγορές της ΕΕ (π.χ. χρηματιστήρια).
- Εταιρείες που λειτουργούν ως οργανισμοί συλλογικών επενδύσεων σε κινητές αξίες κατά το άρθρο 2 ν.3283/2004 ή εδρεύουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση και διέπονται από τη νομοθεσία του κράτους-έδρας τους συμβατή με την Οδηγία 85/611/ΕΟΚ.
- Ελληνική δημόσια αρχή ή ΝΠΔΔ ή επιχειρήσεις και οργανισμοί που ανήκουν τουλάχιστον κατά 51% στο Δημόσιο.

- Κοινοτικές δημόσιες αρχές ή δημόσιοι οργανισμοί που διέπονται από τις αρχές της δημοσιότητας και της διαφάνειας¹⁹⁷.

Στις περιπτώσεις αυτές εφαρμόζονται ηπιότερα μέτρα που ο νομοθέτης χαρακτηρίζει ως «μέτρα απλουστευμένης δέουσας επιμέλειας». Συμμορφούμενος με τα μέτρα αυτά, ο υπάλληλος ή το στέλεχος, έχοντας διαπιστώσει τη δυνατότητα εξαίρεσης του πελάτη, προχωρεί στην ολοκλήρωση της συναλλαγής χωρίς προηγούμενη επαλήθευση της ταυτότητας του συναλλασσομένου με την έννοια του ν.3691/2008.

Θα πρέπει, ωστόσο, να επισημανθεί ότι ακόμα και σε περιπτώσεις κατά τις οποίες νομίμως ο πελάτης έτυχε της απλουστευμένης δέουσας επιμέλειας κατά την ταυτοποίησή του από το πιστωτικό ίδρυμα ή τον χρηματοπιστωτικό οργανισμό, μπορεί να ανακύψει ζήτημα, στην περίπτωση που τυχόν στη συνέχεια τον συστήσουν σε άλλο πιστωτικό ίδρυμα. Και αυτό διότι το τελευταίο μπορεί να απαιτήσει από τον τρίτο (δηλαδή το ίδρυμα ή οργανισμό που συστήνει τον πελάτη) να του διαθέσει τα στοιχεία ταυτοποίησης και εξακρίβωσης του πελάτη που έχει. Παρά τον στόχο αποφυγής της επανάληψης εφαρμογής της δέουσας επιμέλειας άνευ λόγου, αυτή επιτρέπεται σε κάθε πιστωτικό ίδρυμα πάνω στη βάση των εσωτερικών κανόνων και πρακτικών που εφαρμόζει. Το ίδιο ισχύει και σε κάθε περίπτωση έγερσης υποψίας για ξέπλυμα χρήματος από το πιστωτικό ίδρυμα στο οποίο συστήνεται ο πελάτης. Τότε αυτό έχει επιπλέον λόγο να ζητήσει τα στοιχεία από τον τρίτο που τον συστήνει. Εφόσον, μάλιστα, ο τρίτος που συστήνει τον πελάτη δεν μπορεί να προμηθεύσει τα απαραίτητα στοιχεία, τότε το πιστωτικό ίδρυμα που υποδέχεται τον πελάτη εφαρμόζει τους κανόνες δέουσας επιμέλειας κατά τα προβλεπόμενα¹⁹⁸. Γι' αυτό άλλωστε και σύμφωνα με το άρθρο 23 παρ. 1 εδ. γ ν.3691/2008 (που αναφέρεται στη εφαρμογή δέουσας επιμέλειας από τρίτα μέρη) «η τελική ευθύνη για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων δέουσας επιμέλειας του υπόχρεου προσώπου, όταν τρίτα μέρη συστήνουν ή εισάγουν στο υπόχρεο πρόσωπο αυτόν που έχουν ως πελάτη, εξακολουθεί να βαρύνει το πρόσωπο το οποίο βασίζεται σε τρίτο μέρος, δηλαδή το ίδρυμα στο οποίο συστήνεται ο πελάτης».

¹⁹⁷Όσον αφορά τις συναλλαγές χαμηλού κινδύνου, κατά τις οποίες τα υπόχρεα πρόσωπα δεν υπόκεινται στις υποχρεώσεις επαλήθευσης της ταυτότητας του πελάτη, αυτές περιγράφονται στην παρ. 5 του άρθρου 17 ν.3691/2008.

¹⁹⁸ Βλ.Κάτσιο Στ., Αποτροπή ξεπλύματος χρήματος και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, Ελληνική Ένωση Τραπεζών (Εκπαιδευτικό Εγχειρίδιο), Μάρτιος 2011, σελ. 168

2.5 Οι πελάτες υψηλού κινδύνου (μέτρα αυξημένης δέουσας επιμέλειας)

Στο άρθρο 19 ν.3691/2008 προβλέπεται η εφαρμογή εκ μέρους των υπόχρεων προσώπων μέτρων αυξημένης δέουσας επιμέλειας ως προς τον πελάτη, επιπλέον των μέτρων που αναφέρονται στο άρθρο 13 και στο άρθρο 14 παρ.1 του νόμου. Τα μέτρα αυτά τυγχάνουν εφαρμογής όταν πρόκειται για συναλλαγές χωρίς τη φυσική παρουσία του πελάτη (άρθρο 20), για διασυννοριακές σχέσεις τραπεζικής ανταπόκρισης (άρθρο 21) και για πολιτικώς εκτεθειμένα πρόσωπα (άρθρο 22). Τις ρυθμίσεις αυτές έρχεται να διευρύνει η απόφαση ΕΤΠΘ 281/2009 περιγράφοντας αναλυτικά μία πλειάδα περιπτώσεων στις οποίες τα υπόχρεα πρόσωπα καλούνται να εφαρμόσουν μέτρα αυξημένης δέουσας επιμέλειας. Πέραν, λοιπόν, των τριών περιπτώσεων που περιλαμβάνει ο ν.3691/2008 στα άρθρα 20, 21 και 22, η απόφαση 281/2009¹⁹⁹ προσθέτει και τις ακόλουθες: α) εταιρείες με ανώνυμες μετοχές, β) λογαριασμοί υπεράκτιων εταιρειών (εταιρειών εξωχώριων δραστηριοτήτων) και εταιρειών ειδικού σκοπού, γ) στερούμενα νομικής προσωπικότητας σχήματα ή οντότητες, που διαχειρίζονται κεφάλαια ή άλλες ομάδες περιουσιακών στοιχείων, δ) λογαριασμοί ενώσεων προσώπων μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, ε) λογαριασμοί διαχείρισης περιουσιακών στοιχείων σημαντικών πελατών και στ) χώρες οι οποίες δεν εφαρμόζουν επαρκώς τις Συστάσεις της FATF²⁰⁰. Είναι πρόδηλο σε όλες αυτές τις περιπτώσεις ότι υπάρχουν αυξημένες πιθανότητες να επιχειρηθούν πράξεις νομιμοποίησης εσόδων. Αυτό ακριβώς θέλησε εν προκειμένω να προλάβει ο Έλληνας νομοθέτης καθώς και η Τράπεζα της Ελλάδος με την απόφαση που εξέδωσε συμπληρώνοντας τις ρυθμίσεις του ν.3691/2008, καθιερώνοντας στα υπόχρεα πρόσωπα υποχρέωση λήψης μέτρων αυξημένης δέουσας επιμέλειας για όλες αυτές τις κατηγορίες.

2.5.1 Οι συναλλαγές χωρίς τη φυσική παρουσία του πελάτη (άρθρο 20 ν.3691/2008)

Τα υπόχρεα πρόσωπα καλούνται να λάβουν ειδικά και κατάλληλα μέτρα αντιμετώπισης του κινδύνου στις περιπτώσεις συναλλαγών χωρίς τη φυσική παρουσία του πελάτη. Σύμφωνα με

¹⁹⁹Βλ. Κεφάλαιο 5.15 της απόφασης ΕΤΠΘ 281/2009

²⁰⁰ Με την ΠΔ/ΤΕ 2652/2012, προστίθενται στις περιπτώσεις εφαρμογής αυξημένης δέουσας επιμέλειας και οι επιχειρηματικές σχέσεις και συναλλαγές που ενέχουν αυξημένο κίνδυνο φοροδιαφυγής ορίζοντας ότι: «Τα πιστωτικά ιδρύματα επιδεικνύουν αυξημένη δέουσα επιμέλεια, εξετάζουν με ιδιαίτερη προσοχή τις συναλλαγές και εφαρμόζουν επιπρόσθετες διαδικασίες συνεχούς παρακολούθησης επιχειρηματικών σχέσεων και συναλλαγών φυσικών ή νομικών προσώπων, τα οποία, σύμφωνα με ειδικά κριτήρια που προσδιορίζονται από το ΠΙ, ενέχουν αυξημένο κίνδυνο διάπραξης φοροδιαφυγής ή νομιμοποίησης του προκύπτοντος από το αδίκημα αυτό οφέλους».

την πρόβλεψη αυτή, στην περίπτωση φυσικού προσώπου προβλέπεται να εξακριβωθεί η ταυτότητα του απόντος πελάτη μέσω της επίδειξης της ταυτότητας ή του διαβατηρίου ή κάποιου ισοδύναμου δημόσιου εγγράφου που φέρει φωτογραφία του κατόχου. Σύμφωνα δε με την απόφαση ΕΤΠΘ 281/2009 (Κεφάλαιο 5.15.8), τα πιστωτικά ιδρύματα που παρέχουν στους πελάτες τους τη δυνατότητα να εκτελούν συναλλαγές χωρίς τη φυσική παρουσία του πελάτη και ειδικά το άνοιγμα λογαριασμού (μέσω τηλεφώνου, διαδικτύου κλπ.) υιοθετούν ειδικές και κατάλληλες οργανωτικές, λειτουργικές και τεχνολογικές διαδικασίες που εξασφαλίζουν τη συμμόρφωσή τους στις απαιτήσεις του ν.3691/2008 και της παρούσας απόφασης, σχετικά με την πιστοποίηση της ταυτότητας των συναλλασσομένων, προς αντιμετώπιση του υψηλότερου κινδύνου που παρουσιάζουν οι περιπτώσεις αυτές, ιδίως δεν εφαρμόζουν ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα μέτρα:

- διασφαλίζουν ότι η ταυτότητα του πελάτη εξακριβώνεται με πρόσθετα αποδεικτικά έγγραφα, δεδομένα ή πληροφορίες,
- λαμβάνουν συμπληρωματικά μέτρα για τον έλεγχο ή την πιστοποίηση των υποβληθέντων εγγράφων ή απαιτούν επιβεβαιωτική πιστοποίηση από πιστωτικό ίδρυμα ή χρηματοπιστωτικό οργανισμό εγκατεστημένο σε χώρα μέλος της ΕΕ ή κράτος με ισοδύναμο καθεστώς εποπτείας,
- διασφαλίζουν ότι η πρώτη πληρωμή, στο πλαίσιο της επιχειρηματικής σχέσης ή των μεμονωμένων συναλλαγών, πραγματοποιείται μέσω λογαριασμού, ο οποίος έχει ανοιχθεί επ' ονόματι του πελάτη σε πιστωτικό ίδρυμα εγκατεστημένο σε χώρα μέλος της ΕΕ ή κράτος με ισοδύναμο καθεστώς εποπτείας,
- επαληθεύουν το ονοματεπώνυμο διεύθυνση και υπογραφή του πελάτη από πιστωτικό ίδρυμα που λειτουργεί στη χώρα καταγωγής του,
- λαμβάνουν συστατική επιστολή από τρίτο υπόχρεο πρόσωπο που εφαρμόζει τις διαδικασίες πιστοποίησης του Ν. 3691/2008,
- ζητούν από τον πελάτη την αποστολή στο πιστωτικό ίδρυμα των επικυρωμένων φωτοαντιγράφων των εγγράφων πιστοποίησης ταυτότητας π.χ. διαβατήριο, δελτίο ταυτότητας.

2.5.2. Οι σχέσεις τραπεζικής ανταπόκρισης (άρθρο 21 ν.3691/2008)

Γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι η λήψη μέτρων αυξημένης επιμέλειας για τους ανταποκριτικούς τραπεζικούς λογαριασμούς δικαιολογείται από το γεγονός ότι, μέσω αυτών, διενεργούνται πληρωμές, μεγάλων κατά κανόνα ποσών για λογαριασμό τρίτων, οι οποίοι δεν εμφανίζονται. Οι διατραπεζικές πληρωμές αφορούν ουσιαστικά ένα δίκτυο συνεργατών, που επιτρέπει τη δραστηριοποίηση πιστωτικών ιδρυμάτων ακόμα και σε χώρες που δεν έχουν φυσική παρουσία, χρησιμοποιώντας ένα τοπικό πιστωτικό ίδρυμα. Ο αυξημένος κίνδυνος συνίσταται εν προκειμένω στην περιορισμένη διαφάνεια των διασυννοριακών συναλλαγών μεγάλων ποσών. Σε κάθε περίπτωση την ευθύνη για την επιλογή του κατόχου του τραπεζικού λογαριασμού φέρει η τράπεζα του εξωτερικού. Ωστόσο, ελλοχεύει ο κίνδυνος επιλογής λάθους συνεργάτη, με την έννοια μιας «μη σοβαρής» τράπεζας του εξωτερικού ή εικονικής τράπεζας. Για το λόγο αυτό ο έλεγχος του συνεργάτη «τράπεζας-ανταποκριτή» θα πρέπει να περιλαμβάνει τουλάχιστον την εκτίμηση της επικινδυνότητας της χώρας όπου εδρεύει ο συνεργάτης, την ανάλυση της εφαρμοζόμενης από την τράπεζα-συνεργάτη επιχειρηματικής ηθικής καθώς και την αξιολόγηση του ρυθμιστικού πλαισίου που διέπει τις δραστηριότητές της, του ισχύοντος καθεστώτος της για την καταπολέμηση του ξεπλύματος χρήματος και των εσωτερικών της συστημάτων ασφάλειας²⁰¹.

2.5.3 Τα Πολιτικώς Εκτεθειμένα Πρόσωπα (άρθρο 22 ν.3691/2008)

Η λήψη μέτρων αυξημένης δέουσας επιμέλειας προβλέπεται ρητά, όπως προαναφέρθηκε, για τις επιχειρηματικές σχέσεις και συναλλαγές κατά τις οποίες εμπλέκονται «Πολιτικώς Εκτεθειμένα Πρόσωπα-ΠΕΠ» (Politically Exposed Persons-PEPs), συγγενείς ή στενοί συνεργάτες τους (άρθρο 22 ν.3691/2008). Ο νόμος 3691/2008 ορίζει στο άρθρο 4 παρ. 11 ως πολιτικώς εκτεθειμένα τα φυσικά πρόσωπα, στα οποία έχει ή είχε ανατεθεί σημαντικό δημόσιο λειτούργημα και τους άμεσους στενούς συγγενείς τους ή τα πρόσωπα που είναι γνωστά ως στενοί συνεργάτες των προσώπων αυτών, ενώ οι λεπτομέρειες εξειδικεύονται στο άρθρο 22 του νόμου. Είναι προφανές για το νομοθέτη ο κίνδυνος που εμπεριέχεται στην παροχή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών σε πρόσωπα υψηλού πολιτικού προφίλ ή σε αξιωματούχους και πρόσωπα με δημόσιο αξίωμα. Ο κίνδυνος αυτός, μάλιστα, αυξάνει όταν το πρόσωπο προέρχεται

²⁰¹ Αναλυτικότερα βλ. Κάτσιο Στ., Αποτροπή ξεπλύματος χρήματος και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, Ελληνική Ένωση Τραπεζών (Εκπαιδευτικό Εγχειρίδιο), Μάρτιος 2011, σελ. 169-171

από χώρα γνωστή για τον υψηλό βαθμό διαφθοράς και το χαμηλό επίπεδο διακυβέρνησης, ενώ μεγεθύνεται ακόμη περισσότερο όταν πρόκειται για χώρα που δεν διαθέτει το κατάλληλο πλαίσιο για την καταπολέμηση του ξεπλύματος χρήματος.

Στόχος, λοιπόν, της εν λόγω διάταξης είναι η εφαρμογή αυξημένης δέουσας επιμέλειας σε πρόσωπα τα οποία έχουν τη δυνατότητα να αποκομίσουν παράνομα οφέλη και θεωρούνται ιδιαίτερα επιδεκτικά για χρησιμοποίηση της ιδιότητάς τους για ξέπλυμα χρημάτων που προέρχονται από τη διαφθορά, ιδιαίτερα μάλιστα από την τέλεση (μεταξύ άλλων) των εγκλημάτων της παθητικής και ενεργητικής δωροδοκίας και τη δωροδοκία δικαστή. Οι υπάλληλοι, λοιπόν, των πιστωτικών ιδρυμάτων οφείλουν, εφαρμόζοντας τα μέτρα αυξημένης δέουσας επιμέλειας ως προς τον πελάτη, ανάλογα με τον βαθμό κινδύνου, να καθορίσουν αν ο πελάτης υπάγεται στα Πολιτικώς Εκτεθειμένα Πρόσωπα (άρθρο 22 παρ. 6 στοιχ α ν.3691/2008) και εν συνεχεία να λάβουν επαρκή μέτρα για να διαπιστωθεί η πηγή του πλούτου και η προέλευση των κεφαλαίων που αφορά η συναλλαγή (άρθρο 22 παρ. 6 στοιχ. γ ν.3691/2008). Εντύπωση προκαλεί, ωστόσο, η επιλογή του Έλληνα νομοθέτη (όπως και του κοινοτικού στο άρθρο 13 παρ. 4 της Οδηγίας 2005/60/ΕΚ) να μην περιλάβει στα Πολιτικώς Εκτεθειμένα Πρόσωπα τα πρόσωπα τα οποία είναι εγκατεστημένα στην Ελλάδα (άρθρο 22 παρ. 8 ν.3691/2008) με τις γνωστές ολέθριες συνέπειες που συνεπάγεται αυτή η αδικαιολόγητη -για το βαθμό διαφθοράς της ελληνικής κοινωνίας- επιλογή και σύμπλευση του Έλληνα νομοθέτη με τον κοινοτικό.

Γ) Οι ύποπτες και ασυνήθεις συναλλαγές

Όπως εκτέθηκε ανωτέρω, τα πιστωτικά ιδρύματα σύμφωνα με την απόφαση ΕΤΠΘ 281/2009 εξετάζουν με τη δέουσα επιμέλεια κάθε συναλλαγή που από τη φύση της μπορεί να συνδεθεί με ξέπλυμα χρήματος ή χρηματοδότηση της τρομοκρατίας. Τέτοιες συναλλαγές ενέχουσες υψηλό κίνδυνο ξεπλύματος είναι κατά γενικό κανόνα οι «ύποπτες και ασυνήθεις συναλλαγές», όροι που για πρώτη φορά προσδιορίζονται εννοιολογικά με το ν.3691/2008.

1. Η έννοια της ύποπτης και ασυνήθους συναλλαγής

Ως ύποπτη συναλλαγή ή δραστηριότητα, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 13 ν.3691/2008, νοείται «η συναλλαγή ή οι συναλλαγές ή δραστηριότητες από τις οποίες εκτιμάται ότι προκύπτουν αποχρώσεις ενδείξεις ή υπόνοιες για πιθανή απόπειρα ή διάπραξη αδικημάτων του

άρθρου 2 του νόμου 3691/2008 ή για εμπλοκή του συναλλασσομένου ή του πραγματικού δικαιούχου σε εγκληματικές δραστηριότητες, με βάση την αξιολόγηση των στοιχείων της συναλλαγής (φύση της συναλλαγής, κατηγορία χρηματοπιστωτικού μέσου, συχνότητα, πολυπλοκότητα και ύψος της συναλλαγής, χρήση ή μη μετρητών) και του προσώπου (επάγγελμα, οικονομική επιφάνεια, συναλλακτική επιχειρηματική συμπεριφορά, φήμη, παρελθόν, επίπεδο διαφάνειας του νομικού προσώπου-πελάτη, άλλα σημαντικά χαρακτηριστικά)».

Αντίστοιχα, ως ασυνήθης συναλλαγή ή δραστηριότητα, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 14 ν.3691/2008, νοείται «η συναλλαγή ή οι συναλλαγές ή δραστηριότητες που δεν συνάδουν με την συναλλακτική, επιχειρηματική ή επαγγελματική συμπεριφορά του συναλλασσομένου ή του πραγματικού δικαιούχου ή με την οικονομική τους επιφάνεια ή που δεν έχουν προφανή σκοπό ή κίνητρο οικονομικής, επαγγελματικής ή προσωπικής φύσεως».

2. Γενική τυπολογία ασυνήθων ή ύποπτων συναλλαγών

Η Επιτροπή Τραπεζικών και Πιστωτικών Θεμάτων της Τράπεζας της Ελλάδος (κατ' εξουσιοδότηση της παρ. 2 σε συνδυασμό με τις παρ. 3-5 του άρθρου 6 ν.3691/2008, αναφορικά με τις αρμοδιότητες και τις υποχρεώσεις της Τράπεζας της Ελλάδος, ως αρμόδιας αρχής για τους σκοπούς του νόμου αυτού), διατύπωσε στην απόφαση ΕΤΠΘ 285/9.7.2009²⁰² τυπολογία ασύνθητων και ύποπτων συναλλαγών για ξέπλυμα χρήματος και χρηματοδότηση της τρομοκρατίας εξειδικεύοντας τις διατάξεις του άρθρου 4 παρ. 13-14 ν.3691/2008. Κρίνεται,

²⁰²Η εν λόγω απόφαση συμπληρώθηκε με την ΠΔ/ΤΕ 2652/29.2.2012. Στην ΠΔ/ΤΕ 2652/2012 επισημαίνεται μάλιστα ότι «η περιλαμβανόμενη στην εν λόγω Απόφαση τυπολογία ασυνήθων ή ύποπτων συναλλαγών έχει μόνον ενδεικτικό χαρακτήρα και δεν συνιστά σε καμία περίπτωση εξαντλητική απαρίθμηση των περιπτώσεων αυτών. Με την ανωτέρω Απόφαση της Τράπεζας της Ελλάδος επιδιώκεται η παροχή καθοδήγησης σε εποπτευόμενα πρόσωπα για τον εντοπισμό ύποπτων ή ασυνήθων συναλλαγών και την υποβολή σχετικής αναφοράς στην Αρχή του άρθρου 7 του ν. 3691/2008. Η υποχρέωση των εποπτευομένων ιδρυμάτων να παρακολουθούν με ιδιαίτερη προσοχή, να εξετάζουν και να ασκούν αυξημένη δέουσα επιμέλεια σε κάθε συναλλαγή που μπορεί να συνδέεται ή να σχετίζεται με εγκληματική δραστηριότητα ή νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα ή χρηματοδότηση της τρομοκρατίας και να υποβάλλουν αναφορά για όλες τις ανωτέρω συναλλαγές ουδώς περιορίζεται από την Απόφαση αυτή». Αξίζει επίσης να μνημονευθούν και οι εγκύκλιοι της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς υπ' αριθμόν 41 (που παραθέτει αφενός ενδείξεις συγκεκριμένων συναλλαγών / δραστηριοτήτων, που πρέπει να θεωρούνται ως ασυνήθεις ή ύποπτες νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, και αφορούν στην ταυτότητα του πελάτη ή και στις κινήσεις του λογαριασμού του πελάτη και αφετέρου ενδείξεις συμπεριφοράς υπαλλήλου που μπορεί να θεωρηθούν ύποπτες ότι συνδέονται με πρόθεση νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και θα πρέπει να ενεργοποιούν την προβλεπόμενη στις σχετικές διατάξεις διαδικασία) και 49 (που αφορά τυπολογία ύποπτων και ασυνήθων συναλλαγών που σχετίζονται με το βασικό αδίκημα της φοροδιαφυγής-άρθρο 77 παρ. 1 του νόμου 3842/2010).

λοιπόν, αναγκαία μία σύντομη παράθεση των σημαντικότερων συναλλαγών και δραστηριοτήτων που ενδεχομένως υποδηλώνουν ξέπλυμα χρήματος όπως αυτές αποτυπώνονται στην απόφαση ΕΤΠΘ 285/2009:

2.1 Παροχή ανεπαρκών ή ύποπτων πληροφοριών και στοιχείων για την πιστοποίηση της ταυτότητας του πελάτη

- Πελάτης κατά τη σύναψη σύμβασης με πιστωτικό ίδρυμα, αρνείται να προσκομίσει τα προβλεπόμενα έγγραφα επαλήθευσης ταυτότητας, προσκομίζει έγγραφα αμφιβόλου γνησιότητας, δίνει ανεπαρκείς ή ανακριβείς πληροφορίες ή διαπιστώνεται ότι έδωσε πληροφορίες που είναι εξαιρετικά δύσκολο ή δαπανηρό να επαληθευθούν.

- Πελάτης δείχνει απροθυμία για την παροχή στοιχείων προκειμένου να διαμορφωθεί το οικονομικό/συναλλακτικό του προφίλ.

- Εκπρόσωπος νομικού προσώπου που επιχειρεί να συνάψει σύμβαση για λογαριασμό του νομικού προσώπου, αρνείται να δώσει πληροφορίες ή παρέχει ανεπαρκείς ή ανακριβείς πληροφορίες για τη φύση και το σκοπό των εργασιών του, για τον τόπο της εγκατάστασής του, τη μετοχική του σύνθεση ή τους ελέγχοντες αυτό, την ταυτότητα των πραγματικών δικαιούχων φυσικών προσώπων, την προσδοκώμενη κίνηση των λογαριασμών του, άλλες αιτούμενες πληροφορίες ή δεν προσκομίζει, παρά τις σχετικές υπομνήσεις του πιστωτικού ιδρύματος, τα κατά περίπτωση απαιτούμενα νομιμοποιητικά έγγραφα, όπως αυτά αναφέρονται στο κεφ. 5 της Απόφασης ΕΤΠΘ 281/17-3-2009.

-Πελάτης δεν παρέχει στοιχεία του τρίτου προσώπου για λογαριασμό του οποίου ενεργεί.

-Πελάτης που προτίθεται να αγοράσει τίτλους εισηγμένους σε οργανωμένη αγορά, δεν ανταποκρίνεται με προθυμία στην απαίτηση του υπαλλήλου του πιστωτικού ιδρύματος να προβεί στην ταυτοποίησή του κατά τα οριζόμενα στο Ν. 3691/2008 και την Απόφαση ΕΤΠΘ 281/2009 και να προσκομίσει τα σχετικά έγγραφα επαλήθευσής της.

-Πελάτης διενεργεί συχνές συναλλαγές ή συναλλαγές μεγάλης αξίας, οι οποίες δεν συνάδουν με το οικονομικό/συναλλακτικό του προφίλ.

-Γίνεται πίστωση λογαριασμού πελάτη από πολλά τρίτα πρόσωπα, η οποία δεν δικαιολογείται από το είδος της επαγγελματικής του δραστηριότητας.

-Σε μεταφορές κεφαλαίων, ο εντολέας προβάλλει αντιρρήσεις ή επικαλείται προσκόμματα στην απαίτηση της τράπεζας, που θα εκτελέσει την μεταφορά, για καταγραφή και επαλήθευση των στοιχείων της ταυτότητάς του και των στοιχείων της συναλλαγής.

-Κατατίθενται ή αναλαμβάνονται συστηματικά ποσά, τα οποία είναι λίγο χαμηλότερα από το εκάστοτε όριο που απαιτείται για την εφαρμογή της διαδικασίας πιστοποίησης της ταυτότητας του πελάτη.

-Επαναδραστηριοποιούνται αιφνίδια εταιρείες μετά από μακρά περίοδο αδράνειάς τους, ιδίως όταν πρόκειται για εξωχώριες εταιρείες ή εταιρείες με ανώνυμες μετοχές.

2.2 Περιπτώσεις μεταφοράς κεφαλαίων

-Κατατίθενται συχνά διάφορα μικρά ποσά σε λογαριασμούς πελάτη, που ακολούθως συνενώνονται σε κύριο λογαριασμό και μεταφέρονται εκτός της χώρας, ιδίως σε χώρα ή περιοχή που θεωρείται φορολογικός παράδεισος ή δεν εφαρμόζει επαρκώς τις συστάσεις της FATF ή θεωρείται αυξημένου κινδύνου για λόγους Ξεπλύματος Χρήματος ή Χρηματοδότησης Τρομοκρατίας.

- Ανοίγονται λογαριασμοί φυσικών ή νομικών προσώπων, οι οποίοι δεν εμφανίζουν κίνηση ανάλογη με το οικονομικό / συναλλακτικό προφίλ του πελάτη, αλλά χρησιμοποιούνται μόνο για μεταφορές κεφαλαίων προς το εξωτερικό.

- Πραγματοποιούνται συχνές μεταφορές κεφαλαίων υψηλού ποσού από και προς χώρες που θεωρούνται φορολογικοί παράδεισοι ή καταφύγια τραπεζικού απορρήτου ή από και προς μια γεωγραφική περιοχή υψηλού κινδύνου, χωρίς εμφανή επιχειρηματικό λόγο, που να συνδέεται με την δραστηριότητα και το οικονομικό / συναλλακτικό προφίλ του πελάτη.

- Εισερχόμενες εντολές μεταφοράς κεφαλαίων μεγάλων ποσών εισπράττονται από τρίτο πρόσωπο, χωρίς να προκύπτει οικογενειακή, εμπορική ή άλλη επαγγελματική σχέση μεταξύ του δικαιούχου της εντολής και του τρίτου προσώπου που εισπράττει το προϊόν μεταφοράς.

- Λογαριασμός πελάτη εμφανίζει κατά σύστημα χρεοπιστώσεις οι οποίες δεν έχουν εμφανή σχέση με νόμιμες συναλλαγές, αγαθά ή υπηρεσίες.
- Κεφάλαια αποστέλλονται ή λαμβάνονται από το ίδιο πρόσωπο από και προς διαφορετικούς λογαριασμούς, χωρίς να υπάρχει εμφανής οικονομικός σκοπός.
- Πραγματοποιούνται αλληπάλληλες μεταφορές κεφαλαίων, χωρίς προφανή σκοπό, που ενδέχεται να υποδηλώνουν παρεμπόδιση της ανίχνευσης των τελικών δικαιούχων.
- Γίνονται ασυνήθεις μεταφορές κεφαλαίων μεταξύ λογαριασμών που τηρούνται στο όνομα νομικών προσώπων με το ίδιο ιδιοκτησιακό καθεστώς (π.χ. εξωχώριες εταιρείες με τον ίδιο πραγματικό δικαιούχο).
- Πραγματοποιούνται επαναλαμβανόμενες μεταφορές κεφαλαίων προς δικαιούχο στο εξωτερικό, ο οποίος δεν διατηρεί λογαριασμό στην τράπεζα του εξωτερικού, στην οποία μεταφέρονται τα εμβάσματα.
- Πραγματοποιούνται μεταφορές κεφαλαίων από το εξωτερικό προς πελάτη στην Ελλάδα, ο οποίος στη συνέχεια μεταφέρει τα ποσά σε τρίτους.
- Εντολές μεταφοράς κεφαλαίων μικρών ποσών λαμβάνονται συχνά στο όνομα πελάτη, ο οποίος στη συνέχεια δίδει εντολή διασυνοριακής μεταφοράς μεγάλων ποσών.

2.3. Δραστηριότητες ασύμβατες με την επιχειρηματική/επαγγελματική δραστηριότητα του πελάτη και το εν γένει συναλλακτικό/οικονομικό του προφίλ

- Διαπιστώνεται σημαντική αύξηση καταθέσεων επιχείρησης, χωρίς αντίστοιχη αύξηση της δραστηριότητάς της.
- Κατατίθενται σε λογαριασμό μεγάλα ποσά σε μετρητά, τα οποία δεν δικαιολογούνται από την επιχειρηματική δραστηριότητα του πελάτη και το συναλλακτικό/οικονομικό του προφίλ.
- Συναλλαγές εμπορικής εταιρείας πραγματοποιούνται κατά κανόνα με μετρητά και όχι με τα συνήθως χρησιμοποιούμενα αξιόγραφα και μέσα πληρωμής για τη διενέργεια εμπορικών συναλλαγών.

- Τραπεζικός λογαριασμός, που τηρείται στο όνομα φυσικού ή νομικού προσώπου, χρεώνεται και πιστώνεται με μεγάλα ποσά, τα οποία δεν δικαιολογούνται από το οικονομικό/συναλλακτικό προφίλ του πελάτη.

- Μεγάλος αριθμός επιταγών, ή χρηματικών εντολών κατατίθενται σε λογαριασμό ή εκδίδονται εις βάρος του λογαριασμού, ενώ η φύση της επιχειρηματικής δραστηριότητας του δικαιούχου του λογαριασμού δεν δικαιολογεί τέτοια δραστηριότητα.

- Επιχείρηση πραγματοποιεί καταθέσεις μετρητών σημαντικά μεγαλύτερου ύψους, σε σχέση με ανάλογο μεγέθους επιχειρήσεις του ίδιου κλάδου.

-Γίνεται αυξημένη χρήση πιστωτικών διευκολύνσεων και άλλων χρηματοδοτήσεων του διεθνούς εμπορίου, που έχουν ως αποτέλεσμα διευρυμένη κίνηση κεφαλαίων μεταξύ χωρών όπου τέτοια εμπορική συναλλαγή δεν θεωρείται αναμενόμενη, λαμβανομένης υπόψη και της συνήθους επιχειρηματικής δραστηριότητας του πελάτη.

- Δημιουργούνται μεγάλα υπόλοιπα σε λογαριασμούς καταθέσεων, που στη συνέχεια μεταφέρονται σε λογαριασμούς στο εξωτερικό, τα οποία δεν δικαιολογούνται από την επιχειρηματική δραστηριότητα του πελάτη.

- Γίνονται σημαντικές (σε αριθμό ή και ποσά) καταθέσεις σε μετρητά από φυσικά ή νομικά πρόσωπα χωρίς προφανή οικονομικό σκοπό, ιδιαίτερα εάν στη συνέχεια τα ποσά των καταθέσεων αυτών μεταφέρονται, εντός συντόμου χρονικού διαστήματος, από τον λογαριασμό του πελάτη σε προορισμό που δεν φαίνεται να συνδέεται με τις δραστηριότητές του.

- Διενεργούνται συναλλαγές μεταξύ μερών τα οποία δεν ενεργούν για ίδιο λογαριασμό, αλλά επιχειρούν να αποκρύψουν την ταυτότητα του πραγματικού δικαιούχου.

2.4 Συναλλαγές σε μετρητά

- Πραγματοποιούνται μεγάλου ύψους καταθέσεις και αναλήψεις μετρητών που δεν δικαιολογούνται από το οικονομικό / συναλλακτικό προφίλ του πελάτη.

- Λογαριασμός καταθέσεων πιστώνεται με καταθέσεις μεγάλων ποσών σε μετρητά από τρίτους, χωρίς να εμφανίζεται στην τράπεζα ο δικαιούχος του λογαριασμού.

- Γίνονται στον ίδιο λογαριασμό πολυάριθμες διαδοχικές καταθέσεις μικρών ποσών, το συνολικό ύψος των οποίων είναι ιδιαίτερα σημαντικό.
- Πελάτης εκδίδει έναντι μετρητών τραπεζικές επιταγές, ή αγοράζει ταξιδιωτικές επιταγές μεγάλου ύψους.
- Πελάτης διατηρεί πολλούς λογαριασμούς στην ίδια τράπεζα και καταθέτει στους επιμέρους λογαριασμούς ποσά σε μετρητά, το συνολικό άθροισμα των οποίων ανέρχεται σε μεγάλο ύψος.
- Διαπιστώνονται καταθέσεις μετρητών σε λογαριασμό φυσικού προσώπου από διάφορα πρόσωπα χωρίς προφανή οικονομικό σκοπό.
- Διενεργούνται μεγάλες αναλήψεις σε μετρητά από αδρανή λογαριασμό ή από λογαριασμό ο οποίος είχε πρόσφατα πιστωθεί με μεγάλα εισερχόμενα εμβάσματα.
- Πελάτης χρησιμοποιεί την πιστωτική του κάρτα για συναλλαγές μεγάλου ύψους και στη συνέχεια εξοφλεί σε μετρητά το υπόλοιπό της, χωρίς επαρκή αιτιολογία για την προέλευση των κεφαλαίων.

2.5 Χρήση θυρίδων και σύναψη δανείων

- Γίνεται συχνή χρήση θυρίδας από συνδικαιούχους ή αντιπροσώπους τους, ιδίως δε σε περιπτώσεις διακίνησης συσκευασιών μεγάλου όγκου, οι οποίες μπορεί να χρησιμοποιηθούν για την μεταφορά υψηλών χρηματικών ποσών σε μετρητά ή άλλων ογκωδών αντικειμένων
- Ανοίγονται με αυξανόμενη συχνότητα θυρίδες σε συγκεκριμένο κατάστημα πιστωτικού ιδρύματος, ιδιαίτερα από ιδιώτες που δεν διαμένουν ούτε εργάζονται στην περιοχή του καταστήματος, παρά την παροχή ανάλογων υπηρεσιών σε καταστήματα πιστωτικών ιδρυμάτων πλησιέστερα στον τόπο διαμονής ή εργασίας τους.
- Γίνεται συχνή αλλαγή των συνδικαιούχων των θυρίδων.
- Πελάτης που έχει λάβει δάνειο, προβαίνει σε μερική ή ολική αποπληρωμή του δανείου, χωρίς να είναι γνωστή η προέλευση των κεφαλαίων του.
- Παρέχεται εγγύηση για δάνειο από εγγυητή, άγνωστο στην τράπεζα και χωρίς εμφανή οικονομική – οικογενειακή σχέση με τον δικαιούχο του δανείου.

- Ο σκοπός του αιτούμενου δανείου είναι ασαφής με ταυτόχρονη επίδειξη προθυμίας για καταβολή μετρητών ως εγγύησης.
- Πελάτες εξοφλούν αιφνιδίως ληξιπρόθεσμα δάνεια.
- Υποβάλλεται αίτηση για τη λήψη δανείου με εμπράγματη εξασφάλιση περιουσιακά στοιχεία, που δεν έχουν γνωστή προέλευση ή είναι ασυμβίβαστα προς την οικονομική κατάσταση των αιτούντων.
- Υποβάλλεται αίτηση από πελάτη για παροχή πίστωσης όταν η προέλευση της ίδιας συμμετοχής είναι αδιαφανής ή αδικαιολόγητη.
- Πελάτης λαμβάνει δάνειο και δεν το χρησιμοποιεί για το σκοπό για τον οποίο το ζήτησε, αλλά το καταθέτει σε λογαριασμό για κάποιο διάστημα και στην συνέχεια το αναλαμβάνει σε μετρητά.

2.6 Λοιπές περιπτώσεις που ενδεχομένως υποδηλώνουν κατά την απόφαση ΕΤΠΘ 285/2009 ξέπλυμα χρήματος

Πέραν των προαναφερθέντων περιπτώσεων η απόφαση 285/2009 απαριθμεί πολλές ακόμα περιπτώσεις αφορώσες ύποπτη συμπεριφορά υπαλλήλου του πιστωτικού ιδρύματος, ύποπτες δραστηριότητες ή κινήσεις του πελάτη εν γένει, καθώς και αγοραπωλησίες ακινήτων, νέες μεθόδους πληρωμής, χρησιμοποίηση νομικών προσώπων και πράξεις του διεθνούς εμπορίου που ενδεχομένως υποδηλώνουν ξέπλυμα χρήματος²⁰³. Τέλος, η ΠΔ/ΤΕ 2652/2012, στο Κεφάλαιο 13 προσθέτει νέα κατηγορία ύποπτων συναλλαγών/δραστηριοτήτων που ενδεχομένως συνδέονται ή σχετίζονται με φοροδιαφυγή παραθέτοντας μάλιστα 17 περιπτώσεις που συνδέονται ή σχετίζονται κατεξοχήν με την τελευταία. Μέσω της εξαντλητικής αυτής παράθεσης ασύνηθων ή ύποπτων συναλλαγών είναι προφανές ότι επιδιώκεται η επαγρύπνηση όλων των υπόχρεων προσώπων και οι εξοικείωσή τους με όλες τις πιθανές μεθόδους που ενδέχεται να μετέλθουν όσοι επιθυμούν να νομιμοποιήσουν έσοδα από εγκληματικές δραστηριότητες.

Θα πρέπει εδώ να επισημανθεί ότι ο νόμος 3691/2008 αναιρεί οποιαδήποτε πρόβλεψη σχετική με απλουστεύσεις και εξαιρέσεις από υποχρεώσεις στην περίπτωση της υποψίας. Σε

²⁰³ Βλ. Κεφάλαια 5 και 8-12 της απόφασης ΕΤΠΘ 285/2009

αυτή την περίπτωση ξαναβρίσκουν εφαρμογή τα μέτρα δέουσας επιμέλειας από την υποχρέωση αναγνώρισης της ταυτότητας, τη διαπίστωση του πραγματικού οικονομικού δικαιούχου, μέχρι και την υποχρέωση παρακολούθησης της συναλλακτικής σχέσης. Η υποψία, άλλωστε, μπορεί να δημιουργηθεί ακόμα και στην περίπτωση μικρότερων ποσών. Ανεξάρτητα από το ύψος του ποσού ή το είδος της συναλλαγής, η δημιουργία υποψίας ενεργοποιεί την υποχρέωση αναγνώρισης της ταυτότητας. Είναι επίσης κατανοητό ότι, σε «ύποπτες» περιπτώσεις είναι ιδιαίτερα σημαντικό να διαπιστωθούν και να εξασφαλιστούν, για την υποστήριξη πιθανών μελλοντικών ερευνών και διώξεων εκ μέρους των αρμοδίων ανακριτικών και διωκτικών αρχών, προσωπικά δεδομένα, κίνητρα και στοιχεία των συναλλασσόμενων ατόμων. Αυτό ουσιαστικά επαναφέρει μερικώς το βάρος στο «εμφανιζόμενο» πρόσωπο, συνιστώντας μία εξαίρεση στον ισχύοντα κανόνα της επικέντρωσης της προσοχής στη συναλλακτική σχέση. Είναι, βεβαίως, ενδεχόμενο στην περίπτωση αυτή να προκληθεί στον ύποπτο ανησυχία από τη συμπεριφορά του προσωπικού της τράπεζας. Εν προκειμένω, λαμβανομένης υπόψη της ρητής απαγόρευσης γνωστοποίησης του άρθρου 31 ν.3691/2008, θα πρέπει να αποφεύγεται η απάντηση σχετικών ερωτήσεων των πελατών²⁰⁴.

3. Ο χειρισμός της ύποπτης συναλλαγής

3.1 Η υποβολή αναφοράς ύποπτης συναλλαγής

Η αποτελεσματικότητα του χειρισμού κάθε ύποπτης (ή ασυνήθους) συναλλαγής αφορά καταρχάς την ποιότητα, τη σαφήνεια και την αφομοίωση των εσωτερικών διαδικασιών του άρθρου 41 ν.3691/2008, που καλούνται να εφαρμόσουν τα υπόχρεα πρόσωπα. Σύμφωνα με το άρθρο 26 ν.3691/2008, τα υπόχρεα πρόσωπα και οι υπάλληλοί τους, στους οποίους περιλαμβάνονται τα διευθυντικά στελέχη οφείλουν αφενός μεν να ενημερώνουν αμελλητί την Επιτροπή, με δική τους πρωτοβουλία, όταν γνωρίζουν ή έχουν σοβαρές ενδείξεις ή υποψίες ότι διαπράττεται, επιχειρείται να διαπραχθεί, έχει διαπραχθεί ή επιχειρήθηκε να διαπραχθεί νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες ή χρηματοδότηση της τρομοκρατίας αφετέρου δε να παρέχουν αμελλητί στην Επιτροπή, στην αρμόδια αρχή τους και σε άλλες δημόσιες αρχές που είναι αρμόδιες για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες ή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, κατόπιν αιτήματος

²⁰⁴ Βλ. Κάτσιο Στ., Αποτροπή ξεπλύματος χρήματος και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, Ελληνική Ένωση Τραπεζών (Εκπαιδευτικό Εγχειρίδιο), Μάρτιος 2011, σελ. 192-193

αυτών, όλες τις απαιτούμενες πληροφορίες και τα στοιχεία, σύμφωνα με τις διαδικασίες που προβλέπουν οι κείμενες διατάξεις²⁰⁵. Η υποχρέωση αυτή των υπόχρεων προσώπων και των υπαλλήλων τους θα πρέπει να γίνει αντιληπτή ως ενέργεια που θα πρέπει πέρα από γεγονότα να συνοδεύεται από σειρά συγκεκριμένων στοιχείων, τα οποία απεικονίζουν το ιστορικό χρονολογικά και ουσιαστικά. Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει δε να καταβάλλεται στην αποτύπωση της πορείας της συναλλαγής και στη διευκρίνιση για το εάν η συναλλαγή ολοκληρώθηκε ή βρίσκεται σε εξέλιξη.

Σε κάθε περίπτωση, πάντως, πριν την υποβολή της αναφοράς ύποπτης συναλλαγής στην Επιτροπή Καταπολέμησης προηγούνται οι εξής ενέργειες²⁰⁶:

- Υποβολή αναφοράς στο Αρμόδιο Διευθυντικό Στέλεχος από άλλα διευθυντικά στελέχη ή υπαλλήλους των πιστωτικών ιδρυμάτων. Στα υποκαταστήματα ή σε ειδικές διευθύνσεις ή μονάδες η αναφορά αυτή γίνεται κατευθείαν στο διευθυντή του υποκαταστήματος ή της διεύθυνσης ή της μονάδας ο οποίος αναφέρεται αμέσως στο αρμόδιο διευθυντικό στέλεχος, εφόσον συμμερίζεται τις υπόνοιες. Αν ο διευθυντής ή ο αναπληρωτής του κωλύεται ή αρνείται ή αμελεί ή δεν συμμερίζεται τις υπόνοιες του αναφέροντος υπαλλήλου, τότε ο υπάλληλος μπορεί να αναφερθεί στο αρμόδιο διευθυντικό στέλεχος, το οποίο ενημερώνει σχετικά, τηλεφωνικώς ή με εμπιστευτικό έγγραφο ή με ασφαλές ηλεκτρονικό μέσο την Επιτροπή παρέχοντάς της συγχρόνως κάθε χρήσιμη πληροφορία ή

²⁰⁵ Το αυτό ορίζεται και στο Κεφάλαιο 8.2 της απόφασης ΕΤΠΘ 281/2009 όπου αναφέρεται ότι «εάν μετά την εξέταση των συναλλαγών υφίσταται υπόνοια απόπειρας ή διάπραξης των αδικημάτων ξεπλύματος χρήματος ή χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, το πιστωτικό ίδρυμα υποβάλλει αναφορά ασυνήθους ή ύποπτης συναλλαγής στην Επιτροπή Καταπολέμησης. Στην υποχρέωση αναφοράς εμπίπτουν και ύποπτες ή ασυνήθεις συναλλαγές, των οποίων έγινε απόπειρα εκτέλεσής τους αλλά δεν ολοκληρώθηκαν». Σχετικά εξάλλου με τις υποχρεώσεις αναφοράς υποκαταστημάτων ή γραφείων αντιπροσωπείας ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων ή χρηματοπιστωτικών οργανισμών που λειτουργούν σε τρίτη χώρα, οι αντίστοιχες περί ξεπλύματος πληροφορίες διαβιβάζονται μεν προς την αρμόδια αλλοδαπή Αρχή του εκτός ΕΕ τόπου εγκατάστασης, παράλληλα όμως οι ίδιες πληροφορίες οφείλουν να γνωστοποιηθούν και προς της ελληνική μητρική τους εταιρεία. Η μητρική βεβαίως επιχείρηση σε παρόμοιες συνθήκες θα πρέπει να ενημερώσει με τη σειρά της την ελληνική Αρχή. Αυτό προκύπτει σαφώς ενόψει του συνδυασμού των διατάξεων των άρθρων 26 παρ. 4 και 44 παρ. 2 ν.3691/2008. Η τελευταία, μάλιστα, ρύθμιση προβλέπει συγκεκριμένα ότι κάθε χρηματοπιστωτικός όμιλος ορίζει ένα διευθυντικό στέλεχος από τη μεγαλύτερη εταιρεία του ομίλου ως συντονιστή για την εξασφάλιση της τήρησης των εκ του νόμου γενικότερα υποχρεώσεων από τις επί μέρους εταιρείες του ομίλου. Στις εν λόγω υποχρεώσεις ρητά συγκαταλέγονται και όσες σχετίζονται με συνεργασία, ανταλλαγή πληροφοριών, υποβολή εκθέσεων κλπ. τόσο ενδοομιλικά, όσο και προς την Αρχή του ν.3932/2011, στην οποία ο υπεύθυνος συντονιστής παρέχει υπό μορφή αναφοράς στοιχεία για όλες τις εταιρείες του ομίλου (βλ. Δούβλη Β., Ο έλεγχος για το ξέπλυμα μαύρου χρήματος στους Χρηματοπιστωτικούς Ομίλους εντός και εκτός ΕΕ, Ελληνική Δικαιοσύνη 2011, σελ. 1299).

²⁰⁶ Βλ. Κεφάλαιο 8.3 απόφασης ΕΤΠΘ 281/2009 και άρθρο 44 παρ. 1 ν.3691/2008.

στοιχείο, αν μετά από την εξέταση που πραγματοποιεί κρίνει ότι οι πληροφορίες και τα υπάρχοντα στοιχεία δικαιολογούν την αναφορά.

- Λήψη και επεξεργασία των ειδοποιήσεων (alerts) που παράγονται από το πληροφοριακό σύστημα του πιστωτικού ιδρύματος για ασυνήθεις ή ύποπτες συναλλαγές.
- Αξιολόγηση και εξέταση των κατά τα ανωτέρω λαμβανόμενων αναφορών και ειδοποιήσεων με συγκέντρωση πληροφοριών από αξιόπιστες πηγές όπως Τειρεσίας, ICAP, και αντίστοιχες αναγνωρισμένες τράπεζες πληροφοριών. Τα αποτελέσματα της αξιολόγησης καταγράφονται και αρχειοθετούνται στο σχετικό φάκελο.

3.2 Περιεχόμενο και προϋποθέσεις υποβολής αναφοράς ύποπτης συναλλαγής

Οι αναφορές ασυνήθων ή ύποπτων συναλλαγών που υποβάλλονται στο Αρμόδιο Διευθυντικό Στέλεχος ή παράγονται από το πληροφοριακό σύστημα θα πρέπει να περιλαμβάνουν τουλάχιστον τα εξής²⁰⁷: ημερομηνία, στοιχεία του καταστήματος ή της υπηρεσίας που προβαίνει στην αναφορά, όλα τα διαθέσιμα πληροφοριακά στοιχεία για τον πελάτη και τη συναλλαγή, την ημερομηνία διενέργειας της συναλλαγής και έναρξης της επιχειρηματικής σχέσης και πλήρες ιστορικό των συναλλαγών, αιτιολογία της συναλλαγής και, επί διεθνών συναλλαγών, την προέλευση και τη διαδρομή του εισερχόμενου ή εξερχόμενου εμβάσματος. Είναι προφανές, επίσης, ότι η υποβολή αναφοράς ύποπτης συναλλαγής προς την Επιτροπή του άρθρου 7 ν.3691/2008 θα πρέπει να περιέχει τουλάχιστον τα στοιχεία εκείνα που θα την καταστήσουν αξιοποιήσιμη μετά από σχετική επεξεργασία από τις αρμόδιες εποπτικές και διωκτικές αρχές, θα πρέπει, δηλαδή, να αναφέρει τα συγκεκριμένα περιστατικά και τις ενδείξεις που σύμφωνα με την άποψη του αναφέροντος υπαλλήλου καθιστούν τη συναλλαγή ύποπτη για ξέπλυμα βρόμικου χρήματος²⁰⁸. Το διαθέσιμο πρότυπο εντύπου Αναφοράς Ύποπτης Συναλλαγής που παρέχει η Επιτροπή εξασφαλίζει αυτές τις προϋποθέσεις.

Ο νόμος δεν προσδιορίζει προθεσμία υποβολής των αναφορών ύποπτων συναλλαγών. Πέραν των περιπτώσεων που πιθανόν να κρίνεται αναγκαία μια άμεση υποβολή, ως εύλογο χρονικό διάστημα για υποβολή της αναφοράς στην αρμόδια αρχή του ν.3591/2008, θα

²⁰⁷Βλ. Κεφάλαιο 8.4 απόφασης ΕΤΠΘ 281/2009.

²⁰⁸ Στην περίπτωση, μάλιστα, που η γνώση για τη χρησιμοποίηση του πιστωτικού ιδρύματος για ξέπλυμα χρήματος προήλθε από την παρατήρηση και τη συνδυαστική εξέταση περισσότερων συναλλαγών ή υπηρεσιών, ο αναφέρων υπάλληλος οφείλει να υποβάλλει τα στοιχεία και τα σχετικά αντίγραφα για κάθε μία από τις προηγούμενες πράξεις της αλυσίδας (Βλ. *Κάτσιο Στ.*, Αποτροπή ξέπλυματος χρήματος και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, Ελληνική Ένωση Τραπεζών (Εκπαιδευτικό Εγχειρίδιο), Μάρτιος 2011, σελ. 228).

μπορούσαν να θεωρηθούν οι τριάντα ημέρες από την ημέρα που υπέπεσαν στην αντίληψη του υπαλλήλου οι βάσιμες ενδείξεις για την έγερση της υποψίας ή από την ημέρα που ολοκληρώθηκε η συναλλαγή²⁰⁹.

Στο εκπαιδευτικό εγχειρίδιο για τους τραπεζικούς υπαλλήλους²¹⁰ προσδιορίζονται, επίσης οι διοικητικές και τεχνικές προϋποθέσεις που θα πρέπει να εξασφαλίζουν τα πιστωτικά ιδρύματα για την απρόσκοπτη και ασφαλή διαδικασία αναφοράς των υπαλλήλων τους προς τα αρμόδια διευθυντικά στελέχη. Ειδικότερα θα πρέπει να διασφαλίζεται ότι: 1) Όλοι οι υπάλληλοι γνωρίζουν το πρόσωπο στο οποίο θα πρέπει να απευθύνουν τις αναφορές και τις πληροφορίες σχετικά με τις συναλλαγές για τις οποίες υποπεύονται ή έχουν υπόνοιες ότι αποσκοπούν στο ξέπλυμα χρήματος. 2) Υφίσταται ασφαλής και άμεση οδός επικοινωνίας για διαβίβαση στοιχείων και πληροφοριών για ύποπτες ή ασυνήθεις συναλλαγές προς το αρμόδιο για το ξέπλυμα χρήματος διευθυντικό στέλεχος του πιστωτικού ιδρύματος. 3) Υφίσταται σαφής και κατανοητή καταγραφή σε εγχειρίδιο της εσωτερικής πρακτικής και της διαδικασίας που θα πρέπει να ακολουθείται για την πρόληψη του ξεπλύματος χρήματος. 4) Υιοθετείται από το Διοικητικό Συμβούλιο του πιστωτικού ιδρύματος μια σαφής και αποτελεσματική πολιτική κατά του ξεπλύματος χρήματος, η παρακολούθηση και εξασφάλιση της εφαρμογής της οποίας γίνεται μέσω της Επιτροπής Ελέγχου της ΠΔΤΕ 2577/2006.

3.3 Οι υποχρεώσεις των υπαλλήλων

3.3.1 Η απαγόρευση γνωστοποίησης (καθήκον εχεμύθειας)

Οι υπάλληλοι και τα διευθυντικά στελέχη των πιστωτικών ιδρυμάτων απαγορεύεται να γνωστοποιούν στον εμπλεκόμενο πελάτη ή σε τρίτους ότι διαβιβάστηκαν αρμοδίως ή ζητήθηκαν πληροφορίες ή ότι διεξάγεται ή πρόκειται να διεξαχθεί έρευνα για αδικήματα ξεπλύματος χρήματος ή χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, σύμφωνα με το άρθρο 31 ν.3691/2008(ομοίως, δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να μπορούν να εκληφθούν οι συζητήσεις ως άμεσα ή έμμεσα

²⁰⁹ Βλ. Κάτσιο Στ., Αποτροπή ξεπλύματος χρήματος και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, Ελληνική Ένωση Τραπεζών (Εκπαιδευτικό Εγχειρίδιο), Μάρτιος 2011, σελ. 228

²¹⁰ Βλ. Κάτσιο Στ., Αποτροπή ξεπλύματος χρήματος και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, Ελληνική Ένωση Τραπεζών (Εκπαιδευτικό Εγχειρίδιο), Μάρτιος 2011, σελ. 227

προειδοποιητικά σήματα προς τον πελάτη)²¹¹. Κατ' εξαίρεση, ωστόσο, της ανωτέρω απαγόρευσης επιτρέπονται:

α) η ανταλλαγή πληροφοριών, για ασυνήθεις ή ύποπτες συναλλαγές, μεταξύ πιστωτικών ιδρυμάτων και χρηματοπιστωτικών οργανισμών που ανήκουν στον ίδιο χρηματοπιστωτικό όμιλο και εδρεύουν στην Ελλάδα, σε άλλο κράτος-μέλος ή σε Τρίτη χώρα με ισοδύναμο καθεστώς εποπτείας,

β) η ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ πιστωτικών ιδρυμάτων ή μεταξύ χρηματοπιστωτικών οργανισμών, που αφορούν στον ίδιο πελάτη και στις ίδιες συναλλαγές ή δραστηριότητες στις οποίες συμμετέχουν δύο ή περισσότερα πιστωτικά ιδρύματα ή χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί, που εδρεύουν στην Ελλάδα, σε άλλο κράτος-μέλος ή σε τρίτη χώρα με τουλάχιστον ισοδύναμο καθεστώς εποπτείας, προστασίας επαγγελματικού απορρήτου και δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (οι ανταλλασσόμενες πληροφορίες θα πρέπει βεβαίως να χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για την πρόληψη και την καταστολή του ξεπλύματος χρήματος και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας) .

Εφόσον το πιστωτικό ίδρυμα αποφασίσει, μετά την υποβολή της αναφοράς, τη διακοπή της σχέσης με τον πελάτη προκειμένου να αποφευχθούν οι κίνδυνοι που συνεπάγεται η συνέχιση αυτής, επιδεικνύει ιδιαίτερη προσοχή, ώστε να μην αποκαλυφθεί στον πελάτη ο λόγος της διακοπής της επιχειρηματικής σχέσης²¹². Εξυπακούεται, ότι μέχρι να διακοπεί η σχέση του πιστωτικού ιδρύματος με τον πελάτη το καθήκον επαγγελματικής πίστης προς τον τελευταίο εξακολουθεί να ισχύει.

Το καθήκον αυτό αυστηρής εχεμύθειας του άρθρου 31 ν.3691/2008 των υπόχρεων προσώπων επεκτείνεται σε κάθε πληροφορία ή στοιχείο σχετικά με ενδεχόμενη έρευνα για δικαιопραξίες ή επιμέρους πράξεις, είτε αυτή είναι απόρρητη είτε έχει ήδη γνωρίσει δημοσιότητα. Τα φυσικά πρόσωπα που παραβιάζουν από πρόθεση το καθήκον εχεμύθειας τιμωρούνται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον τριών μηνών και με χρηματική ποινή.

²¹¹ Αυτό αρκετές φορές είναι ιδιαίτερος δυσχερές καθώς ο υπάλληλος, όταν εγείρεται υποψία ξεπλύματος, αναζητά διευκρινίσεις και περαιτέρω στοιχεία. Θα πρέπει, λοιπόν, να διαβεβαιώσει τον πελάτη ότι αυτό γίνεται για την κατά το δυνατόν καλύτερη εξυπηρέτησή του και την εξασφάλιση υψηλού επιπέδου υπηρεσιών, ώστε να μην προκληθούν στον τελευταίο οίεσδήποτε απορίες ή υποψίες.

²¹² Βλ. Κεφάλαιο 8.5 απόφασης ΕΠΘ 281/2009 και άρθρο 32 ν.3691/2008

3.3.2 Υποχρέωση αναφοράς ύποπτης συναλλαγής

Παράλληλα, όμως, το άρθρο 45 παρ. 1 περ. δ' ν.3691/2008 προβλέπει βαρύτατες κυρώσεις για την παράλειψη υπαλλήλου να αναφέρει στην Αρχή ύποπτες συναλλαγές ή δραστηριότητες ορίζοντας ότι «ο υπάλληλος του υπόχρεου νομικού προσώπου ή όποιο άλλο υπόχρεο προς αναφορά ύποπτων συναλλαγών πρόσωπο παραλείπει από πρόθεση να αναφέρει αρμοδίως ύποπτες ή ασυνήθεις συναλλαγές ή δραστηριότητες ή παρουσιάζει ψευδή ή παραπλανητικά στοιχεία, κατά παράβαση των σχετικών νομοθετικών, διοικητικών ή κανονιστικών διατάξεων και κανόνων, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών, εφόσον για την πράξη του δεν προβλέπεται βαρύτερη ποινή από άλλες διατάξεις».

Διαπιστώνεται, λοιπόν, ότι ο νομοθέτης ποινικοποιεί τόσο τη συμπεριφορά των υπόχρεων προσώπων που γνωστοποιούν -ως μη όφειλαν- σε τρίτους έρευνες για ύποπτες συναλλαγές όσο και τη συμπεριφορά αυτών που παραλείπουν (μολονότι οφείλουν) να αναφέρουν στους αρμόδιους φορείς ύποπτες συναλλαγές και δραστηριότητες. Ένα ζήτημα που ανακύπτει, ωστόσο, αφορά τους κινδύνους που υποκρύπτονται στην περίπτωση που μέσω της υποβολής αναφοράς ύποπτης συναλλαγής αποκαλυφθούν ιδιωτικά απόρρητα, με την καλόπιστη αλλά λανθασμένη πεποίθηση ότι με αυτή τη συναλλαγή γίνεται ξέπλυμα χρήματος. Ο νομοθέτης επιχειρεί να οριοθετήσει τους κινδύνους αυτούς αφενός με τον προσδιορισμό μέτρων προστασίας των υπαλλήλων των υπόχρεων νομικών προσώπων (άρθρο 30 ν.3691/2009), αφετέρου με την απαλλαγή τους από οποιαδήποτε ευθύνη σε περίπτωση γνωστοποίησης αρμοδίως πληροφοριών, εφόσον αυτοί δεν ενήργησαν κακόβουλα (άρθρο 32 παρ. 1 ν.3691/2008). Παραμένει, ωστόσο, πάντα ανοιχτό το ερώτημα για το βαθμό προστασίας του πιστωτικού ιδρύματος από ενδεχόμενες αστικές και εργατικές αξιώσεις λόγω πράξης ή παράλειψης, στην περίπτωση της καλόπιστης αναφοράς, η οποία εν τέλει αποδείχτηκε αβάσιμη. Κρίνεται σκόπιμο, λοιπόν, σε περίπτωση αμφιβολίας για το κατά πόσο υφίσταται υποχρέωση αναφοράς ύποπτης συναλλαγής οι υπάλληλοι να ζητούν τη συνδρομή του προϊσταμένου τους, ενδεχομένως δε και του αρμόδιου για το ξέπλυμα χρήματος Διευθυντικού Στελέχους του πιστωτικού ιδρύματος.

Δ) Λοιπές υποχρεώσεις των χρηματοπιστωτικών οργανισμών και κατάταξη αυτών σε κατηγορίες ανάλογα με το βαθμό σπουδαιότητάς τους

1. Υποχρέωση τήρησης και φύλαξης αρχείων

Η σπουδαιότητα της φύλαξης των αρχείων είναι προφανής και αποτελεί προϋπόθεση για την τάχιστα αξιοποίηση των στοιχείων και πληροφοριών που συλλέγουν τα πιστωτικά ιδρύματα. Οι λεπτομέρειες τήρησης αρχείων και σχετικών συστημάτων προβλέπονται στα άρθρα 35 επ. ν.3691/2008 και εξειδικεύονται στο κεφάλαιο 8.6 της απόφασης ΕΤΠΘ 281/2009. Τα πιστωτικά ιδρύματα οφείλουν να φυλάσσουν για χρονικό διάστημα τουλάχιστον πέντε ετών μετά το τέλος της επιχειρηματικής τους σχέσης με τον πελάτη τις πληροφορίες, με τη μορφή των στοιχείων πιστοποίησης και επαλήθευσης της ταυτότητας του συναλλασσόμενου πελάτη, καθώς και τα σχετικά νομιμοποιητικά έγγραφα είτε ως πρωτότυπα είτε ως φωτοαντίγραφα, προκειμένου αυτά να είναι άμεσα διαθέσιμα μετά από τυχόν αίτημα της Επιτροπής, της αρμόδιας αρχής ή άλλης δημόσιας αρχής για την αναδρομική απεικόνιση των συναλλαγών και των δικαιωπραξιών στο πλαίσιο κάθε έρευνας σχετικά με την τέλεση πράξεων ξεπλύματος χρήματος. Η υποχρέωση φύλαξης αφορά σύμφωνα με το άρθρο 35 παρ. 1 ν.3691/2008:

- τα στοιχεία πιστοποίησης και επαλήθευσης της ταυτότητας του πελάτη κατά τη σύναψη κάθε είδους σύμβασης,
- τα νομιμοποιητικά έγγραφα, τα αντίγραφα εγγράφων με βάση τα οποία έγινε η πιστοποίηση και η επαλήθευση της ταυτότητας του πελάτη, καθώς και πρωτότυπα ή αντίγραφα παραστατικά κάθε είδους συναλλαγών,
- Τα εσωτερικά έγγραφα που αφορούν εγκρίσεις ή διαπιστώσεις ή εισηγήσεις για υποθέσεις που σχετίζονται με τη διερεύνηση των αδικημάτων του ξεπλύματος χρήματος και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, είτε έχουν αναφερθεί στην Επιτροπή Καταπολέμησης είτε όχι, όπως εξειδικεύονται στην παρ. 8.6 της απόφαση ΕΤΠΘ 281/2009,
- τη σχετική αλληλογραφία με τους πελάτες

Επιπλέον, σύμφωνα με το κεφάλαιο 8.6 της απόφασης ΕΤΠΘ 281/2009, τα πιστωτικά ιδρύματα εφαρμόζουν συγκεκριμένες διαδικασίες τήρησης αρχείου αναφορών προς την Επιτροπή Καταπολέμησης προκειμένου να διασφαλιστεί η αρχή της εμπιστευτικότητας και η προσβασιμότητα στο αρχείο. Τα πιστωτικά ιδρύματα υποχρεούνται, λοιπόν, να τηρούν:

α) Αρχείο του καταστήματος ή της υπηρεσιακής μονάδας με αναφορές από τους υπαλλήλους προς τον διευθυντή, οι οποίες έχουν αποσταλεί στο Διευθυντικό Στέλεχος, με συνημμένα όλα τα συνοδευτικά έγγραφα.

β) Αρχείο του καταστήματος ή της υπηρεσιακής μονάδας με αναφορές από τους υπαλλήλους προς τον διευθυντή, που δεν έχουν αποσταλεί στο Διευθυντικό Στέλεχος, με όλα τα συνοδευτικά έγγραφα που αιτιολογούν την μη αναφορά.

γ) Αρχείο του Διευθυντικού Στελέχους με αναφορές που έχουν αποσταλεί από τους υπαλλήλους και τους διευθυντές των καταστημάτων και των υπηρεσιακών μονάδων με όλα τα συνοδευτικά έγγραφα, καθώς και έγγραφη αιτιολόγηση για τις περιπτώσεις που δεν αποστέλλονται στην Επιτροπή.

δ) Αρχείο του Διευθυντικού Στελέχους με αναφορές που έχει αποστείλει στην Επιτροπή με όλα τα συνοδευτικά έγγραφα.

Όλα τα έγγραφα που τηρούνται στα αρχεία αναφορών φυλάσσονται σε ειδικό φάκελο και φέρουν ημερομηνία και υπογραφή των αρμόδιων υπαλλήλων ή διευθυντικών στελεχών. Οι αναφορές εναλλακτικά μπορούν να τηρούνται σε ηλεκτρονικά αρχεία συστημάτων υπό την προϋπόθεση ότι θα πληρούν όρους ελεγχόμενης πρόσβασης, χρήσης κωδικού ταυτοποίησης χρήστη (user id) και ημερομηνίας.

Καταληκτικά, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι τα τηρούμενα αρχεία των χρηματοπιστωτικών οργανισμών θα πρέπει να περιλαμβάνουν στοιχεία που αφορούν αφενός μεν την εξακρίβωση της ταυτότητας των συναλλασσομένων αφετέρου δε τη φύση της συναλλαγής και την επιχειρηματική τους σχέση.

2. Υποχρέωση αποφυγής συναλλαγών και ενεργειών

Σύμφωνα με το άρθρο 27 παρ. 2 ν.3691/2008, τα υπόχρεα πρόσωπα οφείλουν να αποφεύγουν τη διενέργεια συναλλαγών, την άσκηση δραστηριοτήτων ή την παροχή υπηρεσιών, για τις οποίες γνωρίζουν ή υποπτεύονται ότι συνδέονται με ξέπλυμα χρήματος. Πρόκειται για μια διάταξη που αφορά ευθέως τους υπαλλήλους και τα στελέχη των πιστωτικών ιδρυμάτων. Αν όμως η αποφυγή της διενέργειας, της άσκησης ή της παροχής είναι αδύνατη ή ενδέχεται να εμποδίσει τη δίωξη των πελατών, των πραγματικών δικαιούχων ή των προσώπων για

λογαριασμό των οποίων ενεργούν οι πελάτες, τα ως άνω υπόχρεα πρόσωπα εκτελούν τις συναλλαγές, ασκούν τις δραστηριότητες ή παρέχουν τις υπηρεσίες, ενημερώνοντας ταυτόχρονα την Επιτροπή.

3. Διασφάλιση εσωτερικού ελέγχου και επικοινωνίας

Σύμφωνα με τις προβλέψεις του Κεφαλαίου 9 της απόφασης ΕΤΠΘ 281/2009, τα πιστωτικά ιδρύματα, πέραν των διαδικασιών και των μέτρων που εφαρμόζουν για την πρόληψη του ξεπλύματος χρήματος και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, οφείλουν να διασφαλίσουν ότι:

- Όλοι οι υπάλληλοι γνωρίζουν το πρόσωπο στο οποίο θα αναφέρουν τις πληροφορίες τους αναφορικά με συναλλαγές που υποπτεύονται ότι στοχεύουν στο ξέπλυμα χρήματος.

- Υπάρχει ευκρινής και όσο το δυνατόν πιο σύντομη διαδικασία επικοινωνίας μέσω της οποίας διαβιβάζονται οι πληροφορίες για ύποπτες ή/και ασυνήθεις συναλλαγές στο Αρμόδιο Διευθυντικό Στέλεχος για την πρόληψη του ξεπλύματος χρήματος.

- Κατανέμονται σαφείς ευθύνες και καθήκοντα εντός του πιστωτικού ιδρύματος για τη διασφάλιση της αποτελεσματικής διαχείρισης της πολιτικής και των διαδικασιών πρόληψης του ξεπλύματος χρήματος και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και την επίτευξη συμμόρφωσης με την παρούσα.

Επίσης, τα πιστωτικά ιδρύματα διασφαλίζουν ότι η Μονάδα Εσωτερικής Επιθεώρησης (ΜΕΕ) προβαίνει σε εξειδικευμένους ελέγχους κατάλληλους για την αναγνώριση, εκτίμηση, παρακολούθηση και διαχείριση του κινδύνου ξεπλύματος χρήματος. Επιπρόσθετα, η Ειδική Υπηρεσία του Αρμόδιου Διευθυντικού Στελέχους παρακολουθεί και αξιολογεί την ορθή και αποτελεσματική εφαρμογή της πολιτικής και των διαδικασιών που έχει θεσπίσει το πιστωτικό ίδρυμα για την πρόληψη και καταστολή του ξεπλύματος χρήματος. Οι ανωτέρω έλεγχοι καλύπτουν, μεταξύ άλλων:

- την κατάλληλη εκπαίδευση σχετικά με την πρόληψη του ξεπλύματος χρήματος, ώστε να εξασφαλίζεται ότι οι υπάλληλοι γνωρίζουν και κατανοούν τις υποχρεώσεις τους, που πηγάζουν από νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις, και το ρόλο τους στη διαχείριση των κινδύνων που σχετίζονται με το ξέπλυμα χρήματος,

- την κατάλληλη τεκμηρίωση της στρατηγικής διαχείρισης κινδύνου ξεπλύματος χρήματος, καθώς και την τεκμηρίωση της εφαρμογής της από το πιστωτικό ίδρυμα,
- κατάλληλα μέτρα που να εξασφαλίζουν ότι ο κίνδυνος που σχετίζεται με το ξέπλυμα χρήματος έχει ληφθεί υπόψη στις καθημερινές συναλλαγές του πιστωτικού ιδρύματος, περιλαμβανομένων και μέτρων σχετικά με την ανάπτυξη νέων προϊόντων, την αποδοχή νέων πελατών και τις αλλαγές στο επιχειρηματικό προφίλ του πιστωτικού ιδρύματος.

4) Κατάταξη των υποχρεώσεων των χρηματοπιστωτικών οργανισμών σε κατηγορίες ανάλογα με το βαθμό σπουδαιότητάς τους

Στο κεφάλαιο Α΄ της Απόφασης ΕΤΠΘ 290/2009 περιλαμβάνεται αναλυτικός πίνακας, στον οποίο κατατάσσονται οι απορρέουσες από την ισχύουσα νομοθεσία επιμέρους υποχρεώσεις των υπαγόμενων στην ως άνω νομοθεσία προσώπων διακρινόμενες, αναλόγως του αμέσως υπόχρεου για την τήρησή τους προσώπου και με την επιφύλαξη της δυνατότητας επιβολής διοικητικών κυρώσεων κατά του νομικού προσώπου σε κάθε περίπτωση, στις ακόλουθες τρεις κατηγορίες: απλή, σοβαρή, και ιδιαιτέρως σοβαρή. Η κατάταξη γίνεται με βάση το βαθμό σπουδαιότητας της παράβασης των συγκεκριμένων υποχρεώσεων και την επίπτωσή τους στην αποτελεσματική λειτουργία του συστήματος αντιμετώπισης της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Υποχρεώσεις που δεν αναφέρονται ειδικώς στην ΕΤΠΘ θεωρούνται ως προς το βαθμό σπουδαιότητάς τους απλές (Βλ. ετήσιο απολογισμό 2009, σελ.91 της Τράπεζας της Ελλάδος στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.hba.gr>).

Ενδεικτικά λοιπόν σε ιδιαιτέρως «σοβαρές υποχρεώσεις» ανάγονται οι ακόλουθες: η υιοθέτηση πολιτικής καταπολέμησης του ξεπλύματος χρήματος, η υιοθέτηση και εφαρμογή επαρκών και κατάλληλων μέτρων και διαδικασιών σχετικά με τη δέουσα επιμέλεια, την αναφορά ύποπτων συναλλαγών, την τήρηση αρχείων, τον εσωτερικό έλεγχο, τη συνεχή αξιολόγηση του κινδύνου ξεπλύματος χρήματος και τη διαρκή εκτίμηση του βαθμού συμμόρφωσης των πιστωτικών ιδρυμάτων προς το κανονιστικό πλαίσιο, η λήψη ιδιαίτερων μέτρων κατά τη σύναψη διασυννοριακών σχέσεων τραπεζικής ανταπόκρισης η διασφάλιση διαμόρφωσης πλήρους οικονομικού/συναλλακτικού προφίλ του πελάτη και του πραγματικού δικαιούχου, η εγκατάσταση πληροφοριακών συστημάτων για τη διαρκή παρακολούθηση και τον εντοπισμό ύποπτων ή ασυνήθων συναλλαγών, ο ορισμός Αρμόδιου Διευθυντικού Στελέχους του άρθρου 44 ν.3691/2008 καθώς και ο καθορισμός του ρόλου, της ευθύνης και των καθηκόντων

του, η ετήσια παρακολούθηση και αξιολόγηση της επάρκειας και της αποτελεσματικότητας της πολιτικής καταπολέμησης του ξεπλύματος χρήματος.

Επιεικέστερα αντιμετωπίζεται η επαναξιολόγηση σε τακτική βάση της πολιτικής αποδοχής νέων πελατών και των κριτηρίων μη αποδεκτού κινδύνου, η αξιολόγηση της ετήσιας έκθεσης του Αρμόδιου Διευθυντικού Στελέχους, η σαφής κατανομή ευθυνών και καθηκόντων στα εμπλεκόμενα με τις συναλλαγές και εργασίες του πιστωτικού ιδρύματος πρόσωπα και υπηρεσιακές μονάδες καθώς και η μέριμνα ώστε οι υποχρεώσεις που απορρέουν από την ισχύουσα νομοθεσία να εφαρμόζονται στις θυγατρικές εταιρείες του πιστωτικού ιδρύματος στην Ελλάδα και το εξωτερικό, υποχρεώσεις που αντιμετωπίζονται ως «σοβαρές».

Τέλος, ως «απλή» κρίνεται η διασφάλιση της δυνατότητας συνεκτίμησης του συνολικού χαρτοφυλακίου, το οποίο διατηρεί ο πελάτης στο πιστωτικό ίδρυμα και ενδεχομένως σε άλλες εταιρείες του ομίλου και η λήψη κατάλληλων μέτρων προστασίας του Αρμόδιου Διευθυντικού Στελέχους, που υποβάλλει αναφορά ασυνήθους ή ύποπτης συναλλαγής στην Επιτροπή Καταπολέμησης²¹³.

²¹³Βλ. αναλυτικά για την κατηγοριοποίηση αυτή απόφαση ΕΤΠΘ 290/2009 Κεφάλαιο Α, όπου εκτός από τις υποχρεώσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων και των χρηματοπιστωτικών οργανισμών περιλαμβάνεται και αντίστοιχη κατάταξη των υποχρεώσεων των στελεχών και των υπαλλήλων τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Η ΑΡΧΗ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗΣ ΕΣΟΔΩΝ ΑΠΟ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Η χώρα μας συμμορφούμενη με τις Συστάσεις της FATF και ανταποκρινόμενη στις ανάγκες διεθνούς συνεργασίας που επιβάλλει η ομάδα Egmont συνέστησε αρμόδιο φορέα για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες υπό την ονομασία «Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες και Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας και Ελέγχου των Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης» όπως μετονομάστηκε με το νόμο 3932/2011, ο οποίος τροποποίησε την Επιτροπή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες και της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας του Ν. 3691/2008²¹⁴.

Α) Η συγκρότηση της Αρχής- Νομική ιδιότητα Προέδρου της Αρχής και των μελών της

Η Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης του Ν 3932/2011²¹⁵ απολαμβάνει πλήρους διοικητικής και λειτουργικής Ανεξαρτησία και δεν εποπτεύεται από τον Υπουργό Οικονομικών όπως η παλαιά Επιτροπή, ο οποίος, ωστόσο παραμένει αρμόδιος για τον καθορισμό της έδρας και τη χρηματοδότηση της νέας Αρχής. Λειτουργεί με ένα υβριδικό σχήμα ως προς τη σχέση εργασίας με το λοιπό επιστημονικό και διοικητικό προσωπικό, το οποίο επιλέγει ελεύθερα

²¹⁴Στην αρχική της μορφή με το ν.2331/1995 η Αρχή οριζόταν ως Επιτροπή, ενώ στη συνέχεια με το ν.3424/2005 προήχθη σε Ανεξάρτητη Διοικητική Αρχή. Έπειτα με το ν.3691/2008 υποβιβάστηκε σε Επιτροπή εποπτευόμενη από τον Υπουργό Οικονομίας και Οικονομικών ενώ με τον τελευταίο ν.3932/2011 μετεξελίχθηκε σε Αρχή απολαμβάνοντας πλήρη διοικητική και οικονομική ανεξαρτησία.

²¹⁵Σύμφωνα με τον ανωτέρω νόμο η νέα Αρχή θα αποτελείται από τρεις αυτοτελείς μονάδες: από την Α' Μονάδα Διερεύνησης Χρηματοοικονομικών πληροφοριών, από τη Β' Μονάδα Οικονομικών Κυρώσεων και υπόπτων Τρομοκρατίας και από την Γ' Μονάδα Ελέγχου Δηλώσεων και Περιουσιακής Κατάστασης. Οι ανωτέρω τρεις Μονάδες είναι αυτοτελείς μεταξύ τους και διευθύνονται υπό κοινό Πρόεδρο, με σκοπό την λήψη μέτρων για την αντιμετώπιση του διασυνοριακού εγκλήματος και της αθέμιτης απόκρυψης και διακίνησης κεφαλαίων(βλ. ενημερωτικό σημείωμα ν.3932/2011). Ειδικότερα, η Α' Μονάδα συγκροτείται από τον Πρόεδρο, ο οποίος είναι εν ενεργεία ανώτατος εισαγγελικός λειτουργός, ο οποίος επιλέγεται μαζί με τον αναπληρωτή του με απόφαση του Ανώτατου δικαστικού Συμβουλίου και διορίζεται με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Τα μέλη της Αρχής διορίζονται με κοινή απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης και Υπουργού Οικονομικών ύστερα από πρόταση των ανωτέρω υπουργών, των Υπουργών Εξωτερικών και προστασίας του Πολίτη, του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος και του διοικητικού Συμβουλίου της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, οι οποίοι προτείνουν πρόσωπα που διακρίνονται για την επιστημονική τους κατάρτιση, το ήθος τους την επαγγελματική τους εμπειρία, την εμπειρία τους στον τραπεζικό, οικονομικό και νομικό τομέα (βλ. άρθρο 7 παρ. 5-6.ν3691/2008, όπως αντικαταστάθηκε με την παρ. 1 του άρθρου 2 ν. 3932/2011).

συνάπτοντας μαζί του σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου, ενώ ο Πρόεδρος και ο Αντιπρόεδρος απολαμβάνουν προσωπική ανεξαρτησία.

Ο Πρόεδρος και τα μέλη της Αρχής δεν έχουν την ιδιότητα του προανακριτικού υπαλλήλου όμως οι κατά τη διάρκεια της προανακρίσεως πράξεις τους (εντολές προς τους προανακριτικούς υπαλλήλους, οδηγίες κλπ.), δεν είναι πράξεις αμιγώς διοικητικές αλλά έχουν ποινικοδικονομικό χαρακτήρα υπό την έννοια ότι η νομιμότητά τους ελέγχεται υπό τις διατάξεις του ΚΠΔ. Ειδικότερα ο Πρόεδρος της Αρχής σε συνεργασία με τα μέλη διαθέτει εκ του νόμου δικαίωμα να εποπτεύει τους προανακριτικούς υπαλλήλους (προσωπικό Αρχής) κατά τη διενέργεια των ερευνών, να ενημερώνεται για όλες τις καταγγελίες ή πληροφορίες, να λαμβάνει γνώση όλων των υποθέσεων που χειρίζονται και να παρακολουθεί την πορεία τους, να δίδει οδηγίες, να κατευθύνει και να παρίστανται κατά τη διενέργεια των ανακριτικών πράξεων. Το γεγονός ότι ο Πρόεδρος της Αρχής προβαίνει σε ενέργειες ποινικοδικονομικές (εποπτεία, εντολές, σύνταξη πορίσματος), καίτοι πρόκειται για φορέα και εκπρόσωπο Διοικητικής Αρχής, πρέπει να οδήγησε τον έλληνα νομοθέτη να ορίσει με το ν. 3691/2008 ότι ο Πρόεδρος της Αρχής (προγενέστερης Επιτροπής), είναι ανώτατος εισαγγελικός λειτουργός εν ενεργεία. Με την ιδιότητα αυτή του εν ενεργεία εισαγγελικού λειτουργού του Αρείου Πάγου, Ο Πρόεδρος της Αρχής νομιμοποιείται δικονομικά να προβαίνει σε ενέργειες που άπτονται των καθηκόντων και των εξουσιών ενός εισαγγελικού λειτουργού²¹⁶, αλλά και να ζητά πληροφορίες από τις εισαγγελικές αρχές. Συνεπάγεται λοιπόν, ότι ο Πρόεδρος και τα μέλη της Αρχής εποπτεύουν τους ειδικούς προανακριτικούς υπαλλήλους κατά παρέκκλιση των αρ. 243 ΚΠ και του άρ. 19 Κωδ. Οργανισμού Δικαστικών λειτουργιών. Ο νομοθέτης απέβλεψε στην ιδιότητα του προέδρου της Αρχής, προφανώς για να νομιμοποιήσει τις αρμοδιότητές της που το ισχύον δικονομικό σύστημα αναγνωρίζει μόνο σε εισαγγελικό λειτουργό με αποτέλεσμα να ενεργεί άλλοτε ως Ανώτατος Εισαγγελικός λειτουργός, όταν οι πράξεις στις οποίες προβαίνει διενεργούνται αποκλειστικά από εισαγγελικούς λειτουργούς, και άλλοτε ως διοικητικός φορέας Διοικητικής Αρχής όταν εκπροσωπεί την Αρχή και όταν προβαίνει σε πράξεις με αμιγώς διοικητικό χαρακτήρα, ως είναι η σύνταξη ετήσιας έκθεσης πεπραγμένων που κατατίθεται στη Βουλή. Η διπλή του αυτή ιδιότητα – εισαγγελική και διοικητική- έρχεται σε καταφανή αντίθεση με το αρ.

²¹⁶ Ως ανώτατος εισαγγελικός λειτουργός δικαιούται να διευθύνει την ανάκριση – προανάκριση και την προκαταρκτική εξέταση και να δίνει εντολές στους εισαγγελείς Εφετών και Πλημμελειοδικών και εν γένει να ασκεί εποπτεία σε αυτούς. (άρθρα 35, 29 ΚΠΔ).

96, 26,89 παρ.3 Σ. που κατοχυρώνουν την αρχή της διάκρισης της εκτελεστικής με τη δικαστική εξουσία και ιδίως με το άρθρο 89 παρ. 3 Σ. απαγορεύεται η ανάθεση διοικητικών καθηκόντων σε δικαστικούς λειτουργούς.

B) Οι αρμοδιότητες της Αρχής- Νομική φύση των αρμοδιοτήτων

Στο νέο πλέον άρθρο 7^Α παρ. 1 στοιχ. γ ν.3691/2008, ορίζονται οι αρμοδιότητες της Α΄ Μονάδας της Αρχής Καταπολέμησης. Το προσωπικό, λοιπόν, της Μονάδας αυτής: α) συγκεντρώνει, διερευνά και αξιολογεί τις αναφορές ύποπτων ή ασυνήθων συναλλαγών που υποβάλλουν στην Αρχή τα υπόχρεα πρόσωπα, καθώς και τις πληροφορίες που διαβιβάζονται στην Αρχή από άλλους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς ή περιέρχονται σε αυτήν από τα μέσα ενημέρωσης, το διαδίκτυο, ή οποιαδήποτε άλλη πηγή και αφορούν επιχειρηματικές, επαγγελματικές ή συναλλακτικές δραστηριότητες που ενδεχομένως σχετίζονται με νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και χρηματοδότηση της τρομοκρατίας και β) διερευνά και αξιολογεί κάθε τέτοια πληροφορία που διαβιβάζεται στην Αρχή από φορείς της αλλοδαπής, με τους οποίους και συνεργάζεται για την παροχή κάθε δυνατής συνδρομής. Η Μονάδα δίνει κατευθυντήριες στα υπόχρεα πρόσωπα και τους ανωτέρω φορείς αναφορικά με τη διαχείριση μιας υπόθεσης που εμπίπτει στην αρμοδιότητά της.

Από την παράθεση των βασικών αρμοδιοτήτων της Αρχής, γίνεται αντιληπτό ότι αυτή διατηρεί όλες τις εξουσίες που είχαν μέχρι σήμερα οι αντίστοιχες Επιτροπές, με τη διαφορά ότι υπό το προϊσχύσαν καθεστώς επετρέπετο η δυνατότητα διεξαγωγής όχι μόνο έρευνας αλλά και προκαταρκτικής εξέτασης εκ μέρους των υπαλλήλων, οι οποίοι εθεωρούντο ειδικοί ανακριτικοί υπάλληλοι και μπορούσαν να διενεργήσουν έρευνες που τους ανέθετε ο Πρόεδρος της Αρχής, να διεξάγουν προκαταρκτική εξέταση (χωρίς μάλιστα να κωλύονται να εξετασθούν ως μάρτυρες στο ακροατήριο για την υπόθεση στην οποία ενήργησαν την προκαταρκτική εξέταση), να προσάγουν υπόπτους και να εξετάζουν μάρτυρες, ήτοι διέθεταν όλες τις προανακριτικές ιδιότητες των προανακριτικών υπαλλήλων των άρθρων 32 και 33 ΚΠΔ²¹⁷. Η δυνατότητα αυτή

²¹⁷Βλ. άρθρο 7 παρ. 11 (όπως ίσχυε) ν.3691/2008. Ως εκ τούτου οι αρμοδιότητές τους διέθεταν αμιγώς ποινικό-δικονομικό χαρακτήρα, με αποτέλεσμα να χαρακτηρίζεται η Αρχή ως μία παραεισαγγελία καθώς μία διοικητική αρχή υποκαθιστούσε τις αρμοδιότητες του Εισαγγελέα (βλ. Παύλου Στ., Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες-Από το ν.2331/1995, στον ν.3424/2005: η εξέλιξη και γιγάντωση μίας δογματικής και κυρωτικής εκτροπής, ΠοινΧρ ΝΣΤ/2006, σελ. 349, όπου αναφέρεται ότι «...η Ανεξάρτητη Αρχή – Παραεισαγγελία του άρθρου

είχε εγείρει έντονα ζητήματα συνταγματικότητας στη θεωρία²¹⁸. Προκειμένου, λοιπόν, να αρθούν οι αρνητικοί χαρακτηρισμοί προς την Αρχή και να αποκτήσει το έργο της νομιμοφάνεια, ο ν.3932/2011 κατήγγησε την προανακριτική ιδιότητα των υπαλλήλων και ειδικότερα το δικαίωμα διενέργειας προκαταρκτικής εξέτασης, προσαγωγής υπόπτων και εξέτασης μαρτύρων, ενώ τους διατήρησε το δικαίωμα διεξαγωγής ερευνών²¹⁹. Ωστόσο, η διεξαγωγή ερευνών, η οποία περιλαμβάνει τη συγκέντρωση και αξιολόγηση των συλλεγέντων στοιχείων προσιδιάζει στις αρμοδιότητες που έχουν οι προανακριτικοί υπάλληλοι κατά τη διεξαγωγή της έκτακτης προανάκρισης (άρθρο 243 παρ. 2ΚΠΔ), με αποτέλεσμα ο ποινικοδικονομικός χαρακτήρας των ερευνών να διατηρείται στο ακέραιο.

Μία δεύτερη διαφορά συνίσταται στο ότι η Αρχή του νόμου 3932/2011 δεν μπορεί να διενεργήσει έρευνα παρά μόνο για συναλλαγές που «...ενδεχομένως σχετίζονται με νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες» και όχι για συναλλαγές που αφορούν στα βασικά εγκλήματα του άρθρου 3 ν.3691/2008, σε αντίθεση με το προϊσχύσαν καθεστώς που περιελάμβανε και τέτοιου είδους εξουσίες.

Οι λοιπές αρμοδιότητες της Αρχής περιγράφονται στο άρθρο 7^B ν.3691/2008 και παρέχουν στις Μονάδες της τις εξής ευχέρειες: α) να έχουν πρόσβαση σε κάθε μορφής αρχείο δημόσιας αρχής ή οργανισμού που τηρεί και επεξεργάζεται δεδομένα, καθώς και στο σύστημα «Τειρεσίας». β) να μπορούν να ζητούν στο πλαίσιο των ελέγχων και των ερευνών τους τη συνεργασία και την παροχή στοιχείων κάθε είδους από φυσικά πρόσωπα, δικαστικές, προανακριτικές ή ανακριτικές αρχές, δημόσιες υπηρεσίες, νομικά πρόσωπα δημόσιου ή ιδιωτικού δικαίου και οργανισμούς οποιασδήποτε μορφής, καθώς και να διενεργούν, σε σοβαρές κατά την κρίση τους υποθέσεις ειδικούς επιτόπιους ελέγχους σε οποιαδήποτε δημόσια υπηρεσία ή σε οργανισμούς και επιχειρήσεις του δημόσιου τομέα, συνεργαζόμενες, αν κριθεί αναγκαίο, με τις εκάστοτε αρμόδιες αρχές. γ) Να ζητούν από τα υπόχρεα πρόσωπα όλες τις πληροφορίες που απαιτούνται για την εκπλήρωση των καθηκόντων τους, στις οποίες περιλαμβάνονται και

7 όχι μόνο επεξεργάζεται τις πάσης φύσεως πληροφορίες κάμπτοντας κάθε απόρρητο, αλλά τις τεκμηριώνει με πόρισμα, επιβάλλει μέτρα δικονομικού καταναγκασμού, ζητάει την άσκηση ποινικής δίωξης, οι δε υπάλληλοι της, οι ίδιοι που διενεργούν τις έρευνες ως προανακριτικοί υπάλληλοι, καταθέτουν και ως μάρτυρες στις δίκες».

²¹⁸Βλ. *Αργυρόπουλο Χρ.*, Η προκαταρκτική εξέταση του ν.3691/2008- Η Επιτροπή και η νέα δικονομική εκτροπή, ΠοινΧρ 2008 σελ. 941, *Λίθο Ν.*, Πολύ κακό για το τίποτα; Οι ανακριτικές αρμοδιότητες της Εθνικής Αρχής Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες, ΠοινΧρ 2006, σελ.381-382

²¹⁹Αυτό δε προκύπτει εναργέστατα και από την αιτιολογική έκθεση του νόμου όπου αναφέρεται ότι οι Μονάδες «...δεν δύνανται οι ίδιες να διενεργούν ποινική προκαταρκτική εξέταση και οι υπάλληλοί τους...δεν προσάγουν υπόπτους και δεν εξετάζουν μάρτυρες».

ομαδοποιημένες πληροφορίες που αφορούν ορισμένες κατηγορίες συναλλαγών ή δραστηριοτήτων φυσικών ή νομικών προσώπων ή οντοτήτων της ημεδαπής ή της αλλοδαπής.

δ) Να μην καταλαμβάνονται κατά τη διάρκεια των ελέγχων και ερευνών τους, από οποιοδήποτε τραπεζικό, χρηματιστηριακό, φορολογικό ή επαγγελματικό απόρρητο με την επιφύλαξη των άρθρων 212, 261 και 262 ΚΠΔ²²⁰. ε) Να συνεργάζονται και να ανταλλάσσουν πληροφορίες με τους αναφερόμενους στο άρθρο 40 φορείς και να τηρούν στατιστικά στοιχεία σύμφωνα με το άρθρο 38. στ) Να τηρούν κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους τις αρχές της αντικειμενικότητας και της αμεροληψίας και να τηρούν εχεμύθεια για πληροφορίες των οποίων λαμβάνουν γνώση κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.

Από την παράθεση των αρμοδιοτήτων της Αρχής καταδεικνύεται ο έντονα ανακριτικός παρά διοικητικός χαρακτήρας των ερευνών και των αρμοδιοτήτων της. Ειδικότερα: όσον αφορά στη συγκέντρωση ύποπτων ή ασυνήθων συναλλαγών που υποβάλλουν στην Αρχή τα υπόχρεα πρόσωπα, β) καθώς και στις πληροφορίες που διαβιβάζονται στην Αρχή από άλλους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς ή περιέρχονται σε αυτήν από τα μέσα ενημέρωσης, το διαδίκτυο ή οποιαδήποτε άλλη πηγή και αφορούν επιχειρηματικές, επαγγελματικές ή συναλλακτικές δραστηριότητες που ενδεχομένως σχετίζονται με νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες ή χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, η συγκέντρωση αυτή φαίνεται να έχει διοικητικό χαρακτήρα, καθότι συνίσταται στην εκ μέρους της Αρχής προληπτικής φύσεως συλλογή όλων εκείνων των στοιχείων που υποβάλλονται σε εκείνη από τα υπόχρεα πρόσωπα με σκοπό να ενημερωθεί και να προβεί στις αναγκαίες έρευνες και ενέργειες για την αποτροπή τέλεσης της πράξης νομιμοποίησης. Ωστόσο, η συγκέντρωση αυτή των στοιχείων όπως και η συλλογή των πληροφοριών από την Αρχή, φέρουν ανακριτικό χαρακτήρα²²¹ εξυπηρετώντας

²²⁰ Επειδή, όμως το τραπεζικό απόρρητο στην κάθε ιδιαίτερη μορφή του δεν περιλαμβάνεται στο εφαρμοστικό πεδίο του άρθρου 212 ΚΠΔ, στην προκειμένη περίπτωση ισχύει κατά πλήρη έκταση η ευχέρεια πρόσβασης της Αρχής σε τραπεζικά, χρηματιστηριακά, φορολογικά, και επαγγελματικά ευρύτερα στοιχεία, δεδομένα κλπ.

²²¹ Βλ. Μπαλτά Σ., Η κατ' άρθρο 48 παρ.5 ν. 3691/2008 έκδοση Απόφασης από τον Πρόεδρο της Αρχής του άρθρου 7 ν. 3691/2008 όπως ισχύει μετά το ν. 3932/2011, περί δέσμευσης και απαγόρευσης εκποίησης περιουσιακών στοιχείων σε βάρος προσώπου για το οποίο ήδη διεξάγεται κύρια ανάκριση, προκαταρκτική εξέταση ή προανάκριση, τα δικονομικά ζητήματα αρμοδιότητας που ανακύπτουν, οι τρόποι αντιμετώπισής του και τα μέσα άμυνας του βλαπτομένου κατά της απόφασης, ΠοινΔικ 3/2011, σελ. 355, ο οποίος υποστηρίζει την αντίθετη άποψη ότι η συγκέντρωση, η διερεύνηση και η αξιολόγηση συνιστούν διοικητικές έρευνες υπό την έννοια ότι η Μονάδα ελέγχει απλώς το ενδεχόμενο οι σταλθείσες σε αυτή αναφορές να συνδέονται με κάποια αξιόποινη πράξη. Με άλλα λόγια η Μονάδα δε δρα κατασταλτικά, αλλά μάλλον προληπτικά καθώς κατά το χρόνο του ελέγχου δεν είναι καθόλου βέβαιο ότι κάποιο από τα υπό διερεύνηση εγκλήματα έχει τελεστεί.

πρωτίστως τους κατασταλτικούς σκοπούς της βεβαίωσης της αξιόποινης πράξης και ειδικότερα τους ανακριτικούς σκοπούς του άρθρου. 296 ΚΠΔ.

Ο ανακριτικός χαρακτήρας των ερευνών ενισχύεται και από τις δικονομικές εξουσίες που διαθέτει η Αρχή να προβαίνει στη διερεύνηση και αξιολόγηση των αναφορών ύποπτων ή ασυνήθων συναλλαγών, αρμοδιότητα που διαθέτουν αποκλειστικά οι δικαστικοί λειτουργοί²²². Μάλιστα για την αποτελεσματικότητα των προαναφερόμενων αρμοδιοτήτων η Αρχή διαθέτει τα ίδια «προνόμια» που διαθέτουν οι δικαστικές αρχές, ήτοι τη μη δέσμευση από φορολογικά, τραπεζικά, χρηματιστηριακά και επαγγελματικά απόρρητα διαθέτοντας με τον τρόπο αυτό ελεύθερη πρόσβαση στα οικονομικά στοιχεία του ερευνώμενου προσώπου, χωρίς την προηγούμενη ενημέρωση του²²³.

Μάλιστα ένα ακόμη στοιχείο που συνηγορεί υπέρ του ανακριτικού χαρακτήρα των ερευνών, είναι το στοιχείο της μυστικότητας²²⁴ που κυριαρχεί κατά τη διεξαγωγή τους και περιλαμβάνει συγκεκριμένα τον αιφνιδιασμό του ερευνώμενου, με την έλλειψη ενημερώσεώς του, την έλλειψη της προηγούμενης εισαγγελικής άδειας για την πρόσβαση σε κάθε αρχείο δημόσιας υπηρεσίας και τραπεζών παρακάμπτοντας φορολογικά και τραπεζικά απόρρητα, που έχουν τεθεί για την προστασία των ατομικών- συνταγματικών δικαιωμάτων των ερευνώμενων προσώπων.

Από τα ανωτέρω, συνάγεται αναμφιβόλως, ότι, η έρευνα που διενεργείται από την Αρχή Καταπολέμησης, συνιστάμενη στη συγκέντρωση και στην αξιολόγηση των ύποπτων ή ασυνήθων συναλλαγών νομιμοποίησης, φέρει ανακριτικό χαρακτήρα και όχι διοικητικό²²⁵. Ο ανακριτικός χαρακτήρας, δικαιολογείται επιπρόσθετα και από τις δυσμενείς συνέπειες που επάγεται μια έρευνα – αξιολόγηση για τον ερευνώμενο, η οποία αν είναι βάσιμη διαβιβάζεται με αιτιολογημένο πόρισμα στον Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών, ο οποίος κινεί την ποινική δίωξη. Οπότε ο ερευνώμενος μετά από τις παραπάνω έρευνες του προσωπικού της Αρχής είναι δυνατό

²²² Δαλακούρας Θ., Η συγκέντρωση του αποδεικτικού υλικού, ΠοινΧρον 2011, σελ. 247

²²³ Δανιήλ Γ. Σκέψεις και προβληματισμοί σχετικά με τις διατάξεις του Ν. 3424/2005, που τροποποίησαν το Ν. 2331/1995 και παρουσιάζουν δικονομικό ενδιαφέρον, ΠοινΔικ. 4/2008, σελ. 474

²²⁴ Λίβος Ν. Οργανωμένο Έγκλημα και Δικονομικοί Τρόποι αντιμετώπισής του σε πρακτικά του Ζ' Πανελληνίου Συνεδρίου Ποινικού Δικαίου, Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, 2000, σελ. 58

²²⁵ Βλ. Τσιρίδη Π., Ο νέος νόμος για το ξέπλυμα χρήματος (ν.3691/2008), Νομική Βιβλιοθήκη, έκδοση 2009, σελ. 297, ο οποίος χαρακτήρισε ως διοικητική τη νομική φύση της έρευνας χωρίς περαιτέρω επιχειρηματολογία.

να αποκτήσει την ιδιότητα του κατηγορουμένου με όλες τις δυσμενείς συνέπειες που συνοδεύουν την ιδιότητα αυτή.

Γ) Πάγωμα Τραπεζικών Λογαριασμών

1. Νομοθετική πρόβλεψη

Με την παρ. 1 του άρθρου 48 Ν. 3691/2008, παρέχεται η δυνατότητα στον ανακριτή, στο πλαίσιο της διεξαγόμενης ανάκρισης για το αδίκημα της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες να απαγορεύσει την κίνηση κάθε είδους λογαριασμών, τίτλων ή χρηματοπιστωτικών προϊόντων που τηρούνται σε πιστωτικό ίδρυμα ή χρηματοπιστωτικό οργανισμό, καθώς και το άνοιγμα θυρίδων θησαυροφυλακίου έστω και κοινών με άλλο πρόσωπο, εφόσον υπάρχουν βάσιμες υπόνοιες ότι οι λογαριασμοί, οι τίτλοι κλπ. περιέχουν χρήματα ή πράγματα που προέρχονται από την τέλεση πράξης νομιμοποίησης εσόδων.

Το ανωτέρω δικονομικό μέτρο της δέσμευσης μπορεί να επιβληθεί και από το αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο (συνήθως το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών) με βούλευμα, όταν διεξάγεται προκαταρκτική εξέταση ή προανάκριση για τη διακρίβωση της τέλεσης του βασικού αδικήματος ή της τέλεσης της πράξης νομιμοποίησης εσόδων από παράνομη εγκληματική δραστηριότητα. Η διάταξη του ανακριτή ή το βούλευμα επέχει θέση έκθεσης κατάσχεσης, εκδίδεται χωρίς προηγούμενη κλήση του κατηγορουμένου ή του τρίτου, δεν είναι απαραίτητο να αναφέρει συγκεκριμένο λογαριασμό, τίτλο κλπ. και επιδίδεται στον κατηγορούμενο και στο διευθυντικό στέλεχος του πιστωτικού ιδρύματος ή του χρηματοπιστωτικού οργανισμού που αναφέρεται στην παρ. 1 του άρθρου 44.

Επιπροσθέτως, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 7 Α περ. δ' σε συνδυασμό με το άρθρο 48 παρ 5 ν.3691/2008 ως ισχύει, μετά την τροποποίηση του από το ν.3932/2011 προκύπτει ότι ο Πρόεδρος της Αρχής δύναται σε επείγουσες περιπτώσεις να διατάσσει τη δέσμευση των περιουσιακών στοιχείων των ελεγχόμενων φυσικών ή νομικών προσώπων. Το δικαίωμα επιβολής δέσμευσης το διαθέτει ο Πρόεδρος, όταν διεξάγεται έρευνα από την Α' Μονάδα Διερεύνησης Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών της Αρχής Καταπολέμησης, και υπάρχει επείγουσα περίπτωση, εφόσον βεβαίως από την έρευνα έχουν προκύψει βάσιμες υπόνοιες ότι η πράξη νομιμοποίησης εσόδων προέρχεται από προηγούμενη εγκληματική δραστηριότητα και ότι το δεσμευτέ περιουσιακό στοιχείο ή ο λογαριασμός προέρχεται από την

προηγούμενη εγκληματική δραστηριότητα. Η διάταξη του Προέδρου από τη στιγμή που θα επιδοθεί στο χρηματοπιστωτικό οργανισμό απαγορεύει την εκταμίευση των δεσμευόμενων λογαριασμών.

2. Προϋποθέσεις επιβολής της απαγόρευσης κίνησης τραπεζικών λογαριασμών/ απαγόρευσης εκποίησης περιουσιακών στοιχείων

2.1 Τυπική-Διεξαγωγή έρευνας

Για να επιβληθεί το ιδιαίτερος επαχθές μέτρο δικονομικού καταναγκασμού της δέσμευσης των τραπεζικών λογαριασμών (ή της απαγόρευσης εκποίησης ορισμένων περιουσιακών στοιχείων) υπό του Προέδρου της Αρχής σε βάρος των ερευνώμενων προσώπων, πρέπει να έχει προηγηθεί η διεξαγωγή έρευνας από το προσωπικό της Α΄ Μονάδας εφόσον υπάρχουν αναφορές ύποπτων ή ασυνήθων συναλλαγών που ενδεχομένως σχετίζονται μόνο με τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες ή τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, χωρίς να είναι αναγκαία η ολοκλήρωση της έρευνας. Η έρευνα αυτή, διαθέτει, ως προελέχθη, ανακριτικό δικονομικό χαρακτήρα και ενεργοποιείται μόλις γεννηθούν υπόνοιες περί της ύπαρξης συναλλαγών που να συνιστούν την αξιόποινη πράξη της νομιμοποίησης εσόδων προερχόμενη από εγκληματικές δραστηριότητες ή από χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, σε αντίθεση με την προϊσχύσασα Επιτροπή που μπορούσε να διεξάγει επιπρόσθετα έρευνα εφόσον επρόκειτο για τα αδικήματα του αρ. 2 και τα συναφή με αυτά βασικά αδικήματα του αρ. 3ν.3691/2008. Ωστόσο, αν παρά τη ρητή νομοθετική απαγόρευση το προσωπικό της Αρχής διενεργήσει έρευνα για τη βεβαίωση των βασικών αδικημάτων ή των συναφών αδικημάτων, τότε απαγορεύεται η αποδεικτική αξιοποίηση των συλλεγέντων στοιχείων και ο Πρόεδρος της Αρχής δεν δύναται να δεσμεύσει τους τραπεζικούς λογαριασμούς. Ενδεχόμενη δέσμευση είναι απολύτως άκυρη διότι επιβλήθηκε κατά παράβαση των ατομικών δικαιωμάτων του ερευνώμενου και κατά αρνητικής υπερβάσεως της νομοθετικής εξουσίας υπό του Προέδρου.

2.1.1 Η έννοια της ύποπτης και ασυνήθους συναλλαγής

Η έννοια της ύποπτης και ασυνήθους συναλλαγής ως τυπική προϋπόθεση για την διεξαγωγή έρευνας εισήχθη με το Ν. 3424/2005, χωρίς ωστόσο να αποσαφηνισθεί το περιεχόμενο τους, και η αοριστία τους ως νομικών εννοιών προκάλεσε κινδύνους παραβίασης της συνταγματικής αρχής *nullum crimen sine lege certa*, καθότι η Αρχή περιοριζόταν στην

ύπαρξη μιας γενικής και αόριστης ύποπτης συναλλαγής χωρίς να εξειδικεύει τα χαρακτηριστικά της συναλλαγής, τα οποία την συνδέουν με την προηγούμενη εγκληματική δραστηριότητα²²⁶. Σημαντική ήταν η πρωτοβουλία της Επιτροπής Τραπεζικών και Πιστωτικών Θεμάτων της Τράπεζας της Ελλάδος η οποία με την υπ' αριθμ. 285/2009 (όπως αυτή αναλύθηκε ανωτέρω) απόφασή της διατύπωσε μία ευρεία τυπολογία ασυνήθων και ύποπτων συναλλαγών.

Συνακόλουθα, για να είναι μια συναλλαγή ύποπτη δεν αρκεί να υπάρχουν υπόνοιες ότι μέσω αυτής τελείται πράξη νομιμοποίησης αλλά πρέπει η συγκεκριμένη συναλλαγή να αφορά περιουσία η οποία προήλθε από εγκληματική δραστηριότητα του άρθρου 3 ν.3691/2008.. Η έννοια της ύποπτης συναλλαγής είναι παράγωγος και συναφής της εκδηλωμένης εγκληματικής δραστηριότητας. Επομένως ύποπτη είναι εκείνη από την οποία προκύπτουν αποχρώσεις ενδείξεις ή υπόνοιες για πιθανή απόπειρα ή διάπραξη των βασικών αδικημάτων του άρθρου 2 ν.3691/2008 ή για εμπλοκή του συναλλασσόμενου ή του πραγματικού δικαιούχου σε εγκληματικές δραστηριότητες με βάση την αξιολόγηση των στοιχείων της συναλλαγής (φύση συναλλαγής, κατηγορία χρηματοπιστωτικού μέσου, συχνότητα, πολυπλοκότητα και ύψος της συναλλαγής, χρήση ή μη μετρητών) και του προσώπου (επάγγελμα, οικονομική επιφάνεια, συναλλακτική ή επιχειρηματική συμπεριφορά, φήμη, παρελθόν, επίπεδο διαφάνειας του νομικού προσώπου). Η έννοια δηλαδή της ύποπτης συναλλαγής «είναι πακτωμένη στην έννοια της εκδηλωμένης εγκληματικής δραστηριότητας, είναι παράγωγος και συναφής με αυτήν και όχι νομικά αυτοτελής»²²⁷.

2.2 Ουσιαστικές

2.2.1 επείγουσα περίπτωση

Η πρώτη ουσιαστική προϋπόθεση προκειμένου να διατάξει ο πρόεδρος της Αρχής κάποια από τα μέτρα του αρ. 7^α σε συνδυασμό με το άρθρο 48 Ν. 3691/2008 είναι να συντρέχει επείγουσα περίπτωση. Η επείγουσα περίπτωση συνίσταται στον άμεσο και υπαρκτό κίνδυνο μετατροπής, μεταβίβασης των λογαριασμών και εκποίησης περιουσιακών στοιχείων, ωστόσο η

²²⁶Λίβος Ν. « Το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος και η εξιχνίασή του», στον τόμο ξέπλυμα βρώμικου χρήματος – Καθαρή ή ελεύθερη Κοινωνία, σελ. 367, Ναμίας Ο., Ο ρόλος και η ευθύνη του χρηματοπιστωτικού συστήματος στο ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, στον τόμο «Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος-“Καθαρή” ή ελεύθερη κοινωνία;», ΕΕΠ, εκδόσεις Αντ.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2007

²²⁷Λίβος Ν. Πολύ κακό για το τίποτα; Οι ανακριτικές αρμοδιότητες της Εθνικής Αρχής Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες, ΠοινΧρ 2006, σελ.383

νομική αοριστία της έννοιας του επείγοντος είναι δυνατόν να οδηγήσει στην καταχρηστική από την πλευρά της Αρχής επιβολή του μέτρου, καθότι για να νομιμοποιήσει τη δέσμευση των λογαριασμών θα επικαλείται την έννοια του επείγοντος χωρίς να εξειδικεύονται τα πραγματικά περιστατικά της εκάστοτε ερευνώμενης υπόθεσης που δικαιολογούν τον επείγοντα χαρακτήρα της δέσμευσης.²²⁸

2.2.2 βάσιμες υπόνοιες

Η δεύτερη ουσιαστική προϋπόθεση προκύπτει από την παραπομπή στο άρθρο 48 παρ. 5 εδ. α ν. 3691/2008 (όπως αντικαταστάθηκε από τον 3932/2011) και συνίσταται στην ύπαρξη βάσιμων υπονοιών ότι στα υπό δέσμευση στοιχεία περιέχονται χρήματα ή πράγματα που προέρχονται από πράξεις νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες ή από χρηματοδότηση της τρομοκρατίας. Ενώ η έρευνα περιορίζεται μόνο σε συναλλαγές που σχετίζονται με πράξεις νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα ή από χρηματοδότηση της τρομοκρατίας και όχι σε συναλλαγές των βασικών εγκλημάτων, εντούτοις η ύπαρξη βάσιμων υπονοιών επεκτείνεται και στην τέλεση του βασικού εγκλήματος, καθότι στο άρθρο 48 παρ. 5 γίνεται παραπομπή στις παρ. 1 έως 3 του άρθρου 48 (που απαιτούν για την επιβολή του αντίστοιχου μέτρου από τον Ανακριτή ή από το Συμβούλιο να υπάρχουν βάσιμες υπόνοιες τέλεσης του βασικού αδικήματος) με αποτέλεσμα όπως προκύπτει από το γράμμα του νόμου να διατηρείται η ουσιαστική προϋπόθεση της ύπαρξης βάσιμων υπονοιών τέλεσης του βασικού αδικήματος, προκειμένου ο Πρόεδρος της Αρχής να διατάζει κάποια από τα ειδικά δικονομικά μέτρα του άρθρου 48 παρ. 5 εδ. α ν. 3691/2008 όπως ισχύει.

Στο σημείο αυτό εγείρονται ιδιαίτεροι προβληματισμοί περί συνταγματικότητας και δικονομικής εγκυρότητας του μέτρου του παγώματος καθότι, μια διοικητική αρχή, εν προκειμένω η Αρχή Καταπολέμησης, ήδη από το πρώιμο στάδιο της συλλογής των αποδείξεων,

²²⁸ Δανιήλ Γ., Σκέψεις και προβληματισμοί σχετικά με τις διατάξεις ν. 3424/2005 που τροποποίησαν τον 2331/1995 και παρουσιάζουν δικονομικό ενδιαφέρον ΠοινΔικ 4/2008, σελ. 475. Κατά το Δημήτρηνα (βλ. Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες: Οι ανακριτικές διατάξεις της δέσμευσης και απαγόρευσης εκποίησης των περιουσιακών στοιχείων του κατηγορουμένου, υπό το πρίσμα των διατάξεων για την κατάσχεση και ειδική δήμευση των κρίσιμων περιουσιακών στοιχείων ΠοινΧρ ΝΗ/2008, σελ.943) η κρίση περί συνδρομής της επείγουσας περίπτωσης να συνδέεται αφενός με την τέλεση ή μη του εγκλήματος της νομιμοποίησης, αφετέρου με τον κίνδυνο εξαφάνισης των ιχνών της τελεσθείσας αξιόποινης πράξης της νομιμοποίησης, ήτοι τον κίνδυνο εξαφάνισης των χρημάτων ή των περιουσιακών εκείνων στοιχείων που συνιστούν συγχρόνως το προϊόν της πράξης και τη βασική απόδειξη τέλεσής της.

μπορεί να εκτιμήσει όχι μόνο ότι συντρέχουν βάσιμες υπόνοιες τέλεσης του αδικήματος της νομιμοποίησης αλλά συγχρόνως και τη συνδρομή βάσιμων υπονοιών τέλεσης του βασικού αδικήματος σε βάρος του ερευνώμενου. Δηλαδή, η Αρχή έχει ευρείες ανακριτικές αρμοδιότητες, δεδομένου ότι χωρίς προηγούμενη εισαγγελική παραγγελία δύναται να εκτιμήσει στον ίδιο βαθμό που εκτιμά και αξιολογεί ο ανακριτής μέσα από το συλλεγέν αποδεικτικό υλικό -έχοντας λάβει την αντίστοιχη εισαγγελική παραγγελία - τις υπόνοιες περί τέλεσης του βασικού αδικήματος²²⁹ ή των συναφών με αυτό.

Οι δύο ανωτέρω ουσιαστικές προϋποθέσεις, της επείγουσας περίπτωσης και των βάσιμων υπονοιών πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά, ώστε μόνο τότε νομιμοποιείται ο Πρόεδρος της Αρχής να δεσμεύσει τα περιουσιακά στοιχεία του ερευνώμενου προσώπου όταν ανακλύσει επείγουσα περίπτωση υπό την έννοια της προσπάθειας αποξένωσης του υπόπτου από την περιουσία του και συγχρόνως προκύπτουν βάσιμες υπόνοιες ότι η ερευνώμενη περιουσία συνδέεται με το υπό διερεύνηση έγκλημα της νομιμοποίησης εσόδων²³⁰.

3. Έκταση παγώματος τραπεζικών λογαριασμών

Σύμφωνα με το αρ. 48 παρ. 2 Ν. 3691/2008 ορίζεται ότι «Η κατά την προηγούμενη παράγραφο απαγόρευση ισχύει από τη χρονική στιγμή της επίδοσης στο πιστωτικό ίδρυμα ή στο χρηματοπιστωτικό οργανισμό της διάταξης του ανακριτή ή του βουλευμάτος. Από τότε απαγορεύεται το άνοιγμα της θυρίδας και είναι άκυρη έναντι του Δημοσίου τυχόν εκταμίευση χρημάτων από το λογαριασμό ή εκποίηση τίτλων ή χρηματοπιστωτικών προϊόντων». Τα δεσμευόμενα περιουσιακά στοιχεία, δηλαδή, εξυπηρετούν προσωρινά ειδικό σκοπό δημοσίου συμφέροντος, για όσο χρόνο διατηρείται σε ισχύ, η διάταξη του Προέδρου της Αρχής, του

²²⁹Βλ. Δανιήλ Γ., Σκέψεις και προβληματισμοί σχετικά με τις διατάξεις ν. 3424/2005 που τροποποίησαν τον 2331/1995 και παρουσιάζουν δικονομικό ενδιαφέρον ΠοινΔικ, 4/2008,σελ. 479 όπου υποστηρίζει ότι: Ενδιαφέρον προκαλεί η διερεύνηση της δυνατότητας να διεξαχθεί ανακριτική έρευνα πρώτα για την πράξη της νομιμοποίησης εσόδων και στη συνέχεια βάσει των στοιχείων της έρευνας αυτής να γίνει έρευνα για την τέλεση ή μη εγκλήματος που συνιστά προγενέστερη εγκληματική δραστηριότητα. Η διερεύνηση και του βασικού εγκλήματος, οφείλεται στον παρακολουθηματικό χαρακτήρα του εγκλήματος της νομιμοποίησης εσόδων σε σχέση με την προηγούμενη εγκληματική δραστηριότητα.

²³⁰ Μπαλτάς Σ., Η κατ' άρθρο 48 παρ.5 ν. 3691/2008 έκδοση Απόφασης από τον Πρόεδρο της Αρχής του άρθρου 7 ν. 3691/2008 όπως ισχύει μετά το ν. 3932/2011, περί δέσμευσης και απαγόρευσης εκποίησης περιουσιακών στοιχείων σε βάρος προσώπου για το οποίο ήδη διεξάγεται κύρια ανάκριση, προκαταρκτική εξέταση ή προανάκριση, τα δικονομικά ζητήματα αρμοδιότητας που ανακύπτουν, οι τρόποι αντιμετώπισής του και τα μέσα άμυνας του βλαπτομένου κατά της απόφασης, ΠοινΔικ 3/2011, σελ. 359, ΒουλΣυμβΠλημΑρτ 15/1998, ΠοινΔικ 2000, σελ.389

Ανακριτή ή το Βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών. Επιπροσθέτως, διευθυντικό στέλεχος ή υπάλληλος του πιστωτικού ιδρύματος ή του χρηματοπιστωτικού οργανισμού, που παραβαίνει με πρόθεση τα προαναφερθέντα, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών και με χρηματική ποινή.

Η απαγόρευση κίνησης των τραπεζικών λογαριασμών ως ειδική ανακριτική πράξη, με την οποία αποτυπώνεται και διατηρείται η υπάρχουσα κατάσταση σε τυχόν τραπεζικά στοιχεία του υπόπτου, προκαλεί αδρανοποίηση των συγκεκριμένων λογαριασμών, αφού απαγορεύεται η εκταμίευση χρημάτων από αυτούς, προπαρασκευάζοντας την τυχόν μελλοντική κατάσχεση αυτών που ενδεχομένως να οδηγήσει και σε επιβολή από το αρμόδιο δικαστήριο της προβλεπόμενης από το άρθρο 46 ν.3691/2008 ειδικής δημεύσεως, είτε με τη μορφή της υποχρεωτικής παρεπόμενης ποινής, είτε με τη μορφή του μέτρου ασφαλείας. Η απόφαση του Προέδρου της Αρχής για την απαγόρευση της κίνησης των κάθε είδους λογαριασμών, η οποία κατά πλάσμα δικαίου επέχει θέση εκθέσεως κατασχέσεως, δεν είναι απαραίτητο να αναφέρει συγκεκριμένο λογαριασμό, αλλά σε κάθε περίπτωση πρέπει να καταλαμβάνει λογαριασμούς, που τηρούνται επ' ονόματι του υπόπτου κατά τη χρονική στιγμή της επιδόσεώς της στο χρηματοπιστωτικό ίδρυμα. Ωστόσο, η απόφαση του Προέδρου της Αρχής, δεν καταλαμβάνει λογαριασμούς που τυχόν θα ανοιχθούν επ' ονόματι του υπόπτου μετά την επιβολή της δεσμεύσεως. Και τούτο διότι, πρωτίστως, οι βάσιμες υπόνοιες ότι οι λογαριασμοί περιέχουν χρήματα που προέρχονται από νομιμοποίηση εσόδων από προηγούμενη εγκληματική δραστηριότητα, δεν είναι δυνατόν να αφορούν λογαριασμούς που δεν υφίστανται κατά το χρόνο επιβολής του επαχθούς δικονομικού μέτρου της δεσμεύσεως.²³¹

Από τα ανωτέρω οριζόμενα στο άρ. 48 παρ. 2 Ν. 3691/2008 συνάγεται ότι η έννοια του παγώματος ισοδυναμεί με αδυναμία και ακυρότητα υπέρ του δημοσίου μόνον της εκταμίευσης χρημάτων και δεν επεκτείνεται σε απόλυτη αδράνεια του κρίσιμου λογαριασμού, αφού εξ αντιδιαστολής προκύπτει ότι επιτρέπεται η κατάθεση χρημάτων από τον δικαιούχο ή τρίτο μη δικαιούχο στο λογαριασμό αυτό²³². Το πάγωμα, δηλαδή, δεν προκαλεί απόλυτη τραπεζική και συναλλακτική αδράνεια του λογαριασμού αλλά εμποδίζει μόνο την εκταμίευση και εν γένει την κίνηση του δεσμευμένου λογαριασμού, ενώ, αντιθέτως, επιτρέπεται η εκταμίευση χρημάτων που

²³¹ Βλ. ΒουλΣυμβΕΦΑΘ 1745/2010

²³² Βλ. Παύλου Στ., Το «πάγωμα των τραπεζικών λογαριασμών» στη διαδικασία για το έγκλημα της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα (ν.2331/1995), ΠονΧρ ΝΕ/2005, σελ. 776

κατατέθηκαν μετά τη δέσμευση, καθώς η κατάθεση χρημάτων δεν έχει την έννοια της κίνησης του τραπεζικού λογαριασμού και δεν επεμβαίνει στο δεσμευμένο λογαριασμό²³³.

Με άλλα λόγια η αδρανοποίηση του λογαριασμού, σημαίνει ότι ο δικαιούχος δεν μπορεί να εκταμιεύσει το χρηματικό ποσό εκείνων των περιουσιακών στοιχείων που υπήρχαν κατά το χρόνο επίδοσης της διάταξης στο χρηματοπιστωτικό ίδρυμα. Αντιθέτως, επιτρέπεται στον υπό δέσμευση λογαριασμό, κάθε μορφή κατάθεσης από οιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, καθώς και ανάληψη χρηματικών ποσών που κατατέθηκαν μεταγενέστερα της δεσμεύσεως. Η έννοια της απαγόρευσης κίνησης λογαριασμού δηλώνει τη νομική και πραγματική αδυναμία του δικαιούχου του λογαριασμού, να προβαίνει σε διαχειριστικές πράξεις – ανάληψη, εκταμίευση- που απομειώνουν τον τραπεζικό λογαριασμό που υπήρχε κατά το χρόνο δέσμευσης. Άλλωστε, ο τραπεζικός λογαριασμός δεν αποτελεί ένα ενιαίο περιουσιακό στοιχείο ώστε να υπόκειται σε μονοσήμαντη αξιολόγηση ως καθαρό ή βρόμικο. Έτσι αν εντοπισθεί το επιλήψιμο μέρος του λογαριασμού, είναι αναγκαίο εφόσον επιλεγεί το συγκεκριμένο μέτρο, να δεσμευτεί μόνο αυτό, ενώ οι υπόλοιπες πράξεις διαχείρισης ή και η περαιτέρω κατάθεση νόμιμων χρημάτων, δεν πρέπει να απαγορεύονται²³⁴.

Εν αντιθέσει με την επιβολή της κατάσχεσης ή της δήμευσης, όπου δημευτέα ή κατασχετέα αντικείμενα μπορούν να ανήκουν σε τρίτα πρόσωπα – μη κατηγορούμενους και αμέτοχους στην αξιόποινη πράξη, το πάγωμα των τραπεζικών λογαριασμών και η απαγόρευση εκποίησης, στρέφεται κατά των λογαριασμών ή των περιουσιακών στοιχείων του υπόπτου-ερευνώμενου ή κατηγορουμένου και όχι κατά τρίτων προσώπων μη κατηγορουμένων²³⁵. Ωστόσο είναι δυνατό να περιορισθούν και να προσβληθούν δικαιώματα τρίτων, όταν οι

²³³Βλ. Δημήτριάνα Γ., Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες: Οι ανακριτικές διατάξεις της δέσμευσης και απαγόρευσης εκποίησης των περιουσιακών στοιχείων του κατηγορουμένου, υπό το πρίσμα των διατάξεων για την κατάσχεση και ειδική δήμευση των κρίσιμων περιουσιακών στοιχείων ΠοινΧρ ΝΗ/2008, σελ.951

²³⁴ Στο σημείο αυτό, εγείρεται το ερώτημα, αν συνάδει με το τεκμήριο αθωότητας, το βάρος απόδειξης που φέρει ο βλαπτόμενος να αποδείξει ότι τμήμα του δεσμευμένου λογαριασμού προέρχεται από νόμιμη περιουσία, βλ. ΣυμβΠλημΔράμας 4/2010 δημοσιευμένη σε ΠοινΔικ 2011, σελ.307. Το ανωτέρω Συμβούλιο με την απόφαση του έκρινε ως ουσιαστικά βάσιμη την αίτηση του δικαιούχου του τραπεζικού λογαριασμού και διέταξε τη μερική άρση της δέσμευσης του τηρούμενου στην τράπεζα λογαριασμού, που επιβλήθηκε με απόφαση του Προέδρου της «Επιτροπής Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες και Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας» και περιόρισε την εν λόγω δέσμευση σε συγκεκριμένο χρηματικό ποσό αποδεσμεύοντας το λογαριασμό κατά το επιπλέον ποσό.

²³⁵Βλ. Παύλου Στ., Το «πάγωμα των τραπεζικών λογαριασμών» στη προδικασία για το έγκλημα της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα (ν.2331/1995), ΠοινΧρ ΝΕ/2005, σελ. 776

τελευταίοι είναι συνδίκαιοι με το ερευνώμενο πρόσωπο επί των δεσμευόμενων τραπεζικών λογαριασμών, ή είναι συγκύριοι επί των περιουσιακών στοιχείων, των οποίων απαγορεύτηκε η εκποίηση με διάταξη του Προέδρου της Αρχής.

Ένα άλλο ζήτημα που χρήζει, εν προκειμένω, επισημάνσεως αφορά τη νομική φύση του παγώματος ως δικονομικού μέτρου ή ως μέτρου δικονομικού καταναγκασμού, καθότι η παραδοχή της μιας ή της άλλης νομικής φύσης ρύθμιζε το ζήτημα της αναδρομικότητας του δυσμενέστερου νόμου που ήταν κρίσιμο ιδίως για αξιόποινες πράξεις που κατά το χρόνο τελέσεως τους δεν αποτελούσαν την προηγούμενη εγκληματική δραστηριότητα ενώ κατά το χρόνο επιβολή της δεσμεύσεως η αξιόποινη πράξη συμπεριελήφθη στα βασικά εγκλήματα του καταλόγου του άρθρου 2, 3 Ν. 3691/2008 ως ισχύει. Η νομολογία, ομόφωνα σχεδόν, τάχθηκε υπέρ της άποψης ότι το πάγωμα των τραπεζικών λογαριασμών προβλέπεται από διάταξη δικονομικού χαρακτήρα²³⁶ (δεν είναι, δηλαδή, διάταξη ουσιαστικού ποινικού δικαίου ούτε μέτρο δικονομικού καταναγκασμού) και ως εκ τούτου επιτρέπεται η αναδρομική ισχύς της²³⁷.

Ωστόσο, η υποχρεωτική επιβολή του παγώματος των τραπεζικών λογαριασμών και η προσωρινή αδρανοποίηση που επιφέρει στον δικαιούχο του λογαριασμού, προπαρασκευάζει την

²³⁶ Βλ. ΣυμβΠλημΠειρ 558/1997, ΠοινΔικ 4/2000 σελ. 384, το οποίο απέρριψε προσφυγή κατηγορουμένου επειδή η κατά το άρθρο 5 παρ.1 Ν. 2331/1995 δυνατότητα του ανακριτή να απαγορεύσει την κίνηση τραπεζικών λογαριασμών, όταν διεξάγεται ανάκριση για νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα προβλέπεται από διάταξη δικονομικού χαρακτήρα. Κατά συνέπεια ο ν.2331/1995 που υπάγει στις εγκληματικές δραστηριότητες τα αδικήματα του ν.1608/1950 και τη λαθρεμπορία έχει εν προκειμένω αναδρομική ισχύ (παρά το γεγονός ότι κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης αυτή δεν χαρακτηριζόταν από τον εφαρμοστέο τότε ν.2145/1993 εγκληματική δραστηριότητα), καθώς το άρθρο 2 παρ. 1 ΠΚ εφαρμόζεται μόνο στους ποινικού κανόνες ουσιαστικού δικαίου. Αντίστοιχα και τα βουλεύματα ΣυμβΠλημΑρτ 15/1998 και 41/1998, ΠοινΔικ 4/2000, σελ. 389 επ.

²³⁷ Υποστηρίχθηκε, επίσης, ότι η νομική φύση του παγώματος προσδιορίζεται από το όργανο που την επιβάλλει, οπότε αν την απαγόρευση κίνησης τραπεζικών λογαριασμών την επιβάλλει ο ανακριτής ή το δικαστικό συμβούλιο, το μέτρο αυτό λαμβάνεται μετά την άσκηση της ποινικής δίωξης και αποσκοπεί αποκλειστικά στη διασφάλιση του κρίσιμου αποδεικτικού υλικού και συνιστά αμιγές δικονομικό μέτρο. Αντίθετα όταν λαμβάνεται στα πλαίσια της προκαταρκτικής εξέτασης ή μετά το πέρας της έρευνας που διεξάγει η Αρχή Καταπολέμησης, έχει το χαρακτήρα μέτρου που αποβλέπει στην εξασφάλιση μιας μελλοντικής ασκηθιτόμης ποινικής δίωξης. Στην περίπτωση αυτή το μέτρο επιβάλλεται από διοικητικές Αρχές και συνιστά διοικητικού χαρακτήρα δραστηριότητα που αποσκοπεί στην αντιμετώπιση της τέλεσης αξιόποινων πράξεων. Δηλαδή προδίδεται μικτός χαρακτήρας στην δέσμευση τραπεζικών λογαριασμών ή στην απαγόρευση εκποίησης, η νομική φύση του οποίου προσδιορίζεται από τη νομική θέση του οργάνου που την επιβάλλει, ήτοι αν η δέσμευση επιβάλλεται από ανακριτή ή δικαστικό συμβούλιο τότε πρόκειται για δικονομικό μέτρο, ενώ αν επιβάλλεται πριν την άσκηση της ποινικής δίωξης από διοικητικό όργανο, το μέτρο της δεσμεύσεως φέρει διοικητικό χαρακτήρα. Βλ. Κοκκινάκη Κ., παρατηρήσεις επί του υπ' αριθμ. 41/1998 βουλεύματος ΣυμβΠλημΑρτΠοινΔικ 2000, σελ.393

επιβολή μιας μελλοντικής κατάσχεσης²³⁸ που ενδεχομένως να οδηγήσει σε δήμευση, όποτε και όταν αυτή επιβληθεί από το αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο ή δικαστήριο. Υπό αυτή την έννοια συνιστά μια ειδική επαχθή ανακριτική πράξη, που λειτουργεί ως μέτρο εξουδετέρωσης του κατηγορουμένου ως ενεργητικού υποκειμένου και ως εκ τούτου αποτελεί μέτρο δικονομικού καταναγκασμού²³⁹.

4. Τα αμυντικά δικαιώματα του βλαπτομένου

Κάθε πρόσωπο που βλάπτεται δύναται, σύμφωνα με το άρθρο 48 παρ. 4,5 ν.3691/2008, να ζητήσει την άρση της διάταξης του Προέδρου της Αρχής ή του ανακριτή (αναλόγως του αν η απαγόρευση της κίνησης λογαριασμών διατάχθηκε από τον Πρόεδρο ή τον ανακριτή) ή την ανάκληση του βουλεύματος (εάν η δέσμευση επεβλήθη με απόφαση δικαστικού συμβουλίου) με αίτηση που κατατίθεται στον ανακριτή ή τον εισαγγελέα μέσα σε αποκλειστική προθεσμία είκοσι ημερών από της επιδόσεως σε αυτόν της διάταξης ή του βουλεύματος αντίστοιχα και απευθύνεται προς το δικαστικό συμβούλιο (Σημειώνεται ότι η αίτηση ανάκλησης του βουλεύματος έχει ακριβώς την ίδια έννοια και το ίδιο περιεχόμενο με την αίτηση άρσης, ισοδυναμεί, δηλαδή, με την αίτηση άρσης κατά της διάταξης του ανακριτή ή του Προέδρου και σε καμία περίπτωση δεν απαιτείται η ύπαρξη νέων στοιχείων, τα οποία απαιτεί η αίτηση ανάκλησης του άρθρου 48 παρ. 4 τελευταίο εδάφιο). Ως προς τη σύνθεση του Συμβουλίου, ρητά προβλέπεται στο νόμο ότι δεν επιτρέπεται η συμμετοχή του ανακριτή που εξέδωσε τη διάταξη για λόγους αντικειμενικότητας και αμεροληψίας. Με τον τρόπο αυτό διασφαλίζονται σε ικανοποιητικό βαθμό και τα υπερασπιστικά δικαιώματα του κατηγορουμένου. Αν προκύψουν νέα στοιχεία που διασκεδάζουν τις βάσιμες υπόνοιες που συνέτρεχαν σε βάρος του θιγόμενου, τότε ο τελευταίος δύναται να αιτηθεί την ανάκληση της διάταξης του Προέδρου ή του ανακριτή ή του βουλεύματος του Συμβουλίου. Τα νέα αυτά στοιχεία θα πρέπει, βεβαίως, να συνδέονται μόνο με τη διαδρομή του προϊόντος που εντοπίστηκε από την Αρχή ως ύποπτη ή ασυνήθης συναλλαγή και να εξηγούν τόσο την ύπαρξη του προϊόντος όσο και το μέγεθός του.

²³⁸ Παύλου Στ., Το Πάγωμα των Τραπεζικών Λογαριασμών στην προδικασία για το έγκλημα της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα (ν. 2331/1995), Πον/Χρον ΝΕ/2005 σελ. 775

²³⁹ Δούβλης Β., Τραπεζικό απόρρητο, προστασία προσωπικών δεδομένων και νομιμοποίηση παράνομων εσόδων κατά τη διεξαγωγή φορολογικών ελέγχων, ΔΕΕ 2012, σελ. 1105

Δ) Διαδικασία μετά το πέρας της Έρευνας

Μετά το πέρας μιας έρευνας²⁴⁰ η Μονάδα (αποτελούμενη από τον Πρόεδρο και τα Μέλη) αποφασίζει αν πρέπει να συνεχισθεί η έρευνα, να τεθεί η υπόθεση στο αρχείο ή να παραπεμφθεί με αιτιολογημένο πόρισμά της στον αρμόδιο Εισαγγελέα, εφόσον τα συλλεγόμενα στοιχεία κρίνονται επαρκή για μια τέτοια παραπομπή. Υπόθεση που αρχειοθετήθηκε μπορεί οποτεδήποτε να ανασυρθεί για να συνεχισθεί η έρευνα ή να συσχετισθεί με οποιαδήποτε άλλη έρευνα της Αρχής. Για να ληφθεί η ανωτέρω απόφαση υπό της Αρχής, συγκροτούμενης ως συλλογικού οργάνου, πρέπει, όπως ορθώς επισημάνθηκε από τον Εισαγγελέα ΑΠ²⁴¹, ο Πρόεδρος της Αρχής, όπως προκύπτει από το ίδιο το γράμμα του νόμου σε συνδυασμό με τη ρηθείσα υπουργική απόφαση, να θέτει υπ' όψιν των μελών τα συλλεγόμενα στοιχεία από τους «προανακριτικούς υπαλλήλους» της Αρχής.

1. Αρχαιοθέτηση της υπόθεσης

Η Μονάδα αρχειοθετεί την υπόθεση όταν η ίδια κρίνει ότι ορισμένη σύμβαση ή συναλλαγή δεν είναι ύποπτη νομιμοποίησης (άρθρο 7^α παρ.1 στοιχ. δ εδ.β ν.3691/2008). Την αρμοδιότητα αυτή όπως προκύπτει από το άρθρο 43 ΚΠΔ την διαθέτει αποκλειστικά ο εισαγγελέας. Από την ανωτέρω δικονομική διάταξη προκύπτει ότι η αρχαιοθέτηση της υπόθεσης ενέχει το δικονομικό χαρακτήρα εισαγγελικής αποφάσεως που λαμβάνεται από τον συνταγματικώς και νομοθετικώς εντεταλμένο εισαγγελικό λειτουργό κατά τα άρθρα 26 παρ. 1 , 86 Σ και 43 ΚΠΔ. Οποιαδήποτε παρέκκλιση από την ανωτέρω ρύθμιση έρχεται σε ευθεία αντίθεση με το άρ. 26 παρ. 3 Σ, το οποίο απαγορεύει στα διοικητικά όργανα να αποφαινούνται για ένδικες υποθέσεις. Μια τέτοια ευρεία δικονομικής μορφής αρμοδιότητα της Α΄ Μονάδας της Αρχής, της προσδίδει παραεισαγγελικές αρμοδιότητες.

2. Σύνταξη Πορίσματος

Στην περίπτωση που, Αρχή συγκροτούμενη ως συλλογικό όργανο κρίνει ότι τα συλλεγόμενα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν από τον αρμόδιο υπάλληλου που είχε επιληφθεί της έρευνας κρίνονται επαρκή, αποφαινεται με πόρισμα.

²⁴⁰ Αξιοπρόσεκτο είναι το γεγονός ότι η έρευνα διενεργείται σύμφωνα με τις διατάξεις του ΚΠΔ, πλην όμως μετά το πέρας της δεν ενημερώνεται ο ερευνώμενος προκειμένου να υπερασπισθεί τον εαυτό του και να ασκήσει ως ύποπτος όλα τα δικαιώματα του κατηγορουμένου.

²⁴¹ Βλ., ΕγκΕισ. Α.Π. 12/2007

Το πόρισμα μπορεί να συνταχθεί μόνο υπό του Προέδρου της Αρχής και να διαβιβασθεί στον Εισαγγελέα μόνο από αυτόν, χωρίς να απαιτείται και η συλλογική σύμπραξη των μελών της μονάδας κατά τη σύνταξη του πορίσματος. Αυτό που είναι αναγκαίο για τη νόμιμη σύνταξη του πορίσματος, είναι η προηγούμενη συλλογική συγκρότηση της Μονάδας και η συλλογική λήψη απόφασης για παραπομπή της υπόθεσης στον αρμόδιο Εισαγγελέα (άρθρο 7^α εισαγωγικό εδάφιο). Αυτό εξάλλου συνιστά και το αντικείμενο δράσης της Αρχής και μεμονωμένη ενέργεια είτε του Προέδρου της Αρχής είτε κάποιου ή κάποιων των μελών του ευρίσκεται εκτός του περιγράμματος του νόμου. Το μη συννόμως υπό μόνου του Προέδρου της Αρχής συντεταγμένο πόρισμα, χωρίς την πολυπρόσωπη σύμπραξη των μελών της Αρχής, θα πρέπει να εκλαμβάνεται από τον αρμόδιο Εισαγγελέα δίωξης μαζί με το συναποστελλόμενο αποδεικτικό υλικό, ως ένα απλό διαβιβαστικό έγγραφο, και να κρίνεται και να αξιολογείται από τους Εισαγγελείς εντός των ορίων του άρθρου 43 ΚΠΔ²⁴².

Ε) Παράλληλη δέσμευση τραπεζικών λογαριασμών από τις δικαστικές αρχές και τον Πρόεδρο της Αρχής

Με το ν. 3932/2011²⁴³, είναι δυνατό ο Πρόεδρος της Αρχής να διενεργεί έρευνα μόνο για το αδίκημα της νομιμοποίησης και παράλληλα να διεξάγεται ανάκριση για τα βασικά αδικήματα ή για τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας.

Στην περίπτωση αυτή είναι δυνατή η επιβολή δέσμευσης τραπεζικών λογαριασμών υπό του Προέδρου, εφόσον η κύρια ανάκριση ερευνά τα βασικά αδικήματα και όχι την πράξη της νομιμοποίησης, με απώτερη συνέπεια σε βάρος του ιδίου προσώπου να διαταχθούν υπό του Προέδρου της Αρχής και υπό του Ανακριτή, εκατέρωθεν δεσμεύσεις των τραπεζικών λογαριασμών ή απαγόρευση εκποίησης συγκεκριμένου ακινήτου του κατηγορουμένου. Βέβαια στο σημείο αυτό εγείρεται ο προβληματισμός αν υπάρχει η έννοια της κατεπείγουσας περιστασης προκειμένου να νομιμοποιηθεί ο Πρόεδρος στην επιβολή της δέσμευσης, καθώς ο κατηγορούμενος είναι ήδη υπό έρευνα και ακολούθως η περιουσιακή του κατάσταση υπό διερεύνηση, ενώ η εδραιωμένη αρμοδιότητα του ανακριτή επιτρέπει την άμεση λήψη από αυτόν ειδικών ανακριτικών πράξεων. Κι αυτό διότι ο Ανακριτής, ακόμη και με ένα απλό τηλεφώνημα! δύναται να ζητήσει τη συνεργασία της Αρχής ως προς τη διερεύνηση της νομιμοποίησης και να

²⁴² Βλ., ΕγκΕισ ΑΠ 12/2007

²⁴³ Βλ., Μπαλτά Σ., ο.π. σελ. 361

ζητήσει τα στοιχεία που θα συγκεντρωθούν ή έχουν συγκεντρωθεί από την διενεργηθείσα έρευνα της Αρχής να διαβιβασθούν στην Ανακριτική Αρχή.

Προς αποφυγή, λοιπόν, του κινδύνου διπλής επιβολής του μέτρου του παγώματος των τραπεζικών λογαριασμών ή της απαγόρευσης εκποίησης της ίδιας περιουσίας κατά του ίδιου προσώπου και από τον Πρόεδρο της Αρχής και από την Ανακριτική Αρχή, θα πρέπει *de lege ferenda*, η Ανακριτική Αρχή, να επικοινωνεί με την Αρχή Καταπολέμησης. Έτσι η Ανακριτική Αρχή, ζητώντας από την Αρχή Καταπολέμησης όλες τις πληροφορίες και τα στοιχεία που έχουν συλλεχθεί²⁴⁴ κατά τη διενεργούμενη έρευνα για το αδίκημα της νομιμοποίησης, ακόμη και αν αυτή δεν έχει ολοκληρωθεί, δύναται να εκτιμήσει αν ο κατηγορούμενος για το βασικό αδίκημα είναι και υπαίτιος της πράξης της νομιμοποίησης, ώστε με εισαγγελική παραγγελία να επεκταθεί η δίωξη και στο έγκλημα της νομιμοποίησης. Με τον τρόπο αυτό, ο Ανακριτής αποκτά πλήρη εξουσία έρευνας και επί του αδικήματος της νομιμοποίησης που φέρεται ότι τέλεσε ο κατηγορούμενος των βασικών αδικημάτων και μπορεί ο ίδιος να επιβάλει κατά του ίδιου κατηγορουμένου, τα μέτρα δικονομικού καταναγκασμού της δέσμευσης και της απαγόρευσης εκποίησης.

Άλλως αν δεν χωρήσει συνεργασία μεταξύ Αρχής Καταπολέμησης και Ανακριτικής Αρχής²⁴⁵, και εξακολουθεί να υπάρχει συντρέχουσα αρμοδιότητα των δύο Αρχών, σε περίπτωση που επιβληθούν τα ίδια μέτρα δικονομικού καταναγκασμού κατά του ίδιου προσώπου, (για την αποφυγή αντικρουόμενων ενεργειών, αμφιβολιών, επίρριψης σκοπιμοτήτων κλπ.) υπερισχύει η διάταξη του Ανακριτή έναντι του Προέδρου²⁴⁶ καθότι ο ανακριτής ως δικαστικός λειτουργός και εκπρόσωπος της Δικαστικής Αρχής, παρέχει συνταγματικά εχέγγυα προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου και επιπλέον αν ο κατηγορούμενος έχει απολογηθεί έχει τηρηθεί το δικαίωμα ακροάσεώς του πριν την επιβολή των ανωτέρων μέτρων δικονομικού καταναγκασμού, εν αντιθέσει με την αντίστοιχη διάταξη της Αρχής Καταπολέμησης, που δεν προβλέπει το δικαίωμα ακροάσεως του ερευνώμενου προσώπου και ο Πρόεδρος της Αρχής αν

²⁴⁵ Στην πράξη η Ανακριτική Αρχή ζητάει πληροφορίες από την Αρχή Καταπολέμησης σχετικά αν σε βάρος κατηγορουμένου για τα βασικά αδικήματα διεξάγεται από την Αρχή έρευνα. Αν δεν διεξάγεται, η Αρχή Καταπολέμησης έχοντας λάβει αυτή την πληροφόρηση από τον Ανακριτή για τέλεση βασικού αδικήματος διερευνά αν από το ίδιο πρόσωπο έχουν πραγματοποιηθεί ύποπτες ή ασυνήθεις συναλλαγές που ενδεχομένως να συνιστούν πράξη νομιμοποίησης προερχόμενη από εγκληματική δραστηριότητα ή από το διερευνώμενο από τον Ανακριτή βασικό έγκλημα.

²⁴⁶ Με μόνη εξαίρεση την περίπτωση κατά την οποία συντρέχουν πράγματι συνθήκες κατεπείγοντος.

και εισαγγελικός λειτουργός , στην προκειμένη περίπτωση ενεργεί ως εκπρόσωπος Διοικητικής Αρχής. Η διαπίστωση αυτή, μάλιστα, θα πρέπει ίσως να γίνει αποκλειστικά πλέον δεκτή, εφόσον η επίμαχη υπόθεση βρίσκεται ειδικότερα στο στάδιο της κύριας ανάκρισης, οπότε ο ανακριτής διαθέτει άμεσα την ευχέρεια επιλογής από όλο το φάσμα των μέτρων εκείνου που κρίνει *ad hoc* πρόσφορο²⁴⁷.

ΣΤ) Η δυνατότητα του ΣΔΟΕ επιβολής δέσμευσης σε τραπεζικό λογαριασμό

Το άρθρο 29 ν.3691/2008 προβλέπει τη διαδικασία υποβολής αναφορών για φορολογικά και τελωνειακά αδικήματα από μέρους της Υπηρεσίας Ειδικών Ελέγχων (ΥΠΕΕ) του Υπουργείου Οικονομικών, η οποία αντικατέστησε το γνωστό ΣΔΟΕ²⁴⁸ για να επανέλθει και πάλι στην αρχική μορφή ως ΣΔΟΕ με βάση το άρθρο 88 παρ. 1 ν.3842/2010. Ειδικότερα, η περ. α' του άρθρου 29 ν.3691/2008 παρέχει τη δυνατότητα στο σημερινό ΣΔΟΕ, εφόσον καταφέρει να τεκμηριώσει τη διάπραξη ενός τέτοιου βασικού αδικήματος συναρτώμενου με ξέπλυμα, να υποβάλει σχετική αναφορά στον αρμόδιο εισαγγελέα ενημερώνοντας ταυτόχρονα και την Αρχή, ενώ διατηρεί την ευχέρεια άμεσης συνεργασίας με την τελευταία σε υποθέσεις φοροδιαφυγής όπου δεν έγινε ακόμη εφικτή η δικαστικών προδιαγραφών νόμιμη διακρίβωση στοιχείων²⁴⁹. Παράλληλα, το ΣΔΟΕ καθορίζεται ως αποδέκτης μαζί με την Αρχή ανάλογων αναφορών από μέρος των Δημόσιων Οικονομικών Υπηρεσιών (ΔΟΥ) και άλλων ελεγκτικών κέντρων, στη δε Αρχή υποβάλλονται και όλες οι σχετιζόμενες με τέτοιας μορφής αδικήματα αναφορές ύποπτων συναλλαγών από μέρος των υπόχρεων προσώπων του άρθρου 5 ν.3691/2008²⁵⁰.

Στο πλαίσιο των σχετικών ενεργειών τους οι υπηρεσίες του ΣΔΟΕ έχουν πλήρη προσβασιμότητα σε στοιχεία, πληροφορίες κλπ., χωρίς να εμποδίζονται από διατάξεις περί απορρήτου, διαθέτοντας δε τη δυνατότητα άμεσης επιβολής δέσμευσης επί τραπεζικών λογαριασμών καθώς και λοιπών περιουσιακών αντικειμένων, με μετέπειτα ενημέρωση του αρμόδιου εισαγγελέα. Αν αυτή είναι η εξέλιξη των πραγμάτων, τότε η επιβληθείσα δέσμευση του άρθρου 48 ν.3691/2008 από τη φύση της υπερισχύει της τυχόν δέσμευσης του άρθρου 30

²⁴⁷ Βλ. Μπαλτά Σ.,ο.π., σελ.361

²⁴⁸ Βλ. άρθρο 30 ν.3296/2004

²⁴⁹ Βλ. Δούβλη Β. «Τραπεζικό απόρρητο, προστασία προσωπικών δεδομένων και νομιμοποίηση παράνομων εσόδων κατά τη διεξαγωγή φορολογικών ελέγχων», ΔΕΕ 2012, σελ. 1107

²⁵⁰ Βλ. άρθρο 29 περ. β', γ' ν.3691/2008

παρ. 5 στοιχ. ε ν.3296/2004., η οποία ρητά ή σιωπηρά αντικαθίσταται από την πρώτη²⁵¹. Στην περίπτωση, πάντως, που η ελεγχόμενη από το ΣΔΟΕ υπόθεση δεν ακολουθήσει οριστικά για οποιονδήποτε λόγο την οδό της περαιτέρω δικαστικής διερεύνησης, είναι επίσης προφανές ότι η επιβληθείσα μέσω ΣΔΟΕ δέσμευση θα πρέπει να αρθεί εντός ευλόγου χρονικού διαστήματος. Το ίδιο θα πρέπει να ισχύσει και στην περίπτωση επιβολής παράλληλης δέσμευσης από το ΣΔΟΕ και τον Πρόεδρο της Αρχής, σύμφωνα με τα οριζόμενα για την τελευταία περίπτωση στο άρθρο 48 παρ. 5 ν.3691/2008²⁵².

Την ανωτέρω περιγραφείσα δυνατότητα δεσμεύσεως τραπεζικών λογαριασμών εκ μέρους του ΣΔΟΕ ήρθε να ανατρέψει λίαν προσφάτως η υπ' αριθμ. 1032/2013²⁵³ απόφαση του ΣτΕ, βάσει της οποίας κρίθηκε αντισυνταγματική η διάταξη με την οποία παρέχεται στο ΣΔΟΕ η δυνατότητα δεσμεύσεως περιουσιακών στοιχείων. Σύμφωνα με το σκεπτικό της εν λόγω αποφάσεως το μέτρο της δεσμεύσεως τραπεζικών λογαριασμών και οποιουδήποτε είδους περιουσιακών στοιχείων ελεγχόμενου προσώπου συνεπάγεται σοβαρή επέμβαση σε συνταγματικώς προστατευόμενα αγαθά. Ειδικότερα, δεδομένου ότι τοιουτοτρόπως το ελεγχόμενο πρόσωπο στερείται της δυνατότητας χρήσεως και διαθέσεως περιουσιακών του στοιχείων, η δέσμευση των λογαριασμών συνεπάγεται σοβαρό περιορισμό των περιουσιακών δικαιωμάτων και της οικονομικής και επαγγελματικής ελευθερίας του, αγαθών, δηλαδή, που απολαμβάνουν συνταγματικής προστασίας. Απαιτείται λοιπόν, εν όψει της επεμβάσεως σε συνταγματικώς κατοχυρωμένα δικαιώματα του ελεγχόμενου προσώπου, αφ' ενός μεν οι προϋποθέσεις επιβολής του μέτρου αυτού να διαγράφονται στο νόμο κατά τρόπο σαφή και αντικειμενικό, αφ' ετέρου η σχετική ρύθμιση να κινείται εντός των ορίων που τάσσει η συνταγματική αρχή της αναλογικότητας, προϋποθέσεις που δεν πληροί το κείμενο του νόμου καθώς οι μεν προϋποθέσεις επιβολής του μέτρου της δεσμεύσεως δεν περιγράφονται κατά τρόπο

²⁵¹ Βλ. Δούβλη Β. «Τραπεζικό απόρρητο, προστασία προσωπικών δεδομένων και νομιμοποίηση παράνομων εσόδων κατά τη διεξαγωγή φορολογικών ελέγχων», ΔΕΕ 2012, σελ. 1107

²⁵² Αντίθετα, η από μέρους του ΣΔΟΕ επιβληθείσα δέσμευση μπορεί να παραμείνει σε ισχύ και μετά την κατά τα ανωτέρω απεμπλοκή από το ξέπλυμα, εφόσον ο διενεργούμενος φορολογικός έλεγχος καταδεικνύει άλλου είδους παραβατικά στοιχεία που να δικαιολογούν παρόμοια αντιμετώπιση(Βλ. Δούβλη Β. «Τραπεζικό απόρρητο, προστασία προσωπικών δεδομένων και νομιμοποίηση παράνομων εσόδων κατά τη διεξαγωγή φορολογικών ελέγχων», ΔΕΕ 2012, σελ. 1107)

²⁵³ Βλ. και την απόφαση 2797/2009 του ΣτΕ, σύμφωνα με την οποία το μέτρο της δέσμευσης έχει προληπτικό-διοικητικό χαρακτήρα και η ισχύς του παύει αυτοδικαίως μόλις η αρμόδια διοικητική αρχή επιληφθεί της υποθέσεως και εκδώσει τις προβλεπόμενες από την σχετική νομοθεσία πράξεις προς κολασμό της παραβάσεως ή και λήψη των ενδεχομένως ειδικώς καθοριζόμενων από την εν λόγω νομοθεσία μέτρων προς εξασφάλιση των συμφερόντων του Δημοσίου.

σαφή και συγκεκριμένο, η δε διαδικασία επιβολής και άρσεως του μέτρου της δεσμεύσεως, καθώς και η πρόβλεψη διαδικαστικών εγγυήσεων ανάλογων προς τη σοβαρότητα του λαμβανόμενου μέτρου, παραμένει αδιευκρίνιστη.

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από τη μελέτη που προηγήθηκε καθίσταται άμεσα αντιληπτό ότι το χρηματοπιστωτικό σύστημα συνιστά το πλέον πρόσφορο μέσο για νομιμοποίηση εγκληματικών εσόδων. Δεδομένης δε της προϋούσης ανάπτυξης των μέσων διεξαγωγής των συναλλαγών θα μπορούσε να λεχθεί ότι παρέχει τα περισσότερα «εχέγγυα» για ασφαλές ξέπλυμα βρόμικου χρήματος. Οι μέθοδοι άλλωστε αξιοποίησής του για πραγμάτωση των εγκληματικών διαθέσεων των δραστών ποικίλλουν, ενώ παράλληλα αναπτύσσονται νέες τεχνικές που καθιστούν ακόμη ευκολότερο το έργο των επιτηδίων και ακόμη πιο δύσκολο τον εντοπισμό τους.

Υπό αυτές τις συνθήκες η διεθνής κοινότητα αισθάνθηκε επιτακτική την ανάγκη να αντιδράσει δημιουργώντας φορείς που κύριο έργο τους θα είχαν την καταστολή τέτοιου είδους φαινομένων. Η FATF, ως διεθνής φορέας που συστάθηκε για το σκοπό αυτό προσέφερε τα μέγιστα όχι μόνο μέσω των Συστάσεων που εξέδωσε θέτοντας διεθνή πρότυπα καταπολέμησης του ξεπλύματος, αλλά κυρίως μέσω της παρακολούθησης και αξιολόγησης της προόδου των μελών της και της δημοσίευσης ετήσιας έκθεσης που αφορά τις τυπολογίες του ξεπλύματος χρήματος, που δεν αφήνουν περιθώρια επίκλησης άγνοιας και μη συμμόρφωσης των μελών προς τις κατευθύνσεις που θέτει. Αντίστοιχες υπήρξαν και οι νομοθετικές πρωτοβουλίες σε ευρωπαϊκό επίπεδο καθώς μέσω Κανονισμών, Οδηγιών και Αποφάσεων-Πλαίσιο επιχειρήθηκε η θέσπιση κοινών κανόνων και επιπέδων ελάχιστης εναρμόνισης μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ όσον αφορά αφενός μεν τις εγκληματικές συμπεριφορές που συνιστούν βασικά αδικήματα αφετέρου δε το ρόλο που καλούνται να διαδραματίσουν οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί και τις υποχρεώσεις που θα πρέπει να ρυθμίζουν τη συμπεριφορά τους.

Ο Έλληνας νομοθέτης συμμορφούμενος με τις Ευρωπαϊκές και διεθνείς επιταγές δεν άργησε να εισάγει αντίστοιχες ρυθμίσεις στο ελληνικό δίκαιο με το ν.2331/1995, τον τροποποιήσαντα αυτόν ν.3424/2005 και τον νυν ισχύοντα ν.3691/2008. Εκείνο που αναμφισβήτητα προκύπτει από τη σύγκριση των ανωτέρω νομοθετημάτων είναι μια αγωνιώδης προσπάθεια του νομοθέτη να καταστείλει παντί τρόπω το φαινόμενο νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες γεγονός που τον οδηγεί αφενός μεν σε υπερβολικά αυστηρές ρυθμίσεις, αφετέρου δε σε νομοτεχνικές εκτροπές. Ειδικότερα, όπως αναλύθηκε, εντύπωση προκαλεί η επιλογή του να περιλάβει στην έννοια της προηγούμενης εγκληματικής δραστηριότητας κάθε πράξη που τιμωρείται με στερητική της ελευθερίας ποινή άνω των έξι

μηνών έστω και αν το περιουσιακό όφελος που προέκυψε είναι μηδαμινό. Εξίσου αυστηρές, ωστόσο, είναι και οι ποινικές κυρώσεις που επιφυλάσσει στους παραβάτες των διατάξεών του, φτάνοντας μάλιστα στο σημείο να τιμωρήσει την κατ' επάγγελμα τέλεση πράξεων νομιμοποίησης εσόδων (παρά την αναμφισβήτητη, βεβαίως, ηθικοκοινωνική της απαξία) με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών, με ποινή, δηλαδή, μεγαλύτερη από την επιβαλλόμενη για την πράξη της ανθρωποκτονίας από πρόθεση σε βρασμό ψυχικής ορμής. Μόλις χρειάζεται να επισημανθεί, βεβαίως και η αστοχία του νομοθέτη όσον αφορά το νεοεισαχθέν στοιχείο δ) του άρθρου 2 παρ. 2 για την τοποθέτηση ή τη διακίνηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες στον χρηματοπιστωτικό τομέα, αφού είναι ευνόητο ότι η απλή τοποθέτηση δεν μπορεί επ' ουδενί να προσδώσει νομιμοφάνεια στα εγκληματικά έσοδα, παρά μόνο αν ο δράστης δημιουργήσει πλέγμα οικονομικών συναλλαγών ικανό να συγκαλύψει της προέλευση των εσόδων του. Και τότε, όμως, τίθεται ενδεχομένως ζήτημα εφαρμογής άλλου στοιχείου του άρθρου 2 παρ. 2 ν.3691/2008 βάσει της αρχής *nullum crimen nulla poena sine lege certa*, δεδομένου ότι οι άλλες τρεις υποστάσεις είναι όντως ειδικότερες της τοποθέτησης ή διακίνησης.

Ως αντιστάθμισμα των σφαλμάτων αυτών του νομοθέτη θα μπορούσαν να λειτουργήσουν οι αποφάσεις της Επιτροπής Τραπεζικών και Πιστωτικών Θεμάτων, οι οποίες μέσα από την ενδελεχή παρουσίαση των νέων υποχρεώσεων των χρηματοπιστωτικών οργανισμών και των υπαλλήλων τους αφήνουν ελάχιστα περιθώρια στους «φιλόδοξους» δράστες να χρησιμοποιήσουν το χρηματοπιστωτικό σύστημα ως πλυντήριο των παράνομων εσόδων τους. Οι συναλλαγές πλέον μπαίνουν στο επίκεντρο του νόμου ενώ ο εκάστοτε συναλλασσόμενος είναι καταχωρημένος στη βάση δεδομένων των τραπεζών και ελέγχεται εξονυχιστικά, ιδιαίτερος δε όταν ανήκει στην κατηγορία προσώπων για τα οποία απαιτείται αυξημένη δέουσα επιμέλεια. Στο έργο τους αυτό οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί συνεπικουρούνται από την Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες, η οποία, καίτοι διοικητικό όργανο έχει αυξημένες αρμοδιότητες ανακριτικού χαρακτήρα. Παρά τις όποιες αντιρρήσεις για το αν συνάδουν ανακριτικού χαρακτήρα πράξεις με τη φύση της Αρχής ως διοικητικού οργάνου, εκείνο που συνομολογείται είναι ότι η συμβολή της είναι καθοριστική αφενός για τη διερεύνηση με τη βοήθεια των τραπεζών ύποπτων συναλλαγών και δραστηριοτήτων, αφετέρου για την επιβολή του μέτρου της δέσμευσης, που οδηγεί στην αδρανοποίηση του λογαριασμού του ερευνώμενου και συνακόλουθα στην αδυναμία εκταμιεύσεως χρημάτων. Εκείνο που προέχει, λοιπόν, είναι η

εποικοδομητική συνεργασία της Αρχής, τόσο με τους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς όσο και με τις δικαστικές αλλά και τις οικονομικές εν γένει αρχές για την ολοκληρωτική πάταξη του φαινομένου νομιμοποίησης εσόδων.

Δεν θα μπορούσαν, συνεπώς να αμφισβητηθούν τα ουσιαστικά βήματα που έχει κάνει η χώρα μας για να καταστείλει φαινόμενα νομιμοποίησης εσόδων. Αυτό βέβαια δεν θα πρέπει να προκαλεί εφησυχασμό διότι όσα μέτρα και αν ληφθούν από τον Έλληνα νομοθέτη και τους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς, άλλους τόσους τρόπους θα εφευρίσκουν οι επιτήδριοι για να τα παρακάμπτουν και να υλοποιούν ανενόχλητοι τα εγκληματικά τους σχέδια.

A. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

Ανδρουλάκης Ν., Η ποινική δογματική και η απήχησή της στην πράξη 50 χρόνια μετά, ΠοινΧρ ΝΒ/2002, σελ. 289

Αργυρόπουλος Χ., Η δίκαιη ποινή ως πολιτισμικό κεκτημένο, στον τόμο «Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, “καθαρή” ή ελεύθερη κοινωνία;», ΕΕΠ, 2007, σελ.32

του ιδίου, Η προκαταρκτική εξέταση του ν.3691/2008- Η Επιτροπή και η νέα δικονομική εκτροπή, ΠοινΧρ 2008 σελ. 941

Βασιλακόπουλος Π., Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος (Κριτικές παρατηρήσεις στις ποινικές διατάξεις του ν.2331/1995), ΠοινΧρ ΜΣΤ, σελ.1361

του ιδίου, Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, (εθνικές και διεθνείς διαστάσεις), Πρακτικά 2^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου της ΕΕΠ, 2001, σελ. 117

ΓκμπάντιΜ.Καιάφα, Ποινικοποίηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες: Βασικά χαρακτηριστικά του ν.3691/2008 και δικαιοκρατικά όρια ΠοινΧρ ΝΗ/2008, σελ. 920

Γκόρτσος Χρ., Το διεθνές και κοινοτικό κανονιστικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και η ενσωμάτωσή του στην ελληνική έννομη τάξη, ΔΕΕΤ, τεύχος 43/2005, σελ. 18

του ιδίου, Το μέτρο της αναγκαίας αναπροσαρμογής του δημοσίου χρηματοπιστωτικού δικαίου ως συνέπεια της τρέχουσας χρηματοπιστωτικής κρίσης, ΧρηΔικ 2009, σελ.219

Δαλακούρας Θ., Η συγκέντρωση του αποδεικτικού υλικού, ΠοινΧρον 2011, σελ. 247

Δανιήλ Γ., Σκέψεις και προβληματισμοί σχετικά με τις διατάξεις του Ν. 3424/2005, που τροποποίησαν το Ν. 2331/1995 και παρουσιάζουν δικονομικό ενδιαφέρον, ΠοινΔικ. 4/2008, σελ. 474

Δημήτραινας Γ., Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες: Οι ανακριτικές διατάξεις της δέσμευσης και απαγόρευσης εκποίησης των περιουσιακών στοιχείων του

κατηγορουμένου, υπό το πρίσμα των διατάξεων για την κατάσχεση και ειδική δήμευση των κρίσιμων περιουσιακών στοιχείων ΠοινΧρ ΝΗ/2008, σελ. 943

του ιδίου, Νομιμοποίηση εσόδων: Θέσεις της νομολογίας σε ειδικότερα ζητήματα εφαρμογής του ν.2331/1995, ΠοινΔικ 2004, σελ. 588

του ιδίου, Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, Ζητήματα εφαρμογής του ν.2331/1995, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2002

του ιδίου, Ο δράστης του εγκλήματος της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, στον τόμο Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, «Καθαρή» ή ελεύθερη κοινωνία;, ΕΕΠ, εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2007, σελ.161

Διονυσοπούλου Α., Νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και αποδοχή προϊόντων εγκλήματος- Μια συμβολή στο ζήτημα του προστατευόμενου εννόμου αγαθού του άρθρου 2 παρ. 1 του ν.2321/1995, ΠοινΧρ ΜΘ/1999, σελ. 988

της ίδιας, Κακουργήματα στο ν.2331/1995: Μοναδική επιλογή για τον νομοθέτη;, στον τόμο Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, «καθαρή» ή ελεύθερη κοινωνία;, ΕΕΠ, 2007, σελ. 436-437

της ίδιας, Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα, Τα Οικονομικά Εγκλήματα τόμος II, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2007

της ίδιας, Πότε ένα περιουσιακό στοιχείο προέρχεται από εγκληματική δραστηριότητα; Συμβολή στον καθορισμό του κύκλου των πρόσφορων αντικειμένων της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα, ΠοινΧρ 2006, σελ.362

Δούβλης Β., Ευρωπαϊκό Τραπεζικό Δίκαιο, Αντ. Ν.Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2003

του ιδίου., Η ελληνική νομοθεσία για τις εξωχώριες (offshore) επιχειρήσεις ΕΤρΑξΧρΔ 1996, σελ.16

του ιδίου, Ο έλεγχος για το ξέπλυμα μαύρου χρήματος στους Χρηματοπιστωτικούς Ομίλους εντός και εκτός ΕΕ, Ελληνική Δικαιοσύνη 2011, σελ. 1298

του ιδίου, Τραπεζικό απόρρητο, προστασία προσωπικών δεδομένων και νομιμοποίηση παράνομων εσόδων κατά τη διεξαγωγή φορολογικών ελέγχων, ΔΕΕ 2012, σελ. 1105

Δουβής Π., «Offshore» δραστηριότητες, Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2008

Ζέρβα Χ., Εξωχώριες εταιρείες και νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες ενέργειες, ΠοινΔικ 10/2001, σελ. 1046 επ.

Ζημιανίτης Δ., Η Τρίτη Κοινοτική Οδηγία για το ξέπλυμα χρήματος: Μία προκαταρκτική θεώρηση, στον τόμο «Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, “καθαρή” ή ελεύθερη κοινωνία», ΕΕΠ 2007, σελ. 108

Καμπέρου-Ντάλτα Ε., Ο Ν.3691/2008 για το ξέπλυμα βρόμικου χρήματος-Ερμηνευτική προσέγγιση του νόμου και διεθνές ποινικό πλαίσιο, Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2009,

Κάτσιος Στ., Η πορεία της Οδηγίας 91/308 ΕΟΚ για την καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων και η εφαρμογή του ν.2331/1995, ΠοινΔικ 2000, σελ. 397

Του ιδίου, Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, Η γεωπολιτική του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος: Το φαινόμενο της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1998

του ιδίου, Αποτροπή ξεπλύματος χρήματος και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, Ελληνική Ένωση Τραπεζών (Εκπαιδευτικό Εγχειρίδιο), Μάρτιος 2011

Λίβος Ν., Οργανωμένο Έγκλημα και Δικονομικοί Τρόποι αντιμετώπισής του σε πρακτικά του Ζ' Πανελληνίου Συνεδρίου Ποινικού Δικαίου, Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, 2000, σελ. 17

του ιδίου, Πολύ κακό για το τίποτα; Οι ανακριτικές αρμοδιότητες της Εθνικής Αρχής Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες, ΠοινΧρ 2006, σελ.381-382

του ιδίου, Το ξέπλυμα βρόμικου χρήματος και η εξιχνίασή του, στον τόμο Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος-«Καθαρή» ή ελεύθερη κοινωνία;, ΕΕΠ, εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2007, σελ. 357

Μπαλτάς Σ., Η κατ' άρθρο 48 παρ.5 ν. 3691/2008 έκδοση Απόφασης από τον Πρόεδρο της Αρχής του άρθρου 7 ν. 3691/2008 όπως ισχύει μετά το ν. 3932/2011, περί δέσμευσης και απαγόρευσης εκποίησης περιουσιακών στοιχείων σε βάρος προσώπου για το οποίο ήδη διεξάγεται κύρια ανάκριση, προκαταρκτική εξέταση ή προανάκριση, τα δικονομικά ζητήματα

αρμοδιότητας που ανακύπτουν, οι τρόποι αντιμετώπισής του και τα μέσα άμυνας του βλαπτομένου κατά της απόφασης, ΠοινΔικ 3/2011, σελ. 355

Ναμίας Ο., Ο ρόλος και η ευθύνη του χρηματοπιστωτικού συστήματος στο ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, στον τόμο «Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος-‘Καθαρή’ ή ελεύθερη κοινωνία;», ΕΕΠ, εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2007 σελ. 382

Νικολούδης Π., Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες (άρθρο 2 ν.2331/1995-Με αφορμή την πρόσφατη νομολογία), ΠοινΧρ Ν/2000 σελ.771

Πατσαβέλλας Α., Οι νομοθετικές και επιχειρησιακές πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες-Οι νεότερες εξελίξεις, ΠοινΧρ ΝΣΤ/2006, σελ. 370 επ.,

Παύλου Σ., Διωκτικές εκτροπές στην εφαρμογή του ν.2331/1995, για το ξέπλυμα βρόμικου χρήματος και ο απαιτούμενος εξορθολογισμός της εφαρμογής του, σε τιμ. τόμο Ανδρουλάκη Ν., εκδόσεις Αντ. Ν.Σάκκουλα, 2003, σελ. 525

του ιδίου., Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές ενέργειες (άρθρο 2 ν.2331/1995) και ιδίως η οριοθέτησή τους από την αποδοχή και διάθεση προϊόντων εγκλήματος, Υπερ. 2000, σελ. 633

του ιδίου Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες-Από το ν.2331/1995, στον ν.3424/2005: η εξέλιξη και γιγάντωση μίας δογματικής και κυρωτικής εκτροπής, ΠοινΧρ ΝΣΤ/2006, σελ. 349

του ιδίου, Ο δράστης της νομιμοποίησης εσόδων (ν.2331/1995) δεν μπορεί να είναι και δράστης της παραγωγικής του βρόμικου χρήματος προγενέστερης εγκληματικής δραστηριότητας. Μία νομολογιακή κυρίως επισκόπηση του ζητήματος με αφορμή και την ΑΠ 402/2004, ΠοινΛογ 2004, σελ. 519

του ιδίου, Ο ν.3691/2008 για την πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδοτήσεως της τρομοκρατίας, ΠοινΧρ ΝΗ, σελ.923

του ιδίου, Το «πάγωμα των τραπεζικών λογαριασμών» στη προδικασία για το έγκλημα της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα (ν.2331/1995), ΠοινΧρ ΝΕ/2005, σελ. 776

Παύλου Σ.-Δημήτρινος Γ., Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες στη διαχρονική της διάσταση- Από τον ν.2331/1995 στο ν.3691/2008, Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2009

Σοφός Θ., Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες σε: *Παύλου Στ./Σάμιου Θ.*, Ειδικοί ποινικοί νόμοι, Π.Ν.Σάκκουλας, Δίκαιο και Οικονομία, 2012, σελ. 53

Στεφάνου Κ./Γκόρτσος Χρ., Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2006

των ιδίων, Η συμβολή της Επιτροπής της Βασιλείας για την Τραπεζική Εποπτεία στη διασφάλιση της σταθερότητας του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος σε: *Επίκαιρα θέματα Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Τραπεζικού Δικαίου (Πρακτικά Εσπερίδας 4^{ης} Απριλίου 2005)*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2006, σελ. 1

Συμεωνίδου-Καστανίδου, Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές πράξεις σε *Πρακτικά του Ζ' Πανελληνίου Συνεδρίου της ΕΕΠΔ*, 2000, σελ. 117

της ιδίας, Το έγκλημα της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες πράξεις-Προβλήματα από τη μέχρι σήμερα εφαρμογή του ν.2331/1995, *ΠοινΔικ 2002*, σελ. 288

της ιδίας, Το έγκλημα της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων μετά το ν.3424/2005: ερμηνευτικές προτάσεις, *ΠοινΔικ 2007*, σελ.608

της ιδίας, Το έγκλημα της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων μετά το ν.3424/2005: Ερμηνευτικές προτάσεις, στον τόμο *Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος «Καθαρή» ή ελεύθερη κοινωνία;*, ΕΕΠ, εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2007, σελ.167

Τζαννετής Α., Η δήμευση των νομιμοποιούμενων προϊόντων της εγκληματικής δραστηριότητας, στον τόμο *«Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος-“Καθαρή” ή ελεύθερη κοινωνία;*», ΕΕΠ, εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2007 σελ. 249

Τραγάκης Γ., Οργανωμένο έγκλημα και ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 1996

του ιδίου, Ο νόμος για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και οι νέες υποχρεώσεις των τραπεζών και των χρηματοπιστωτικών οργανισμών, *ΔΕΕΤ 1995*, σελ.74 επ.

του ιδίου, Τι είναι και πώς γίνεται το «ξέπλυμα χρημάτων», *ΔΕΕΤ*, τεύχος 29-30, 1991, σελ. 11

Τριανταφύλλου Γ., Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες: τα προσβαλλόμενα έννομα αγαθά και η συμβολή της στην ερμηνεία του άρθρου 2 παρ.1 του ν.2331/1995 σε τιμ. τόμο *Ανδρουλάκη Ν.*, εκδόσεις Αντ. Ν.Σάκκουλα, 2003, σελ. 739

Τσιρίδης Π., Η καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες στο πλαίσιο της ΕΕ και οι νομοθετικές επιλογές σε εθνικό επίπεδο, σε Δ.Σ.Π./ Ένωση Ελλήνων Ποινολόγων/Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, 2009, σελ. 37

Του ιδίου, Ο νέος νόμος για το ξέπλυμα χρήματος (ν.3691/2008), Νομική Βιβλιοθήκη, έκδοση 2009, σελ. 48-49

Χλούπης Γ., Νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες: περιγραφή του φαινομένου και τρόποι αντιμετώπισης, ΠοινΔικ 4/2000, σελ.373

Ψυχομάνης Σπ., Εγχειρίδιο Τραπεζικού Δικαίου, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2009

Filipkowski Wojciech, Νέες τάσεις στο ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, ΠοινΔικ, 7/2005, σελ. 889-890

B. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ-ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ-ΕΓΚΥΚΛΙΟΙ

ΑΠ 372/2002, ΠοινΧρ 2003, σελ.208.

ΑΠ 1611/2007, ΠοινΧρ 2008, σελ. 527

ΑΠ 1148/2008 (αδημ.)

ΑΠ 2369/2007 (αδημ.)

ΑΠ 83/2006 ΠοινΧρ ΝΣΤ/2006, σελ. 703

ΣυμβΑΠ 1611/2007, ΠοινΧρ ΝΗ/2008, σελ.527

ΣυμβΑΠ 570/2006, ΠοινΧρ ΝΖ/2007, σελ. 317

ΣυμβΕφΑθ 1745/2010

ΣυμβΕφΑαρ 50/2004, ΠοινΔικ 2004, σελ. 531

ΣυμβΠλημΑθ 2593/2006 ΝοΒ 2006, με παρατηρήσεις Χούρσογλου Σ., σελ. 1566 επ.=ΠοινΧρ ΝΖ/2007, σελ. 79

ΣυμβΠλημΑθ 2912/2004, ΠοινΧρ ΝΕ/2005, σελ.167

ΣυμβΠλημΑλεξ 16/1999, ΠοινΔικ 2000, με παρατηρήσεις Δημήτρηνα Γ., σελ.376

ΣυμβΠλημΑρτ 15/1998, ΠοινΔικ 2000, σελ.389

ΣυμβΠλημΑρτ 41/1998, ΠοινΔικ 4/2000, σελ. 390

ΣυμβΠλημΔράμας 4/2010, ΠοινΔικ 2011, σελ.307

ΣυμβΠλημΘεσ 51/2000, Υπερ. 2000, με παρατηρήσεις Ν. Χατζηνικολάου, σελ. 1037

ΣυμβΠλημΘεσ 918/2002, ΠοινΔικ 2003, με παρατηρήσεις *Συμεωνιδου-Καστανίδου*, σελ.263

ΣυμβΠλημΠειρ558/1997, ΠοινΔικ 4/2000 σελ. 384

Εγκύκλιος Εισαγγελέα ΑΠ 12/2007

εγκύκλιος της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς υπ' αριθμόν 41

εγκύκλιος της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς υπ' αριθμόν 49

ΕΤΠΘ 281/17.3.2009

ΕΤΠΘ 285/9.7.2009

ΕΤΠΘ 290/11.11.2009

ΕΤΠΘ 300/28.07.2010

ΠΑ/ΤΕ 2652/2012

Γ. ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ

www.tovima.gr

www.unodc.org/pdf/

<http://untreaty.un.org/>

<http://conventions.coe.int/Treaty/>

<http://www.bis.org/bcbs/publications.htm>

<http://www.iosco.org/>

<http://www.iaisweb.org/>

www.fatf.org

www.hba.gr

<http://www.egmontgroup.org/>

<http://www.fiu.net>